

ปัจจัยการเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตร
กับสิ่งแวดล้อม จังหวัดเชียงใหม่

ชูพงศ์ ธนพรหมาวิวัฒน์

ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการและพัฒนาทรัพยากร
มหาวิทยาลัยแม่โจ้
พ.ศ. 2568

ปัจจัยการเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตร
กับสิ่งแวดล้อม จังหวัดเชียงใหม่

ชูพงศ์ ธนพรหมาวิวัฒน์

ดุษฎีนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของความสมบูรณ์ของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการและพัฒนาทรัพยากร

สำนักบริหารและพัฒนาวิชาการ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

พ.ศ. 2568

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยแม่โจ้

ปัจจัยการเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตร
กับสิ่งแวดล้อม จังหวัดเชียงใหม่

ชูพงศ์ ธนพรหมาวิวัฒน์

คุุณิพนธ์นี้ได้รับการพิจารณาอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของความสมบูรณ์ของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการและพัฒนาทรัพยากร

พิจารณาเห็นชอบโดย

อาจารย์ที่ปรึกษา

อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก

(รองศาสตราจารย์ ดร.พุดิสสรค์ เครือคำ)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

(อาจารย์ ดร.กอบลาภ อารีศรีสม)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สนิท สิทธิ)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.

ประธานอาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตร

(รองศาสตราจารย์ ดร.พุดิสสรค์ เครือคำ)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.

สำนักบริหารและพัฒนาวิชาการรับรองแล้ว

(รองศาสตราจารย์ ดร.ชัยยศ สัมฤทธิ์สกุล)

รองอธิการบดี

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.

ชื่อเรื่อง	ปัจจัยการเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม จังหวัดเชียงใหม่
ชื่อผู้เขียน	นายชูพงศ์ ธนพรหมาวิวัฒน์
ชื่อปริญญา	ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการและพัฒนาทรัพยากร
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก	รองศาสตราจารย์ ดร.พุดิสสรค์ เครือคำ

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประสิทธิผลของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในจังหวัดเชียงใหม่ ประเทศไทย โดยมีวัตถุประสงค์หลักสามประการ ได้แก่ 1) เพื่อวิเคราะห์บริบทและสภาพทั่วไปของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในจังหวัดเชียงใหม่ 2) เพื่อระบุปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และ 3) เพื่อนำเสนอรูปแบบการเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในจังหวัดดังกล่าว การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน ในส่วนของการวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างประชาชนในท้องถิ่นจำนวน 300 คน ครอบคลุมพื้นที่อำเภอเมือง สันทราย แม่ริม สารภี และหางดง โดยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนาและแบบจำลองสมการโครงสร้าง (SEM) สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เช่น เจ้าหน้าที่ภาครัฐ นักวิชาการ และผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว รวมถึงการสนทนากลุ่มกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียด้านการท่องเที่ยว ผลการวิจัยพบว่า 1) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดเชียงใหม่ได้รับความนิยมเพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นผลมาจากศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวและความตระหนักรู้ด้านสิ่งแวดล้อมที่เพิ่มขึ้น 2) ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ การมีส่วนร่วมของชุมชน การจัดการพื้นที่ การบริหารจัดการโดยรวม และกิจกรรมการท่องเที่ยว และ 3) รูปแบบการเพิ่มประสิทธิภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศควรบูรณาการแนวคิดทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยเน้นการจัดการพื้นที่ที่มีประสิทธิภาพ การพัฒนาบุคลากร การสร้างกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ และการตลาดที่มีประสิทธิภาพ เพื่อส่งเสริมแนวปฏิบัติการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

คำสำคัญ : การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ, การจัดการ, เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

Title	FACTORS FOR INCREASING THE EFFICIENCY OF ENVIRONMENTALLY FRIENDLY ECOTOURISM MANAGEMENT IN CHIANG MAI PROVINCE
Author	Mr. Chuphong Thanaphrommawiwat
Degree	Doctor of Philosophy in Resources Management and Development
Advisory Committee Chairperson	Associate Professor Dr. Phutthisun Kruekum

ABSTRACT

This research investigates the efficacy of environmentally friendly ecotourism in Chiang Mai Province, Thailand. The study pursues three primary objectives: 1) to analyze the current context and general conditions of environmentally friendly ecotourism in Chiang Mai; 2) to identify the influential factors contributing to the effectiveness of environmentally friendly ecotourism; and 3) to propose a model for enhancing the management of environmentally friendly ecotourism in the province. A mixed-methods research design was employed. The quantitative phase involved a survey administered to 300 local residents across Mueang, San Sai, Mae Rim, Saraphi, and Hang Dong Districts. Data were analyzed using descriptive statistics and structural equation modeling (SEM). The qualitative phase utilized in-depth interviews with key informants, including government officials, academics, and tourism entrepreneurs, as well as focus group discussions with tourism stakeholders. The findings indicate that: 1) ecotourism in Chiang Mai is gaining popularity, driven by the inherent potential of its attractions and increasing environmental awareness; 2) key factors influencing ecotourism effectiveness include community participation, area management, overall administration, and tourism activities; and 3) an enhanced ecotourism model should integrate economic, social, and environmental considerations. This model emphasizes effective area management, human resource development, the creation of educational activities, and efficient marketing to foster sustainable tourism practices.

Keywords : Ecotourism, Management, Environmentally Friendly

กิตติกรรมประกาศ

ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณท่านรองศาสตราจารย์ ดร.พุดิสวรรค์ เครือคำ อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก ที่ให้คำแนะนำ ตั้งแต่การกำหนดกรอบแนวคิด การออกแบบการวิจัย ตลอดจนการปรับปรุงแก้ไข รายละเอียดต่างๆ จนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์

ข้าพเจ้ายังขอขอบพระคุณท่านผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สนธิ ลิทธิ ท่านอาจารย์ ดร.กอบลาภ อาริศรีสม อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ท่านอาจารย์ ดร.กฤตพล ทองดอนพุ่ม ผู้อำนวยการโครงการหลักสูตร และท่านอาจารย์ ดร.เกศรินทร์ วิมลธาดา อาจารย์ผู้ประสานงาน ที่ได้ให้ความช่วยเหลือในการวิเคราะห์ข้อมูล การจัดการด้านเอกสาร และการวางแผนโครงสร้างวิจัย ในทุกขั้นตอน

ข้าพเจ้ายังขอขอบพระคุณท่านศาสตราจารย์ ดร. วรเดช จันทรร (ราชบัณฑิต) ที่ได้ประสาทความรู้และถ่ายทอดวิชาการของการทำงานวิจัยได้อย่างกระจ่าง มีระบบและแม่นยำ ส่งผลให้ข้าพเจ้ามีความมั่นใจว่างานวิจัยฉบับนี้จะมีประโยชน์ต่อ “การพัฒนาการเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม จังหวัดเชียงใหม่” ในที่สุด

สุดท้ายนี้ ข้าพเจ้าขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่ออ้าย-คุณแม่อ้วน พรหมมา บิดา-มารดา ที่ให้กำเนิด เลี้ยงดูอบรมให้แนวคิดในการดำเนินชีวิต ให้เป็นคนดีของสังคม ขอบคุณครอบครัวที่ร่วมให้กำลังใจในทุกสถานการณ์ กราบขอบคุณ ท่านศุภนิมิต วรกิตติ อดีตนายกเทศมนตรีตำบลสันกำแพง คุณพิมพ์กานต์ โนนสว่าง อดีตรองปลัดเทศบาลตำบลสันกำแพง ซึ่งได้ให้กำลังใจ ให้แนวคิดทั้งเรื่องการดำเนินชีวิตและการทำงานตลอดมา พร้อมกับได้ให้การสนับสนุนในหลาย ๆ ด้าน จนทำให้ประสบความสำเร็จในวันนี้

ชูพงศ์ ธนพรหมาวิวัฒน์

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ค
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ง
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฅ
สารบัญภาพ	ฐ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
คำถามการวิจัย	3
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	3
ขอบเขตของการวิจัย.....	3
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	5
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	5
บทที่ 2 การตรวจสอบเอกสาร.....	7
1. ความหมายของการท่องเที่ยว.....	7
2. แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.....	14
3. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	18
4. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบบูรณาการอย่างยั่งยืน	21
5. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการมีส่วนร่วมและการบูรณาการ.....	23
6. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	58
7. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน	77

8. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับทัศนคติ.....	81
9. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการ	85
10. แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยว.....	87
11. แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน	90
12. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความร่วมมือ	91
13. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวกของสถานที่ท่องเที่ยว.....	100
14. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม	110
15. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	113
16. ภาคสรุป	116
17. กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	117
18. สมมติฐานการวิจัย	118
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	119
รูปแบบการวิจัย	119
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	120
ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเชิงปริมาณ.....	120
กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยเชิงคุณภาพ.....	120
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	120
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ.....	120
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ	122
กระบวนการพัฒนาเครื่องมือวิจัย	122
การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ	123
การตรวจสอบเครื่องมือในการวิจัยเชิงปริมาณ	123
การตรวจสอบเครื่องมือในการวิจัยเชิงคุณภาพ	124

การเก็บรวบรวมข้อมูล	126
การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยเชิงปริมาณ	126
การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ	127
การวิเคราะห์ข้อมูล	127
การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ	127
การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ	130
บทที่ 4 ผลการวิจัย	132
ตอนที่ 1 บริบทและสภาพทั่วไปของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม จังหวัด เชียงใหม่	132
1. ภาพรวมของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเชียงใหม่	133
2. แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สำคัญในจังหวัดเชียงใหม่	133
3. สถานการณ์ปัจจุบันของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเชียงใหม่	137
4. นโยบายและแผนพัฒนาที่เกี่ยวข้อง	138
5. ผลกระทบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อเศรษฐกิจและสังคมในจังหวัดเชียงใหม่	139
ตอนที่ 2 ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง	143
ตอนที่ 3 ผลการตรวจสอบข้อมูลก่อนการวิเคราะห์แบบจำลองสมการโครงสร้าง	145
1. การวิเคราะห์การแจกแจงแบบปกติของตัวแปรสังเกต	145
2. การวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกต	148
ตอนที่ 4 ผลการวิเคราะห์แบบจำลองการวัด	151
1. ผลการวิเคราะห์แบบจำลองการวัดองค์ประกอบด้านพื้นที่	152
2. ผลการวิเคราะห์แบบจำลองการวัดองค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม	152
3. ผลการวิเคราะห์แบบจำลองการวัดองค์ประกอบด้านการบริหารจัดการ	153
4. ผลการวิเคราะห์แบบจำลองการวัดองค์ประกอบด้านกิจกรรม	154

ตอนที่ 5 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม จังหวัด เชียงใหม่.....	156
1. ผลการวิเคราะห์แบบจำลองสมการโครงสร้าง.....	157
2. ผลการวิเคราะห์แบบจำลองสมการโครงสร้าง หลังปรับ	159
3. การเปรียบเทียบแบบจำลองสมการโครงสร้างก่อนปรับและหลังปรับ	159
4. การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของตัวแปร	161
ตอนที่ 6 รูปแบบการเพิ่มประสิทธิภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม จังหวัด เชียงใหม่.....	168
บทที่ 5 สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ.....	173
สรุปผลการวิจัย.....	174
1. บริบทและสภาพทั่วไปของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมจังหวัดเชียงใหม่	174
2. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม จังหวัด เชียงใหม่	175
3. รูปแบบการเพิ่มประสิทธิภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม จังหวัด เชียงใหม่	176
อภิปรายผลการวิจัย.....	179
ข้อเสนอแนะ	185
ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์	185
ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป	186
บรรณานุกรม.....	188
ภาคผนวก.....	208
ภาคผนวก ก แบบสอบถามการวิจัย.....	209
ภาคผนวก ข แบบสัมภาษณ์การวิจัย	216
ภาคผนวก ค หนังสือราชการ	219

ภาคผนวก ง ภาพประกอบการวิจัย	222
ประวัติผู้วิจัย.....	236

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ความเชื่อมั่นของแบบสอบถามที่หาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา	124
ตารางที่ 2 ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง	144
ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานของตัวแปรสังเกต	147
ตารางที่ 4 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกต	150
ตารางที่ 5 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของแบบจำลองการวัดองค์ประกอบด้านพื้นที่	152
ตารางที่ 6 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของแบบจำลองการวัดองค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม	153
ตารางที่ 7 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของแบบจำลองการวัดองค์ประกอบด้านการบริหารจัดการ	154
ตารางที่ 8 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของแบบจำลองการวัดองค์ประกอบด้านกิจกรรม ...	155
ตารางที่ 9 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของแบบจำลองการวัดประสิทธิภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม	156
ตารางที่ 10 ผลการเปรียบเทียบแบบจำลองก่อนปรับและหลังปรับ	160
ตารางที่ 11 อธิธิพลรวม อธิธิพลทางตรง และอธิธิพลทางอ้อม	166

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 สิ่งอำนวยความสะดวกของสถานที่ท่องเที่ยว	105
ภาพที่ 2 กรอบแนวคิดในการวิจัย	117
ภาพที่ 3 แบบจำลองการวัดองค์ประกอบด้านพื้นที่	152
ภาพที่ 4 แบบจำลองการวัดองค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม	153
ภาพที่ 5 แบบจำลองการวัดองค์ประกอบด้านการบริหารจัดการ	154
ภาพที่ 6 แบบจำลองการวัดองค์ประกอบด้านกิจกรรม	155
ภาพที่ 7 แบบจำลองการวัดประสิทธิภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม	156
ภาพที่ 8 แบบจำลองสมการโครงสร้าง	158
ภาพที่ 9 แบบจำลองสมการโครงสร้าง หลังปรับ	159
ภาพที่ 10 แบบจำลองสมการโครงสร้างรูปแบบสัมประสิทธิ์ปรับมาตรฐาน	164
ภาพที่ 11 แบบจำลองสมการโครงสร้างรูปแบบสัมประสิทธิ์ปรับมาตรฐาน	172

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาภาคการท่องเที่ยวของไทยมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง ทั้งในมิติของจำนวนนักท่องเที่ยว รายได้จากการท่องเที่ยว การจัดอันดับความนิยม และมูลค่าทางเศรษฐกิจจากธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ด้วยไทยมีจุดแข็งหลายประการ อาทิทำเลที่ตั้งเป็นจุดศูนย์กลางของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ อุตสาหกรรมบริการของคนไทย ความพร้อมของโครงสร้างพื้นฐานทั้งทางถนน ทางราง ทางน้ำ และทางอากาศ รวมถึงโอกาสจากการขยายตัวของตลาดท่องเที่ยวโลกและธุรกิจสายการบินต้นทุนต่ำ เทคโนโลยีด้านการสื่อสารที่สามารถเข้าถึงกลุ่มลูกค้าได้อย่างสะดวกรวดเร็ว อย่างไรก็ตาม ในอนาคตอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจะมีการแข่งขันที่รุนแรงมากยิ่งขึ้น เนื่องจากหลายประเทศจะใช้การท่องเที่ยวเป็นกลยุทธ์สำคัญในการสร้างรายได้ให้กับประเทศ โดยเฉพาะในกลุ่มประเทศอาเซียน ดังนั้น ประเทศไทยจึงต้องพัฒนาระดับขีดความสามารถในการแข่งขันและสร้างความหลากหลายของแหล่งท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงธุรกิจ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การท่องเที่ยวทางน้ำ และการท่องเที่ยวเชื่อมโยงภูมิภาค ทั้งนี้ หากประเทศไทยมีทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ชัดเจน สอดคล้องกับสถานการณ์และบริบทที่ส่งผลกระทบต่ออุตสาหกรรมท่องเที่ยวแล้ว การท่องเที่ยวไทยจะเป็นเครื่องมือในการสร้างและกระจายรายได้และยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ

แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นการท่องเที่ยว (พ.ศ.2561-2580) สิ่งสำคัญที่สุดคือการสร้างความเชื่อมั่นในเรื่องความปลอดภัยให้นักท่องเที่ยว การบังคับใช้กฎหมายให้เกิดความปลอดภัย และไม่ให้นักท่องเที่ยวถูกเอารัดเอาเปรียบ แล้วจึงกระจายการท่องเที่ยวทั้งในมิติของพื้นที่และรายได้สู่ชุมชน ตลอดจนการให้ความสำคัญกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เพื่อมุ่งสู่เป้าหมายสูงสุดของการท่องเที่ยวในการเป็นเครื่องมือในการลดความเหลื่อมล้ำของสังคมไทย โดยแผนแม่บทด้านการพัฒนาระบบนิเวศการท่องเที่ยว พัฒนาปัจจัยแวดล้อมให้เอื้อต่อการยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวและการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับการท่องเที่ยวไทย

จากแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ (พ.ศ. 2564 - 2565) ที่ผ่านมา ได้เกิดปัญหาและความท้าทายขึ้นกับสถานการณ์การท่องเที่ยวของประเทศไทย ทั้งการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัส-โคโรนา 2019 สถานการณ์การเมืองของประเทศ นโยบายของภาครัฐ พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่เปลี่ยนไป นอกจากนี้ยังมีแนวโน้มการพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรมความร่วมมือและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ส่งผลให้การเดินทางท่องเที่ยวระหว่างประเทศทั่วโลกลดลง และหยุดชะงักลงไปชั่วคราว ซึ่ง UNWTO ประเมินว่าจำนวนการเดินทางท่องเที่ยวระหว่างประเทศของโลกจะกลับมาประมาณช่วงกลางปี พ.ศ. 2566 - 2567 คาดว่าประเทศจะเริ่มเปิดรับนักท่องเที่ยวจากต่างประเทศได้ในช่วงไตรมาสสุดท้ายของปี ซึ่งเป็นช่วงที่การฉีดวัคซีนของประเทศมีความคืบหน้าไปแล้วเป็นส่วนใหญ่

โลกหลังยุคโควิดได้มุ่งสู่การท่องเที่ยวเชิงคุณภาพมากขึ้น มีการพัฒนาภาพลักษณ์ของการท่องเที่ยวในระดับประเทศให้ดีขึ้น มุ่งสู่การท่องเที่ยวมูลค่าสูง (high value tourism) ใน 3 ประเด็น คือ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยอยู่บนพื้นฐานของการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ มีปริมาณการรับนักท่องเที่ยวที่เหมาะสม (optimum scale) สอดคล้องกับแผนแม่บทย่อย ภายใต้แผนยุทธศาสตร์ชาติประเด็นที่ 5 การท่องเที่ยว โดยเฉพาะด้านการพัฒนาระบบนิเวศการท่องเที่ยว มุ่งส่งเสริมให้การท่องเที่ยวมีความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น โดยเน้นการสร้างความภาคภูมิใจให้กับนักท่องเที่ยวและภาคีที่เกี่ยวข้อง ในการร่วมมือกันสร้างการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นหนึ่งในแนวทางการท่องเที่ยววิถีใหม่ (new normal) เน้นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและการบูรณาการอย่างเป็นองค์รวม การปรับตัวของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง สอดคล้องกับการปรับตัวของนักท่องเที่ยว จากการสำรวจพบว่า นักท่องเที่ยวชาวไทยกว่า 4 ใน 5 (85%) วางแผนประสบการณ์ท่องเที่ยวแบบเรียบง่ายมากขึ้น เช่นกัน (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565)

เชียงใหม่เป็นเมืองศูนย์กลางของภาคเหนือ และเป็นเมืองท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงระดับโลก การสำรวจของ Travel + leisure จากนักท่องเที่ยวและนักเดินทางทั่วโลก ในปี 2562 พบว่า เชียงใหม่ อยู่ในอันดับที่ 3 ส่วนปีปัจจุบัน 2565 เชียงใหม่อยู่ในอันดับที่ 7 ส่วนผลสำรวจของนักท่องเที่ยวในประเทศไทย Agoda ได้สำรวจ เมืองที่คนไทยอยากไปเที่ยวที่สุดพบว่าเชียงใหม่อยู่ในอันดับ 1 ในปี 2563 (ฐานเศรษฐกิจ, 2563; สปริงนิวส์, 2565)

จากสถานการณ์ปัญหาข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่อง การเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อศึกษาทำความเข้าใจบริบทและสภาพทั่วไปของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมจังหวัดเชียงใหม่ และศึกษาถึงการขับเคลื่อนกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมจังหวัดเชียงใหม่ และศึกษารูปแบบแนวทางในการบริหารการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมจังหวัดเชียงใหม่

คำถามการวิจัย

1. บริบทและสภาพทั่วไปของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมจังหวัดเชียงใหม่เป็นอย่างไร
2. ปัจจัยอะไรบ้างที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม จังหวัดเชียงใหม่
3. รูปแบบการเพิ่มประสิทธิภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม จังหวัดเชียงใหม่ เป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทและสภาพทั่วไปของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมจังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม จังหวัดเชียงใหม่
3. เพื่อเสนอรูปแบบการเพิ่มประสิทธิภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมจังหวัดเชียงใหม่

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาแบบผสม (Mixed Method) เป็นการศึกษาทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยขอบเขตการศึกษามีรายละเอียดดังนี้

ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรเชิงปริมาณ ประกอบด้วยประชาชนในพื้นที่ได้แก่ ผู้มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ เฉพาะอำเภอเมือง สันทราย แม่ริม สารภี หางดง ปัจจุบัน มีประชากร (พ.ศ. 2565) ทั้งหมด 593,241 คน ผู้วิจัยใช้เกณฑ์ 20 เท่าของตัวแปรสังเกต (Hair et al., 2010) ซึ่งได้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 300 คน โดยได้ทำการสุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการสุ่มแบบชั้นภูมิ (stratified random sampling)

ประชากรเชิงคุณภาพ แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ซึ่งจะเป็นการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ หรือรองผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ ผู้อำนวยการสำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

จังหวัดเชียงใหม่ ผู้อำนวยการสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 16 เชียงใหม่ นักวิชาการด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และ นายกสมาคมธุรกิจการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่ และ 2) การสนทนากลุ่ม (Focus Group) กับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมของจังหวัดเชียงใหม่ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ ภาครัฐ ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผนจากสำนักงานการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่ เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ ภาคเอกชน ได้แก่ ผู้ประกอบการธุรกิจด้านการบริการการท่องเที่ยวภายในจังหวัดเชียงใหม่ ผู้ประกอบการที่พักในชุมชน รวม 20 คน

ขอบเขตด้านเนื้อหา

งานวิจัยนี้มีขอบเขตในการศึกษาครอบคลุมถึง กลุ่มผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง (Stakeholders) ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในจังหวัดเชียงใหม่ รวมถึง บทบาทหน้าที่ของแต่ละกลุ่ม เช่น หน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน ชุมชนท้องถิ่น นักท่องเที่ยว และองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) ที่มีบทบาทในการสนับสนุนและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ นอกจากนี้ ยังวิเคราะห์โครงสร้างและกระบวนการ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตั้งแต่การกำหนดนโยบาย การวางแผน การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การสร้างความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่างๆ ตลอดจนมาตรการในการลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

การศึกษานี้ใช้ แนวคิดทฤษฎีเครือข่าย (Network Theory) เพื่อทำความเข้าใจถึงความสัมพันธ์และการเชื่อมโยงระหว่างภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนวิเคราะห์รูปแบบและกลไกของการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management) ที่นำมาใช้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดเชียงใหม่ โดยเน้นการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน และการบูรณาการทรัพยากรเพื่อให้เกิดความยั่งยืนในระยะยาว

ขอบเขตด้านพื้นที่

ขอบเขตของพื้นที่ จังหวัดเชียงใหม่ เฉพาะอำเภอเมือง สันทราย แม่ริม สารภี หางดง

ขอบเขตด้านเวลา

ระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษารั้งนี้ ดำเนินการตั้งแต่ เมษายน 2567 - เมษายน 2568

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ประโยชน์ด้านวิชาการ

1. ผลจากการวิจัยทำให้ทราบถึงสถานการณ์ สภาพการดำเนินงานและปัญหาอุปสรรคของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่
2. ผลจากการวิจัยสามารถนำมากำหนดรูปแบบการขับเคลื่อนกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมจังหวัดเชียงใหม่
3. ผลจากการวิจัยสามารถนำมากำหนดรูปแบบแนวทางในการบริหารการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมจังหวัดเชียงใหม่

ประโยชน์ในการประยุกต์ใช้

1. นำผลจากการวิจัยซึ่งเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์เพื่อนำไปใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม จังหวัดเชียงใหม่ และมาปรับใช้ในการบริหารจัดการในเรื่องของงบประมาณที่มาสนับสนุนส่งเสริมทั้งภาครัฐและเอกชนให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการจัดการต่อไป
2. ผลจากการวิจัยจะเกิดองค์ความรู้ใหม่เพิ่มประสิทธิภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมจังหวัดเชียงใหม่ซึ่งจะนำไปสู่การขยายและส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อไป

นิยามศัพท์เฉพาะ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อแหล่งธรรมชาติที่มีลักษณะเฉพาะและแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง

การขับเคลื่อน หมายถึง สิ่งที่ทำให้ระบบมีการขับเคลื่อนหรือดำเนินอยู่ได้ โดยมีการจัดสรรทรัพยากร มีการจัดองค์การ หน่วยงาน หรือกลุ่มบุคคลเป็นผู้ดำเนินงานอย่างเป็นขั้นตอน

การบริหารจัดการ หมายถึง ชุดของหน้าที่ต่าง ๆ ที่กำหนดทิศทางในการใช้ทรัพยากรทั้งหลายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

การเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม หมายถึง การมุ่งเน้นในเรื่องของสิ่งแวดล้อม การใส่ใจดูแลโลกกันมากขึ้น

แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสม หมายถึง รูปแบบ วิธีการ แนวทางการบริหารงาน การบริหารจัดการ การดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีประสิทธิภาพกับสภาพสังคมในพื้นที่ของจังหวัดเชียงใหม่

รูปแบบกิจกรรมต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง รูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสมกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของจังหวัดเชียงใหม่

ประสิทธิภาพ หมายถึง กระบวนการ วิธีการ หรือการกระทำใด ๆ ที่นำไปสู่ผลสำเร็จ โดยใช้ทรัพยากรต่าง ๆ อันได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ แรงงาน เงินทุน และวิธีการดำเนินการหรือประกอบการ ที่มีคุณภาพสูงสุดในการดำเนินการได้อย่างเต็มศักยภาพ อย่างไรก็ตามการดำเนินการใด ๆ นั้นก็ขึ้นอยู่กับทรัพยากร ณ ขณะนั้นด้วยว่ามีคุณภาพและปริมาณเพียงใด หากมีคุณภาพมากการจะใช้อย่างเต็มศักยภาพได้นั้นจะต้องใช้ในปริมาณน้อยจึงจะเรียกได้ว่ามีประสิทธิภาพ ต่างกันกับทรัพยากรที่มีปริมาณมากแต่คุณภาพต่ำที่จะต้องเลือกวิธีการดึงศักยภาพของทรัพยากรออกมาให้ได้มากที่สุดจึงจะเรียกว่ามีประสิทธิภาพ

กิจกรรมด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง กิจกรรมที่ก่อให้เกิดประสบการณ์เรียนรู้แก่นักท่องเที่ยวและไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม อาทิเช่น กิจกรรมการเดินป่า กิจกรรมศึกษาธรรมชาติ กิจกรรมถ้ำรูปธรรมชาติ บ้านพักเทปวิทโอเทปเสียงธรรมชาติ กิจกรรมส่อง/ดูนก กิจกรรมศึกษา/เที่ยวถ้ำ หรืออาจเป็นกิจกรรมประเภทต้นตื้นผจญภัยหรือชื่นชมธรรมชาติก็ได้

วัฒนธรรม หมายถึง รูปแบบของกิจกรรมมนุษย์และโครงสร้างเชิงสัญลักษณ์ที่ทำให้กิจกรรมนั้นเด่นชัดและมีความสำคัญ วิธีการดำเนินชีวิต ซึ่งเป็นพฤติกรรมและสิ่งที่คนในหมู่ผลิตสร้างขึ้น ด้วยการเรียนรู้จากกันและกัน และร่วมใช้อยู่ในหมู่พวกของตน ซึ่งสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามยุคสมัยและความเหมาะสม แต่ถ้าเป็นในวิชาหน้าที่พลเมืองจะแปลว่าสิ่งที่มนุษย์เปลี่ยนแปลงเพื่อความเจริญงอกงาม และสืบต่อกันมา

ภูมิปัญญาไทย หมายถึง องค์ความรู้ ความสามารถและทักษะของคนไทยอันเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ เลือกสรร ประยุกต์ พัฒนา และถ่ายทอดสืบต่อกันมา เพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับยุคสมัย ภูมิปัญญาไทยนี้มีลักษณะเป็นองค์รวม มีคุณค่าทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นในวิถีชีวิตไทย ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นอาจเป็นที่มาขององค์ความรู้ที่งอกงามขึ้นใหม่ที่จะช่วยในการเรียนรู้ การแก้ปัญหา การจัดการและการปรับตัวในการดำเนินวิถีชีวิตของคนไทย ลักษณะองค์รวมของภูมิปัญญาที่มีความเด่นชัดในหลายด้านเช่น ด้านเกษตรกรรม ด้านอุตสาหกรรม และหัตถกรรม ด้านการแพทย์แผนไทย ด้านการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ด้านศิลปกรรม ด้านภาษาและวรรณกรรม ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี และด้านโภชนาการ วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา

บทที่ 2

การตรวจสอบเอกสาร

การวิจัยเรื่อง ปัจจัยการเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมจังหวัดเชียงใหม่ ฉบับนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด และทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยดังนี้

1. ความหมายของการท่องเที่ยว
2. แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
3. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
4. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบบูรณาการอย่างยั่งยืน
5. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการมีส่วนร่วมและการบูรณาการ
6. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
7. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน
8. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับทัศนคติ
9. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการ
10. แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยว
11. แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
12. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความร่วมมือ
13. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวกของสถานที่ท่องเที่ยว
14. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม
15. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
16. ภาคสรุป
17. กรอบแนวคิดในการวิจัย
18. สมมติฐานการวิจัย

1. ความหมายของการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยว (Tourism) เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมและเศรษฐกิจที่มีความซับซ้อน และได้รับความสนใจจากนักวิชาการและองค์กรนานาชาติอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วง

ศตวรรษที่ผ่านมา มีความพยายามในการนิยามความหมายของ "การท่องเที่ยว" ให้ครอบคลุมลักษณะเฉพาะต่าง ๆ ของกิจกรรมดังกล่าว หนึ่งในนิยามที่ได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลายมาจากองค์การสหประชาชาติ ซึ่งได้จัดประชุมเกี่ยวกับการเดินทางและการท่องเที่ยวระหว่างประเทศ ณ กรุงโรม ประเทศอิตาลี เมื่อปี พ.ศ. 2506 และได้เสนอคำจำกัดความของการท่องเที่ยวที่สะท้อนถึงองค์ประกอบสำคัญสามประการ ได้แก่

1. การเดินทาง (Travel) การเดินทางในบริบทของการท่องเที่ยว หมายถึง การเคลื่อนย้ายจากสถานที่หนึ่งไปยังอีกสถานที่หนึ่งโดยมิใช่ด้วยแรงจูงใจจากพันธะผูกพัน หรือสิ่งจูงใจทางเศรษฐกิจ เช่น การทำงานหรือการค้าขาย ผู้เดินทางต้องเป็นผู้ที่มีเจตจำนงในการเดินทางด้วยตนเอง โดยอาจเดินทางในระยะใกล้หรือไกลก็ได้ และมักมีการเตรียมการล่วงหน้าอย่างเป็นระบบ ซึ่งครอบคลุมถึงการเลือกเส้นทาง ยานพาหนะ และระยะเวลาในการเดินทาง

2. จุดหมายปลายทาง (Destination) จุดหมายปลายทาง หมายถึงสถานที่ที่นักท่องเที่ยวเลือกเดินทางไปเพื่อพำนักชั่วคราว โดยมีแผนที่จะเดินทางกลับสู่ถิ่นฐานเดิมในภายหลัง สถานที่แห่งนี้ต้องสามารถรองรับความต้องการของนักท่องเที่ยวทั้งในด้านบริการ โครงสร้างพื้นฐาน และสิ่งอำนวยความสะดวก เพื่อให้การเดินทางบรรลุผลตามความตั้งใจและเกิดความพึงพอใจ จุดหมายปลายทางจึงมิใช่เพียงสถานที่ปลายทางทางกายภาพเท่านั้น หากแต่ยังหมายรวมถึงประสบการณ์และความประทับใจที่ได้รับในระหว่างการเดินทาง

3. ความมุ่งหมายของการเดินทาง (Purpose) ความมุ่งหมายของการเดินทางเป็นอีกองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญต่อการจำแนกการเดินทางว่าเป็นการท่องเที่ยวหรือไม่ โดยการเดินทางที่เข้าข่ายเป็นการท่องเที่ยวนั้นจะต้องมีวัตถุประสงค์อื่นที่มิใช่เพื่อประกอบอาชีพหรือหารายได้ กล่าวคือ ผู้เดินทางอาจมีเป้าหมายเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ ศึกษาวัฒนธรรม เยี่ยมเยือนญาติพี่น้อง หรือแสวงหาประสบการณ์ใหม่ ๆ ทั้งนี้ หนึ่งบุคคลสามารถมีความมุ่งหมายหลายประการในการเดินทางครั้งเดียว ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความหลากหลายและความซับซ้อนของพฤติกรรมนักท่องเที่ยว

1.1 ความหมายของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

คำว่า “อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว” เป็นคำผสมที่เกิดจากการรวมกันของคำสองคำหลัก ได้แก่ “อุตสาหกรรม” และ “การท่องเที่ยว” ซึ่งแต่ละคำมีความหมายเฉพาะที่สะท้อนถึงลักษณะของกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง เมื่อนำมาประสานกันจึงเกิดเป็นแนวคิดที่ครอบคลุมทั้งกระบวนการผลิต การให้บริการ และการบริโภคบริการที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางเพื่อวัตถุประสงค์ที่มิใช่เชิงพาณิชย์หรือการประกอบอาชีพ

คำว่า “อุตสาหกรรม” (Industry) โดยทั่วไปหมายถึง กระบวนการที่มนุษย์นำปัจจัยการผลิตต่าง ๆ อันได้แก่ เงินทุน แรงงาน ทักษะ ความรู้ วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องจักร ตลอดจนการ

บริหารจัดการมาผสมผสานกัน เพื่อสร้างสรรค์สินค้าและบริการที่มีคุณค่าต่อการดำรงชีวิตและตอบสนองความต้องการของมนุษย์ อุตสาหกรรมจึงมิได้จำกัดอยู่เฉพาะกระบวนการผลิตในโรงงานที่ใช้เครื่องจักรกล หากแต่ยังครอบคลุมถึงกิจกรรมการผลิตบริการที่เน้นการอำนวยความสะดวกและสร้างความพึงพอใจแก่ผู้บริโภค โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริการที่ไม่อาจจับต้องได้ในเชิงกายภาพ หากแต่ปรากฏในรูปของประสบการณ์ ความรู้สึก และคุณค่าทางจิตใจ

ขณะที่คำว่า “การท่องเที่ยว” (Tourism) หมายถึง การเดินทางซึ่งประกอบด้วยเงื่อนไขสำคัญสามประการ ได้แก่

1. เป็นการเดินทางออกจากถิ่นพำนักปกติไปยังสถานที่อื่น โดยไม่อยู่ภายใต้การบังคับบัญชาหรือแรงจูงใจทางเศรษฐกิจ เช่น การรับจ้างหรือการประกอบอาชีพ
2. มีจุดหมายปลายทางเพื่อการพำนักในช่วงเวลาชั่วคราว และต้องมีการเดินทางกลับสู่ภูมิลำเนาเดิมในภายหลัง
3. มีวัตถุประสงค์ของการเดินทางที่มีใช้เพื่อหารายได้หรือประกอบอาชีพ เช่น การพักผ่อนหย่อนใจ การเยี่ยมญาติ หรือการแสวงหาประสบการณ์ใหม่

เมื่อนำสองคำนี้มารวมกันเป็น “อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว” (Tourism Industry) จึงสามารถให้ความหมายได้ว่า เป็นกระบวนการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่นำปัจจัยการผลิตต่างๆ มาสร้างสรรค์บริการด้านการท่องเที่ยว เพื่ออำนวยความสะดวก ความพึงพอใจ และประสบการณ์ที่มีคุณค่าให้แก่นักท่องเที่ยวหรือผู้เดินทางจากถิ่นอื่น โดยเฉพาะผู้มาเยือนจากต่างประเทศ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจึงมิใช่เพียงการจำหน่ายสินค้า หรือการให้บริการในเชิงรูปธรรมเท่านั้น หากแต่ครอบคลุมถึงการผลิตบริการที่ไม่อาจจับต้องได้ (intangible services) ที่แฝงอยู่ในรูปของความรู้สึก เช่น ความสุข ความประทับใจ หรือแม้แต่ความรู้และความเข้าใจใหม่ที่นักท่องเที่ยวได้รับจากประสบการณ์ที่ได้พบเจอระหว่างการเดินทาง

1.2 องค์ประกอบการท่องเที่ยว

McIntosh and Goeldner (2000) ได้นำเสนอองค์ประกอบพื้นฐานของการท่องเที่ยวไว้ 4 ประการ โดยแต่ละองค์ประกอบล้วนมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนและสร้างความยั่งยืนให้กับระบบนิเวศทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของกิจกรรมการท่องเที่ยว ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ดังนี้

1. นักท่องเที่ยว (Tourists) นักท่องเที่ยวถือเป็นหัวใจสำคัญของกิจการการท่องเที่ยว เนื่องจากเป็นผู้บริโภคที่ก่อให้เกิดการเคลื่อนไหวทางเศรษฐกิจผ่านการจับจ่ายใช้สอยระหว่างการเดินทาง ซึ่งครอบคลุมตั้งแต่ค่าอาหาร ค่าที่พัก ค่าของที่ระลึก ไปจนถึงบริการด้านอื่น ๆ อาทิ การเดินทางภายในประเทศ บริการนำเที่ยว หรือกิจกรรมนันทนาการ ค่าใช้จ่ายเหล่านี้จะหมุนเวียนกระจายสู่ภาคธุรกิจบริการต่าง ๆ ซึ่งเป็นกลไกหนึ่งที่ส่งผลต่อการสร้างงาน และกระจายรายได้สู่ระบบเศรษฐกิจในระดับท้องถิ่น

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้จำแนกประเภทของนักท่องเที่ยวเพื่อวัตถุประสงค์ด้านการจัดเก็บข้อมูลและสถิติ โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มหลัก ได้แก่

1.1 นักท่องเที่ยวระหว่างประเทศที่ค้างคืน (International Tourism) หมายถึง ชาวต่างประเทศที่เดินทางมายังประเทศไทยหรือประเทศอื่น ๆ โดยพำนักอยู่ไม่น้อยกว่า 24 ชั่วโมง และไม่เกิน 60 วัน โดยมีจุดประสงค์ที่มีใช้เพื่อการทำงานหรือหารายได้

1.2 นักท่องเที่ยวภายในประเทศที่ค้างคืน (Domestic Tourism) หมายถึง ผู้ที่เดินทางภายในเขตแดนประเทศไทย และมีการพักค้างคืนในพื้นที่ปลายทาง

1.3 นักท่องเที่ยวที่ไม่ค้างคืน (Excursionists) หมายถึง บุคคลที่เดินทางเข้ามาเยี่ยมเยือนชั่วคราว โดยพำนักในพื้นที่ปลายทางไม่เกิน 24 ชั่วโมง และไม่มีการค้างคืน

2. ธุรกิจการท่องเที่ยว (Tourism-Related Businesses) ธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวมีบทบาทในการจัดหาและส่งมอบสินค้าและบริการที่อำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยว โดยครอบคลุมถึงการคมนาคมขนส่ง ที่พักแรม ภัตตาคารและร้านอาหาร บริการนำเที่ยว มัคคุเทศก์ ร้านค้าของที่ระลึก รวมถึงการจัดกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมและนันทนาการต่าง ๆ ซึ่งมีส่วนสำคัญในการยกระดับคุณภาพประสบการณ์ของนักท่องเที่ยว และสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ

3. รัฐบาล (Government) ภาครัฐในฐานะเจ้าของบ้าน มีบทบาทในด้านการจัดสรรทรัพยากร และกำกับดูแลกิจกรรมการท่องเที่ยวให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยหน้าที่หลักของรัฐบาลในการสนับสนุนอุตสาหกรรมท่องเที่ยวสามารถแบ่งออกได้ดังนี้

3.1 การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure) เช่น ถนน สะพาน ระบบขนส่งสาธารณะ ท่าเรือ ท่าอากาศยาน ระบบสาธารณูปโภคพื้นฐาน ได้แก่ ไฟฟ้า ประปา และการสื่อสารสมัยใหม่ ทั้งโทรศัพท์ อินเทอร์เน็ต และสัญญาณดาวเทียม ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการเดินทางและความสะดวกสบายของนักท่องเที่ยว

3.2 การอำนวยความสะดวกด้านพิธีการและข้อมูลข่าวสาร ได้แก่ การตรวจคนเข้าเมือง การเชื่อมโยงระบบขนส่งระหว่างสนามบินกับที่พัก และการให้ข้อมูลที่จำเป็นประโยชน์เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว

3.3 การส่งเสริมภาพลักษณ์ของประเทศ ผ่านการโฆษณา การประชาสัมพันธ์ และการเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวและวัฒนธรรมที่น่าสนใจ เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งในประเทศและจากต่างประเทศ

3.4 การรักษาความปลอดภัย ทั้งในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว ถือเป็นหน้าที่พื้นฐานที่รัฐบาลต้องจัดให้มีอย่างทั่วถึง เพื่อสร้างความเชื่อมั่นและความมั่นใจในทุกแหล่งท่องเที่ยว

4. ประชาชนในท้องถิ่น (Host Community) ประชาชนในท้องถิ่นเปรียบเสมือนเจ้าของบ้านที่มีบทบาทในการต้อนรับและสร้างความประทับใจแก่ผู้มาเยือน ด้วยการมีส่วนร่วมอย่างเป็นมิตร และแสดงออกถึงความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ผ่านการปฏิบัติต่าง ๆ ดังนี้

4.1 บุคลากรในธุรกิจบริการ จำเป็นต้องมีความรู้และทักษะในการให้บริการอย่างมืออาชีพ รวมถึงมีทัศนคติที่ดีในการต้อนรับนักท่องเที่ยว เพื่อเสริมสร้างความพึงพอใจและการกลับมาเยือนซ้ำ

4.2 ประชาชนทั่วไป ควรแสดงออกถึงความเป็นมิตร เช่น การยิ้มแย้ม การทักทาย การให้ความช่วยเหลือในยามจำเป็น ทั้งในการชี้เส้นทาง ดูแลผู้ประสบอุบัติเหตุ หรือช่วยเหลือในกรณีฉุกเฉินอื่น ๆ อีกทั้งยังควรมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เพื่อรักษาความงามและคุณค่าทางทรัพยากรไว้ให้คงอยู่ต่อไป

ผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวนั้นมีใช่เพียงกิจกรรมนันทนาการ แต่ยังส่งผลเชิงบวกต่อระบบเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของประเทศในหลายด้าน ดังนี้

1. การพัฒนาเศรษฐกิจ โดยการนำเงินตราต่างประเทศเข้าสู่ประเทศ และกระจายรายได้ไปยังภูมิภาคต่าง ๆ
2. การส่งเสริมการจ้างงาน ทั้งในภาคธุรกิจบริการโดยตรง และภาคอุตสาหกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น เกษตรกรรม การผลิต และการจำหน่ายสินค้า
3. การสร้างภาพลักษณ์ที่ดีของประเทศ ผ่านแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ และบริการที่น่าประทับใจ
4. การเผยแพร่วัฒนธรรมไทย สู่นานาชาติทั่วโลก ทำให้วัฒนธรรมไทยเป็นที่รู้จักในระดับสากล
5. การเสริมสร้างความรักชาติ โดยการส่งเสริมให้คนไทยเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศ ซึ่งเป็นแนวคิดที่ได้รับการสนับสนุนจากจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ผู้ให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวในฐานะเครื่องมือในการส่งเสริมความรักและความสามัคคีของคนในชาติ

1.3 ธุรกิจบริการในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

จากการศึกษางานวิจัยของ กองเงิน สุทธิพิทักษ์ (2550) เกี่ยวกับการวิเคราะห์ความเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไทย ได้สะท้อนให้เห็นว่า นักวิชาการบางท่านมีการใช้คำ

ว่า "อุตสาหกรรมบริการ" (Hospitality Industry) เพื่ออธิบายลักษณะของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เนื่องจากองค์ประกอบของอุตสาหกรรมนี้มุ่งเน้นการให้บริการในรูปแบบต่าง ๆ แก่นักท่องเที่ยว โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างความประทับใจและความพึงพอใจสูงสุด ซึ่งสามารถจำแนกธุรกิจบริการในอุตสาหกรรมบริการท่องเที่ยวได้เป็น 5 ประเภทหลัก ดังนี้

1. ธุรกิจที่พัก ธุรกิจที่พักมีบทบาทสำคัญในฐานะที่เป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการเดินทางท่องเที่ยว โดยเป็นการจัดบริการที่พักแรมให้แก่นักท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจอย่างสะดวกสบายและปลอดภัย ธุรกิจที่พักสามารถจำแนกออกได้เป็น 12 ประเภท ได้แก่ โรงแรมทั่วไป โรงแรมนันทนาการ โรงแรมรีสอร์ท โรงแรมหรู โรงแรมเกสต์เฮาส์ โฮมสเตย์ บังกะโล ห้องชุด อพาร์ทเมนต์ หอพัก และสถานที่ตั้งแคมป์หรือที่จอดรถคาราวาน ซึ่งแต่ละประเภทมีลักษณะเฉพาะที่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวที่แตกต่างกันไป

2. ธุรกิจอาหารและเครื่องดื่ม ธุรกิจอาหารและเครื่องดื่มเป็นอีกหนึ่งองค์ประกอบที่สำคัญของอุตสาหกรรมบริการท่องเที่ยว เนื่องจากการเดินทางท่องเที่ยวจำเป็นต้องมีการบริโภคอาหารเพื่อรองรับกิจกรรมตลอดการเดินทาง ธุรกิจในกลุ่มนี้ประกอบด้วย ร้านอาหารจานด่วน ร้านอาหารสำเร็จรูปแบบเดลิเวอรี่ ร้านบุฟเฟต์ คอฟฟี่ช็อป ร้านอาหารแบบบุฟเฟ่ต์ คาเฟ่เทอเรส และร้านอาหารเฉพาะกลุ่มเชื้อชาติ ซึ่งตอบสนองความต้องการและพฤติกรรมผู้บริโภคของนักท่องเที่ยวที่หลากหลาย

3. ธุรกิจจำหน่ายสินค้าของที่ระลึก ธุรกิจจำหน่ายของที่ระลึกมีบทบาทในการส่งเสริมประสบการณ์การท่องเที่ยวให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยนักท่องเที่ยวมักเลือกซื้อสินค้าที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของท้องถิ่นเป็นของฝากหรือของสะสม ธุรกิจนี้สามารถส่งเสริมเศรษฐกิจท้องถิ่นได้อย่างมีนัยสำคัญ โดยสินค้าของที่ระลึกที่ประสบความสำเร็จมักมีคุณลักษณะเฉพาะ เช่น ความเป็นเอกลักษณ์ หายาก มีราคาสูงกว่าในภูมิภาคอื่น มีดีไซน์ที่แปลกใหม่ น้ำหนักเบา ใช้งานง่ายและใช้งานได้ยาวนาน และมีการผลิตขึ้นตอนการผลิตให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วม

4. ธุรกิจบริการการท่องเที่ยว ธุรกิจในกลุ่มนี้เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมและบริการนำเที่ยว โดยเฉพาะบทบาทของมัคคุเทศก์ ซึ่งทำหน้าที่อำนวยความสะดวกและถ่ายทอดความรู้แก่นักท่องเที่ยว อีกทั้งยังเป็นผู้แทนทางวัฒนธรรมที่สำคัญตามพระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ. 2535 โดยมัคคุเทศก์สามารถแบ่งออกได้ตามลักษณะของธุรกิจนำเที่ยว ความรู้เฉพาะด้าน และสังกัดองค์กร

5. ธุรกิจการบันเทิง ธุรกิจบันเทิงในบริบทของการท่องเที่ยวมีความหลากหลาย ทั้งในรูปแบบของสถานบันเทิง บาร์ ดิสโก้เธค ไนต์คลับ เลานจ์ โรงน้ำชา อาบอบนวด และร้านอาหารที่มีการแสดงดนตรีหรือโชว์ต่าง ๆ โดยกฎหมายได้กำหนดนิยามและประเภทของสถานบริการไว้ในพระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. 2509 เพื่อควบคุมมาตรฐานและความปลอดภัยของผู้ใช้บริการ ธุรกิจกลุ่มนี้มีบทบาทสำคัญในการเพิ่มความน่าสนใจของแหล่งท่องเที่ยว โดยเฉพาะในยามค่ำคืน

ธุรกิจการบริการทั้งห้าแขนงดังกล่าวล้วนมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด และมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโดยรวม ซึ่งนอกจากจะสร้างรายได้โดยตรงแล้วยังส่งเสริมอัตลักษณ์ท้องถิ่นและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ท่องเที่ยวอีกด้วย

1.4 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยว

การพัฒนาการท่องเที่ยวถือเป็นกลไกสำคัญที่มีบทบาททั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยเฉพาะในยุคโลกาภิวัตน์ที่การเคลื่อนย้ายของผู้คนข้ามพรมแดนกลายเป็นเรื่องธรรมดา แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวจึงมิได้จำกัดอยู่เพียงการเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยว หากแต่ยังรวมถึงการสร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์ทรัพยากร การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น และการสร้างรายได้ที่ยั่งยืน

ในเชิงแนวคิด การพัฒนาการท่องเที่ยวสามารถแบ่งออกเป็นหลายมิติ ซึ่งแต่ละมิติมีเป้าหมายและแนวทางการดำเนินงานที่แตกต่างกัน ทั้งนี้เพื่อให้การท่องเที่ยวสามารถตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวในขณะที่ไม่ละเลยต่อความยั่งยืนของทรัพยากรในระยะยาว

1. แนวคิดการพัฒนาแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism Development) เป็นแนวคิดที่ได้รับความนิยมอย่างมากในระดับสากล โดยมุ่งเน้นการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น การพัฒนาท่องเที่ยวตามแนวทางนี้ต้องมีการวางแผนอย่างรอบคอบ คำนึงถึงผลกระทบระยะยาว และเปิดโอกาสให้ชุมชนมีบทบาทในการตัดสินใจ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อทุกภาคส่วนอย่างแท้จริง

2. แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism) เป็นแนวทางที่ส่งเสริมให้ชุมชนในท้องถิ่นเป็นเจ้าของกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยให้ชุมชนมีบทบาทในการจัดการ วางแผน และได้รับผลตอบแทนโดยตรงจากกิจกรรมท่องเที่ยว แนวคิดนี้ช่วยสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน สร้างงาน สร้างรายได้ และส่งเสริมให้เกิดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

3. แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) แนวคิดนี้เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมนักท่องเที่ยวในยุคปัจจุบัน ที่ไม่เพียงต้องการชมสถานที่ท่องเที่ยวเท่านั้น แต่ยังต้องการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่สะท้อนวิถีชีวิต วัฒนธรรม และความคิดสร้างสรรค์ของท้องถิ่น

เช่น การเรียนรู้การทำอาหารพื้นบ้าน การฝึกหัตถกรรม หรือการเข้าร่วมพิธีกรรมท้องถิ่น ซึ่งแนวทางดังกล่าวช่วยส่งเสริมอัตลักษณ์และเพิ่มคุณค่าของประสบการณ์ท่องเที่ยว

4. แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) เป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวที่เน้นการเรียนรู้ธรรมชาติ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ธรรมชาติอันเปราะบาง แนวคิดนี้มีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมให้เกิดการรับรู้ในคุณค่าของระบบนิเวศ และช่วยสร้างรายได้เพื่อสนับสนุนการอนุรักษ์และพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

5. แนวคิดการท่องเที่ยวแบบบูรณาการ (Integrated Tourism Development) เป็นแนวทางที่เน้นการพัฒนาอย่างเป็นระบบและครอบคลุมทุกมิติ โดยการประสานความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน และชุมชน เพื่อสร้างเครือข่ายและกลไกการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ แนวทางนี้ช่วยลดความซ้ำซ้อนของโครงการต่าง ๆ และเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันของพื้นที่ท่องเที่ยว

โดยสรุปแล้ว แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่เน้นปริมาณสู่การให้ความสำคัญกับคุณภาพ ความยั่งยืน และความสมดุลระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม การพัฒนาในลักษณะนี้ไม่เพียงตอบโจทย์ทางเศรษฐกิจ หากยังสอดคล้องกับเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals SDGs) ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญของการพัฒนาทั่วโลกในศตวรรษที่ 21

2. แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) ถือเป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายในระดับนานาชาติ โดยเฉพาะในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา ซึ่งแนวคิดนี้สอดคล้องกับกระแสการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่มุ่งเน้นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ควบคู่ไปกับการส่งเสริมการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกกระดับ ไม่เพียงเพื่อประโยชน์ในระยะสั้นทางเศรษฐกิจหรือการท่องเที่ยวเท่านั้น หากแต่ยังคำนึงถึงผลกระทบระยะยาวที่อาจเกิดขึ้นต่อระบบนิเวศ และเน้นการสร้างความรู้ความตระหนักรู้แก่ประชาชนในเรื่องคุณค่าของธรรมชาติ

ในบริบทของนโยบายการพัฒนาระดับประเทศและนานาชาติ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ถูกกำหนดให้เป็นหนึ่งในแนวทางสำคัญที่สอดคล้องกับหลักการของปฏิญญาสากลว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อม (Environmentally Sustainable Development) โดยมีเป้าหมายหลักเพื่อให้มนุษยชาติสามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างสมดุลและต่อเนื่อง ส่งเสริมให้ทรัพยากรธรรมชาติยังคงความอุดมสมบูรณ์ไว้ให้ชนรุ่นหลังได้ใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น มิได้มุ่งเน้นเพียงการเดินทางเพื่อพักผ่อนหย่อนใจในแหล่งธรรมชาติเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการเรียนรู้เชิงลึกเกี่ยวกับระบบนิเวศ วัฒนธรรมท้องถิ่น และวิถีชีวิตของชุมชนรอบพื้นที่ธรรมชาติ โดยการจัดการการท่องเที่ยวต้องคำนึงถึงความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว และการมีส่วนร่วมของชุมชนเจ้าของพื้นที่

อีกทั้ง การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจำเป็นต้องส่งเสริมให้เกิดการศึกษาทั้งในเชิงวิชาการและภาคปฏิบัติ โดยเน้นการปลูกฝังจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมให้แก่นักท่องเที่ยว อันจะนำไปสู่ความเข้าใจอย่างถ่องแท้ถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ และส่งเสริมความรู้สึผูกพันกับธรรมชาติ จนเกิดพฤติกรรมการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบ ซึ่งจะเป็นรากฐานสำคัญในการธำรงไว้ซึ่งระบบนิเวศให้ยังคงอยู่ได้ในระยะยาว

ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีผู้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ดังนี้

ภราเดช พยัฆวิเชียร (2537: 29) ได้ให้คำนิยามการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่า เป็นการท่องเที่ยวที่ส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม โดยพยายามลดผลกระทบในเชิงลบต่อสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมให้น้อยที่สุด ขณะเดียวกันยังมุ่งเน้นการสร้างความรู้ ความเข้าใจร่วมกันระหว่างนักท่องเที่ยวกับสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และชุมชนท้องถิ่น ซึ่งนักท่องเที่ยวเข้าไปเยือน

เสรี วังสีไพจิตร (2537: 22) ได้นิยามว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นรูปแบบหนึ่งของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เติบโตไปในทิศทางที่เหมาะสม โดยเน้นการรักษาสภาพแวดล้อมและคุณค่าดั้งเดิมของธรรมชาติให้คงอยู่ควบคู่ไปกับการพัฒนา อันถือว่าการท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศ และสามารถใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมโดยไม่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือความเสียหาย

Costas (2002: 23) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศถูกมองว่าเป็นกิจกรรมที่ดำเนินอยู่ในพื้นที่ธรรมชาติควบคู่กับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม พร้อมส่งเสริมสวัสดิภาพของชุมชนท้องถิ่น นักท่องเที่ยวในลักษณะนี้จะมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม ใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ปฏิบัติต่อสัตว์ป่าอย่างเหมาะสม รวมถึงมีส่วนร่วมในการสนับสนุนการอนุรักษ์ผ่านการบริจาคเงินและสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2541: 12) ได้เน้นย้ำว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องดำเนินภายใต้ข้อจำกัดของขีดความสามารถในการรองรับของธรรมชาติ โดยต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน ทั้งในด้านขนบธรรมเนียมและประเพณี นอกจากนี้ยังควรเป็นการท่องเที่ยวที่กระจายผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจอย่างเท่าเทียม และสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนในพื้นที่

กรมป่าไม้ (2548) ได้อธิบายว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นรูปแบบการเดินทางที่มีความรับผิดชอบต่อแหล่งธรรมชาติและวัฒนธรรม โดยไม่สร้างความเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติ

จุดมุ่งหมายสำคัญอยู่ที่การชื่นชม เรียนรู้ และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ พืชพรรณ สัตว์ป่า และวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมถึงการสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจที่จะเกื้อหนุนการอนุรักษ์ในระยะยาว

เมื่อพิจารณาจากคำนิยามทั้งหมดข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” คือ รูปแบบการท่องเที่ยวที่ทุกภาคส่วนต้องมีความรับผิดชอบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว นั้น ๆ ไม่ใช่ภาระของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หากแต่ต้องเป็นการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ในการจัดการทรัพยากร เพื่อบรรลุเป้าหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืน

องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสามารถแบ่งออกเป็น 4 ด้านสำคัญ ได้แก่

1. องค์ประกอบด้านพื้นที่ เป็นการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในแหล่งธรรมชาติซึ่งมีลักษณะเฉพาะตัว และสัมพันธ์กับระบบนิเวศในพื้นที่ รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับธรรมชาติ เป็นการท่องเที่ยวที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของธรรมชาติ (Nature-Based Tourism) และในอีกด้านหนึ่งสามารถเรียกว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecological-Based Tourism)
2. องค์ประกอบด้านการจัดการ มุ่งเน้นการจัดการอย่างมีความรับผิดชอบ (Responsible Travel) โดยต้องหลีกเลี่ยงการก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม มีระบบการจัดการที่ยั่งยืน ครอบคลุมตั้งแต่การอนุรักษ์ การป้องกันมลพิษ ไปจนถึงการควบคุมกิจกรรมท่องเที่ยวให้เหมาะสม
3. องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ เป็นการท่องเที่ยวที่ส่งเสริมการเรียนรู้ โดยเน้นการให้ความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศในพื้นที่ท่องเที่ยว เป็นการปลูกจิตสำนึกแก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วน จึงสามารถจัดอยู่ในรูปแบบของการท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา (Environmental Education-Based Tourism)
4. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ทั้งในการคิดวางแผน ดำเนินการ ติดตามผล และดูแลรักษาทรัพยากรในพื้นที่ ซึ่งนำไปสู่การกระจายรายได้ เพิ่มคุณภาพชีวิต และสร้างการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วมในระยะยาว

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์และมีความหลากหลายทางระบบนิเวศในทุกภูมิภาค โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาคใต้ซึ่งมีความโดดเด่นด้านภูมิทัศน์และความหลากหลายทางชีวภาพ อันเป็นจุดแข็งสำคัญที่ส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง การท่องเที่ยวของประเทศไทยได้พัฒนาและขยายตัวอย่างต่อเนื่อง โดยมีจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นทุกปี ส่งผลให้เกิดรายได้หมุนเวียนจำนวนมหาศาลต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ การเจริญเติบโตของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวจึงมีส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศในภาพรวม

อย่างไรก็ตาม การเติบโตดังกล่าวกลับส่งผลกระทบด้านลบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม ความเสื่อมโทรมของทรัพยากร และภาพลักษณ์ของการท่องเที่ยว ซึ่งสะท้อนถึงปัญหาการบริหารจัดการทรัพยากรที่

ยังขาดความรอบคอบและไม่สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมักให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจมากกว่าการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งระหว่างเป้าหมายทางเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม

แม้ว่าประเทศไทยจะมีความพยายามในการวางแผนกลยุทธ์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ โดยอิงตามแนวทางเชิงวิชาการ แต่ในทางปฏิบัติกลับพบว่าแนวทางเหล่านั้นยังไม่สามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยข้อจำกัดหลายประการ ส่งผลให้ทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรมลงอย่างต่อเนื่อง และอาจทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้นในอนาคต หากไม่มีการกำหนดนโยบายที่เข้มงวดและมีประสิทธิภาพในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

จากบริบทดังกล่าว จึงเกิดแรงผลักดันให้ประเทศไทยพยายามแสวงหาความสมดุลระหว่างการพัฒนากับการอนุรักษ์ ภายใต้กระแสโลกที่ให้ความสำคัญกับแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่ง (มนัส สุวรรณ, 2549: 167) ได้ชี้ให้เห็นถึงกระแสสำคัญ 3 ประการที่ส่งอิทธิพลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว ได้แก่

1. กระแสความต้องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ
2. กระแสความต้องการของนักท่องเที่ยวในการแสวงหาความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม
3. กระแสความต้องการพัฒนาคนผ่านการใช้มีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการจัดการการท่องเที่ยว

กระแสดังกล่าวส่งผลให้เกิดแนวคิดใหม่ในการออกแบบรูปแบบการท่องเที่ยวที่เน้นความรับผิดชอบต่อทรัพยากรธรรมชาติ เรียกว่า “การท่องเที่ยวสีเขียว” (Green Tourism) หรือ “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” (Ecotourism) ซึ่งเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวขนาดเล็กที่มีกระบวนการจัดการที่ชัดเจน และสามารถนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาว

ทั้งนี้ นักวิชาการจากสมาคมส่งเสริมการท่องเที่ยวภาคพื้นแปซิฟิก (Pacific Asia Travel Association PATA) องค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization WTO) และผู้เชี่ยวชาญในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวจากยุโรปและสหรัฐอเมริกา ต่างนิยาม “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” ว่าเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อ (Responsible Travel) ในพื้นที่ธรรมชาติ (Natural-Based Tourism) ควบคู่กับการจัดการสิ่งแวดล้อม (Environmental Management) และการให้ความรู้ ความเข้าใจด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Education-Based Tourism) โดยมีประชาชนท้องถิ่นเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการมีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผน ดำเนินงาน และดูแลรักษา เพื่อให้เกิดผลประโยชน์ร่วมกัน และพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนไปพร้อมกับการอนุรักษ์ทรัพยากรอย่างยั่งยืน

สำหรับประเทศไทย แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเริ่มปรากฏเป็นรูปธรรมเมื่อราว 40 ปีก่อน โดยเป็นช่วงที่ประเทศยังอยู่ในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา ภายใต้การบริหารของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรีคนที่ 11 ซึ่งได้เล็งเห็นศักยภาพของการท่องเที่ยวในฐานะเครื่องมือสร้างรายได้ระดับมหาดลให้กับประเทศ จึงมีการออกพระราชกฤษฎีกาจัดตั้ง “องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย” เมื่อวันที่ 15 มกราคม พ.ศ. 2503 โดยมีหน้าที่หลักในการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวและวัฒนธรรมไทยทั้งในประเทศและต่างประเทศ

การดำเนินการดังกล่าวประสบความสำเร็จอย่างยิ่ง นักท่องเที่ยวต่างชาติเข้ามาเยือนประเทศไทยจำนวนมากเกินกว่าที่คาดการณ์ไว้ อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยในขณะนั้นยังขาดการวางแผนป้องกันผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยว โดยเฉพาะความสามารถในการรองรับด้านกายภาพของพื้นที่ และการเปลี่ยนแปลงทางนิเวศวิทยา อันเป็นผลจากการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโดยปราศจากการควบคุมที่เหมาะสม ก่อให้เกิดผลเสียต่อทรัพยากรธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพ และวัฒนธรรมของชุมชน (มนัส สุวรรณ, 2549: 180)

3. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

แนวคิดว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism Development) ได้กลายเป็นกรอบแนวคิดสำคัญที่มีบทบาทอย่างยิ่งต่อการจัดการและพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในระดับโลกและระดับท้องถิ่น อันมีเป้าหมายหลักเพื่อสร้างสมดุลระหว่างความต้องการของนักท่องเที่ยว ชุมชนในพื้นที่ และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมสำหรับคนรุ่นปัจจุบันและรุ่นอนาคต

การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้นมิได้มุ่งเน้นเพียงแต่การสร้างรายได้หรือผลกำไรทางเศรษฐกิจเท่านั้น หากแต่เน้นไปที่การใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อยังประโยชน์ต่อมวลมนุษยชาติโดยไม่ทำลายศักยภาพของสิ่งแวดล้อมและสังคมท้องถิ่น กรอบแนวคิดนี้ตั้งอยู่บนหลักการว่าการพัฒนาใด ๆ ที่เกิดขึ้นต้องมีความสามารถในการดำรงรักษาเนื้อหาทางวัฒนธรรม กระบวนการทางนิเวศวิทยาที่สำคัญ ความหลากหลายทางชีวภาพ และระบบนิเวศอื่น ๆ ที่เกื้อหนุนต่อการดำรงอยู่ของมนุษย์ สัตว์ และพืชในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง

ตามกรอบแนวคิดขององค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization, 1998) การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนควรตั้งอยู่บนหลักการสำคัญ 5 ประการ ดังนี้

ประการที่หนึ่ง คือ การอนุรักษ์ทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรประวัติศาสตร์ ทรัพยากรทางวัฒนธรรม หรือทรัพยากรอื่น ๆ ที่มี

คุณค่า ทั้งนี้เพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรเหล่านี้ได้อย่างต่อเนื่อง และในขณะเดียวกัน ยังคงสามารถสร้างคุณประโยชน์แก่สังคมปัจจุบันได้ด้วย

ประการที่สอง คือ ความจำเป็นในการวางแผนและจัดการอย่างเป็นระบบใน กระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยต้องพิจารณาอย่างรอบด้านเพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาที่อาจเกิดขึ้นต่อ สิ่งแวดล้อม ตลอดจนโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมของพื้นที่ท่องเที่ยว ซึ่งมักได้รับผลกระทบ จากกระแสนการพัฒนาอย่างรวดเร็วและไม่รอบคอบ

ประการที่สาม คือ การธำรงรักษาและปรับปรุงคุณภาพของสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ ท่องเที่ยว โดยเฉพาะสิ่งแวดล้อมโดยรวมที่มีความสำคัญต่อภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว และต่อ ประสบการณ์ของนักท่องเที่ยว การปรับปรุงสิ่งแวดล้อมควรกระทำอย่างเหมาะสม สอดคล้องกับ บริบทของพื้นที่และหลักการอนุรักษ์

ประการที่สี่ คือ การรักษาระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว ทั้งในด้าน ประสบการณ์ ความปลอดภัย ความสะดวกสบาย และความรู้สึกเชิงบวกต่อแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งมี บทบาทสำคัญในการสร้างความนิยมและความสามารถในการแข่งขันของแหล่งท่องเที่ยวในระยะยาว

ประการที่ห้า และเป็นข้อสุดท้าย คือ การกระจายผลประโยชน์ที่เกิดจากการ ท่องเที่ยวให้ถึงมือประชาชนทุกภาคส่วนอย่างเป็นธรรม ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ เพื่อให้การ ท่องเที่ยวมีบทบาทในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิต และลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม

3.1 ความหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับการจัดการระบบการ ท่องเที่ยวโดยมุ่งเน้นให้เกิดการเติบโตของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในลักษณะที่สมดุลระหว่างการ ขยายตัวทางเศรษฐกิจ การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่น และการรักษา ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมในระยะยาว กล่าวคือ การพัฒนาดังกล่าวมิได้มุ่งเพียงการเพิ่ม จำนวนนักท่องเที่ยวหรือรายได้จากการท่องเที่ยวเท่านั้น หากแต่ต้องควบคู่กับการดูแลรักษาแหล่ง ทรัพยากรธรรมชาติ โบราณสถาน โบราณวัตถุ และสิ่งปลูกสร้างทางวัฒนธรรม ให้อยู่ในสภาพดี เป็น ที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งในปัจจุบันและอนาคต

นอกจากนี้ การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนยังต้องสามารถตอบสนองต่อความต้องการ ของนักท่องเที่ยว โดยคำนึงถึงความสะดวกสบาย ความปลอดภัย และสร้างความรู้สึกลึกซึ้งของ นักท่องเที่ยวกับชุมชนในลักษณะของ "ความเป็นเจ้าของร่วม" ตลอดจนมีมาตรการอนุรักษ์และ ปกป้องทรัพยากรธรรมชาติสำหรับคนรุ่นหลัง โดยเฉพาะการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งเป็น รูปแบบหนึ่งของการจัดการทรัพยากรที่มีมิติทางเศรษฐกิจ สังคม ความงามของธรรมชาติ และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่ให้ดำรงอยู่อย่างสมดุล

องค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization, 1998) ได้เสนอแนวทางในการกำหนดนโยบายและแนวทางปฏิบัติในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนไว้ดังนี้

1. ให้ความสำคัญกับการพัฒนาการท่องเที่ยวภายในประเทศก่อนการส่งเสริมการท่องเที่ยวระหว่างประเทศ
2. พิจารณาขีดความสามารถในการรองรับของระบบนิเวศอย่างรอบด้าน
3. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นในทุกขั้นตอนของการวางแผนและดำเนินโครงการ
4. สนับสนุนการใช้วัสดุและผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่น
5. มุ่งเน้นการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวสู่ท้องถิ่น
6. ให้ความรู้แก่ชุมชนเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะในด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

หลักการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (ราไพพรรณ แก้วสุริยะ, 2547) ได้เสนอหลักการสำคัญของการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนไว้จำนวน 10 ประการ ได้แก่

1. การใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน ผู้พัฒนาและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจำเป็นต้องจัดการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ โดยคำนึงถึงต้นทุนทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ควรส่งเสริมการอนุรักษ์ และบำรุงรักษาทรัพยากรเพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์ได้ในระยะยาว พร้อมทั้งควรรักษาเอกลักษณ์ดั้งเดิมของแหล่งท่องเที่ยวไว้ให้มากที่สุด
2. การลดการบริโภคเกินความจำเป็นและของเสีย ต้องมีแผนการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ และส่งเสริมการใช้วัสดุทดแทนที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกัน เพื่อลดการใช้ทรัพยากรที่หายาก เช่น การใช้วัสดุทดแทนไม้แทนการตัดไม้จากธรรมชาติ
3. การรักษาความหลากหลายทางธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม ควรวางแผนขยายฐานการท่องเที่ยวโดยการเพิ่มคุณค่าและมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยว ทั้งด้านธรรมชาติและวัฒนธรรม เพื่อให้นักท่องเที่ยวใช้เวลาอยู่นานขึ้น และมีความประทับใจยิ่งขึ้น
4. การบูรณาการการท่องเที่ยวเข้ากับการวางแผนพัฒนาท้องถิ่น ต้องมีการประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การพัฒนามีทิศทางและเกิดประสิทธิภาพร่วมกัน
5. การส่งเสริมเศรษฐกิจท้องถิ่น ส่งเสริมให้มีการประชาสัมพันธ์และสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวที่โดดเด่นในท้องถิ่น เพื่อกระตุ้นให้เกิดรายได้ที่กระจายไปยังประชาชนในพื้นที่
6. การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น สนับสนุนให้ประชาชนในพื้นที่มีบทบาทในการกำหนดทิศทางการพัฒนา เช่น การร่วมออกแบบกิจกรรม การวิเคราะห์ปัญหา และการประเมินผลการทำงาน

7. การปรึกษาหารือกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การพัฒนาการท่องเที่ยวต้องดำเนินการโดยมีการรับฟังความคิดเห็นจากภาคส่วนต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้ประกอบการ หน่วยงานรัฐ และสถาบันการศึกษา เพื่อให้เกิดแนวทางที่สมดุลและลดข้อขัดแย้ง

8. การพัฒนาทักษะบุคลากร การอบรมและส่งเสริมให้บุคลากรมีความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่เหมาะสมในการให้บริการ ถือเป็นการยกระดับมาตรฐานการท่องเที่ยว

9. การประเมินผลและการวิจัย การประเมินผลและการศึกษาวิจัยอย่างต่อเนื่องจะช่วยให้สามารถปรับปรุงแนวทางการจัดการท่องเที่ยวให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวได้ดียิ่งขึ้น

10. การเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน แนวคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ถูกหยิบยกขึ้นมาพิจารณาอย่างจริงจังในเวทีนานาชาติ เช่น การประชุม Globe'90 ที่แวนคูเวอร์ ประเทศแคนาดา ซึ่งได้ให้คำนิยามการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนว่า เป็นการพัฒนาที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวและชุมชนในปัจจุบัน พร้อมกับรักษาโอกาสในการพัฒนาให้คนรุ่นหลังได้อย่างเหมาะสม

จากหลักการและแนวทางข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนมิได้จำกัดเพียงการรักษาทรัพยากรธรรมชาติเท่านั้น หากแต่ยังเป็นการวางรากฐานการพัฒนาในเชิงองค์รวม ซึ่งผสมผสานมิติทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมไว้ด้วยกันอย่างสมดุลและมีประสิทธิภาพ ทั้งยังเป็นกลไกสำคัญในการยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชนท้องถิ่นควบคู่กับการส่งเสริมเศรษฐกิจของประเทศในระยะยาวอีกด้วย

4. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบบูรณาการอย่างยั่งยืน

การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบบูรณาการอย่างยั่งยืนเป็นแนวคิดที่ผสมผสานระหว่างมิติด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างดุลยภาพระหว่างการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ในปัจจุบัน โดยไม่ลดทอนศักยภาพในการตอบสนองของทรัพยากรต่อชนรุ่นหลัง ซึ่งแนวคิดดังกล่าวได้รับการเน้นย้ำอย่างชัดเจนใน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ซึ่งถือเป็นแผนที่รวมเอาการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมเข้าไว้ด้วยกันอย่างเป็นระบบ

ภายใต้แผนพัฒนาดังกล่าว รัฐบาลได้วางกรอบยุทธศาสตร์ในการยกระดับประเทศไทยให้สามารถพัฒนาได้อย่างมีเสถียรภาพ โดยให้ความสำคัญกับการเพิ่มศักยภาพของทรัพยากรมนุษย์และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อสร้างเศรษฐกิจที่สามารถแข่งขันได้ในระดับภูมิภาคและสากล แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจจะต้องเชื่อมโยงกับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้าน

การคมนาคม การขนส่ง และการค้าการลงทุน พร้อมทั้งต้องมีการยกระดับมาตรฐานของสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยวให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวจากทั่วโลก สู่เป้าหมายการเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวแห่งเอเชีย

ในขณะเดียวกัน มิติสังคมและสิ่งแวดล้อมก็ได้รับการบูรณาการผ่านการสร้างจิตสำนึกในการรักษาสิ่งแวดล้อม และการส่งเสริมความร่วมมือด้านเศรษฐกิจชายแดน การพัฒนาศักยภาพของทรัพยากรมนุษย์เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน และการสนับสนุนผู้ประกอบการขนาดย่อมในการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต เป็นกลยุทธ์สำคัญในการวางรากฐานสู่การเติบโตอย่างยั่งยืนในระยะยาว (พะจิต ตามประทีป, 2549: 15)

แนวคิดเรื่อง “การพัฒนาอย่างยั่งยืน” ตามที่กองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติ (UNFPA) ได้ให้คำอธิบายไว้ นั้น หมายถึง การพัฒนาที่สามารถกระจายผลประโยชน์จากความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจอย่างเป็นธรรม รวมถึงเป็นการพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในระดับท้องถิ่นและระดับโลก เพื่อรักษาทรัพยากรให้กับชนรุ่นหลัง โดยเป้าหมายสูงสุดคือการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้นอย่างแท้จริง

ในบริบทของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แนวคิดดังกล่าวหมายถึง การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ โดยคำนึงถึงผลกระทบระยะยาวต่อทรัพยากรธรรมชาติ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการปลูกจิตสำนึกของสังคมให้ตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ และส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมในการจัดการอย่างยั่งยืนในทุกระดับ

การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรูปแบบบูรณาการอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องมองผ่านกรอบความคิดเชิงองค์รวม (Holistic) ซึ่งหมายถึงการพิจารณาความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในบริบททางธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมที่หลอมรวมกันเป็นหนึ่งเดียว แนวคิดเชิงองค์รวมนี้เน้นถึงการเกิด การคงอยู่ และการพัฒนาที่กลมกลืนกับธรรมชาติ โดยต้องจัดระบบการจัดการที่มีลำดับขั้นตอนที่ชัดเจนและมีประสิทธิภาพ เพื่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสมและยั่งยืน

กล่าวโดยสรุป การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างบูรณาการนั้นจะสัมฤทธิ์ผลได้ก็ต่อเมื่อสามารถเชื่อมโยงความต้องการของเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมเข้าไว้ด้วยกันอย่างสมดุล โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างความมั่นคงของทรัพยากรธรรมชาติในระยะยาว และสนับสนุนคุณภาพชีวิตของประชาชนให้เติบโตควบคู่ไปกับความมั่งคั่งของประเทศอย่างแท้จริง

5. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการมีส่วนร่วมและการบูรณาการ

คำว่า "การพัฒนา" ตามความหมายที่ปรากฏใน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน หมายถึง การทำให้เกิดความเจริญ การเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้น หรือการคลี่คลายไปสู่ความเจริญงอกงาม หากใช้ในรูปคำกริยา "พัฒนา" จึงหมายถึง การทำให้เกิดความเจริญเติบโต งอกงาม และเพิ่มพูนขึ้น ในทางที่ดี เช่น การพัฒนาโมตรียิตหรือการเจริญในด้านความสัมพันธ์อันดี

ปกรณ์ ปรียากร (2538: 5) อธิบายว่า คำว่า "การพัฒนา" มาจากคำในภาษาอังกฤษว่า Development ซึ่งสะท้อนถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็นค่อยไป ผ่านขั้นตอนต่าง ๆ อย่างมีลำดับ จนสามารถขยายตัวและเติบโตขึ้นไปสู่ระดับที่มีคุณภาพสูงขึ้น ปรับปรุงให้ดีขึ้น เหมาะสมกว่าเดิม และในที่สุดสามารถก้าวหน้าไปสู่ความอุดมสมบูรณ์อย่างยั่งยืน

ในทำนองเดียวกัน สนธยา พลศรี (2547: 2) ได้อธิบายว่า การพัฒนาในความหมายเชิงรูปศัพท์ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้เกิดความเจริญ เติบโต งอกงาม และมีคุณภาพดีขึ้นจนเป็นที่พึงพอใจ ซึ่งนิยามเหล่านี้เป็นพื้นฐานสำคัญในการกำหนดความหมายอื่น ๆ ในบริบทของภาษาไทย และยังเป็นแนวทางในการตีความแนวคิดด้านการพัฒนาในสาขาต่าง ๆ

5.1 การพัฒนาทางด้านนิเวศ

การพัฒนาทางด้านนิเวศวิทยานั้นเป็นมิติที่มีความสำคัญยิ่งในกระบวนการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยเน้นการสร้างสมดุลระหว่างระบบนิเวศธรรมชาติกับความต้องการของมนุษย์ในสังคม เพื่อให้เกิดความสอดคล้องและการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ภายใต้กรอบแนวคิดที่คำนึงถึงการอนุรักษ์ การฟื้นฟู และการใช้อย่างรู้คุณค่า (ราตรี ภารา, 2540: 15) ดังนี้

1. เสถียรภาพของระบบนิเวศ การสร้างเสถียรภาพให้กับระบบนิเวศจำเป็นต้องเริ่มต้นจากการปลูกฝังจิตสำนึกและความตระหนักรู้ในคุณค่าของสิ่งแวดล้อมแก่สมาชิกในสังคม ทั้งในด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้มีความสมดุล และการใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสมกับศักยภาพของระบบนิเวศที่มีอยู่

2. นโยบายสิ่งแวดล้อมแบบป้องกันล่วงหน้า การพัฒนาเชิงนิเวศต้องมีการวางนโยบายที่เน้นการป้องกันความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นต่อสิ่งแวดล้อมก่อนที่จะเกิดขึ้นจริง โดยใช้หลักการคาดการณ์ และการประเมินผลกระทบที่อาจตามมา

3. การบูรณะฟื้นฟู การฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ถูกทำลาย ให้กลับคืนสู่สภาพเดิมหรือใกล้เคียงกับสภาพเดิมมากที่สุด จำเป็นต้องคำนึงถึงความสมดุลของระบบนิเวศโดยรวม เพราะการฟื้นฟูเฉพาะบางส่วนอาจก่อให้เกิดผลกระทบกับส่วนอื่นได้

4. การเพิ่มประสิทธิภาพการใช้งานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรบางประเภทสามารถเพิ่มมูลค่าหรือยืดอายุการใช้งานได้ด้วยเทคโนโลยีที่เหมาะสม การพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าสูงสุดจึงเป็นอีกหนึ่งแนวทางที่สำคัญ

5. การใช้ทรัพยากรทดแทน เนื่องจากทรัพยากรบางชนิดมีจำนวนจำกัดและมีต้นทุนสูงในการฟื้นฟู จึงควรมีการศึกษาค้นคว้าทรัพยากรทางเลือกที่สามารถนำมาใช้ทดแทนได้อย่างมีประสิทธิภาพและไม่ส่งผลกระทบต่อในระยะยาว

6. ขีดจำกัดของการพัฒนาระบบนิเวศ แม้ว่าจะมีความพยายามในการพัฒนาระบบนิเวศให้ยั่งยืน แต่ในบางกรณีก็ต้องยอมรับถึงข้อจำกัดในการใช้ทรัพยากร โดยเฉพาะทรัพยากรที่มีจำกัดอย่างชัดเจน จึงต้องมีการจัดสรรอย่างรอบคอบและเหมาะสมกับความจำเป็นในการใช้งาน

7. ความหลากหลายทางชีวภาพ ความหลากหลายทางชีวภาพเป็นแก่นสำคัญในการพัฒนาระบบนิเวศแบบยั่งยืน วิธีวิทยาในการพัฒนาจะต้องอาศัยการผสมผสานองค์ความรู้ทางนิเวศวิทยาเข้ากับการออกแบบระบบที่เกื้อกูลกับมนุษย์ เพื่อสร้างผลประโยชน์สูงสุดแก่สังคมโดยไม่ละเลยความสมดุลตามธรรมชาติ

5.2 การมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของประชาชนหรือสมาชิกในชุมชน นับเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญยิ่งต่อกระบวนการพัฒนาในทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาในเชิงโครงสร้าง สังคม หรือเศรษฐกิจ ทั้งนี้เนื่องจากการมีส่วนร่วมสะท้อนให้เห็นถึงระดับของการตื่นตัว การรับรู้ และความผูกพันของชุมชนที่มีต่อการดำเนินงานพัฒนา รวมทั้งยังเป็นกลไกสำคัญที่ส่งเสริมให้โครงการต่าง ๆ มีความยั่งยืนและเกิดผลสัมฤทธิ์ในระยะยาว

Cohen and Uphoff (1981: 6 อ้างในธนวัฒน์ คำภิลาพันธ์, 2550: 21-22) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยเน้นให้เห็นถึงมิติหลัก 4 ประการ ซึ่งสะท้อนบทบาทของสมาชิกในชุมชนที่เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการพัฒนาอย่างรอบด้าน ได้แก่

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ซึ่งหมายถึงการเปิดโอกาสให้สมาชิกของชุมชนได้มีบทบาทในการร่วมพิจารณาว่า ควรดำเนินการในเรื่องใด และจะใช้วิธีการใดในการดำเนินงาน
2. การมีส่วนร่วมในการลงมือปฏิบัติ ซึ่งรวมถึงการเสียสละทั้งแรงงาน เวลา และทรัพยากรอื่น ๆ เพื่อดำเนินการตามสิ่งที่ได้มีการตัดสินใจร่วมกันไว้
3. การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ ที่เกิดจากโครงการหรือกิจกรรมที่ได้ดำเนินการ โดยสมาชิกของชุมชนจะได้รับประโยชน์อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล ซึ่งสะท้อนการมีบทบาทของชุมชนในการติดตามตรวจสอบ และประเมินผลลัพธ์ของกิจกรรมหรือโครงการที่ได้ดำเนินไป

ในทำนองเดียวกัน องค์การสหประชาชาติ United Nation (1981 5 อ้างใน ธนวัฒน์ คำภิลา นนท์, 2550: 24) ได้ให้คำจำกัดความของการมีส่วนร่วมว่า เป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้สมาชิก ของชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุน มีอิทธิพล และมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมกันในกิจกรรม พัฒนา ทั้งยังได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาอย่างเป็นธรรม ซึ่งแสดงถึงหลักการของการมีส่วนร่วมที่ ครอบคลุมทั้งด้านสิทธิ หน้าที่ และผลประโยชน์ของประชาชน

องค์การสหประชาชาติยังได้จำแนก รูปแบบของการมีส่วนร่วม ออกเป็น 3 ลักษณะสำคัญ United Nation (1981 11 อ้างใน ธนวัฒน์ คำภิลา นนท์, 2550: 25) ได้แก่

1. การมีส่วนร่วมแบบเป็นไปเอง เป็นการรวมกลุ่มหรืออาสาสมัครที่เกิดขึ้นจากความริเริ่ม ของประชาชนภายในชุมชนเอง มุ่งเน้นที่การดำเนินการโดยไม่ต้องพึ่งพาการสนับสนุนจากภายนอก มี ลักษณะเป็นอิสระและมีจุดมุ่งหมายชัดเจน
2. การมีส่วนร่วมแบบชักนำ เป็นรูปแบบที่เกิดจากการกระตุ้นหรือส่งเสริมจากหน่วยงาน ภายนอก โดยเฉพาะจากภาครัฐ ซึ่งพบได้ทั่วไปในประเทศกำลังพัฒนา
3. การมีส่วนร่วมแบบบังคับ เป็นการเข้าร่วมภายใต้กรอบนโยบายที่รัฐกำหนด ซึ่งประชาชน ต้องปฏิบัติตามคำสั่งหรือข้อกำหนดของเจ้าหน้าที่รัฐ โดยที่อาจไม่ได้มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในเชิง ความคิดและการตัดสินใจ ซึ่งอาจส่งผลให้การดำเนินงานขาดความยั่งยืนในระยะยาว

นอกจากแนวคิดขององค์การระหว่างประเทศดังกล่าวแล้ว การศึกษาโดย (ไพรัตน์ เตชะรินทร์, 2527: 9) ยังได้เสนอ รูปแบบของการมีส่วนร่วม ของชุมชนไว้อย่างครอบคลุมใน 8 ลักษณะ ซึ่ง สามารถจำแนกได้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการศึกษาและค้นคว้าเกี่ยวกับปัญหา รวมถึงสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้น ในชุมชน
2. การมีส่วนร่วมในการคิดและออกแบบแนวทางการพัฒนา เพื่อแก้ไขปัญหา หรือ สร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน
3. การมีส่วนร่วมในการวางแผนนโยบาย แผนงาน โครงการ และกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อขจัดปัญหา และตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน
4. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์ สูงสุดต่อส่วนรวม
5. การมีส่วนร่วมในการจัดการหรือปรับปรุงระบบบริหารงาน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของ กระบวนการพัฒนา
6. การมีส่วนร่วมในการลงทุนทรัพยากร ไม่ว่าจะเป็นเงินทุน แรงงาน หรือทรัพยากรอื่น ๆ เพื่อสนับสนุนกิจกรรมหรือโครงการของชุมชน ตามศักยภาพของตนเองหรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง

7. การมีส่วนร่วมในการดำเนินการตามนโยบาย แผนงาน โครงการ และกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้

8. การมีส่วนร่วมในการควบคุม ดูแล ติดตามผลการดำเนินงาน ตลอดจนการประเมินผล และบำรุงรักษาโครงการหรือกิจกรรมที่ได้ดำเนินการ

5.3 หลักการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน

การมีส่วนร่วมของประชาชนถือเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารงานภาครัฐในยุคปัจจุบัน โดยสะท้อนถึงแนวคิดประชาธิปไตยเชิงมีส่วนร่วม (participatory democracy) ที่เน้นให้ประชาชนทุกกลุ่มในสังคมได้มีโอกาสเข้ามาแสดงความคิดเห็น เสนอข้อคิดเห็น และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในกิจการสาธารณะ อันจะนำไปสู่การบริหารจัดการที่มีความโปร่งใส เป็นธรรม และมีประสิทธิภาพ

ในการออกแบบกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน อาจจำแนกระดับของการมีส่วนร่วมออกเป็นห้าระดับตามข้อเสนอของ (ปิยวรรณ คงประเสริฐ, 2551: 21) ดังต่อไปนี้

1. การให้ข้อมูลข่าวสาร (Inform) การมีส่วนร่วมในระดับต้นนี้แม้จะเป็นขั้นพื้นฐานที่สุด แต่ก็ถือเป็นรากฐานสำคัญของการส่งเสริมการมีส่วนร่วม เพราะเป็นจุดเริ่มต้นของการเปิดพื้นที่ให้ประชาชนได้รับรู้ข้อมูลที่ถูกต้อง ครบถ้วน และทันเวลา ช่องทางในการเผยแพร่ข้อมูลอาจครอบคลุมตั้งแต่การจัดทำเอกสารสิ่งพิมพ์ การจัดนิทรรศการ การแถลงข่าว การติดประกาศ จดหมายข่าว ไปจนถึงการใช้สื่อดิจิทัลและเว็บไซต์ราชการเป็นสื่อกลางในการสื่อสาร

2. การรับฟังความคิดเห็น (Consult) ในระดับนี้ ภาครัฐเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทในการเสนอข้อมูล ข้อเท็จจริง รวมถึงความคิดเห็นต่าง ๆ เพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจของหน่วยงานรัฐ รูปแบบที่ใช้ ได้แก่ การจัดเวทีสาธารณะ การสำรวจความคิดเห็น การรับฟังความเห็นเฉพาะกลุ่ม และการเปิดให้แสดงความคิดเห็นผ่านช่องทางออนไลน์ ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนรู้สึกว่าการแสดงความคิดเห็นของตนมีคุณค่าและได้รับการพิจารณา

3. การเกี่ยวข้อง (Involve) ระดับนี้เป็นการยกระดับจากการให้ข้อมูลและการรับฟังความเห็น ไปสู่การเปิดพื้นที่ให้ประชาชนได้เข้ามามีบทบาทเชิงปฏิบัติร่วมกับหน่วยงานรัฐในบางขั้นตอนของการดำเนินงาน เช่น การเข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการ การร่วมวางแผน การพิจารณา นโยบาย และการจัดตั้งคณะทำงานเฉพาะกิจในบางประเด็นสำคัญ วิธีการเช่นนี้สร้างความมั่นใจให้กับประชาชนว่าความคิดเห็นของตนจะถูกนำไปพิจารณาอย่างจริงจัง

4. ความร่วมมือ (Collaboration) ในระดับนี้ ภาครัฐและภาคประชาชนกลายเป็น "หุ้นส่วน" ที่ร่วมดำเนินการอย่างใกล้ชิดในทุกขั้นตอนของการตัดสินใจและการปฏิบัติงาน ทั้งการวางแผน การกำหนดนโยบาย การดำเนินงาน และการติดตามประเมินผล ความสัมพันธ์เชิงความร่วมมือเช่นนี้ช่วยสร้างความไว้วางใจ ความโปร่งใส และนำไปสู่ผลลัพธ์ที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

5. การเสริมอำนาจแก่ประชาชน (Empower) การมีส่วนร่วมในระดับสูงสุดคือการมอบอำนาจให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจโดยตรงในเรื่องที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนหรือชีวิตของตนเอง เช่น การจัดทำประชาคม การจัดตั้งโครงการที่ประชาชนมีสิทธิในการบริหารจัดการ เช่น โครงการกองทุนหมู่บ้าน การเสริมอำนาจเช่นนี้ย่อมต้องอาศัยทั้งความพร้อมของประชาชน ทรัพยากร และโครงสร้างที่เอื้อต่อการตัดสินใจร่วมอย่างแท้จริง

อย่างไรก็ดี การสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนไม่ใช่ภารกิจที่สามารถดำเนินการได้ในรูปแบบเดียวหรือวิธีการตายตัว หากแต่ต้องคำนึงถึงบริบทของพื้นที่ ทรัพยากรที่มีอยู่ ระดับความสนใจและความพร้อมของประชาชน ตลอดจนข้อจำกัดขององค์กรรัฐ การมีส่วนร่วมจึงเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยทั้งความรู้ ความเข้าใจ การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ และการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรภาครัฐอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การบริหารราชการมีลักษณะของ “การบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม” อย่างแท้จริง

5.4 การบูรณาการ

“การบูรณาการ” (Integration) เป็นแนวคิดสำคัญในการบริหารจัดการยุคใหม่ ซึ่งเน้นย้ำถึงการรวมพลัง การประสานงาน และการหลอมรวมทรัพยากรจากหลายหน่วยงานหรือหลายภาคส่วนเข้าด้วยกัน เพื่อให้เกิดพลังร่วมในการขับเคลื่อนเป้าหมายหรือภารกิจที่มีความซับซ้อน ตามคำนิยามของพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน “การบูรณาการ” หมายถึง “การนำหน่วยที่แยกกันอยู่มารวมเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน” ซึ่งสามารถทำได้ทั้งในลักษณะการนำหน่วยย่อยใดหน่วยย่อยหนึ่งเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งขององค์กรที่มีอยู่เดิม หรือการนำหน่วยย่อยที่แยกกันอยู่มาผสมรวมกันจนเกิดเป็นระบบใหม่ที่มีเอกภาพ

(ตามธรรม จินากุล, 2550: 9) ได้อธิบายองค์ประกอบหลักของการบูรณาการไว้อย่างน่าสนใจว่า ต้องมีองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ ได้แก่

1. องค์ประกอบย่อย (ส่วนย่อย) ต้องมีขึ้นส่วนหรือหน่วยย่อยที่ชัดเจน ซึ่งอาจเป็นหน่วยงาน กระบวนการ บุคลากร หรือทรัพยากร ที่มีความแตกต่างกันในมิติใดมิติหนึ่ง และสามารถนำมารวมกันได้
2. ความสัมพันธ์และความเชื่อมโยง หน่วยย่อยเหล่านั้นต้องมีความสัมพันธ์กันในลักษณะของการพึ่งพาอาศัย ปรับตัวเข้าหากัน และสามารถเคลื่อนไหวไปพร้อมกันได้อย่างยืดหยุ่น ซึ่งแสดงให้เห็นถึงศักยภาพในการปรับเข้าหากันเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลง
3. ความสมดุลและกลมกลืนขององค์กรรวม เมื่อรวมกันแล้วต้องเกิดสภาวะที่สมดุลและกลมกลืน ส่งผลให้องค์กรรวมมีชีวิต มีพลวัต และสามารถดำเนินกิจกรรมไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

สรุปได้ว่า การบูรณาการมิใช่เพียงการนำหน่วยงานหรือกระบวนการต่าง ๆ มารวมกันอย่างเชิงกลไกเท่านั้น แต่ต้องเป็นการจัดสรรและระดมทรัพยากรทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นวัตถุดิบ ทรัพยากรบุคคล งบประมาณ เทคโนโลยี หรือกระบวนการทำงาน เพื่อให้เกิดการประสานกันอย่างมีแบบแผน สอดคล้อง และมีเป้าหมายร่วมกัน ซึ่งจะช่วยให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น เช่น การผลิตสินค้า การให้บริการที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้รับบริการ หรือการพัฒนานโยบายสาธารณะที่เกิดจากความร่วมมือของภาคส่วนต่าง ๆ อย่างแท้จริง

5.5 การพัฒนาอย่างยั่งยืน

แนวคิดเรื่อง “การพัฒนาอย่างยั่งยืน” (Sustainable Development) ได้ถือกำเนิดขึ้นจากความตระหนักในผลกระทบทางลบของกระบวนการพัฒนาที่เน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยไม่คำนึงถึงผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นต่อสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ซึ่งได้ส่งผลให้ทรัพยากรธรรมชาติถูกใช้ไปอย่างเกินขีดจำกัด และสภาพแวดล้อมเสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็ว กระบวนทัศน์แห่งการพัฒนาในช่วงสองศตวรรษที่ผ่านมา โดยเฉพาะนับตั้งแต่ยุคปฏิวัติอุตสาหกรรม ได้สะท้อนให้เห็นถึงการแสวงหาความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ โดยแลกมากับการใช้ทรัพยากรอย่างไร้ขอบเขต และก่อให้เกิดผลกระทบที่ลึกซึ้งต่อโครงสร้างทางสังคม วิถีชีวิต และระบบนิเวศโดยรวม

ด้วยเหตุนี้ การพัฒนาอย่างยั่งยืนจึงได้รับการหยิบยกขึ้นมาเป็นแนวทางใหม่ในการวางแผนพัฒนาระดับชาติและระดับโลก โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างสมดุลระหว่างสามเสาหลักแห่งการพัฒนา ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งต้องดำเนินไปพร้อมกันอย่างไม่ขัดแย้ง (Borcherding et al., 2008) แนวคิดนี้ได้รับการส่งเสริมจากเวทีการประชุมระหว่างประเทศหลายครั้ง เริ่มตั้งแต่การประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ ณ กรุงสต็อกโฮล์ม ปี พ.ศ. 2515 ไปจนถึงการประชุมสมัชชาโลก Rio+20 และการประชุมระดับโลกอื่น ๆ ที่สะท้อนความพยายามของประชาคมโลกในการกำหนดทิศทางการพัฒนาใหม่ที่เน้นความยั่งยืนเป็นหัวใจสำคัญ

นิยามของการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่ได้รับการยอมรับในระดับสากล มาจากรายงานของคณะกรรมการโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา หรือที่รู้จักในชื่อคณะกรรมการบรันด์แลนด์ (Brundtland Commission) ซึ่งเสนอว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืน คือ การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบัน โดยไม่บั่นทอนความสามารถของคนรุ่นอนาคตในการตอบสนองความต้องการของตนเอง” (Brundtland, 1987) นิยามนี้เน้นย้ำถึงการเชื่อมโยงระหว่างรุ่นของมนุษยชาติ ทั้งในแง่การใช้ทรัพยากรและการดำรงชีวิต

ความเป็นมาของการพัฒนาที่ยั่งยืน

กระแสการพัฒนาทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมที่เริ่มต้นขึ้นนับตั้งแต่ยุคปฏิวัติอุตสาหกรรมเมื่อกว่า 200 ปีที่ผ่านมา ได้กลายเป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญของโลกสมัยใหม่ ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกต่างมุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างเข้มข้น เพื่อเพิ่มผลผลิตทางอุตสาหกรรมและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชากร ผลลัพธ์คือการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วที่นำมาซึ่งความมั่งคั่งในหลายมิติ ทว่าการพัฒนาดังกล่าวต้องแลกมาด้วยการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างไม่รู้จักพอ และไม่คำนึงถึงผลกระทบในระยะยาว

การใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือยเพื่อสนองความต้องการของมนุษย์ที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ได้ก่อให้เกิดภาวะทรัพยากรเสื่อมโทรมและหมดสิ้นลงอย่างน่าวิตก หลายพื้นที่ของโลกประสบกับวิกฤตสิ่งแวดล้อม ความหลากหลายทางชีวภาพลดลง พื้นที่ป่าไม้หดหาย และคุณภาพชีวิตของมนุษย์ถูกบั่นทอนโดยปัจจัยต่าง ๆ ที่เกิดจากการพัฒนาอย่างไม่ยั่งยืน ไม่เพียงเท่านั้น ยังเกิดการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตและค่านิยมของมนุษย์ ความเสื่อมถอยของคุณธรรมจริยธรรม และการบริโภคแบบเลียนแบบที่ไม่เหมาะสมล้วนเป็นผลสืบเนื่องจากกระแสพัฒนาในรูปแบบเดิม

ภาวะวิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้นได้จุดประกายให้ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกเริ่มตระหนักถึงข้อจำกัดของแนวทางการพัฒนาแบบเดิม และหันมาสืบค้นหาแนวทางใหม่ที่สามารถหลีกเลี่ยงความขัดแย้งระหว่างการเติบโตทางเศรษฐกิจกับการรักษาสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน จึงเกิดแนวคิดเรื่อง "การพัฒนาที่ยั่งยืน" (Sustainable Development) ซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนาแบบองค์รวมที่คำนึงถึงมิติเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล เพื่อสร้างความเป็นอยู่ที่ดีให้แก่ประชากร โดยไม่เบียดเบียนโอกาสของคนรุ่นหลังในการเข้าถึงทรัพยากรและคุณภาพชีวิตที่ดีเช่นเดียวกัน

แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนได้เริ่มก่อรูปอย่างเป็นทางการในการประชุมสำคัญของสหประชาชาติ ว่าด้วยสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ (United Nations Conference on the Human Environment) เมื่อ พ.ศ. 2515 ณ กรุงสต็อกโฮล์ม ประเทศสวีเดน ซึ่งถือเป็นการประชุมระดับโลกครั้งแรกที่ยกประเด็นสิ่งแวดล้อมขึ้นมาอยู่ในวาระระหว่างประเทศ จากการประชุมดังกล่าวนานาประเทศได้เริ่มหันมาให้ความสำคัญกับผลกระทบเชิงสิ่งแวดล้อมของการพัฒนา และมองหาทางเลือกที่ยั่งยืนมากขึ้น

ต่อมาใน พ.ศ. 2530 คณะกรรมาธิการโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (World Commission on Environment and Development) หรือที่รู้จักกันในชื่อ "คณะกรรมาธิการบรันด์แลนด์" (Brundtland Commission) ได้จัดทำรายงานชื่อ *Our Common Future* ซึ่งเป็นเอกสารสำคัญที่ได้นำเสนอแนวคิด "การพัฒนาที่ยั่งยืน" อย่างชัดเจน โดยให้นิยามว่า “การพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ทำลายความสามารถในการตอบสนองความ

ต้องการของคนรุ่นอนาคต” นิยามนี้กลายเป็นหลักการสำคัญที่ทั่วโลกยึดถือในการกำหนดนโยบายและทิศทางการพัฒนาประเทศ

องค์การสหประชาชาติได้สานต่อแนวคิดดังกล่าว โดยจัดการประชุมสุดยอดว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (UN Conference on Environment and Development UNCED) ขึ้นที่เมืองริโอเดอจาเนโร ประเทศบราซิล เมื่อ พ.ศ. 2535 ซึ่งถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญในการวางกรอบนโยบายการพัฒนาโลก โดยมีการเสนอแผนแม่บทที่เรียกว่า "วาระ 21" (Agenda 21) เพื่อใช้เป็นแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศสมาชิก 178 ประเทศ รวมถึงประเทศไทย

อีกสิบปีถัดมา การประชุมสุดยอดระดับโลกว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน (World Summit on Sustainable Development) ได้ถูกจัดขึ้นอีกครั้งที่นครโยฮันเนสเบิร์ก ประเทศแอฟริกาใต้ เมื่อ พ.ศ. 2545 เพื่อประเมินความก้าวหน้าและเสริมสร้างพันธกิจระหว่างประเทศในการขับเคลื่อนการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ควบคู่กับกระบวนการประชุมระดับโลก แนวคิดทางวิชาการเกี่ยวกับการพัฒนามีวิวัฒนาการอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในช่วงคริสต์ทศวรรษ 1950-1960 ได้เกิดทฤษฎีความทันสมัย (Modernization Theory) ขึ้นในฐานะกรอบแนวคิดหลักในการพัฒนาประเทศ ทฤษฎีนี้มีอิทธิพลอย่างสูงในยุคดังกล่าว ได้แก่ แนวคิดของ Walt Rostow (1960 อ้างใน Newsom and Haynes, 2013) ซึ่งเสนอ "ลำดับขั้นของการพัฒนาเศรษฐกิจ" โดยมุ่งหวังให้ประเทศด้อยพัฒนาเดินตามรอยประเทศอุตสาหกรรมผ่านกระบวนการพัฒนาแบบเส้นตรง อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีนี้ถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างมากเมื่อโลกต้องเผชิญกับผลกระทบเชิงลบจากการพัฒนาแบบเร่งรัดที่ละเลยมิติของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

จากบทเรียนในอดีต แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนจึงมิได้เป็นเพียงกรอบแนวคิดทางสิ่งแวดล้อมเท่านั้น หากแต่ได้กลายมาเป็นแนวทางการจัดระเบียบใหม่ของระบบเศรษฐกิจ สังคม และนโยบายสาธารณะ ที่เน้นความสมดุล ความเป็นธรรม และความมั่นคงของชีวิตมนุษย์อย่างยั่งยืนในระยะยาว

ในช่วงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 20 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจได้รับการรังสรรค์ขึ้นภายใต้บริบทของโลกหลังสงคราม โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากงานของวอลท์ ดับเบิลยู. รอสโตว์ (Walt W. Rostow) ซึ่งในปี ค.ศ. 1960 ได้เผยแพร่หนังสือสำคัญเรื่อง The Stages of Economic Growth A Non-Communist Manifesto ซึ่งได้เสนอกรอบแนวคิดเชิงลำดับขั้นของการพัฒนาเศรษฐกิจที่ไม่อิงกับระบอบคอมมิวนิสต์ แต่อาศัยแนวคิดเชิงเสรีนิยมที่เน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นแกนหลัก รอสโตว์ได้แบ่งกระบวนการพัฒนาออกเป็นห้าขั้นตอนที่แสดงถึงเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างต่อเนื่อง

ขั้นตอนแรก คือ สังคมแบบดั้งเดิม (Traditional Society) ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ระบบเศรษฐกิจยังคงหยุดนิ่งอยู่กับที่ ภาคการผลิตจำกัดอยู่ในกรอบของภูมิปัญญาเดิม ประชาชนยึดมั่นในโชคชะตา

และศาสนาเป็นเครื่องนำทางชีวิต ยังขาดแนวคิดการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาอย่างมีระบบ ความสามารถในการผลิตถูกจำกัดทั้งจากเทคโนโลยี การเกษตร และระบบชลประทาน

ขั้นที่สอง การเตรียมความพร้อมสำหรับการทะยาน (Preconditions for Take-Off) สังคมเริ่มมีการเคลื่อนไหว มีการสะสมทุนและเริ่มใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์อย่างจริงจังโดยเฉพาะจากผลของการปฏิวัติอุตสาหกรรม ระบบการศึกษาและโครงสร้างพื้นฐานด้านการขนส่ง สื่อสาร และสถาบันการเงินเริ่มถูกพัฒนาเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ

ต่อมาใน ขั้นการทะยาน (Take-Off) ประเทศจะเริ่มเข้าสู่ช่วงการเติบโตอย่างรวดเร็ว มีการลงทุนที่เพิ่มขึ้นในภาคการผลิต เกิดการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในทั้งภาคเกษตรและอุตสาหกรรม อัตราการลงทุนและรายได้ประชาชาติขยายตัวอย่างต่อเนื่อง กลายเป็นการเคลื่อนตัวจากเศรษฐกิจแบบยังชีพไปสู่ระบบทุนนิยมเชิงพาณิชย์

เมื่อเศรษฐกิจเข้าสู่ ขั้นพัฒนาเต็มที่ (Drive to Maturity) สังคมจะมีความสามารถในการผลิตเพิ่มขึ้นอย่างหลากหลาย ไม่จำกัดอยู่เพียงภาคอุตสาหกรรมเบื้องต้น ประชาชนในทุกพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นในเมืองหรือชนบท ต่างได้รับผลประโยชน์จากการเติบโต รายได้ต่อหัวสูงขึ้น และรัฐมีศักยภาพในการจัดสรรทรัพยากรเพื่อประโยชน์ด้านสวัสดิการสังคม

ท้ายที่สุด สังคมจะพัฒนาเข้าสู่ ขั้นของการบริโภคมวลชน (The Age of Mass Consumption) ซึ่งเป็นช่วงเวลาแห่งความอุดมสมบูรณ์ทางเศรษฐกิจ ประชาชนมีรายได้สูงพอที่จะบริโภคสินค้าและบริการที่หลากหลาย เศรษฐกิจมีเสถียรภาพ การผลิตสินค้าเพื่อการบริโภคภายในประเทศเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

แม้ว่าทฤษฎีของรอสโตว์จะได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในช่วงแรกและกลายเป็นแนวทางหลักในการวางแผนนโยบายพัฒนาของหลายประเทศทั่วโลก แต่ภายหลังกลับถูกวิพากษ์จากนักวิชาการแนววิพากษ์ โดยเฉพาะในภูมิภาคลาตินอเมริกา ซึ่งได้ชี้ให้เห็นถึงความไม่เท่าเทียมกันระหว่างประเทศที่พัฒนาแล้วกับประเทศกำลังพัฒนา ก่อให้เกิดแนวคิดใหม่ที่เรียกว่า ทฤษฎีการพึ่งพา (Dependency Theory) โดยอันเดร กุนเดอร์ แฟรงค์ (Andre Gunder Frank) ได้เสนอว่า การพัฒนาของประเทศหนึ่งมิได้เกิดขึ้นอย่างเป็นอิสระ แต่ขึ้นอยู่กับโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจในระบบเศรษฐกิจโลก อุดมคติของทฤษฎีนี้มุ่งเน้นการหลุดพ้นจากการพึ่งพา ลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ และส่งเสริมการพัฒนาโดยยึดหลักพึ่งพาตนเอง(ชนิตา รัชกุลพลเมือง และคณะ, 2560)

การพัฒนาในคริสต์ทศวรรษ 1970 และ 1980 เป็นยุคของทฤษฎีความจำเป็น พื้นฐาน (Basic Needs Theory) ซึ่งเกิดจากแนวคิดของนักวิชาการกลุ่มองค์การแรงงานระหว่างประเทศ (International Labour Organization หรือ ILO) ซึ่งเรียกร้องให้มีการดำเนินการวิเคราะห์เพื่อกำหนดเงื่อนไขทางสังคมและการจัดเตรียมสถาบันต่าง ๆ ก่อนการพัฒนา ตามทฤษฎีนี้แนวทางการพัฒนามาจากกรอบความคิดในการวางแผนจากส่วนล่างไปสู่การวางแผนจากระดับบน (Bottom-Up

Planning) ตามความต้องการความจำเป็นขั้นพื้นฐานของประเทศ จุดเน้นสำคัญของทฤษฎีความจำเป็นพื้นฐานซึ่งประเทศไทยได้แนวคิดนี้มาใช้ในการจัดทำรายงานผลการจัดเก็บข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) แต่เมื่อวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจเกิดขึ้น ประเทศต่าง ๆ จึงจำเป็นต้องขอรับความช่วยเหลือจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund หรือ IMF) โดย IMF กลายเป็นผู้ให้เงินกู้โดยจะมีหลักการและแนวทางแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจและปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่ได้นำไปใช้กับทุกประเทศเรียกว่า Structural Adjustment Programs หรือ SAPs ซึ่งเป็นแผนงานอย่างกว้าง ๆ ที่อาจจะแตกต่างในรายละเอียดขึ้นอยู่กับสถานการณ์ของวิกฤตการณ์ในแต่ละประเทศ โดยสรุปมีหลักการสำคัญ 4 ประการ คือ 1) มาตรการสร้างเสถียรภาพ (Stabilization) เป็นมาตรการควบคุมเงินเฟ้อโดย กำหนดให้รัฐบาลลดงบประมาณลง ให้บรรดาธนาคารในประเทศเข้มงวดการปล่อยสินเชื่อให้เหลือ น้อยที่สุด ให้เพิ่มภาษีอากร ขึ้นราคาค่าสาธารณูปโภค ลดงบประมาณสนับสนุนด้านสวัสดิการสังคม หรืองานบริการของรัฐทุกประเภทที่ไม่ก่อให้เกิดผลทางการผลิต ให้ลดค่าเงินลงเมื่อเทียบกับเงินสกุล ดอลลาร์สหรัฐ 2) มาตรการเปิดเสรีทางการเงินการลงทุน (Liberalization) ให้ยกเลิกข้อจำกัด การควบคุมการไหลเข้าออกของเงินตราต่างประเทศ และลดหรือยกเลิกค่าธรรมเนียมการโอนเงินเข้า ออกให้เหลือน้อยที่สุด ให้เปิดเสรีให้การลงทุนจากต่างประเทศ ให้ทุนต่างชาติสามารถซื้อหุ้นใน สถาบันการเงินอสังหาริมทรัพย์และทรัพย์สินต่าง ๆ ได้เสรีมากขึ้น ยกเลิกการควบคุม ดังนี้ นโยบายว่าด้วยวินัยทางการคลัง (Fiscal Discipline) นโยบายว่าด้วยการจัดลำดับความสำคัญของรายจ่ายรัฐบาล นโยบายว่าด้วยการปฏิรูปภาษีอากร (Tax Re-Form) นโยบายว่าด้วยอัตราดอกเบี้ย นโยบายว่าด้วยอัตราแลกเปลี่ยน นโยบายว่าด้วยการถ่ายโอนการผลิตจากภาครัฐบาลไปสู่ภาคเอกชน (Privatization) นโยบายว่าด้วยการลดการควบคุมและการกำกับ (Deregulation) นโยบายว่าด้วยกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน (Property Rights) สหประชาชาติจึงเสนอให้มีการกำหนดเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ (Millennium Development Goals หรือ MDGs) เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาของโลกระหว่าง ปี พ.ศ. 2543-2558 (ค.ศ. 2000-2015) จำนวน 8 เป้าหมาย ประกอบด้วย เป้าหมายที่ 1 ขจัดความยากจนและความหิวโหย เป้าหมายที่ 2 ให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาระดับประถมศึกษา เป้าหมายที่ 3 ส่งเสริมบทบาทสตรีและความเท่าเทียมกันทางเพศ เป้าหมายที่ 4 ลดอัตราการตายของเด็ก เป้าหมายที่ 5 พัฒนาสุขภาพสตรีมีครรภ์ เป้าหมายที่ 6 ต่อสู้โรคเอดส์ มาลาเรีย และโรคสำคัญอื่น ๆ เป้าหมายที่ 7 รักษาและจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน เป้าหมายที่ 8 ส่งเสริมการเป็นหุ้นส่วนเพื่อการพัฒนาในประชาคมโลก การพัฒนากระแสทางเลือกภายหลังการพัฒนาประเทศตามแนวทางของทฤษฎี ความทันสมัย (Modernization Theory) ซึ่งเป็นต้นแบบการพัฒนาและได้แพร่กระจายไปทั่วโลก ได้ประสบผลสำเร็จและก่อให้เกิดผลดีโดยเฉพาะในด้านเศรษฐกิจ ดังเช่นในกรณีของประเทศญี่ปุ่น และอีกหลายประเทศในเอเชียจนได้กลายเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ (New Industry Countries หรือ

NICs) คือ เกาหลีใต้ สิงคโปร์ฮ่องกง และไต้หวัน ซึ่งประเทศไทยเองก็เป็นประเทศหนึ่งที่ถูกคาดหวังว่าจะเป็นเสี้ยวที่ 5 ของเอเชียเช่นกัน แต่สุดท้ายก็ไม่สามารถไปสู่เป้าหมายดังกล่าวได้ อย่างไรก็ตาม การพัฒนาตามแนวทางดังกล่าวนี้อาจจะเกิดผลดี แต่ก็เกิดปัญหาในหลายด้านไปทั่วโลกเช่นกัน โดยเฉพาะปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมจนได้เกิดแนวคิดการพัฒนาขึ้นใหม่หลายแนวคิดและในหลายประเทศเพื่อเป็นทางเลือกให้กับประเทศต่าง ๆ ที่มักเรียกว่าทฤษฎี “กระแสรอง” หรือ “กระแสทางเลือก” เช่น การพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) เศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) เศรษฐกิจแบบตลาดทางสังคม (Social Market Economy) เศรษฐศาสตร์สีเขียว (Green Economics) เศรษฐศาสตร์ทางเลือก (Alternative Economics) เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ (Buddhist Economics) การจัดการความรู้ (Knowledge Management) การสร้างพลังอำนาจ (Empowerment) ประชาสังคม (Civil Society) ท้องถิ่นนิยม (Localism) ขายขอบนิยม (Marginalism) และสตรีนิยม (Feminism) เป็นต้น (สุมิตร สุวรรณ, 2554) กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2556) ได้ให้ความหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) นั้น เป็นคำที่ใช้กันมากในการพัฒนาประเทศมีการให้คำนิยามแตกต่างกันไปตามการแปลความของประเทศต่าง ๆ และได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลากหลายทัศนะ ดังนี้ คณะกรรมาธิการโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา World Commission on Environment and Development (1990) หรือที่เรียกในอีกนามหนึ่งว่าคณะกรรมาธิการ บรันท์แลนด์ (Brundtland Commission) กล่าวว่าว่าการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ “การพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นการพัฒนาที่สนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ลดทอนความสามารถของคนรุ่น ต่อมา ที่จะตอบสนองความต้องการของพวกเขา” (Sustainable Development is Development Which Meets the Needs Current Generations Without Compromising the Ability of Future Generations to Meet their Own Needs) ทั้งนี้การพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องทำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีระบบสังคม ที่เป็นสังคมธรรมรัฐ มีระบบการพัฒนาเศรษฐกิจที่มั่นคง ไม่จำเป็นต้องพึ่งพาความช่วยเหลือจาก ภายนอก มีคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดีประชาชนรู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างรู้คุณค่า โดยเฉพาะการใช้ ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อเป็นฐานในการผลิตเพื่อนำไปสู่การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ

5.6 ความหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืน

อรณิข รุ่งธิพานนท์ (2563) กล่าวว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนคือ การพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ลดทอนความสามารถของคนรุ่นต่อไปในการตอบสนองความต้องการของตนเอง องค์การสหประชาชาติได้นำแนวคิดข้างต้นมาเป็น แนวทางในการพัฒนาโลกในศตวรรษที่ 21 โดยปรากฏเป็นรูปธรรมชัดเจนเมื่อได้มีการกำหนดวาระ การพัฒนาที่ยั่งยืน ค.ศ. 2030

ภายใต้เป้าหมายที่เน้นการพัฒนาที่สมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก รวมทั้งประเทศไทยได้นำเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของ องค์การสหประชาชาติมาบรรจุเป็นส่วนหนึ่งในแผนพัฒนาประเทศ ด้วยตระหนักถึงความเชื่อมโยงของแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ ความรุนแรงของภัยพิบัติธรรมชาติ และความไม่ยุติธรรม ทางสังคม อันเป็นผลจากการเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจในเชิงปริมาณตามทฤษฎีความทันสมัยและเศรษฐกิจระบบทุนนิยม ปัจจุบันประเทศไทยได้ปรับเปลี่ยนแนวทางการพัฒนาประเทศสู่ความพอเพียงและความ ยั่งยืนมากขึ้น พร้อมทั้งได้บรรจุเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพของสิ่งแวดล้อมไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันเพื่อให้การพัฒนาประเทศในทุกมิติประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืนและเหมาะสมกับ บริบทของสังคมไทย ดังนั้น รัฐบาลในฐานะฝ่ายบริหารจึงมีบทบาทอย่างยิ่งในการขับเคลื่อนประเทศ ให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน แต่การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์และนโยบายของรัฐบาลตาม เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้นต้องอาศัยความร่วมมือและการสนับสนุนจากฝ่ายนิติบัญญัติหรือ รัฐสภาทั้งการพัฒนาปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องการพิจารณาอนุมัติงบประมาณแผ่นดิน และการ ติดตามตรวจสอบการใช้จ่ายงบประมาณ และการบริหารราชการแผ่นดินให้เป็นไปอย่างมี ประสิทธิภาพภายใต้แนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนและสมดุล องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization UNESCO) ยังเสนอเพิ่มเติมว่า การพัฒนา ที่ยั่งยืนควรตั้งอยู่บนรากฐานทางวัฒนธรรมที่ยึดถือคุณค่าของความเป็นมนุษย์ด้วย (UNESCO, 2005)

นอกจากนี้ Brown (1984) ความยั่งยืนเป็นความตึงเครียดที่วิถียาร่วมกับนัยทางเศรษฐกิจ นั่นคือ ความเจริญเติบโตและการกินที่อยู่ดีของมนุษย์ขึ้นอยู่กับพื้นฐานด้านทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งส่งเสริมสนับสนุนระบบการดำรงชีวิตของมนุษย์และสังคมที่ยั่งยืน (Sustainable Society) ก็จะเป็นส่วนหนึ่งที่กำหนดระบบเศรษฐกิจและระบบสังคมที่ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและระบบการส่งเสริมสนับสนุนชีวิตได้รับการดูแลรักษาไว้

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) (2549) กล่าวว่าการพัฒนาที่ ยั่งยืนคือการพัฒนาที่มีคุณภาพครบทั้งสามด้าน ประกอบด้วย ชีวิตมนุษย์ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยมีหลักการสำคัญอยู่ที่เพื่อประโยชน์สุขของคนส่วนใหญ่ ลดการเบียดเบียนกัน และเกื้อกูลต่อกัน ให้มากขึ้น

ประพัฒน์ ปัญญาชาติรักษ์ (2546) กล่าวว่าไว้ว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นการพัฒนา ในลักษณะบูรณาการเป็นองค์รวมที่ตัวแปรทั้งหลายต้องมาประสานกันครบองค์อย่างมีดุลยภาพ แม้ว่าจะอยู่ในบริบทที่มีความหลากหลายบนความแตกต่างทางด้านเศรษฐกิจที่ต้องคำนึงถึงการ พัฒนาตามขีดความสามารถในการแข่งขันบนพื้นฐานทรัพยากรของตนเองด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม ที่ต้องให้ความสำคัญกับการตอบสนองความต้องการของผู้เกี่ยวข้องอย่างสอดคล้องกับบริบททาง สังคมและวัฒนธรรม การพัฒนาที่ยั่งยืนจึงเป็นความพยายามในการทำให้ดีขึ้นอย่างมั่นคงถาวรบน พื้นฐานของ

ศักยภาพและทรัพยากรที่มีจำกัด โดยคำนึงถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องทุกด้านทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมให้เกิดความสมดุลทุกมิติ เน้นการพัฒนาบนฐาน ทรัพยากร จุดแข็ง และ ศักยภาพของตนเอง รวมทั้งการสร้างการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องอย่างจริงจังและ ต่อเนื่อง ตลอดจนสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขและยั่งยืนตลอดไป

ในส่วนของวสุธร ต้นวัฒนกุล (2549) กล่าวถึงลักษณะที่แสดงถึงการพัฒนาที่ยั่งยืนว่าเป็น การผสมผสานระหว่างการอนุรักษ์และการพัฒนาที่สนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ เปิดโอกาส ให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมอย่างเสมอภาคและยุติธรรม มีการผสมผสานกิจกรรมเพื่อให้สังคมเกิดความ ผูกพันและอนุรักษ์ไว้ซึ่งความหลากหลายทางวัฒนธรรม คำนึงถึงการรักษาสีเขียวตลอดจนการ นำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้อย่างสอดคล้องกับชุมชน

นิตยา กมลวาทินิศ (2546) ได้ให้แนวคิดว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นการพัฒนาที่ ดำเนินไป โดยคำนึงถึงขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการตอบสนองความต้องการใน ปัจจุบันโดยไม่ส่งผลเสียต่อความต้องการในอนาคต เป็นการพัฒนาที่คำนึงถึงความเป็น “องค์รวม” คือ การกระทำสิ่งใดต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับสิ่งอื่น ๆ ซึ่งการพัฒนาตามแนวคิดนี้ยึดหลัก ความรอบคอบและค่อยเป็นค่อยไป รวมทั้งเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนไม่ได้ปฏิเสธ “ระบบเทคโนโลยี” เพียงแต่ต้องคำนึงว่าเทคโนโลยีที่นำมาใช้นั้นเป็นไปในทางสร้างสรรค์หรือทำลาย ประเทศไทยได้รับ แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนมาปรับใช้ ดังแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ระยะที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) รัฐได้เน้นการพัฒนาคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาเน้นการพัฒนาอย่าง องค์รวม โดยใช้ เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนให้ดีขึ้น จนกระทั่งแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติระยะที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) ซึ่งเป็นกรอบทิศทางการพัฒนาประเทศที่ ได้อัญเชิญและยึด แนวคิด “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็น ปรัชญานำทางในการบริหารประเทศ โดยยึดหลักทางสายกลาง มุ่งการพัฒนาที่มี คุณภาพระหว่างมิติ ทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างเกื้อกูลกันสู่การพัฒนาอย่างมีคุณภาพ มั่นคง และยั่งยืน นับเป็นการพัฒนาประเทศอย่างองค์รวม โดยประชาชนที่ส่วนร่วม มุ่งสู่เป้าหมาย เดียวกัน คือการ พัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของประชาชนอย่างถาวร จากนิยามที่กล่าวมาข้างต้นอาจกล่าวได้ว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนคือการพัฒนาที่ ดำเนินไปโดยคำนึงถึงขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม และการตอบสนองความต้องการในปัจจุบันโดยไม่ส่งผลเสียต่อความต้องการในอนาคต เป็นดำเนินการบนพื้นฐานของการ พัฒนาอย่างองค์รวมให้มีความสมดุลอย่างรอบด้าน โดยคำนึงถึง ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับสิ่งอื่น ๆ ทุก มิติรอบด้านทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม รวมทั้ง เทคโนโลยีเพียงแต่ต้องคำนึงว่าเทคโนโลยี ที่นำมาใช้นั้นเป็นไปในทางสร้างสรรค์หรือทำลาย เปิด โอกาสให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในการพัฒนา คำนึงถึงความเป็นองค์รวมในเชิงบูรณาการ โดยพิจารณาผลเชื่อมโยงที่เกิดขึ้นอย่าง หลากหลายบนความแตกต่างทางด้านเศรษฐกิจที่ต้องคำนึงถึง

การพัฒนาตามขีดความสามารถในการแข่งขันบนพื้นฐานทรัพยากรของตนเอง ด้านสังคม และสิ่งแวดล้อมที่ต้องให้ความสำคัญกับการตอบสนองความต้องการของผู้เกี่ยวข้องอย่างสอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม

5.7 ทฤษฎีการพัฒนาระยะหลัก

การพัฒนาในคริสต์ทศวรรษ 1950 และ 1960 เป็นยุคเริ่มต้นของทฤษฎีความทันสมัย (Modernization Theory) ซึ่งเกิดขึ้นประมาณ ค.ศ. 1950 ถือเป็นทฤษฎีกระแสหลักในการพัฒนาของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ทฤษฎีที่มีอิทธิพลมากที่สุดในยุคนั้นคือ ทฤษฎีของ Rostow (1960) แบ่งขั้นตอนของการพัฒนาออกเป็น 5 ขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นสังคมแบบดั้งเดิม (Traditional Society) เป็นสังคมที่ระบบเศรษฐกิจยังไม่มีมีการขยายตัว การผลิตยังมีขีดจำกัดทั้งในเรื่องการปรับปรุงพันธุ์พืชและระบบชลประทาน มีการทำสงครามและการเกิดภัยพิบัติต่าง ๆ ประชาชนยังไม่มีความคิดที่จะพัฒนา มีการเชื่อถือในโชคชะตา

2. ขั้นเตรียมการพัฒนา (Precondition for Take-Off) มีการสะสมทุนและ ความรู้ทางวิชาการมีการเริ่มใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์สมัยใหม่โดยการปฏิวัติอุตสาหกรรม การศึกษา ต้องให้เหมาะสมสอดคล้องกับระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ มีธนาคารหรือสถาบันในการระดมเงินเพื่อการลงทุน โดยเฉพาะการขนส่งและการสื่อสาร รวมทั้งการหาวัตถุดิบในประเทศอื่น ๆ

3. ขั้นกระบวนการพัฒนา (Take-Off) มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว ในทุกด้านมีการพัฒนาเทคโนโลยีสมัยใหม่ในภาคเกษตรและอุตสาหกรรม มีการสร้างโรงงาน อุตสาหกรรมใหม่เพื่อตอบสนองความต้องการหรือการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ภาคเกษตรกรรม เปลี่ยนเป็นเกษตรอุตสาหกรรมเชิงพาณิชย์โดยมีอัตราการลงทุน เงินฝากหรือรายได้ประชาชาติเพิ่มขึ้น

4. ขั้นทะยานเข้าสู่ความอุดมสมบูรณ์ (Drive to Maturity) มีการผลักดันเศรษฐกิจ ให้เติบโตเต็มที่จนประสบความสำเร็จทุกด้าน ประชาชนมีรายได้ต่อหัวเพิ่มขึ้นทุกภาคส่วนทั้งในเขต เมืองและชนบท มีการจัดสรรทรัพยากรเพื่อสวัสดิการสังคมและการรักษาความปลอดภัยโดยมี เป้าหมายการเป็นรัฐสวัสดิการ

5. ขั้นอุดมสมบูรณ์ (The Age of Mass Consumption) เป็นขั้นที่สังคมมีการบริโภคจำนวนมาก ระบบเศรษฐกิจมีความมั่นคง มีความอุดมสมบูรณ์ทางการผลิตสินค้าเกษตรและ อุตสาหกรรม ประชาชนมีรายได้เหลือกินเหลือใช้การใช้ที่ทฤษฎีความทันสมัยกลายเป็นทฤษฎีกระแสหลักของโลกจึงถูกนำไปใช้เป็นต้นแบบการพัฒนาในหลายประเทศทั่วโลก ในราวปี ค.ศ. 1960 ได้เกิด การวิพากษ์วิจารณ์ถึงปัญหาความด้อยพัฒนาในประเทศโลกที่ 3 โดยเฉพาะในกลุ่มประเทศแถบ ลาตินจึงทำให้เกิดเป็นทฤษฎีพึ่งพา (Dependency Theory) ของ Andre Gunder Frank โดยอุดมคติของทฤษฎีการพึ่งพาคือการหลุดพ้นจากการพึ่งพา โดยมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญคือการลดความไม่ เท่าเทียม

กัน การลดการว่างงาน การแก้ไขปัญหาความยากจน ด้วยการพัฒนาแบบพึ่งตนเอง (ชนิตา รักษ์ พลเมือง และคณะ, 2560)

การพัฒนาในคริสต์ทศวรรษ 1970 และ 1980 เป็นยุคของทฤษฎีความจำเป็น พื้นฐาน (Basic Needs Theory) ซึ่งเกิดจากแนวคิดของนักวิชาการกลุ่มองค์การแรงงานระหว่าง ประเทศ (International Labour Organization หรือ ILO) ซึ่งเรียกร้องให้มีการดำเนินการวิเคราะห์ เพื่อ กำหนดเงื่อนไขทางสังคม และการจัดเตรียมสถาบันต่าง ๆ ก่อนการพัฒนา ตามทฤษฎีนี้แนว ทางการพัฒนา มาจากกรอบความคิดในการวางแผนจากส่วนล่างไปสู่การวางแผนจากระดับบน (Bottom-Up Planning) ตามความต้องการความจำเป็นขั้นพื้นฐานของประเทศ จุดเน้นสำคัญของ ทฤษฎีความ จำเป็นพื้นฐาน ซึ่งประเทศไทยได้แนวคิดนี้มาใช้ในการจัดทำรายงานผลการจัดเก็บข้อมูล ความจำเป็น พื้นฐาน (จปฐ.) แต่เมื่อวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจเกิดขึ้น ประเทศต่าง ๆ จึงจำเป็นต้อง ขอรับความ ช่วยเหลือจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund หรือ IMF) โดย IMF กลายเป็นผู้ให้เงินกู้ โดยจะมีหลักการและแนวทางแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจและปรับ โครงสร้างทาง เศรษฐกิจที่ได้นำไปใช้กับทุกประเทศเรียกว่า Structural Adjustment Programs หรือ SAPs ซึ่งเป็น แผนงานอย่างกว้าง ๆ ที่อาจจะแตกต่างในรายละเอียดขึ้นอยู่กับสถานการณ์ของ วิกฤตการณ์ในแต่ละ ประเทศ โดยสรุปมีหลักการสำคัญ 4 ประการ คือ

1. มาตรการสร้างเสถียรภาพ (Stabilization) เป็นมาตรการควบคุมเงินเฟ้อโดย กำหนดให้ รัฐบาลลดงบประมาณลง ให้บรรดาธนาคารในประเทศเข้มงวดการปล่อยสินเชื่อให้เหลือ น้อยที่สุด ให้ เพิ่มภาษีอากรขึ้นราคาค่าสาธารณูปโภค ลดงบประมาณสนับสนุนด้านสวัสดิการสังคม หรืองาน บริการของรัฐทุกประเภทที่ไม่ก่อให้เกิดผลทางการผลิต ให้ลดค่าเงินลงเมื่อเทียบกับเงินสกุล ดอลลาร์ สหรัฐ

2. มาตรการเปิดเสรีทางการเงินการลงทุน (Liberalization) ให้ยกเลิกข้อจำกัด การควบคุม การไหลเข้าออกของเงินตราต่างประเทศ และลดหรือยกเลิกค่าธรรมเนียมการโอนเงินเข้า ออกให้ เหลือน้อยที่สุด ให้เปิดเสรีให้กับการลงทุนจากต่างประเทศ ให้ทุนต่างชาติสามารถซื้อหุ้นใน สถาบัน การเงินของสหรัฐทุกประเภทที่ไม่ก่อให้เกิดผลทางการผลิต ให้ลดค่าเงินลงเมื่อเทียบกับเงินสกุล ดอลลาร์ สหรัฐ

ได้เสรีมากขึ้น ยกเลิกการควบคุมการ นโยบายว่าด้วย วินัยทางการคลัง (Fiscal Discipline) นโยบายว่าด้วยการจัดลำดับความสำคัญของรายจ่ายรัฐบาล นโยบายว่าด้วยการปฏิรูปภาษีอากร (Tax Re-Form) นโยบายว่าด้วยอัตราดอกเบี้ย นโยบายว่าด้วย อัตราแลกเปลี่ยน นโยบายว่าด้วยการถ่ายโอนการผลิตจากภาครัฐบาลไปสู่ภาคเอกชน (Privatization) นโยบายว่าด้วยการลดการควบคุมและการกำกับ (Deregulation) นโยบายว่าด้วย กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน (Property Rights) สหประชาชาติจึงเสนอให้มีการกำหนดเป้าหมายการพัฒนา แห่งสหัสวรรษ (Millennium Development Goals หรือ MDGs) เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนา ของโลกระหว่าง ปี พ.ศ. 2543-2558 (ค.ศ. 2000-2015) จำนวน 8 เป้าหมาย ประกอบด้วย

เป้าหมายที่ 1 ขจัดความยากจนและความหิวโหย เป้าหมายที่ 2 ให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาระดับประถมศึกษา เป้าหมายที่ 3 ส่งเสริมบทบาทสตรีและความเท่าเทียมกันทางเพศ เป้าหมายที่ 4 ลดอัตราการตายของเด็ก เป้าหมายที่ 5 พัฒนาสุขภาพสตรีมีครรภ์ เป้าหมายที่ 6 ต่อสู้โรคเอดส์ มาลาเรีย และโรคสำคัญอื่น ๆ เป้าหมายที่ 7 รักษาและจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน เป้าหมายที่ 8 ส่งเสริมการเป็นหุ้นส่วนเพื่อการพัฒนาในประชาคมโลก

5.8 การพัฒนากระแสทางเลือก

ภายหลังการพัฒนาประเทศตามแนวทางทฤษฎีความทันสมัย (Modernization Theory) ซึ่งเป็นต้นแบบของการพัฒนาและได้แพร่กระจายไปทั่วโลกได้ประสบผลสำเร็จและ ก่อให้เกิดผลดี โดยเฉพาะในด้านเศรษฐกิจ ดังเช่นในกรณีของประเทศญี่ปุ่น และอีกหลายประเทศใน เอเชียจนได้ กลายเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ (New Industry Countries หรือ NICs) คือ เกาหลีใต้ สิงคโปร์ ฮองกง และไต้หวัน ซึ่งประเทศไทยเองก็เป็นประเทศหนึ่งที่ถูกคาดว่าจะเป็ลือตัวที่ 5 ของเอเชีย เช่นกัน แต่สุดท้ายก็ไม่สามารถไปสู่เป้าหมายดังกล่าวได้ อย่างไรก็ตามการพัฒนาตามแนวทาง ดังกล่าวนี้อถึงแม้จะเกิดผลดี แต่ก็เกิดปัญหาในหลายด้านไปทั่วโลกเช่นกัน โดยเฉพาะปัญหาด้าน สิ่งแวดล้อมจนได้เกิดแนวคิดการพัฒนาขึ้นใหม่หลายแนวคิดและในหลายประเทศเพื่อเป็นทางเลือก ให้กับประเทศต่าง ๆ ที่มักเรียกว่าทฤษฎี“กระแสรอง” หรือ “กระแสทางเลือก” เช่น การพัฒนา อย่างยั่งยืน (Sustainable Development) เศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) เศรษฐกิจแบบ ตลาดทางสังคม (Social Market Economy) เศรษฐศาสตร์สีเขียว (Green Economics) เศรษฐศาสตร์ทางเลือก (Alternative Economics) เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ (Buddhist Economics) การจัดการความรู้ (Knowledge Management) การสร้างพลังอำนาจ (Empowerment) ประชาสังคม (Civil Society) ท้องถิ่นนิยม (Localism) ขายขอบนิยม (Marginalism) และสตรีนิยม (Feminism) เป็นต้น (สุมิตร สุวรรณ, 2554)

5.9 องค์ประกอบการพัฒนาที่ยั่งยืน

องค์ประกอบการพัฒนาที่ยั่งยืน การพัฒนาที่ยั่งยืน มีนักวิชาการในหลากหลาย สาขาและสถาบันแนวคิดไว้คือ “การพัฒนาเพื่อตอบสนองความต้องการของปัจจุบันโดยไม่ส่งผลด ความสามารถของมนุษย์รุ่นหลังที่จะตอบสนองความต้องการของพวกเขา” ปัญหาสำคัญคือการแปลความหมายของความยั่งยืน การตีความที่พบเห็นกันทั่วไปมี 3 แนวทาง คือ

1. แนวทางสามเสาหลัก (Three-Pillar Approach) คำนึงถึงความต้องการทาง เศรษฐกิจ ทางสังคมและทางสิ่งแวดล้อม ดังนั้น ความยั่งยืนจะต้องไม่เน้นไปที่จุดใดจุดหนึ่งเพียงแห่ง เดียวแต่จะต้องมีความยั่งยืนทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมไปพร้อม ๆ กัน ประการแรก เป็นเพราะ

เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมต่างมีความสำคัญในตัวเอง ประการที่สอง เรามีความจำเป็นเร่งด่วนและมีเวลาน้อยสำหรับการถกเถียงกันว่าเสาหลักทั้งสามนี้เสาใดสำคัญกว่ากัน ประการสุดท้าย เสาหลักทั้งสามมีความสัมพันธ์กัน ด้วยเหตุนี้การพยายามแก้ปัญหาในด้านใดด้านหนึ่ง อาจส่งผลเสียต่ออีกด้านหนึ่ง วิธีเดียวที่จะไม่ให้เกิดเหตุการณ์เช่นนี้ขึ้นคือ การมองและตัดสินใจแบบ องค์กรรวมเพื่อจะได้คำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นทั้งสามด้านก่อนลงมือปฏิบัติการใด ๆ

2. แนวทางนิเวศวิทยา (The Ecological Approach) วิธีคิดของแนวทางนี้คือ ระบบเศรษฐกิจและสังคมเป็นระบบย่อย (Sub-Systems) ในระบบใหญ่คือสิ่งแวดล้อมโลก (Global Environment) ดังนั้น ความยั่งยืนในระบบเศรษฐกิจและสังคมเป็นเพียงองค์ประกอบในความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม “การพัฒนา” ในมุมมองทางนิเวศวิทยา หมายถึง “ความสามารถของระบบนิเวศที่จะตอบสนองทางบวกต่อการเปลี่ยนแปลงและโอกาสที่มี”

ดังนั้นคุณสมบัติสำคัญของ “ความยั่งยืน” คือ ความสามารถของระบบนิเวศที่จะฟื้นคืนสภาพเดิมเมื่อถูกก่อกรวนหรือถูกกระทบจากการเปลี่ยนแปลงภายนอก กระแสหลักของแนวทางนิเวศวิทยานี้คือ ถ้าจะทำให้ระบบนิเวศสามารถฟื้นตัวได้ เพื่อให้เกิดความยั่งยืน “สุขภาพ” ของระบบนิเวศจะต้องได้รับการปกป้องและสร้างเสริม “สุขภาพของระบบนิเวศ” เป็นคำอุปมาเทียบกับคำว่าสุขภาพของมนุษย์ ซึ่งยากที่จะนิยามให้ชัดเจน ถ้าจะใช้ ศัพท์อย่างง่ายอาจจะหมายถึงทรัพยากร (Resource) ที่ทำให้ระบบนิเวศปรับตัว และวิวัฒนาการไป ได้เมื่อเผชิญกับเหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลงเมื่อประยุกต์แนวทางสุขภาพระบบนิเวศเข้ากับการพัฒนาที่ ยั่งยืนจะมีนัยในการวัดสองด้านกว้าง ๆ ด้านแรกเป็นการวัด “แรงกดดัน” จากกิจกรรมมนุษย์ที่มีต่อ ระบบนิเวศ เช่น การดั่งสสาร และพลังงานขึ้นมาใช้ การเปลี่ยนโครงสร้างทางกายภาพ การปล่อย มลพิษ การใช้ประโยชน์จากที่ว่าง และผลิตภาพของระบบนิเวศ เป็นต้น แรงกดดันนี้มีผลลดทอน สุขภาพของระบบนิเวศ ด้านที่สองเป็นการวัดการตอบสนองของระบบนิเวศต่อแรงกดดันจากมนุษย์ การชีวิตรมี 4 ประเภท การวัดที่อธิบายสถานะของระบบนิเวศ การวัดที่อธิบายสาเหตุของการ เปลี่ยนแปลงในสถานะของระบบนิเวศ การวัดที่อธิบายการเปลี่ยนแปลงที่อาจจะเกิดขึ้นกับระบบนิเวศ และการวัดความสามารถของระบบนิเวศที่จะจัดการกับแรงกดดัน

3. แนวทางว่าด้วยทุน (Capital Approach) มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับแนวคิด ของนักเศรษฐศาสตร์ หากแต่ก้าวไปไกลกว่าขอบเขตของเศรษฐศาสตร์ดั้งเดิมกล่าวคือ ได้นำความคิด รวบยอดจากวิทยาศาสตร์ (โดยเฉพาะอย่างยิ่งนิเวศวิทยาและภูมิศาสตร์) และจากสังคมศาสตร์ (ที่ไม่ใช่เศรษฐศาสตร์) มารวมกันภายใต้กรอบแนวคิดเรื่องทุน ในทางเศรษฐศาสตร์นักเศรษฐศาสตร์พิจารณาการพัฒนาที่ยั่งยืนแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับวิธีคิดเรื่องรายได้ประชาชาติ และความสัมพันธ์ระหว่างรายได้ประชาชาติกับความมั่งคั่งของประเทศ ในอดีตนักเศรษฐศาสตร์จะเน้นทุนที่มนุษย์สร้างขึ้นในฐานะที่เป็นแหล่งสร้างความมั่งคั่งและรายได้แต่กลับคำนึงถึงทรัพยากรธรรมชาติในฐานะที่เป็น

ของขวัญจากธรรมชาติที่ได้มาฟรี ๆ โดยมีอุปทานไม่จำกัด ในปัจจุบันด้วยแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถือเป็นทุนที่มาจากความยั่งยืนของรายได้ประชาชาติและความมั่งคั่งและอาจสูญสิ้นหรือเสื่อมโทรมลงไปได้ นักวิชาการบางมนุษย์เพิ่มเติมความสำคัญของทุนมนุษย์ และทุนทางสังคมจึงเป็นที่มาของแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวทางว่าด้วยทุน การพัฒนาที่ยั่งยืน คือการพัฒนาที่ทำให้ความมั่งคั่งของประเทศต่อประชากรไม่ ลดลง โดยการทดแทนกันหรืออนุรักษ์ แหล่งที่มาของความมั่งคั่ง ได้แก่ ทุนที่มนุษย์สร้างขึ้น ทุนมนุษย์ ทุนทางสังคมและทุนธรรมชาติ (Daly and Cobb Jr., 1989; El Serafy, 1996; Pearce et al., 1989; Pearce and Turner, 1990)

5.10 แนวทางในการพัฒนาที่ยั่งยืน

1. ต้องมีการวางนโยบายประชากรให้เหมาะสม เช่น ควบคุมจำนวนประชากร ด้วยการวางแผนครอบครัว ในการแก้ปัญหาประชากรที่สำคัญอย่างหนึ่งคือการแก้ปัญหาทาง การศึกษาเพราะ จะครอบคลุมไปถึงการแก้ปัญหาด้านอื่น ๆ ทั้งปัญหาความยากจน สาธารณสุข ตลอดจนการอนุรักษ์ ธรรมชาติ

2. ต้องอนุรักษ์หรือสงวนทรัพยากรสิ่งแวดล้อมใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด และอย่างมีประสิทธิภาพซึ่งสามารถดำเนินการได้หลายวิธี เช่น การประกาศพื้นที่เป็นป่าสงวน วนอุทยาน อุทยานแห่งชาติ เขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่า การฟื้นฟูแหล่งธรรมชาติที่เสื่อมโทรม การรักษา ดิน น้ำ และอากาศให้ปลอดสารเคมีและมลภาวะ

3. การผลิตเทคโนโลยีกำจัดน้ำเสีย ตลอดจนการปรับเปลี่ยนการใช้ชีวิตไม่ สรุ่ยสุร่าย ประหยัดพลังงาน

การพัฒนาที่ยั่งยืนจะสำเร็จได้จะต้องพัฒนาคนให้มีจริยธรรม พระพรหม คุณาภรณ์แนวคิด ของสำนักงาน (คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560: 2-7) ซึ่งสรุปว่า เป็น การพัฒนาที่ดำเนินไปโดยคำนึงถึงขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม และสนองความ ต้องการในปัจจุบันโดยไม่ส่งผลเสียต่อความต้องการในอนาคต เป็นการพัฒนาที่ คำนึงถึงความเป็น “องค์รวม” คือมองว่าการจะทำสิ่งใดต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดกับสิ่งอื่น ๆ ดังนั้น การพัฒนา แนวนี้จึงยึดหลักความรอบคอบและค่อยเป็นค่อยไป และการพัฒนาอย่างยั่งยืนไม่ได้ ระบุว่าต้อง ปฏิเสธ “ระบบเทคโนโลยี” เพียงแต่ต้องคำนึงว่าเทคโนโลยีที่นำมาใช้นั้นเป็นไปในทาง สร้างสรรค์หรือ ทำลาย ในการพัฒนาที่ยั่งยืน

สมพร แสงชัย (2550) อธิบายการพัฒนาที่ยั่งยืนไว้ดังนี้

1. ระบบการพัฒนามนุษย์เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดของการพัฒนา หากต้องการจะ แก้ไข ปัญหาการพัฒนาอย่างแท้จริงและทำเอามนุษย์ที่พัฒนาแล้วมาเป็นแกนกลางของการพัฒนา มนุษย์จึง

จะเข้าถึงความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์และมีชีวิตที่ดีงามและช่วยให้บรรลุเป้าหมายของการ พัฒนาที่ยั่งยืนได้ การพัฒนามนุษย์มี 3 ระดับคือ

- ระดับพฤติกรรมโดยการสร้างพฤติกรรมเคยชินที่ดีพฤติกรรมเคยชินอิทธิพล ต่อจิตใจ และปัญญา หากพฤติกรรมเคยชินก่อเกิดต่อสิ่งแวดล้อมและสังคมเกิดขึ้น จนกลายเป็น วัฒนธรรม และวินัยการบังคับควบคุมหรือการใช้อำนาจก็ไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้น

- ระดับจิตใจซึ่งเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมและปัญญา จิตใจประสานกับ พฤติกรรม และทำให้พฤติกรรมยั่งยืนด้วยการสร้างความรู้สึที่ดีต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความรู้ รู้จักสันโดษอย่างฉลาดและมีจุดหมาย การมีสติไม่ปล่อยตัวและใจให้ตัวเองขึ้นต่อวัตถุและสิ่งบริโศค มากเกินไป การมีอุดมคติและปณิธานในหน้าที่การงาน และการบรรลุจุดหมายแห่งชีวิต และการมี ทางจิตที่คิดให้

- ระดับปัญญาซึ่งเป็นตัวแก้ปัญหาและจัดปรับพฤติกรรมและจิตใจให้ลงตัว พอดีเพราะปัญญามองเห็นระบบปัจจัยสัมพันธ์แห่งสรรพสิ่งชักนำให้คิดและพิจารณาถึงเหตุปัจจัย ทำให้เกิดความพอดีเพราะบริโศคด้วยปัญญา ตรวจสอบพฤติกรรมโดยไม่ประมาท และขจัดความ เชื่อถือ ค่านิยม และแนวคิดที่ผิด ๆ พร้อมทั้งส่งเสริมสิ่งที่ดีงามเข้ามาแทนที่

2. ระบบการพัฒนาที่ยั่งยืน นอกจากต้องมีมนุษย์ที่พัฒนาแล้วเป็นแกนกลางของ การพัฒนา ในฐานะทรัพยากรมนุษย์แล้วยังต้องมีสังคมที่เกิดจากเจตจำนงค์ของมนุษย์และเป็น ประโยชน์ต่อมนุษย์ สังคมต้องก่อเกิดต่อธรรมชาติไม่เบียดเบียนมนุษย์ แต่ส่งเสริมมนุษย์และ ธรรมชาติสร้างความสมดุลแห่งการพัฒนาทางเศรษฐกิจด้วยมีขณิมาปฏิบัติที่เน้นคุณภาพมากกว่า ปริมาณ ช่วยเหลือผู้อื่น และสิ่งที่มีชีวิตกับระบบนิเวศลดความต้องการทางวัตถุลง บริโศคเพื่อคุณค่า แท้จริงของชีวิต ทำงานเพื่อพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ลดการแข่งขันและเพิ่มความร่วมมือเพื่อ คุณภาพชีวิต และสร้างระบบเศรษฐกิจที่รู้จักประมาณพอดีส่วนเทคโนโลยีซึ่งเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพชีวิตต้องถูกใช้อย่างมีสติและเป็นคุณอย่างแท้จริง รู้จักประมาณและมีสัมมาทิฐิ รู้จักพัฒนาและควบคุมตนเอง และเน้นการพัฒนาคุณภาพของคนและให้คนเข้าถึงธรรมชาติการศึกษา ต้องเน้นการพัฒนามนุษย์โดยบูรณาการจริยธรรมเข้ากับวิชาการและวิทยาการทั้งหมด และการเมือง ต้องมาจากประชาชนและเป็นธรรมาธิปไตย

3. ระบบธรรมชาติจะถูกอนุรักษ์ได้ถ้ามนุษย์มีทัศนคติที่ดีต่อธรรมชาติและเห็นว่า ตนเองเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติเพราะมนุษย์ทุกคนอยู่ภายใต้กฎธรรมชาติ มนุษย์ไม่ควรแปลกแยก จากธรรมชาติและมนุษย์ควรทำความดีคืนให้แก่ธรรมชาติด้วย กล่าวโดยสรุป การพัฒนาที่ยั่งยืน ประกอบไปด้วยองค์ประกอบต่าง ๆ ดังนี้

- เศรษฐกิจ เป็นการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของคนทั้งในยุคปัจจุบัน และยุคต่อ ๆ ไปอย่างเท่าเทียมกันโดยไม่ส่งผลเสียต่อความต้องการในอนาคต มีการผลิตที่เหมาะสม กับทรัพยากรและความต้องการของผู้บริโภคโดยที่การผลิตต้องไม่ก่อให้เกิดมลภาวะ รวมถึงเป็นการ

พัฒนาเศรษฐกิจให้เจริญเติบโตอย่างมีคุณภาพ มีมาตรฐานการครองชีพสูงขึ้น และมีการกระจายรายได้ให้เอื้อประโยชน์ต่อคนส่วนใหญ่ในสังคมโดยเฉพาะคนที่มีรายได้น้อย

- สังคม เป็นการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน พัฒนาคนให้มีความรู้ มีสมรรถนะและมี ผลิตภาพสูงขึ้น ส่งเสริมให้เกิดสังคมที่มีคุณภาพ เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้รวมถึงการจัดระบบสังคม ตลอดจนกิจการต่าง ๆ ให้ผสมกลมกลืนสอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันบนพื้นฐานแห่งความรู้ ความเป็นจริง สร้างบรรยากาศแห่งความไม่เบียดเบียน บรรยากาศแห่งความช่วยเหลือเกื้อกูล พิตักษ์ ปกป้องคนที่อยู่ในสถานะต่าง ๆ ซึ่งมีโอกาสและความสามารถต่างกัน คนในสังคมมีคุณภาพดีกินดี อยู่ดีเป็นสังคมปลอดภัยสงบสุขและมีวัฒนธรรมเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น

- ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นการพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน คือ การพัฒนา ที่ดำเนินไปโดยคำนึงถึงขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและสนองความต้องการใน ปัจจุบันโดยไม่ส่งผลเสียต่อความต้องการในอนาคต คงสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติให้เหมือนเดิมที่สุด ไม่ควรให้ธรรมชาติเปลี่ยนแปลงไปมากนักหรือถ้าจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงต้องชดเชยหรือ ทดแทนธรรมชาติที่เสียไป ต้องอนุรักษ์หรือสงวนทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด และอย่างมีประสิทธิภาพซึ่งเป็นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในปริมาณที่ระบบนิเวศสามารถฟื้นตัว กลับสู่สภาพเดิมได้ การปล่อยมลพิษออกสู่สิ่งแวดล้อมในระดับที่ระบบนิเวศสามารถดูดซับและ ทำลายมลพิษนั้นได้โดยให้สามารถผลิตมาทดแทนทรัพยากร ประเภทที่ใช้แล้วหมดไปได้วิธีการ พัฒนาต้องยึดหลักให้มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติและดำรงชีวิตให้สอดคล้องและกลมกลืนกับ ธรรมชาติ มนุษย์ต้องไม่ก่อให้เกิดมลภาวะสู่สิ่งแวดล้อม การแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมจะต้องได้รับ ความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐบาลเอกชนและประชาชนจะต้องได้รับความสนใจทั้งใน ระดับนโยบาย ระดับการวางแผน และระดับปฏิบัติ

4. มนุษย์เป็นการพัฒนามนุษย์ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดของการพัฒนา ต้องมีการพัฒนามนุษย์ทั้งด้านร่างกายและจิตใจให้เข้มแข็งและสมบูรณ์อยู่เสมอให้มีคุณภาพ มีสุขภาพดี ขยัน อดทน รับผิดชอบ มีสติไม่ปล่อยตัวและใจให้ขึ้นต่อวัตถุและสิ่งบริโภคมามากเกินไป มีฝีมือ มีความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญพร้อมที่จะเป็นกำลังสำคัญในระบบเศรษฐกิจและสังคมที่จัดสรรให้ เกื้อหนุน และนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยให้การศึกษาและจัดสรรปัจจัยเกื้อหนุน การสร้างพฤติกรรมเคยชินที่ดี หากพฤติกรรมเคยชินเกื้อกูลต่อสิ่งแวดล้อมและสังคมเกิดขึ้น จนกลายเป็นวัฒนธรรมและวินัยการบังคับควบคุมหรือการใช้อำนาจก็ไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้น

5. เทคโนโลยีเป็นการพัฒนาเทคโนโลยี โดยใช้เทคโนโลยีที่เกื้อกูล ไม่ทำลาย ธรรมชาติ มีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์แบบใหม่ที่สอดคล้องกับการอนุรักษ์ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ต้องคำนึงว่าเทคโนโลยีที่นำมาใช้นั้น เป็นไปในทางสร้างสรรค์หรือ ทำลาย ใช้เทคโนโลยีอย่างมีสติและเป็นคุณอย่างแท้จริง รู้จักประมาณและมีสัมมาทิฐิ รู้จักพัฒนาและควบคุมตนเอง ต้อง

พัฒนาเทคโนโลยีควบคู่ไปกับการพัฒนาตนเองเพื่อเกื้อหนุนให้ตนเองมีชีวิตดีงาม สมบูรณ์ มีอิสรภาพ และสันติสุข

5.11 ปัญหาในการพัฒนาที่ยั่งยืน

สำหรับปัญหาในการพัฒนาที่ยั่งยืน พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (2549) ได้สรุปให้เห็นว่า การพัฒนาที่ไม่ประสบความสำเร็จนั้นเกิดจากกิเลส 3 อย่างที่ขัดขวางจริยธรรมคือ ตัณหา มานะ และทิฐิ จึงต้องพัฒนาคณะและเศรษฐกิจให้ คู่ขนานไปกับการพัฒนาจริยธรรม ดังนั้น ระบบการพัฒนาที่ยั่งยืน จึงขึ้นกับ 4 ปัจจัย ได้แก่

1. มนุษย์ต้องพัฒนาคณะให้มีคุณภาพ มีสุขภาพดี ขยัน อดทน รับผิดชอบ มีฝีมือ มีความรู้ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ พร้อมทั้งจะเป็นกำลังสำคัญในระบบเศรษฐกิจและสังคมที่ จัดสรรให้ เกื้อหนุน และนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนโดยให้การศึกษาและจัดสรรปัจจัยเกื้อหนุน
2. สังคม จัดระบบสังคม ทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง การบริหาร ตลอดจนกิจการ ต่าง ๆ ให้ผสมกลมกลืนสอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันบนพื้นฐานแห่งความรู้ความเป็นจริง สร้างบรรยากาศแห่งความไม่เบียดเบียน บรรยากาศแห่งความช่วยเหลือเกื้อกูล พิทักษ์ปกป้องคนที่อยู่ในสถานะต่าง ๆ ซึ่งมีโอกาสและมีความสามารถต่างกัน
3. ธรรมชาติวิถีการพัฒนาต้องยึดหลักให้มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ และดำรงชีวิตให้สอดคล้องและกลมกลืนกับธรรมชาติ
4. เทคโนโลยีการพัฒนาเทคโนโลยี การใช้เทคโนโลยีที่เกื้อกูลไม่ทำลายธรรมชาติ นำของเสีย มาผลิตเวียนใช้ประโยชน์ใหม่ สังคมไทยต้องพัฒนาเทคโนโลยีควบคู่ไปกับการพัฒนาตนเองต้องใช้เทคโนโลยีเป็นส่วนประติษฐ์เสกสรรของมนุษย์อย่างไม่ประมาทและเพื่อเกื้อหนุนให้ตนเองมีชีวิตดีงาม สมบูรณ์ มีอิสรภาพและสันติสุข

5.12 แนวคิดและองค์ประกอบการพัฒนาที่ยั่งยืนข้างต้น

จันทรชัย ถวิลพิพัฒน์กุล (2564) การปฏิรูปศักยภาพมนุษย์อย่างบูรณาการศาสตร์ ชีวิตองค์รวมเพื่อความมั่นคง ยั่งยืน เผยอะไรทำให้องค์กรต้องเผชิญกับความท้าทายเหล่านี้ และไม่อาจนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้ พบว่า

1. เพราะบุคคลยังยึดติดอยู่ในกรอบความคิดเดิม ๆ ภาพความสำเร็จเก่า ๆ ที่เน้นเพียงเพิ่มประสิทธิภาพ แต่ไม่สามารถก้าวข้ามไปสู่มุมมองเชิงองค์รวมอย่างยั่งยืนซึ่งให้คุณค่า และความหมายที่สูงกว่าในการดำเนินธุรกิจ
2. เพราะไม่เข้าใจว่าบุคลากรคือมนุษย์ องค์กรมีชีวิต และชีวิตต้องการคุณค่าและความหมาย การพัฒนาในปัจจุบันจึงมักให้ความสำคัญแต่ด้านการบริหารจัดการ (Hard Skills) ที่เน้น

ความสำเร็จด้านรูปธรรมอย่างสุดโต่ง คิดว่าทุกอย่างต้องวัดและประเมินได้ แต่ละเลยการพัฒนาด้านทักษะชีวิต (Soft Skills) ที่เป็นแรงขับเคลื่อนความสำเร็จ ที่ตั้งอยู่บนฐานของคุณค่าและความหมาย ความสุข ความสำเร็จที่แท้จริง การพัฒนาจึงขาดความสมดุล ไม่อาจนำไปสู่ความยั่งยืนได้

3. เพราะขาดความเข้าใจถึงธรรมชาติของชีวิตอย่างเป็นองค์รวม ทำให้การพัฒนา จึงไม่ครอบคลุมทุกมิติชีวิต (จิตใจ ปัญญา อารมณ์ และภาวะผู้นำ) กล่าวคือ จิตใจ เพราะยังติดอยู่กับกรอบความคิดเดิม ๆ ทศนคติเชิงลบ ขาดเป้าหมายชีวิต ไม่เล่นเชิงรุก จึงไม่สามารถนำตนเองได้ อีกทั้งทีมงานก็มีภาพเป้าหมายที่ไม่ไปในแนวเดียวกัน ปัญญา เพราะขาดการคิดเชิงระบบจึงไม่สามารถแก้ปัญหาเชิงซับซ้อน ขาดมุมมองเชิงองค์รวมจึงไม่สามารถพัฒนาแนวคิดใหม่ที่แตกต่างจึงขาดนวัตกรรมที่มีคุณค่าเชิงเศรษฐกิจ อารมณ์ เพราะไม่เห็นคุณค่าตนเอง ทำให้ขาดความเชื่อมั่น ขาดภูมิคุ้มกัน ขาดความมั่นคงภายใน และไม่เห็นคุณค่าผู้อื่น ไม่เห็นคุณค่าในความแตกต่าง ทีมงานจึงขาดศรัทธา ไม่เข้าใจกัน ไม่ไว้วางใจกัน จึงเล่นไม่เป็นทีม ทีมงานไม่เข้มแข็ง ไม่สามารถระดมศักยภาพออกมาได้อย่างมีพลังร่วม และภาวะผู้นำ เพราะผู้นำไม่เนรมิตคุณค่าในความเป็นมนุษย์ของทีมงาน ไม่เข้าใจว่ามนุษย์คือชีวิตที่ต้องการคุณค่าและความหมาย จึงขาดการยอมรับซึ่งกันและกัน ทำให้ขาดภาวะผู้นำ ทีมงานจึงขาดการมีส่วนร่วม ขาดความร่วมมือ ไม่เสียสละ ไม่เกื้อกูล ไม่ยื่นมือ จึงไม่สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงและนำองค์กรให้ไปในทิศทางเดียวกันได้

4. เพราะบุคลากรและองค์กรต้องการเห็นผลเร็ว จึงมักเน้นแค่การปรับแต่ง พฤติกรรมซึ่งเป็นเรื่องผิวเผิน ฉาบฉวย ชั่วคราวเพราะมิได้เกิดจากการเปลี่ยนแปลงที่ฐานรากของชีวิต นั่นคือกรอบความคิดจึงขาดความตระหนักรู้ต่อความสำคัญของการเปลี่ยนที่แท้จริงจากภายใน การ พัฒนาจึงไม่ยั่งยืนเพราะความรู้มิใช่ความรู้สึก

5. เพราะขาดความเข้าใจว่าปัญหาต่าง ๆ มันต้องแก้ด้วยแนวคิดเชิงระบบที่เกิด จากการเชื่อมโยงขององค์ประกอบ และด้วยเหตุที่ปัญหาต่าง ๆ มันมีความแตกต่าง การรับมือกับ ความท้าทายดังกล่าวจึงต้องพัฒนาแนวคิดใหม่ ๆ ด้วยความรู้ที่เหนือกว่าด้วยการเชื่อมโยงที่แตกต่าง ขององค์ประกอบที่หลากหลายและที่สำคัญปัญหาใด ๆ มันเป็นระบบซ้อนระบบ ปัญหาทับซ้อน ปัญหา และปัญหาแต่ละระดับมันเชื่อมโยงกันอย่างไม่อาจแยกออกจากกันได้ การรับมือกับปัญหาจึง ต้องเปิดมุมมองใหม่โดยต้องเป็นการแก้ปัญหาเชิงระบบที่ซับซ้อนเชิงรุก แต่ในปัจจุบันองค์กรส่วนใหญ่ยังรับมือกับปัญหาในลักษณะของเส้นตรงเชิงเดี่ยว แยกส่วน การแก้ปัญหาจึงไม่ยั่งยืน

6. เพราะบุคคลโดยทั่วไปมักข้ามขั้นตอนและชอบจะจดจำแต่ผลลัพธ์สุดท้ายแต่ ขาดการวิจัย พัฒนา และการศึกษาเชิงลึกถึงรากของปัญหาเพื่อความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง เพื่อสร้างองค์ ความรู้ กระบวนการเรียนรู้และนวัตกรรมใหม่ ๆ ด้วยเหตุนี้ องค์กรจึงไม่เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ แท้จริง

7. เพราะคนเรานั้นขาดความตระหนักรู้ว่า การเปลี่ยนแปลงใด ๆ ต้องเริ่มที่ตนเอง ก่อนเสมอ อีกทั้งชีวิตกับการเรียนรู้เป็นเรื่องเดียวกัน ดำเนินไปคู่กันอย่างไม้อาจแยกออกจากกันได้ ดังนั้น การเรียนรู้จึงต้องเป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่เชื่อมโยงกับประเด็นในชีวิตจริง

8. บุคลากรขาดการปรับตัวอย่างยืดหยุ่น ให้สอดคล้องกับธรรมชาติของการเปลี่ยนแปลง อย่างเป็นพลวัตได้ หากปรับตัวเอาชนะภะวะนั้นได้เรื่อย ๆ เรียกว่า สมดุล หากรักษาสถิตนั้นได้เรื่อย ๆ เรียกว่า เข้มแข็ง หากรักษาความเข้มแข็งนั้นไว้ได้เรื่อย ๆ เรียกว่า มั่นคง หากรักษาความมั่นคงนั้นได้เรื่อย ๆ เรียกว่า ยั่งยืนไม่ว่าหลังไวรัสโควิด 19 จะเป็นอย่างไร ไม่ว่าวัคซีนจะมาเมื่อไหร่ นั้นไม่สำคัญเพราะยังงังวิกฤติใหม่ ๆ ก็จะเข้ามาอีก ประเด็นสำคัญคือองค์กรธุรกิจต้องปรับตัว พัฒนา และยกระดับศักยภาพองค์กรอย่างไรจึงจะสามารถรับมือกับความท้าทายนั้น ๆ ได้อย่างยั่งยืน

5.13 แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน (People's Participation)

แนวคิดเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชน” ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งใน กระบวนการพัฒนาชนบทของประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายใต้กรอบแนวคิดที่เน้น “คนเป็น ศูนย์กลาง” ซึ่งเริ่มปรากฏอย่างชัดเจนตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 เป็นต้น มา แนวทางนี้สะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงวิธีคิดและกระบวนการทำงานจากการกำหนดนโยบายใน ลักษณะบนลงล่าง (Top-Down Approach) ไปสู่กระบวนการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนในระดับล่างมี บทบาทมากขึ้นในลักษณะล่างขึ้นบน (Bottom-Up Approach) ซึ่งเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับ แนวคิดของ Oakley (1984) ที่ระบุว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็น “องค์ประกอบที่ขาดหายไป” (Missing Ingredient) ในกระบวนการพัฒนา

1. ความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชน

แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนได้รับการอธิบายและตีความจากนักวิชาการ หลากหลายท่าน โดยมีเป้าหมายร่วมกันในการส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทใน กระบวนการพัฒนาอย่างแท้จริง

Cohen and Uphoff (1981) ได้นิยาม “การมีส่วนร่วมของชุมชน” ว่าเป็นกระบวนการที่ สมาชิกของชุมชนเข้ามาเกี่ยวข้องใน 4 มิติสำคัญ ได้แก่

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับสิ่งที่ควรทำและวิธีการดำเนินการ
2. การเสียสละและมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามแนวทางที่ได้ตกลงกัน
3. การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากโครงการ
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ

การมีส่วนร่วมในลักษณะนี้จะต้องเป็นการเปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมอย่างเสมอภาค เพื่อสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของและมีอิทธิพลต่อทิศทางการพัฒนาในพื้นที่ของตนเอง

องค์การสหประชาชาติ (United Nations, 1981) และ Reeder (1974) ได้ขยายความแนวคิดการมีส่วนร่วมให้ครอบคลุมถึงการมีส่วนร่วมในลักษณะของ “การปะทะสังสรรค์ทางสังคม” ซึ่งเกิดขึ้นทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและกลุ่ม รวมถึงแสดงออกผ่านกิจกรรมทางสังคมต่าง ๆ ที่เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนา

สุชาติ จักรพิสุทธิ์ (2563) ได้เสนอการจำแนกลักษณะของการมีส่วนร่วมของชุมชนออกเป็น 2 มิติสำคัญ ได้แก่

1. การมีส่วนร่วมจากความเกี่ยวข้องทางด้านเหตุผล คือ การที่ประชาชนมีบทบาทโดยตรงในทุกขั้นตอนของการดำเนินงาน ทั้งการคิดริเริ่ม วางแผน การตัดสินใจ การดำเนินการ และการรับผิดชอบผลกระทบที่เกิดขึ้น โดยมีเป้าหมายเพื่อให้เกิดผลประโยชน์แก่ชุมชนโดยรวม

2. การมีส่วนร่วมจากความเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ คือ การมีส่วนร่วมที่เกิดจากแรงจูงใจภายในของสมาชิกในชุมชน อันเป็นผลจากค่านิยม ความเชื่อ ความผูกพัน และความรู้สึกรับผิดชอบต่อกิจกรรมของชุมชนที่ตนเองเกี่ยวข้อง

จากการวิเคราะห์แนวคิดข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนมีรากฐานจากปัจจัยหลายประการที่เกี่ยวข้องกับมิติของเหตุผล ค่านิยม ประเพณี ความผูกพัน และโอกาส โดยสามารถจัดกลุ่มพื้นฐานของการมีส่วนร่วมได้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมบนพื้นฐานของเหตุผล
2. การมีส่วนร่วมบนพื้นฐานของค่านิยม
3. การมีส่วนร่วมบนพื้นฐานของประเพณี
4. การมีส่วนร่วมบนพื้นฐานของความผูกพันและความสนใจ

ด้วยเหตุนี้ การมีส่วนร่วมของชุมชนจึงมิใช่เพียงการเข้าร่วมในเชิงกายภาพเท่านั้น หากแต่เป็นการมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้นจากแรงผลักดันภายในจิตใจของบุคคล ที่มีเป้าหมายในการร่วมขับเคลื่อนกิจกรรมของชุมชนให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต วัฒนธรรม และบริบททางสังคมของตน

2. ปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วม

กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชนมิได้เกิดขึ้นโดยอัตโนมัติ หากแต่เกิดจากปัจจัยที่หลากหลาย ซึ่งสามารถจำแนกได้ตามแนวคิดของนักวิชาการหลายท่าน

Koufman (1949) ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนในพื้นที่ชนบท พบว่าปัจจัยส่วนบุคคล เช่น อายุ เพศ ระดับการศึกษา ขนาดครอบครัว อาชีพ รายได้ และระยะเวลาการพำนักในชุมชน มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญต่อระดับของการมีส่วนร่วม

ในทำนองเดียวกัน ประยูร ศรีประสาธน์ (2542) ได้เสนอว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนสามารถแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มหลัก ได้แก่

1. ปัจจัยส่วนบุคคล เช่น อายุ เพศ
2. ปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจ เช่น ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ และการเป็นสมาชิกของกลุ่มหรือองค์กร
3. ปัจจัยด้านการสื่อสาร เช่น การเข้าถึงข่าวสาร ความถี่ในการรับรู้ข้อมูล และแหล่งที่มาของข่าวสาร

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนได้ดังนี้

1. ลักษณะส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ชีวิต
2. ลักษณะทางเศรษฐกิจ ได้แก่ อาชีพ รายได้
3. การได้รับข้อมูลข่าวสาร ได้แก่ ความถี่และช่องทางในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร

กล่าวโดยสรุป การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดความสำเร็จของการพัฒนาในระดับชุมชน ซึ่งต้องอาศัยความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในด้านโครงสร้างสังคม ค่านิยม วัฒนธรรม และระบบการสื่อสาร เพื่อส่งเสริมให้การมีส่วนร่วมเกิดขึ้นอย่างแท้จริงและยั่งยืน

3. ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชนถือเป็นกระบวนการสำคัญที่เอื้อต่อการขับเคลื่อนกิจกรรมหรือโครงการให้บรรลุผลสัมฤทธิ์ตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเป้าหมายนั้นมีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาท้องถิ่นหรือการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน การมีส่วนร่วมไม่เพียงเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามาร่วมแสดงความคิดเห็นหรือดำเนินการเท่านั้น แต่ยังเป็นกลไกที่สร้างความเป็นเจ้าของและความยั่งยืนให้แก่กระบวนการพัฒนาในระยะยาว

Fornaroff (1980) ได้เสนอว่ากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนประกอบด้วย 4 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ 1) การวางแผน ซึ่งครอบคลุมถึงการตัดสินใจร่วมกันในการกำหนดเป้าหมาย กลวิธี ทรัพยากรที่จำเป็น และระบบการติดตามประเมินผล 2) การดำเนินงานหรือการมีบทบาทในกระบวนการลงมือปฏิบัติ 3) การใช้บริการจากโครงการ หรือการเข้าถึงประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน 4) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ซึ่งสะท้อนถึงความเป็นเจ้าของร่วมของสมาชิกในชุมชน

ในทัศนะของ อภิญา กังสนารักษ์ (2544) ได้ขยายความขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยละเอียดมากยิ่งขึ้น โดยเสนอให้ชุมชนมีบทบาทในทุกระยะของโครงการ ตั้งแต่ 1) การริเริ่มโครงการ ซึ่งหมายรวมถึงการค้นหาปัญหา วิเคราะห์สาเหตุ และตัดสินใจกำหนดความต้องการ

ตลอดจนการลำดับความสำคัญของประเด็นต่าง ๆ ภายในชุมชน 2) การวางแผนโครงการ โดยชุมชนควรมีส่วนร่วมในการกำหนดวัตถุประสงค์ วิธีการดำเนินงาน แหล่งทรัพยากร และวิทยาการที่เกี่ยวข้อง 3) การดำเนินโครงการ ซึ่งอาจเป็นในรูปแบบของการสนับสนุนทรัพยากร วัสดุอุปกรณ์ และแรงงาน 4) การประเมินผลโครงการ โดยสามารถจัดให้มีการประเมินผลแบบต่อเนื่องหรือแบบสรุปภาพรวมเมื่อสิ้นสุดโครงการ เพื่อพิจารณาว่าโครงการนั้นบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่

ในมุมมองของ อคิน รพีพัฒน์ (2547) ได้สังเคราะห์ขั้นตอนการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ระยะที่เน้นความสอดคล้องกับกระบวนการพัฒนา ได้แก่ 1) การกำหนดปัญหาและวิเคราะห์สาเหตุ พร้อมทั้งพิจารณาแนวทางการแก้ไข 2) การตัดสินใจเลือกแนวทางและวางแผนการพัฒนา 3) การปฏิบัติกิจกรรมตามแผนที่กำหนด 4) การประเมินผลของกิจกรรมเพื่อสะท้อนถึงความก้าวหน้าและข้อเสนอแนะในการปรับปรุงกระบวนการในอนาคต

กล่าวโดยสรุป ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชนตามแนวคิดของนักวิชาการแต่ละท่าน แม้จะมีความแตกต่างกันในรายละเอียด แต่ล้วนเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกระยะของกระบวนการพัฒนา ตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหา วางแผน ปฏิบัติ จนถึงการประเมินผล ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญที่นำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนภายใต้บริบทของชุมชนเอง

4. ขั้นตอนการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชน

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2563) ได้สรุปและนำเสนอขั้นตอนการมีส่วนร่วมในชุมชนได้ 2 ลักษณะ ได้แก่ 1) การคิด การตัดสินใจ การวางแผน และการลงมือปฏิบัติ 2) การกำหนดปัญหา การวางแผน การดำเนินงาน การประเมินผล และการบำรุงรักษาและพัฒนาให้คงไว้ จากแนวคิดเกี่ยวกับขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชนทั้งหมดสรุปได้ว่า ขั้นตอน ของการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนนั้นมี 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหา และแนวทางแก้ไข 2) ตัดสินใจกำหนดความต้องการ 3) ลำดับความสำคัญ 4) วางแผน กำหนดวัตถุประสงค์ วิธีการ แนวทางการดำเนินงาน ทรัพยากร 5) วางแผน กำหนดวัตถุประสงค์ วิธีการ แนวทางการดำเนินงาน ทรัพยากร 6) ดำเนินงานตามโครงการ และ/หรือสนับสนุนการดำเนินงาน 7) ประเมินผล

5.14 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับปัจจัยด้านลักษณะประชากรศาสตร์

ลักษณะด้านประชากรศาสตร์ (Demographic) ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพ ลักษณะโครงสร้างของร่างกาย ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ เป็นต้น โดยจะแสดงถึงความเป็นมา ของแต่ละบุคคลจากอดีตถึงปัจจุบัน สามารถบ่งชี้ถึงลักษณะความต้องการและพฤติกรรม การแสดงออกที่แตกต่างกันของบุคคล ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าการตัดสินใจที่แตกต่างกันเกิดจากมาจาก ความแตกต่างทางด้านประชากรศาสตร์หรือความเป็นมาของบุคคลนั่นเอง (วชิรวรรณ งามละม่อม, 2558) ตัวแปร

ด้านประชากรศาสตร์เป็นเกณฑ์ที่เหมาะสมและได้รับความนิยมในการใช้จัด กลุ่มลูกค้าผู้บริโภค และการแบ่งตลาด เนื่องจากตัวแปรด้านประชากรศาสตร์เป็นลักษณะที่สำคัญที่ ช่วยบ่งชี้ตลาดเป้าหมาย ได้อย่างชัดเจน ซึ่งตัวชี้วัดด้านประชากรศาสตร์ที่มีความง่าย ชัดเจน และ สะดวกต่อการจัดกลุ่ม (ศิริวรรณ เสรีรัตน์, 2552) มีดังนี้

1. อายุ (Age) นักการตลาดสามารถใช้ประโยชน์จากการแบ่งแยกอายุของผู้บริโภคใน การกำหนดกลยุทธ์ หรือศึกษาความต้องการและการตัดสินใจซื้อสินค้าของผู้บริโภคได้เนื่องจาก ผู้บริโภค ในแต่ละช่วงอายุจะมีความต้องการเลือกซื้อสินค้า มีความจำเป็นต่อสินค้าที่แตกต่างกัน หรือบริโภค สินค้าที่แตกต่างกัน วัยเด็กจะมีความต้องการสินค้าหรือบริโภคที่ต่างกับวัยผู้สูงอายุเช่น วัยรุ่นต้องการ สินค้าที่เป็นสิ่งแปลกใหม่ ส่วนผู้สูงอายุจะต้องการสินค้าด้านการรักษาสุขภาพ เป็นต้น

2. เพศ (Sex) ถือเป็นตัวแปรที่มีความสำคัญในการแบ่งส่วนตลาด ซึ่งความแตกต่างของ เพศ เป็นตัวแปรสำคัญที่บ่งชี้ถึงความต้องการของผู้บริโภคที่ต่างกัน เพราะลักษณะของเพศที่ แตกต่าง กันของผู้บริโภคในปัจจุบันสามารถอธิบาย และแยกแยะการตอบสนองของผู้บริโภคที่ แตกต่างกันได้ ค่อนข้างชัดเจน เนื่องจากเพศชายและเพศหญิงจะมีค่านิยม, ความคิด, วิถีคิด, วิธีการ ตัดสินใจและ ทัศนคติที่ต่างกันในการตัดสินใจเลือกซื้อสินค้า

3. สถานภาพครอบครัว (Status) ประเภทของสภาพครอบครัวจะมีผลต่อการตัดสินใจ ของ บุคคล เนื่องจากวิถีคิด, ทัศนคติ, ความจำเป็นหรือแนวทางการตัดสินใจหรือบุคคลที่มีอิทธิต่อ ความคิดของบุคคลจะมีความแตกต่างกันตามแต่สภาพครอบครัว เช่น บุคคลที่มีสถานภาพโสดจะมี อิสระทางความคิด สามารถตัดสินใจได้ด้วยตนเองเพียงลำพังได้อย่างอิสระและใช้เวลาน้อยกว่า คน ที่สมรสแล้ว เป็นต้น

4. รายได้ การศึกษา และอาชีพ (Income, Education and Occupation) การแบ่งส่วน ตลาดโดยใช้เกณฑ์ด้านรายได้อย่างเดียว อาจไม่เหมาะสมต่อการศึกษาดตลาดกล่าวคือ รายได้จะ กลายเป็นตัวชี้วัดการมีหรือไม่มีความสามารถในการซื้อสินค้าของผู้บริโภค ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว การเลือกซื้อสินค้าอาจจะมาจากรูปแบบของการดำรงชีวิต อาชีพ การศึกษา รสนิยมส่วนตัว เป็นต้น นักการตลาดส่วนใหญ่จึงมักใช้ตัวแปรด้านรายได้รวมกับตัวแปรด้านประชากรศาสตร์ตัวอื่น ๆ เพื่อให้ สามารถกำหนดเป้าหมายได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น เช่น กลุ่มรายได้ อาจเกี่ยวข้องกับเกณฑ์อายุและ อาชีพ ร่วมกัน เป็นต้น

5.15 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับปัจจัยด้านส่วนประสมทางการตลาด (7Ps)

ในการศึกษาด้านการตลาดยุคปัจจุบัน แนวคิดเรื่อง "ส่วนประสมทางการตลาด" (Marketing Mix) ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในฐานะเป็นเครื่องมือพื้นฐานในการดำเนินกิจกรรมทาง การตลาดที่มีประสิทธิภาพ โดย Kotler (อ้างใน ศิริวรรณ เสรีรัตน์, 2552) ได้ให้คำนิยามไว้ว่า ส่วน

ประสมทางการตลาดคือ ตัวแปรหรือเครื่องมือทางการตลาดที่องค์การสามารถควบคุมได้ และมักจะนำมาใช้ร่วมกันเพื่อมุ่งตอบสนองต่อความพึงพอใจและความต้องการของกลุ่มเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ ในช่วงแรก แนวคิดเรื่องส่วนประสมทางการตลาดถูกกำหนดให้อยู่ภายใต้กรอบของ 4Ps ได้แก่

1. ผลิตภัณฑ์ (Product) หมายถึง สิ่งของหรือบริการที่ถูกเสนอขายให้แก่ผู้บริโภค โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อตอบสนองต่อความจำเป็นหรือความต้องการของลูกค้า อันจะนำไปสู่ความพึงพอใจในการบริโภค (Armstrong and Kotler, 2009) ผลิตภัณฑ์อาจอยู่ในรูปของสิ่งที่จับต้องได้ เช่น ตัวสินค้า บรรจุภัณฑ์ สี รูปลักษณ์ คุณภาพ ราคา และตราสินค้า หรืออาจอยู่ในรูปของสิ่งที่จับต้องไม่ได้ เช่น บริการ ภาพลักษณ์ และชื่อเสียง ทั้งนี้ ผลิตภัณฑ์จำเป็นต้องประกอบด้วย “อรรถประโยชน์” (Utility) และ “คุณค่า” (Value) ที่สามารถสร้างความรู้สึกเชิงบวกในจิตใจของผู้บริโภค ซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสามารถในการขายสินค้าและบริการ ในการกำหนดกลยุทธ์ด้านผลิตภัณฑ์ จำเป็นต้องคำนึงถึงปัจจัยสำคัญหลายประการ ได้แก่

1.1 ความแตกต่างของสินค้า (Product Differentiation) หรือ ความแตกต่างในการแข่งขัน (Competitive Differentiation) ซึ่งเป็นการสร้างความโดดเด่นให้กับผลิตภัณฑ์ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันเหนือคู่แข่ง

1.2 องค์ประกอบของผลิตภัณฑ์ (Product Components) อันประกอบด้วยลักษณะพื้นฐานของผลิตภัณฑ์ เช่น ประโยชน์ใช้สอย รูปลักษณ์ คุณภาพ บรรจุภัณฑ์ และตราสินค้า ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภค

1.3 การกำหนดตำแหน่งผลิตภัณฑ์ (Product Positioning) ซึ่งเป็นกระบวนการออกแบบผลิตภัณฑ์ให้มีลักษณะเฉพาะตัวที่แตกต่างจากคู่แข่ง และสามารถสร้างคุณค่าในจิตใจของกลุ่มเป้าหมายได้อย่างชัดเจน

1.4 การพัฒนาผลิตภัณฑ์ (Product Development) ที่มุ่งเน้นการสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่หรือการปรับปรุงผลิตภัณฑ์เดิมให้ดีขึ้น (New and Improved) โดยเน้นการตอบสนองความต้องการของลูกค้าอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2. ราคา (Price) หมายถึง จำนวนเงินที่ผู้บริโภคยินดีจ่ายเพื่อให้ได้มาซึ่งผลิตภัณฑ์หรือบริการ หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นคุณค่าที่ผู้บริโภครับรู้ (Perceived Value) ซึ่งมีความสัมพันธ์กับผลประโยชน์ที่ผู้บริโภคคาดว่าจะได้รับจากการใช้ผลิตภัณฑ์หรือบริการนั้น (Armstrong and Kotler, 2009) ในอีกแง่มุมหนึ่ง ราคายังสะท้อนถึงมูลค่าของผลิตภัณฑ์ในรูปของตัวเงิน ซึ่งผู้บริโภคนำมาใช้เปรียบเทียบกับคุณค่าที่ผลิตภัณฑ์สามารถส่งมอบได้ หากผู้บริโภครับรู้ว่าคุณค่าของผลิตภัณฑ์สูงกว่าราคาที่ต้องจ่าย ความโน้มเอียงในการตัดสินใจซื้อย่อมเพิ่มสูงขึ้นตามไปด้วย ด้วยเหตุนี้ การกำหนดกลยุทธ์ด้าน

ราคาจึงเป็นกระบวนการที่ต้องดำเนินการอย่างรอบคอบ โดยคำนึงถึงปัจจัยสำคัญหลายประการ ได้แก่

2.1 คุณค่าที่ผู้บริโภครับรู้ การตั้งราคาควรพิจารณาว่าผลิตภัณฑ์หรือบริการสามารถสร้างคุณค่าในมุมมองของผู้บริโภคได้มากน้อยเพียงใด เพราะราคาที่สูงจะยอมรับได้ก็ต่อเมื่อผู้บริโภครู้สึกว่าได้รับผลตอบแทนที่คุ้มค่า

2.2 ต้นทุนและค่าใช้จ่ายในการผลิตและจัดจำหน่าย การตั้งราคาควรครอบคลุมต้นทุนทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นต้นทุนการผลิต การจัดจำหน่าย หรือการบริการหลังการขาย พร้อมทั้งต้องมีส่วนต่างกำไรที่เพียงพอสำหรับการดำเนินกิจการอย่างยั่งยืน

2.3 สภาพการแข่งขันในตลาด การตั้งราคาต้องสอดคล้องกับโครงสร้างการแข่งขันของอุตสาหกรรม หากมีคู่แข่งจำนวนมาก อาจต้องตั้งราคาที่สามารถแข่งขันได้เพื่อดึงดูดลูกค้า

2.4 ปัจจัยแวดล้อมอื่น ๆ เช่น เศรษฐกิจ กฎหมาย ภาวะเงินเฟ้อ พฤติกรรมผู้บริโภค และแนวโน้มตลาด ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยที่อาจส่งผลกระทบต่อตอบสนองของตลาดต่อระดับราคาที่กำหนด

3. สถานที่หรือช่องทางการจัดจำหน่าย (Place) หมายถึง วิธีการนำสินค้าและ/หรือบริการจากผู้ผลิตไปยังผู้บริโภค เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการได้อย่างเหมาะสมและทันเวลา โดยช่องทางดังกล่าวอาจเป็นแบบตรง (Direct) หรือผ่านคนกลาง เช่น ผู้ค้าส่ง ผู้ค้าปลีก หรือดีลเลอร์ ทั้งนี้ การเลือกช่องทางที่เหมาะสมต้องคำนึงถึงลักษณะของกลุ่มเป้าหมาย และรูปแบบของผลิตภัณฑ์หรือบริการ

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ (2552) เน้นย้ำถึงความสำคัญของ “ทำเลที่ตั้ง” โดยเฉพาะในธุรกิจบริการ ซึ่งมีผลต่อการเข้าถึงของลูกค้าอย่างมีนัยสำคัญ ทำเลที่ดีสามารถเพิ่มโอกาสในการใช้บริการ และสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน การกำหนดช่องทางการจัดจำหน่ายอย่างมีประสิทธิภาพควรพิจารณาปัจจัยสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ 1) ลักษณะของธุรกิจ 2) ความจำเป็นในการใช้คนกลาง 3) ลักษณะของกลุ่มเป้าหมาย

4. การส่งเสริมการตลาด (Promotion) การส่งเสริมการตลาดนับเป็นกลยุทธ์สำคัญในกระบวนการทางการตลาด โดยมีเป้าประสงค์หลักในการสร้างแรงจูงใจ (Motivation) กระตุ้นความคิด (Thinking) และปลุกเร้าความรู้สึก (Feeling) ตลอดจนก่อให้เกิดความต้องการ (Need) และความพึงพอใจ (Satisfaction) ในตัวสินค้าและ/หรือบริการ การส่งเสริมการตลาดไม่เพียงแต่ทำหน้าที่กระตุ้นให้เกิดการตัดสินใจซื้อเท่านั้น หากยังมีบทบาทในการสื่อสารข้อมูลข่าวสาร เพื่อสร้างความเข้าใจและความเชื่อมั่นแก่กลุ่มลูกค้าเป้าหมาย อีกทั้งอาจใช้เพื่อเป็นการกระตุ้นความทรงจำ (Remind) ของผู้บริโภคต่อผลิตภัณฑ์ที่ตนเองเคยรู้จักหรือเคยบริโภคมาก่อนแล้ว (ศิริวรรณ เสรีรัตน์, 2552)

เครื่องมือที่ใช้ในการส่งเสริมการตลาดมีความหลากหลาย โดยจำเป็นต้องเลือกใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของกลุ่มลูกค้าเป้าหมาย การใช้เครื่องมือเหล่านี้อย่างสอดคล้องประสาน เรียกว่า “การสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการ” (Integrated Marketing Communication IMC) ซึ่งมุ่งเน้นให้เกิดความสอดคล้องและต่อเนื่องของสารที่สื่อไปยังผู้บริโภค ทั้งในด้านเนื้อหา รูปแบบ และช่องทางการสื่อสาร โดยเครื่องมือหลักที่อยู่ในกรอบแนวคิดของการส่งเสริมการตลาดแบบบูรณาการ ประกอบด้วย 5 ประการ ดังต่อไปนี้

4.1 การโฆษณา (Advertising) การโฆษณาคือกิจกรรมที่มุ่งเผยแพร่ข้อมูล ข่าวสาร หรือสารสนเทศต่าง ๆ ไปยังกลุ่มผู้บริโภคเป้าหมาย เพื่อสร้างการรับรู้และจงใจให้เกิดความสนใจและความต้องการในตัวสินค้าและ/หรือบริการ ช่องทางที่นิยมใช้ในการโฆษณามีความหลากหลาย อาทิ โทรทัศน์ วิทยุ ป้ายโฆษณา หนังสือพิมพ์ นิตยสาร สื่อออนไลน์ หรือสื่อสังคมดิจิทัล ซึ่งการเลือกใช้สื่อโฆษณาแต่ละประเภทยานั้น ย่อมขึ้นอยู่กับลักษณะเฉพาะของกลุ่มเป้าหมายและพฤติกรรมผู้บริโภคของพวกเขา

4.2 การให้ข่าวและการประชาสัมพันธ์ (Publicity and Public Relations) การให้ข่าวหมายถึง การนำเสนอความคิดเห็นหรือข้อมูลเกี่ยวกับสินค้าและ/หรือบริการ ซึ่งอาจอยู่ในรูปแบบที่มีการชำระเงินเพื่อการนำเสนอ หรืออาจเป็นการนำเสนอโดยไม่ต้องมีค่าใช้จ่าย ขณะที่การประชาสัมพันธ์ คือความพยายามในการถ่ายทอดข้อมูลจากองค์กรหรือผู้ประกอบการไปยังกลุ่มเป้าหมาย ผ่านช่องทางการสื่อสารต่าง ๆ โดยมีเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างภาพลักษณ์ ความน่าเชื่อถือ และความสัมพันธ์ที่ดีกับสาธารณชน ไม่ว่าจะเป็นผู้บริโภคโดยตรงหรือหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

4.3 การขายโดยพนักงาน (Personal Selling) การขายโดยพนักงานเป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นการสื่อสารแบบสองทาง (Two-Way Communication) หรือการเผชิญหน้าโดยตรงระหว่างผู้ขายและผู้ซื้อ (Face-to-Face Communication) ลักษณะเด่นของวิธีการนี้อยู่ที่ความสามารถสร้างความเข้าใจ ความไว้วางใจ และตอบสนองต่อข้อสงสัยหรือข้อกังวลของลูกค้าได้อย่างทันทีทันใด ซึ่งมีผลต่อการโน้มน้าวใจในการตัดสินใจซื้ออย่างมีประสิทธิภาพ

4.4 การส่งเสริมการขาย (Sales Promotion) การส่งเสริมการขายหมายถึงกิจกรรมทางการตลาดที่มีวัตถุประสงค์เพื่อกระตุ้นยอดขายสินค้าและ/หรือบริการให้เพิ่มมากขึ้นในระยะเวลาหนึ่ง โดยอาศัยวิธีการต่าง ๆ เช่น การลดราคา การแจกของแถม การแลกเปลี่ยนสินค้าสมนาคุณ หรือการแจกสินค้าตัวอย่าง เป็นต้น ซึ่งล้วนเป็นกลวิธีที่มุ่งกระตุ้นพฤติกรรมซื้อของผู้บริโภคในทันที การส่งเสริมการขายสามารถจำแนกได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ คือ

1) การส่งเสริมผู้บริโภค (Consumer Promotion) เป็นกิจกรรมที่มุ่งหวังให้ผู้บริโภคเกิดความสนใจ ทดลองใช้ หรือซื้อผลิตภัณฑ์

2) การส่งเสริมคนกลาง (Trade Promotion) มุ่งหวังให้ตัวแทนจำหน่ายหรือคนกลางพยายามผลักดันสินค้าไปยังผู้บริโภคมากขึ้น

3) การส่งเสริมพนักงานขาย (Sales Force Promotion) มีวัตถุประสงค์เพื่อกระตุ้นให้พนักงานขายหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องพยายามทำยอดขายให้สูงขึ้น

4.5 การตลาดทางตรง (Direct Marketing) หมายถึง การดำเนินกิจกรรมทางการตลาดที่มุ่งเน้นการติดต่อสื่อสารกับกลุ่มลูกค้าเป้าหมายโดยตรง โดยไม่ผ่านคนกลางหรือช่องทางการกระจายสินค้าแบบดั้งเดิม จุดเด่นของการตลาดประเภทนี้อยู่ที่ความสามารถในการสื่อสารแบบเฉพาะเจาะจง (Personalized Communication) ซึ่งสามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้อย่างรวดเร็วและตรงจุด ตัวอย่างของช่องทางที่ใช้ในลักษณะนี้ได้แก่ โทรศัพท์ จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ (E-mail) ข้อความผ่านโทรศัพท์เคลื่อนที่ และจดหมายตรง เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ด้วยความเปลี่ยนแปลงของบริบททางธุรกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคบริการ นักวิชาการด้านการตลาดจึงได้เสนอให้ขยายกรอบแนวคิดส่วนประสมทางการตลาดจาก 4Ps ไปสู่ 7Ps เพื่อให้ครอบคลุมปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อประสบการณ์ของผู้บริโภคในบริการ ซึ่งประกอบด้วย

5. บุคคล (People) หรือที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “บุคลากร” นับเป็นองค์ประกอบสำคัญยิ่งในการขับเคลื่อนองค์กร ไม่ว่าจะเป็นในภาคธุรกิจหรือภาคบริการ โดยบุคลากรนั้นครอบคลุมตั้งแต่เจ้าของกิจการ ผู้บริหารในระดับต่าง ๆ ไปจนถึงพนักงานปฏิบัติงานทั่วไป รวมทั้งผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่สนับสนุนอย่างแม่บ้าน หรือเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย ล้วนแล้วแต่มีบทบาทในการสร้างคุณค่าและผลักดันให้องค์กรดำเนินไปตามเป้าหมายและกลยุทธ์ที่วางไว้ ในแง่มุมของการตลาด บุคลากรถือเป็นส่วนผสมที่ทรงพลัง เนื่องจากเป็นผู้ที่คิด วางแผน ตลอดจนลงมือปฏิบัติเพื่อให้บริการและส่งมอบประสบการณ์แก่ลูกค้าโดยตรง การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรกับลูกค้า เช่น การทักทายอย่างอบอุ่น การให้คำแนะนำที่จริงใจ หรือแม้แต่การสร้างบรรยากาศที่เป็นมิตร ล้วนแล้วแต่เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความพึงพอใจ และก่อให้เกิดความผูกพันในระยะยาวระหว่างลูกค้ากับองค์กร ซึ่งย่อมส่งผลต่อภาพลักษณ์และความมั่นคงขององค์กรโดยรวม

6. ลักษณะทางกายภาพ (Physical Evidence) คือ สิ่งที่ลูกค้าสามารถสังเกต สัมผัส หรือรับรู้ได้โดยตรงจากการเลือกใช้สินค้าและบริการขององค์กร ปรากฏการณ์ทางกายภาพนี้มีบทบาทสำคัญในการสร้างความแตกต่าง และเสริมสร้างความโดดเด่นให้แก่องค์กรในสายตาของผู้บริโภค องค์ประกอบทางกายภาพนั้นอาจปรากฏในหลากหลายรูปแบบ เช่น การตกแต่งสถานที่ให้บริการ การจัดวางและนำเสนอผลิตภัณฑ์ การแต่งกายของพนักงาน การใช้ภาษาท่าทางในการสื่อสารกับลูกค้า ตลอดจนกระบวนการให้บริการที่แสดงถึงความรวดเร็ว ความใส่ใจ และความเป็นมืออาชีพ สิ่งเหล่านี้มิใช่เพียงองค์ประกอบภายนอกเท่านั้น หากแต่มีอิทธิพลต่อการสร้างความประทับใจแรกพบ และเป็นเครื่องมือสำคัญในการถ่ายทอดอัตลักษณ์ขององค์กรไปสู่ผู้บริโภค ในภาคธุรกิจบริการ

โดยเฉพาะ ลักษณะทางกายภาพยังทำหน้าที่เป็น “หลักฐานเชิงประจักษ์” ที่แสดงให้เห็นถึงมาตรฐานของการบริการอย่างเป็นรูปธรรม ยิ่งเมื่อลักษณะเหล่านั้นแสดงออกถึงความเป็นเอกลักษณ์และแปลกใหม่ ก็ยังสามารถสร้างความจดจำให้แก่ลูกค้า และส่งผลต่อการตัดสินใจใช้บริการซ้ำในอนาคต

7. กระบวนการ (Process) หมายถึง กลุ่มของกิจกรรมที่ออกแบบขึ้นอย่างมีระบบ เพื่อส่งมอบสินค้าและบริการให้แก่ลูกค้าอย่างมีประสิทธิภาพ ความรวดเร็ว ความแม่นยำ และความต่อเนื่องในแต่ละขั้นตอน เป็นสิ่งที่สะท้อนถึงคุณภาพของการบริหารจัดการภายในองค์กร ลักษณะของกระบวนการในการให้บริการจะขึ้นอยู่กับประเภทของกิจการ รูปแบบของการดำเนินงาน และวัตถุประสงค์เฉพาะของแต่ละองค์กร อย่างไรก็ตาม ความสอดคล้องและความเชื่อมโยงของกิจกรรมภายในกระบวนการแต่ละส่วนถือเป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้การให้บริการเป็นไปอย่างราบรื่น และสร้างความพึงพอใจสูงสุดแก่ลูกค้า การออกแบบกระบวนการบริการที่ชัดเจน มีการกำหนดขั้นตอนที่แน่นอน และสามารถสื่อสารให้บุคลากรทุกระดับเข้าใจตรงกัน จะช่วยลดความคลาดเคลื่อนในการให้บริการ และเสริมสร้างภาพลักษณ์ขององค์กรในฐานะที่มีความเป็นมืออาชีพ นอกจากนี้ยังช่วยให้องค์กรสามารถรักษามาตรฐานการให้บริการได้อย่างต่อเนื่อง และสามารถพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นได้ในอนาคต (กนกพรพรณ สุขฤทธิ์, 2557)

การขยายกรอบแนวคิดไปสู่ 7Ps สะท้อนให้เห็นถึงการปรับตัวของแนวคิดการตลาดให้เหมาะสมกับบริบทที่เปลี่ยนแปลงไปของธุรกิจบริการ ซึ่งต้องการการพิจารณาทั้งในเชิงประสบการณ์ของลูกค้าและคุณค่าที่องค์กรมอบให้ในมิติต่าง ๆ ทั้งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ โดยองค์ประกอบทั้ง 7 นี้จะต้องมีการจัดการอย่างบูรณาการและสัมพันธ์กันอย่างสอดคล้อง เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการสร้างความพึงพอใจสูงสุดให้กับกลุ่มลูกค้าเป้าหมาย

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) เป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ธรรมชาติ การมีส่วนร่วมของชุมชน และการสร้างประสบการณ์เชิงสิ่งแวดล้อมให้กับนักท่องเที่ยว (Weaver, 2001) การมีส่วนร่วมในบริบทของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้เกิดการพัฒนายั่งยืน ซึ่งสามารถอธิบายได้ผ่านแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

1. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม (Participation)

แนวคิดการมีส่วนร่วม (Participation) เป็นแนวคิดพื้นฐานที่อธิบายถึงการมีบทบาทของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลในกระบวนการตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ โดยมีระดับของการมีส่วนร่วมที่แตกต่างกันไป ตามที่ Arnstein (1969) ได้เสนอ "บันไดแห่งการมีส่วนร่วม" (Ladder of Participation) ซึ่งแบ่งระดับการมีส่วนร่วมออกเป็น 8 ขั้น ตั้งแต่ระดับต่ำสุดที่เป็นเพียงการรับข้อมูล (Manipulation & Therapy) ไปจนถึงระดับสูงสุดที่ประชาชนมีอำนาจในการตัดสินใจร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (Citizen Control) ในบริบทของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ระดับของการมีส่วนร่วมอาจแสดงออกผ่าน การรับข้อมูล เช่น การให้ความรู้เกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติที่เป็นมิตรต่อ

สิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วมเชิงปรึกษาหารือ เช่น การเปิดรับความคิดเห็นจากชุมชนเกี่ยวกับแผนการพัฒนาการท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง เช่น การที่ชุมชนท้องถิ่นเป็นเจ้าของและบริหารแหล่งท่องเที่ยวเอง

นอกจากนี้ Pretty (1995) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับ "รูปแบบของการมีส่วนร่วม" ซึ่งสามารถนำมาใช้ในการพิจารณารูปแบบการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวและชุมชนในกิจกรรมเชิงนิเวศ เช่น

- การมีส่วนร่วมแบบพียงพา (Passive Participation) - นักท่องเที่ยวหรือชุมชนได้รับข้อมูล แต่ไม่มีอำนาจในการตัดสินใจ

- การมีส่วนร่วมเชิงโต้ตอบ (Interactive Participation) - การมีปฏิสัมพันธ์และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างเท่าเทียม

- การมีส่วนร่วมแบบพึ่งพาตนเอง (Self-mobilization) - ชุมชนสามารถจัดการและพัฒนาการท่องเที่ยวได้โดยอิสระ

2. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยว ชุมชน และองค์กรที่เกี่ยวข้องในกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยให้เกิดความยั่งยืน (Tosun, 2000) โดยสามารถแบ่งออกเป็นมิติสำคัญ ได้แก่

2.1 การมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวมีบทบาทในการเลือกและปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับแนวทางของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น การเลือกใช้บริการจากธุรกิจที่ส่งเสริมการอนุรักษ์ การปฏิบัติตามแนวทางการท่องเที่ยวที่รับผิดชอบ เช่น ลดการใช้พลาสติก รักษาความสะอาด และไม่รบกวนสัตว์ป่า การเข้าร่วมกิจกรรมเชิงอนุรักษ์ เช่น การปลูกป่า การศึกษาธรรมชาติ การทำงานอาสาสมัครเพื่อฟื้นฟูระบบนิเวศ

2.2 การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ชุมชนท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการจัดการและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโดยอาศัยหลักแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism) ซึ่งให้ความสำคัญกับการที่ชุมชนมีอำนาจในการตัดสินใจเกี่ยวกับการบริหารทรัพยากรของตนเอง (Tosun, 2000) รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนอาจอยู่ในรูปของ การเป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวและบริหารจัดการเอง การจัดทำกฎระเบียบเพื่อควบคุมพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว การพัฒนาแนวทางการสร้างรายได้ให้กับชุมชนโดยไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ

3. การสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์เป็นกระบวนการสำคัญในการส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยอาจอธิบายผ่านทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เช่น

3.1 ทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน (Theory of Planned Behavior - TPB) Ajzen (1991) อธิบายว่าพฤติกรรมของบุคคลขึ้นอยู่กับ 3 ปัจจัยหลัก ได้แก่ ทศนคติ (Attitude) - ความเชื่อเกี่ยวกับผลลัพธ์ของพฤติกรรม เช่น หากนักท่องเที่ยวเชื่อว่าการลดการใช้พลาสติกช่วยลดมลพิษ ก็มีแนวโน้มจะปฏิบัติตาม บรรทัดฐานทางสังคม (Subjective Norms) - แรงกดดันจากสังคม เช่น หากเพื่อนร่วมทริปปฏิบัติตามแนวทางการอนุรักษ์ นักท่องเที่ยวก็จะมีแนวโน้มจะทำตาม การควบคุมพฤติกรรม (Perceived Behavioral Control) - การรับรู้ว่าตนเองสามารถปฏิบัติพฤติกรรมได้ เช่น หากแหล่งท่องเที่ยวมีจุดทิ้งขยะที่เหมาะสม นักท่องเที่ยวก็จะมีแนวโน้มจะทิ้งขยะอย่างถูกต้อง

3.2 ทฤษฎีการเรียนรู้โดยประสบการณ์ (Experiential Learning Theory) Kolb (1984) ระบุว่า การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพเกิดจากการที่บุคคลได้สัมผัสประสบการณ์โดยตรง ซึ่งในกรณีของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การที่นักท่องเที่ยวได้เข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ เช่น การปลูกป่า การอนุรักษ์สัตว์ป่า จะช่วยสร้างความเข้าใจและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของพวกเขาไปในทางที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

4. การสนับสนุนจากองค์กรต่าง ๆ การมีส่วนร่วมขององค์กรภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) และภาคเอกชนเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยสามารถอธิบายผ่านแนวคิดเกี่ยวกับ "ทฤษฎีความร่วมมือเชิงสถาบัน" (Institutional Theory) ของ DiMaggio and Powell (1983) ซึ่งระบุว่าการทำงานร่วมกันระหว่างองค์กรจะช่วยสร้างมาตรฐาน และแนวปฏิบัติที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาอย่างยั่งยืน ตัวอย่างของการสนับสนุนจากองค์กร ได้แก่ การออกนโยบายและมาตรฐานด้านการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม การให้เงินสนับสนุนแก่ชุมชนในการพัฒนาโครงการท่องเที่ยวการจัดการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มศักยภาพในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว

การมีส่วนร่วมในบริบทของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้เกิดความยั่งยืน โดยครอบคลุมตั้งแต่ระดับบุคคล ชุมชน ไปจนถึงองค์กรที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสามารถอธิบายได้ผ่านแนวคิด และทฤษฎีต่าง ๆ เช่น ทฤษฎีการมีส่วนร่วม ทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน และทฤษฎีความร่วมมือเชิงสถาบัน

การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยแนวคิดและทฤษฎีที่หลากหลายเพื่อให้เกิดความยั่งยืนทั้งในเชิงเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีประสิทธิภาพต้องมีการวางแผนและจัดการอย่างเป็นระบบ ควบคู่ไปกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสมดุล รวมถึงการพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้และทักษะที่เหมาะสม

แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบด้านการบริหารจัดการสามารถจำแนกออกเป็น 3 ส่วนหลัก ได้แก่ 1) การวางแผนและการจัดการอย่างมีระบบ 2) การจัดการทรัพยากรและการบำรุงรักษาสีงแวดล้อม และ 3) การพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งแต่ละองค์ประกอบมี

พื้นฐานทางทฤษฎีที่สนับสนุนแนวทางการดำเนินงานเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่สอดคล้องกับหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน

1. การวางแผนและการจัดการอย่างมีระบบ (Systematic Planning and Management)

การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพต้องอาศัยการวางแผนที่ดี โดยใช้แนวคิด การวางแผนเชิงกลยุทธ์ (Strategic Planning Theory) ซึ่งเน้นการกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และแผนปฏิบัติการที่ชัดเจน โดย Bryson (2018) ระบุว่า การวางแผนเชิงกลยุทธ์ช่วยให้หน่วยงานสามารถบริหารทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพและสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงได้ดีขึ้น

แนวคิดที่สำคัญในกระบวนการวางแผน

การวิเคราะห์ SWOT (SWOT Analysis) - ใช้เพื่อประเมินจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภัยคุกคามที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Gürel and Tat, 2017)

การจัดการโดยใช้ข้อมูลหลักฐาน (Evidence-Based Management) - เน้นการใช้ข้อมูลสถิติและการวิจัยในการกำหนดแผนงานเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่มีประสิทธิภาพ

แนวทางการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Management) - มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ เช่น ชุมชนท้องถิ่น ภาครัฐ และภาคเอกชน เพื่อลดความขัดแย้งและเพิ่มการสนับสนุนจากผู้มีส่วนได้เสีย (Tosun, 2000)

2. การจัดการทรัพยากรและการบำรุงรักษาสิ่งแวดล้อม (Resource Management and Environmental Conservation)

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นหัวใจสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรมีหลายแนวทาง ได้แก่

2.1 การจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน (Sustainable Resource Management) แนวคิดนี้เน้นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์สูงสุดโดยไม่ทำลายศักยภาพของระบบนิเวศในระยะยาว (Eagles et al., 2002) หลักการสำคัญ ได้แก่ การอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ (Biodiversity Conservation) การควบคุมผลกระทบจากกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น การจำกัดพื้นที่ใช้สอย การจัดโซนนิ่ง การส่งเสริมแนวทางปฏิบัติที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เช่น Eco-lodges และ Sustainable Transport

2.2 แนวคิดขีดความสามารถรองรับ (Carrying Capacity Management) Coccossis and Mexa (2004) เสนอว่าขีดความสามารถรองรับของแหล่งท่องเที่ยวเป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดขีดจำกัดของนักท่องเที่ยวที่สามารถเข้ามาใช้ประโยชน์จากแหล่งธรรมชาติได้โดยไม่ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและคุณภาพประสบการณ์ของนักท่องเที่ยว

2.3 แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว (Green Economy in Tourism) แนวคิดนี้มุ่งเน้นการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยคำนึงถึงผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม และส่งเสริมให้เกิดการลงทุนที่เป็นมิตรต่อ

ธรรมชาติ เช่น การใช้พลังงานสะอาดในสถานที่ท่องเที่ยว และการจัดการของเสียจากกิจกรรมการท่องเที่ยว (UNWTO, 2018)

3. การพัฒนาบุคลากรเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Human Resource Development for Ecotourism) บุคลากรเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อคุณภาพของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาบุคลากร ได้แก่

3.1 การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Development - HRD) Swanson and Holton (2009) อธิบายว่าการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นกระบวนการที่ช่วยให้บุคลากรสามารถเพิ่มศักยภาพและความสามารถในการทำงานได้ดีขึ้น ซึ่งในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศควรมุ่งเน้นไปที่ การอบรมแนวทางปฏิบัติที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การพัฒนาทักษะการให้บริการนักท่องเที่ยว การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

3.2 การเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) Field (2006) ระบุว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิตช่วยให้บุคลากรสามารถปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลงของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ดีขึ้น องค์การที่เกี่ยวข้องควรมีการจัดอบรมและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เช่น การฝึกอบรมไกด์ท้องถิ่นให้มีความรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศ การพัฒนาทักษะด้านภาษาต่างประเทศเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว การเสริมสร้างความรู้เกี่ยวกับกฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์

การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องอาศัยแนวคิดที่ครอบคลุมตั้งแต่การวางแผนเชิงกลยุทธ์ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และการพัฒนาบุคลากรเพื่อให้เกิดความยั่งยืน การนำแนวคิดเหล่านี้ไปปรับใช้สามารถช่วยลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ควบคู่ไปกับการสร้างประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคม

6. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ การท่องเที่ยวธรรมชาติว่าเชื่อมโยงกับการสัมผัสธรรมชาติผ่านการ ประกอบกิจกรรมกลางแจ้งที่มีธรรมชาติเป็นฐานทรัพยากร ซึ่งแหล่งทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้อาจจะมีคามงดงามตามธรรมชาติ มีความโดดเด่นสวยงาม เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นนั้น ๆ กิจกรรมนั้นหลากหลายรูปแบบ ต่าง ๆ จึงเป็นไปตามสภาพแวดล้อมกายภาพของทรัพยากรธรรมชาติเป็นรูปแบบกิจกรรมต่าง ๆ เช่น กิจกรรมที่มีความเข้มข้นในการใช้ร่างกายน้อย เน้นความเพลิดเพลิน ได้แก่ ชมทิวทัศน์ อาบแดด หรือ กิจกรรมที่มีการ ใช้ร่างกายมากเน้นการผจญภัยโอกาสได้รับประสบการณ์ที่ตื่นเต้นท้าทาย ได้แก่ การเดินป่า ปีนหน้าผา เป็นต้น ความหลากหลายของกิจกรรมที่เกิดขึ้นเฉพาะในแต่ละแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติทำให้เกิดเป็นการท่องเที่ยวธรรมชาติ

ประเภทต่าง ๆ เช่น การท่องเที่ยวเพื่อชื่นชมธรรมชาติ การท่องเที่ยวเพื่อผจญภัย การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นต้น โดยแต่ละประเภทมีรายละเอียด (Ceballos-Lascurain, 1996) ดังนี้

1. การท่องเที่ยวธรรมชาติทั่วไป มุ่งเน้นถึงการท่องเที่ยวในแหล่งทรัพยากรธรรมชาติโดยการท่องเที่ยวแต่ละครั้งนักท่องเที่ยวอาจจะประกอบกิจกรรมกลางแจ้งมากกว่าหนึ่งกิจกรรมเช่น การอาบแดดริม ชายหาด การเที่ยวน้ำตก ได้รับประสบการณ์ใกล้ชิดธรรมชาติผ่านเกิดความผ่อนคลายมีจิตใจที่ชื่นบาน

2. การท่องเที่ยวแบบผจญภัย มุ่งเน้นโอกาสในการได้รับประสบการณ์ที่ตื่นเต้นท้าทาย ความเข้มข้นของกิจกรรมนั้นหนาแน่นของการท่องเที่ยวประเภทนี้แบ่งเป็นระดับตั้งแต่ที่มีความท้าทายน้อยจนไป ถึงมีความท้าทายมาก

3. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มุ่งเน้นการให้ความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมที่เป็นทรัพยากร ต้นทุนเดิมโดยไม่รบกวนหรือทำลายแก่ธรรมชาติ ให้เกิดความยั่งยืน ดำเนินการภายใต้ขีดความสามารถในการรองรับ ด้านสิ่งแวดล้อมเป็นหลัก

Buhalis and Costa (2006) ได้กล่าวเพิ่มเติมว่า ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้มีการพัฒนา รูปแบบ แนวความคิด และ สินค้าการท่องเที่ยวธรรมชาติตามอุปสงค์และอุปทานของตลาดการท่องเที่ยว เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวเกิดประสบการณ์การท่องเที่ยวที่มีคุณภาพสอดคล้องกับความต้องการในการมาท่องเที่ยว

โดยภาพรวมแล้ว การท่องเที่ยวธรรมชาติหมายถึงการเดินทางเพื่อพักผ่อนหรือแสวงหาประสบการณ์ในแหล่งที่มีฐานทรัพยากรธรรมชาติเป็นองค์ประกอบหลัก ซึ่งลักษณะทางกายภาพของแต่ละแหล่งย่อมแตกต่างกันไป ส่งผลให้กิจกรรมการท่องเที่ยวในแต่ละพื้นที่มีความหลากหลาย บางแห่งเอื้อต่อการท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ บางแห่งเหมาะสมกับกิจกรรมที่ทำทลายความสามารถของนักท่องเที่ยว หรือบางแห่งส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศโดยตรง ดังนั้น แหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งจึงให้ประสบการณ์ที่แตกต่างกันออกไป ทั้งนี้คุณลักษณะเฉพาะของทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่อ่าวไร่เลและกิจกรรมที่ดำเนินอยู่สามารถจำแนกออกเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมได้ 3 ประเภท ได้แก่ การท่องเที่ยวธรรมชาติทั่วไป การท่องเที่ยวเพื่อการผจญภัย และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง ระดับความพร้อมของทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งอำนวยความสะดวก การให้บริการ ตลอดจนสภาพแวดล้อมและชุมชนท้องถิ่น ซึ่งสามารถนำมาใช้ประโยชน์เพื่อพัฒนาเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมหรือระบบนิเวศอย่างรุนแรง หากมีการใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสม ศักยภาพเหล่านี้จะส่งเสริมให้แหล่งท่องเที่ยวมีความน่าสนใจยิ่งขึ้นและสามารถรองรับกิจกรรมท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืน (ดร.ชนิ เอ็มพันธุ์, 2562)

การประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวจึงเป็นกระบวนการสำคัญที่มีเป้าหมายเพื่อสำรวจความพร้อมและความเหมาะสมของทรัพยากรในด้านต่าง ๆ อาทิ ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งอำนวยความสะดวก การบริการ และสภาพแวดล้อม ตลอดจนการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ โดยกระบวนการนี้จะนำไปสู่การประเมินคุณค่า ความสำคัญ และข้อจำกัดของแหล่งท่องเที่ยว ทั้งยังสามารถระบุรูปแบบหรือประเภทของการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับแหล่งนั้น ๆ ได้อย่างชัดเจน

ดรชนิ เอมพันธุ์ (2562) ได้นำเสนอเกณฑ์สำหรับการพิจารณาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติใน 3 ประเภทหลัก ได้แก่ การท่องเที่ยวธรรมชาติทั่วไป การท่องเที่ยวเพื่อการผจญภัย และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยใช้หลักการของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเป็นกรอบแนวคิดในการกำหนดเกณฑ์และตัวชี้วัด ซึ่งมีเป้าหมายสำคัญในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งมอบประสบการณ์ที่มีคุณภาพแก่ผู้มาเยือน และส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างเป็นธรรม

เกณฑ์การประเมินศักยภาพดังกล่าว ประกอบด้วย 5 ด้านหลัก ได้แก่

1. ด้านทรัพยากรธรรมชาติ
2. ด้านการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวก การบริการ และการสื่อความหมาย
3. ด้านการจัดการผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม
4. ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน
5. ด้านการบริหารจัดการโดยรวม

กระบวนการประเมินเริ่มต้นจากการเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ภายในแหล่งท่องเที่ยว ก่อนจะดำเนินการจำแนกประเภทการท่องเที่ยวตามคุณลักษณะและคุณค่าของพื้นที่ เพื่อนำไปสู่การกำหนดเกณฑ์และตัวชี้วัดในแต่ละด้าน โดยตัวชี้วัดจะถูกกำหนดในรูปแบบมาตรวัดระดับคุณภาพ (rating scale) ที่สะท้อนระดับของศักยภาพในแต่ละประเด็น ทั้งนี้ยังมีการถ่วงน้ำหนักความสำคัญของแต่ละตัวชี้วัด เพื่อกำหนดค่าศักยภาพรวมของแหล่งท่องเที่ยว

เมื่อได้ค่าคะแนนศักยภาพแล้ว จะนำมาเปรียบเทียบกับระดับศักยภาพที่กำหนดไว้ล่วงหน้า เพื่อวิเคราะห์ว่าแหล่งท่องเที่ยวนั้นอยู่ในระดับใด กระบวนการประเมินควรดำเนินการโดยผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจ และประสบการณ์เกี่ยวกับการจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างแท้จริง โดยผู้ประเมินควรมีจำนวนไม่น้อยกว่า 5 คน และต้องมีความเป็นกลาง รวมทั้งเข้าใจบริบทของแหล่งท่องเที่ยวในทุกปัจจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้ผลการประเมินที่ถูกต้องและเชื่อถือได้

6.1 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

เพื่อสร้างความเข้าใจที่ตรงกันเกี่ยวกับการท่องเที่ยวและแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ บทนี้จะนำเสนอรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดและมิติต่าง ๆ ของการท่องเที่ยว ดังนี้

ความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

ในภาษาไทย คำว่า "ท่องเที่ยว" มาจากคำว่า "ท่อง" ซึ่งหมายถึงการเคลื่อนไหวหรือเดินทางผ่านน้ำ และ "เที่ยว" ซึ่งหมายถึงการเดินทางไปยังสถานที่ต่าง ๆ เพื่อความสุข สนุกสนาน หรือพักผ่อนหย่อนใจ โดยรวมแล้ว การท่องเที่ยวจึงหมายถึงการเดินทางที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อความเพลิดเพลิน รวมถึงกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การประชุมสัมมนา การศึกษาดูงาน การกีฬา การติดต่อธุรกิจ และการเยี่ยมเยียนญาติพี่น้อง ซึ่งล้วนจัดอยู่ในนิยามของการท่องเที่ยวตามการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2560: 25)

ดังนั้น ความหมายของ “การท่องเที่ยว” (Tourism) ในทางสากล หมายถึงปรากฏการณ์ทั้งหมดและความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวและผู้ให้บริการด้านธุรกิจท่องเที่ยว การบริการ รวมถึงชุมชนท้องถิ่น

ด้อย ชุมสาย and ญิบพัน พรหมโยธี (2527) ได้สรุปความหมายของคำว่า Tourism ไว้เป็นข้อๆ ดังนี้ คือ การท่องเที่ยว หมายถึงการเดินทางที่มีจุดประสงค์เพื่อความสราญใจหรือเพื่อศึกษาวัฒนธรรม การบริหารจัดการที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางและการให้บริการด้านการท่องเที่ยว รวมถึงคำว่า Tourist หมายถึงนักท่องเที่ยวผู้เดินทางจากถิ่นที่พักอาศัยของตนไปยังสถานที่ต่างๆ เพื่อแสวงหาความสุข ความเพลิดเพลิน หรือความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมและย้อนกลับมายังจุดเริ่มต้น ขณะที่คำว่า Tour หมายถึง เส้นทางหรือการเดินทางแบบวงรอบที่มีจุดเริ่มต้นและจุดหมายปลายทางที่เดียวกัน ซึ่งมีรากศัพท์มาจากคำว่า Tornus ในภาษาละติน ต่อมาถูกนำไปใช้โดยกลุ่มผู้ตีอังกฤษที่เดินทางไปศึกษายังยุโรป เรียกกิจกรรมนี้ว่า Grand Tour ก่อนที่คำว่า Tourism จะถูกพัฒนาขึ้นมาเพื่อใช้เรียกกิจกรรมการเดินทางที่แพร่หลายไปทั่วโลก

นอกจากนี้ ยังมีการจำแนกนักท่องเที่ยวตามลักษณะการเดินทางอย่างชัดเจน ดังนี้ Tourist คือนักท่องเที่ยวที่เดินทางเกิน 24 ชั่วโมงและพักค้างคืนในสถานที่หนึ่งๆ Excursionist คือผู้ที่เดินทางแบบเข้าไปเย็นกลับ ไม่พักค้างคืน ส่วน Visitor ในบางประเทศมีความหมายเดียวกับ Tourist แต่ใช้เฉพาะนักท่องเที่ยวจากต่างประเทศ หรืออาจเรียกว่า Foreign Visitor ในกรณีของนักท่องเที่ยวภายในประเทศมักใช้คำว่า Domestic Tourist

วรรณ วรชวานิ (2539) ได้สรุปนิยามการท่องเที่ยวอย่างกว้างๆ ไว้สามข้อ คือ 1) การเดินทางออกจากถิ่นที่อยู่อาศัยไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว 2) เป็นการเดินทางด้วยความสมัครใจ และ 3) การเดินทางที่มีจุดประสงค์ใดก็ได้ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับการทำงานหรือหารายได้

ส่วนคำว่า “ทัศนาจร” นั้น หม่อมหลวงดุษฎี ชุมสาย อธิบายไว้ว่า ในปี พ.ศ. 2480 คณะรัฐมนตรีได้มีความเห็นว่าคำว่า “ท่องเที่ยว” มีนัยเชิงลบ จึงได้บัญญัติคำใหม่ขึ้นมาโดย กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ เป็นผู้ประทานคำว่า “ทัศนาจร” และ “นักทัศนาจร” สำหรับใช้แทนนักท่องเที่ยว แต่ต่อมาคำว่า “ท่องเที่ยว” ก็ได้รับความนิยมอีกครั้งและกลายเป็นคำที่ใช้กันทั่วไปมาจนถึงปัจจุบัน

วรรณ วรชวานิช (2539) ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า จุดกำเนิดของการท่องเที่ยวนี้มีที่มาจากการที่มนุษย์ในอดีตต้องเดินทางไปตามที่ต้องการ เพื่อแสวงหาอาหารและความปลอดภัย ต่อมาเมื่อสังคมมนุษย์พัฒนาขึ้น การเดินทางได้เปลี่ยนรูปแบบไปสู่กิจกรรมที่มีจุดประสงค์เพื่อแสวงหาความรู้ ความบันเทิง และการพักผ่อนหย่อนใจ แม้ว่าปัจจุบันจะมีข้อจำกัดจากภาระหน้าที่ต่างๆ ของแต่ละบุคคล แต่ความต้องการในการเดินทางท่องเที่ยวของมนุษย์ก็ยังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้การท่องเที่ยวกลายเป็นธุรกิจที่มีการเติบโตและขยายตัวอย่างต่อเนื่องในปัจจุบัน

World Tourism Organization (1998) ได้ให้นิยามของคำว่า "การท่องเที่ยว" อย่างเป็นทางการว่า เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเดินทาง ซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญสามประการ ดังนี้ ประการแรก คือ การเดินทางจากที่พักอาศัยถาวรของบุคคลไปยังพื้นที่อื่นเป็นการชั่วคราว โดยมีได้มีเจตนาตั้งถิ่นฐานใหม่ ประการที่สอง คือ การเดินทางนั้นเกิดขึ้นจากความสมัครใจหรือความพึงพอใจของบุคคลเอง ไม่ใช่จากการถูกบังคับ และประการสุดท้าย คือ เป็นการเดินทางที่มีวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ยกเว้นการประกอบอาชีพหรือหารายได้ ทั้งนี้ จึงรวมถึงการเดินทางเพื่อความเพลิดเพลิน บันเทิงพักผ่อนหย่อนใจ หรือแม้กระทั่งการเดินทางเพื่อเข้าร่วมประชุม สัมมนา แข่งขันกีฬา หรือเยี่ยมเยือนญาติพี่น้องและมิตรสหายด้วย

นันทนา สันตติวุฒิ และคณะ (2530) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบสำคัญของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวว่า ประกอบด้วยทรัพยากรการท่องเที่ยวหลัก 3 ประเภท ได้แก่ ทรัพยากรทางธรรมชาติ คือ ทรัพยากรที่มีความงดงามทางกายภาพของธรรมชาติ อาทิ ภูเขา ป่าไม้ น้ำตก ชายหาด และเกาะแก่งต่าง ๆ ทรัพยากรทางประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุสถาน และศาสนา คือ สถานที่หรือสิ่งก่อสร้างที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้น ไม่ว่าจะเป็นมรดกจากอดีตหรือสิ่งที่สร้างใหม่ แต่มีคุณค่าในการดึงดูดความสนใจจากนักท่องเที่ยว เช่น พระราชวัง ศาสนสถาน และโบราณสถาน และทรัพยากรด้านศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรมทางสังคม ซึ่งหมายถึงวิถีชีวิต วัฒนธรรมท้องถิ่น และกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นเสน่ห์เฉพาะตัวของแต่ละชุมชน เช่น ตลาดน้ำ เรือนแพ วิถีชีวิตริมคลอง หมู่บ้านชาวเขา และเทศกาลประเพณีท้องถิ่น เป็นต้น

รำไพพรรณ แก้วสุริยะ (2547) เสริมว่าทรัพยากรการท่องเที่ยวถือเป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมการตลาดของแต่ละท้องถิ่นและการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ซึ่งมีการแบ่งประเภทของทรัพยากรการท่องเที่ยวออกเป็นสองประเภทหลัก ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งประกอบด้วยสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และทรัพยากรที่สร้างขึ้นโดยมนุษย์ ซึ่งครอบคลุมแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต และสถานที่ท่องเที่ยวประเภทนันทนาการและบันเทิง ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีบทบาทสำคัญในการกระตุ้นและดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเกิดความสนใจและตัดสินใจเดินทางมาเยือนพื้นที่นั้น ๆ

พลอยศรี โปราณนันทน์ (2544: 8) ได้จำแนกประเภทของการท่องเที่ยวตามวัตถุประสงค์หรือแรงจูงใจของนักท่องเที่ยวไว้ 5 ประเภท ดังนี้

1. การท่องเที่ยวเพื่อความเพลิดเพลิน (Recreation Tourism) คือ การเดินทางที่มีเป้าหมายเพื่อผ่อนคลายและบรรเทาความตึงเครียดจากการทำงานในชีวิตประจำวัน นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้มักแสวงหาการพักผ่อนที่แท้จริง อาทิ การนอนพักผ่อนริมชายหาด อาบแดด หรือร่วมกิจกรรมสันทนาการยามค่ำคืน เช่น การรับประทานอาหารหรือการพบปะสังสรรค์เพื่อความบันเทิง

2. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) หมายถึง การเดินทางที่มุ่งเน้นประสบการณ์และความรู้ทางวัฒนธรรมจากแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ พร้อมกับการได้รับความเพลิดเพลินควบคู่กัน กิจกรรมในลักษณะนี้อาจรวมถึงการชมดนตรีพื้นบ้าน การแสดงศิลปวัฒนธรรม และประเพณีของท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งล้วนสะท้อนถึงคุณค่าทางวัฒนธรรมของสถานที่

3. การท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ (Health Tourism) คือ การท่องเที่ยวที่มีแรงจูงใจหลักจากความต้องการรักษา ฟันฟู หรือเสริมสร้างสุขภาพร่างกายตามความเชื่อหรือค่านิยมในแต่ละยุคสมัย เช่น การเดินทางไปยังแหล่งน้ำแร่เพื่อการบำบัดรักษาที่มีชื่อเสียงในอดีต อาทิ เมืองสปาในเบลเยียม หรือการเดินทางพักผ่อนริมทะเลที่แพร่หลายในยุคของพระนางวิกตอเรียของอังกฤษ

4. การท่องเที่ยวเพื่อเกมกีฬา (Sport Tourism) เป็นการเดินทางที่มีเป้าหมายเกี่ยวข้องกับกีฬาทั้งในลักษณะการเข้าชมและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางกีฬา ประเภทนี้มีรากฐานมาจากยุคกรีกโบราณ โดยมีตัวอย่างสำคัญคือการเดินทางไปชมการแข่งขันกีฬาโอลิมปิกที่จัดขึ้นครั้งแรก ณ กรุงเอเธนส์ ซึ่งเป็นแรงดึงดูดนักท่องเที่ยวจากทั่วทุกสารทิศ

5. การท่องเที่ยวเพื่อการประชุมสัมมนา (Conference Tourism) เป็นการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับกิจกรรมการประชุมหรือสัมมนา โดยอาจมีการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเพิ่มเติมก่อนหรือหลังการประชุม เช่น การเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของเมืองหรือภูมิภาคที่จัดการประชุม

Smith (อ้างใน พลอยศรี โปราณนันทน์, 2544: 9) ได้เพิ่มเติมประเภทการท่องเที่ยวอีก 3 ประเภท ดังนี้

1. การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Tourism) คือ การเดินทางที่มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา เรียนรู้ และสัมผัสประสบการณ์ทางประวัติศาสตร์ ผ่านสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ เช่น การเยี่ยมชมโบราณสถานและพิพิธภัณฑ์ต่าง ๆ

2. การท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ (Ethnic Tourism) เป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการศึกษาและแสวงหาประสบการณ์เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ อาทิ การเยี่ยมชมหมู่บ้านชาวเขาในภาคเหนือของไทย หรือการเดินทางกลับไปสัมผัสวัฒนธรรมของแผ่นดินแม่สำหรับชาวเอเชียที่เติบโตในต่างประเทศ

3. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หรือสิ่งแวดล้อม (Environmental Tourism) หมายถึงการเดินทางที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อสัมผัสธรรมชาติอย่างใกล้ชิดและส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การเดินป่า เที่ยวชมอุทยานแห่งชาติ การสังเกตชีวิตสัตว์ป่า รวมถึงกิจกรรมที่สัมพันธ์กับธรรมชาติอย่างการขี่ช้างและล่องแพ

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศในหลากหลายมิติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเชิงเศรษฐกิจนั้น การท่องเที่ยวถือเป็นแหล่งรายได้สำคัญของหลายประเทศ โดยสร้างรายได้ในรูปเงินตราต่างประเทศจำนวนมาก สามารถเทียบได้หรือแม้แต่มากกว่ารายได้จากการส่งออกสินค้าอื่นๆ ในบางกรณี ซึ่งรายได้เหล่านี้มีส่วนสำคัญในการสร้างความสมดุลของดุลชำระเงิน นอกจากนี้ รายได้จากการท่องเที่ยวมีผลทวีคูณต่อเศรษฐกิจ ทำให้เกิดการหมุนเวียนของเงินทุน กระตุ้นกิจกรรมทางเศรษฐกิจในระดับภูมิภาค การลงทุนในสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานต่างๆ เช่น โรงแรม ร้านอาหาร และการบริการทางการค้า ส่งผลให้เกิดการสร้างงานและกระจายรายได้สู่ประชาชนทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ช่วยลดปัญหาการว่างงานและส่งเสริมการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพ

ในมิติทางสังคม อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลทั้งในระดับชุมชนและระหว่างประเทศ ก่อให้เกิดความเข้าใจอันดี มิตรไมตรี และสันติภาพ การเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม และกระตุ้นให้เกิดการอนุรักษ์และฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งนำไปสู่ความภาคภูมิใจและตระหนักในคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น อีกทั้งยังช่วยลดความแตกต่างระหว่างสังคมเมืองกับชนบท โดยช่วยให้ประชาชนในชนบทมีโอกาสรสร้างรายได้จากกิจกรรมท่องเที่ยว เช่น การผลิตสินค้าหัตถกรรมพื้นบ้านและของที่ระลึกต่างๆ

ส่วนในด้านการเมือง การท่องเที่ยวช่วยเสริมสร้างภาพลักษณ์ความมั่นคงและความปลอดภัยของประเทศ เนื่องจากพื้นที่ที่เป็นจุดหมายของนักท่องเที่ยวจะต้องรักษาระดับความปลอดภัยให้สูงอยู่เสมอ การเดินทางท่องเที่ยวในประเทศช่วยเสริมสร้างความสามัคคีและความสามัคคีระหว่างประชาชน ทั้งยังส่งเสริมให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างประเทศผ่านกิจกรรมการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมและประสบการณ์ ซึ่งเป็นรากฐานของความร่วมมือระหว่างประเทศ

อย่างไรก็ตาม อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีผลกระทบทั้งเชิงบวกและเชิงลบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลกระทบเชิงลบที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เริ่มมีความเด่นชัดมากขึ้น นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงแนวคิดด้านการจัดการท่องเที่ยว สู่แนวทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable tourism) ซึ่งมีเป้าหมายในการลดผลกระทบเชิงลบ โดยยังคงประโยชน์ด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม องค์การการท่องเที่ยวสากล (WTO) ได้กำหนดแนวคิดนี้ไว้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2531 โดยเน้นความสำคัญในการอนุรักษ์ทรัพยากร วัฒนธรรม และการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของชุมชนท้องถิ่น แนวคิดนี้ถูกนำมาปรับใช้ในรูปแบบการท่องเที่ยวที่หลากหลาย อาทิ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ วรรณคดีสัญจร และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นต้น

นอกจากนี้ การท่องเที่ยวจะเกิดขึ้นได้อย่างสมบูรณ์ต้องอาศัยองค์ประกอบหลักสามประการ ได้แก่ ทรัพยากรทางการท่องเที่ยว บริการการท่องเที่ยว และตลาดหรือนักท่องเที่ยว โดยทรัพยากรทางการท่องเที่ยวประกอบด้วยแหล่งท่องเที่ยวประเภทต่างๆ ทั้งทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และธรรมชาติ บริการการท่องเที่ยวเกี่ยวข้องกับกิจกรรมที่ช่วยสนับสนุนความสะดวกสบายแก่นักท่องเที่ยว และตลาดการท่องเที่ยว คือกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีความต้องการในการเดินทางและเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ เพื่อพักผ่อนหย่อนใจ

สรุปได้ว่า อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญและซับซ้อน โดยเชื่อมโยงเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองเข้าไว้ด้วยกัน การจัดการอย่างมีประสิทธิภาพและมุ่งสู่แนวทางที่ยั่งยืนจึงเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อให้อุตสาหกรรมนี้สร้างประโยชน์อย่างแท้จริงต่อทุกภาคส่วนของสังคม โดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมและเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของประเทศ

องค์ประกอบและอุปทานของการท่องเที่ยว แบ่งเป็น 4 กลุ่มใหญ่ ๆ ดังนี้

1. ทรัพยากรธรรมชาติ (Natural resources) กลุ่มองค์ประกอบนี้หมายถึง ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในพื้นที่ ซึ่งสามารถนำมาใช้เป็นฐานในการสร้างประสบการณ์ด้านความเพลิดเพลินและความสุนทรีย์แก่นักท่องเที่ยว องค์ประกอบในกลุ่มนี้ได้แก่ ลักษณะภูมิอากาศ ภูมิประเทศที่งดงาม พรรณไม้ท้องถิ่น แหล่งน้ำ ชายหาด และภูมิทัศน์ธรรมชาติอื่น ๆ ซึ่งถือเป็นเสน่ห์ดึงดูดสำคัญในเบื้องต้นของการท่องเที่ยว

2. โครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure) หมายถึงระบบและสิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ ที่สนับสนุนการดำรงชีวิตประจำวันและอำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยว เช่น ระบบไฟฟ้า ระบบประปา ระบบการกำจัดของเสีย ตลอดจนโครงสร้างทางกายภาพอย่างถนน ทางด่วน ที่จอดรถ สนามบิน สถานีขนส่ง รวมถึงโรงแรม ศูนย์การค้า พิพิธภัณฑ์ และสถานที่พักผ่อนหย่อนใจอื่น ๆ

3. การคมนาคมขนส่ง (Transportation) ครอบคลุมรูปแบบการเดินทางหลากหลายประเภทที่เชื่อมโยงนักท่องเที่ยวจากแหล่งต้นทางมายังจุดหมายปลายทาง ได้แก่ การเดินทางด้วยเรือ

เครื่องบิน รถไฟ รถโดยสารประจำทาง และรถยนต์ส่วนบุคคล ระบบคมนาคมที่มีประสิทธิภาพจึงเป็นเส้นเลือดสำคัญของการเคลื่อนตัวของการท่องเที่ยว

4. ทรัพยากรทางวัฒนธรรม (Hospitality and culture resources) องค์ประกอบในกลุ่มนี้สะท้อนถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น ความเป็นมิตร และลักษณะการให้บริการของคนในพื้นที่ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความประทับใจและประสบการณ์ทางจิตใจแก่นักท่องเที่ยว อาทิ ความยิ้มแย้มแจ่มใสของผู้ให้บริการ การต้อนรับอันอบอุ่น และมิตรภาพจากชุมชนท้องถิ่น

นอกเหนือจากกรอบแนวคิดข้างต้น การท่องเที่ยวที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (สุรีย บัญญานพวงศ์, 2539: 55) ได้เสนอคำจำกัดความเพิ่มเติมที่มีความครอบคลุมมากขึ้น โดยระบุว่า องค์ประกอบของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวหมายถึง “ธุรกิจและบริการสิ่งอำนวยความสะดวกทุกประเภทที่เกี่ยวข้องกับนักท่องเที่ยว” ซึ่งสามารถจัดกลุ่มได้ 8 ประการ ได้แก่

1. ที่พัก
2. ร้านอาหารและภัตตาคาร
3. บริการนำเที่ยว
4. ร้านขายของที่ระลึก
5. ระบบความปลอดภัย
6. การเผยแพร่และการโฆษณา
7. ระบบคมนาคมขนส่งทั้งทางบก ทางน้ำ และทางอากาศ
8. สิ่งดึงดูดทางการท่องเที่ยว เช่น ทะเล ภูเขา แม่น้ำ โบราณสถาน และวัฒนธรรมท้องถิ่น

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบองค์ประกอบของการท่องเที่ยวจากสองแนวทางนี้ ไม่ว่าจะเป็นของนักวิชาการอย่าง Meintoch และคณะ หรือจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ล้วนสะท้อนให้เห็นถึงความเข้าใจร่วมกันว่า อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในยุคปัจจุบัน มีอาจพึงพิงเพียงแค่ทรัพยากรทางธรรมชาติหรือศิลปวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิมแต่เพียงอย่างเดียว หากจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจากโครงสร้างพื้นฐาน ระบบบริการ และการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ

ดังที่ Chucky (1984 อ้างในสุรีย บัญญานพวงศ์, 2539: 56) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวกับภาคธุรกิจต่าง ๆ โดยพบว่าอุตสาหกรรมท่องเที่ยวมีความเชื่อมโยงทั้งทางตรงและทางอ้อมกับธุรกิจหลากหลายประเภท จึงทำให้การพัฒนาและขับเคลื่อนการท่องเที่ยวจำเป็นต้องดำเนินควบคู่กับการพัฒนาองค์ประกอบอื่น ๆ อย่างสมดุล ทั้งในเชิงเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เพื่อมุ่งสู่เป้าหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในระยะยาว

6.2 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยว

1. ความหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยว

การพัฒนาการท่องเที่ยว หมายถึง กระบวนการที่บูรณาการทรัพยากรทุกด้านอย่างเป็นระบบ ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรมนุษย์ ทุนทรัพย์ ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม รวมถึงเวลา นำเข้าสู่กระบวนการวางแผนอย่างมียุทธศาสตร์ เพื่อให้เกิดการพัฒนาในทิศทางที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคปัจจุบัน (ศรัญญา วรากุลวิทย์, 2558: 329) ทั้งนี้ การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง การดำเนินการอย่างต่อเนื่องในการปรับปรุง เสริมสร้าง และยกระดับคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยวเดิมไปสู่สภาพใหม่ที่ดีกว่าเดิม โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของความต้องการและความคาดหวังของนักท่องเที่ยวในยุคปัจจุบัน(บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548: 198)

อีกทั้ง การอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมทางการท่องเที่ยว ก็มีบทบาทสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน กล่าวคือ เป็นการดำเนินการเพื่อป้องกัน บำรุงรักษา และปรับปรุงคุณภาพของสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญและทรัพยากรหลักของการท่องเที่ยว เพื่อให้ทรัพยากรเหล่านั้นยังคงความงดงาม คุณค่า และความสมบูรณ์ เพื่อประโยชน์สืบต่อแก่ท้องถิ่นและประเทศในระยะยาว (วิมล จิโรจน์พันธ์ และคณะ, 2548: 179)

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525 ได้ให้คำนิยามคำว่า “พัฒนา” ว่าเป็นความเจริญก้าวหน้าโดยทั่วไป อาทิ การพัฒนาชุมชน หรือการพัฒนาประเทศ โดยมีจุดมุ่งหมายในการทำให้สิ่งนั้นดีขึ้นสนองความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งหากพิจารณาในเชิงกระบวนการแล้ว “การพัฒนา” คือ การเปลี่ยนแปลงจากสภาพที่ไม่น่าพึงพอใจไปสู่สภาพที่น่าพึงพอใจ เป็นกระบวนการที่มีการเคลื่อนไหวอย่างไม่หยุดนิ่ง และมีลักษณะของการเปลี่ยนแปลงที่ถูกลงแผนไว้ล่วงหน้า โดยมีมุ่งหมายให้ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นนั้นดีกว่าภาวะเดิม ถ้าหากตีความหมายของการพัฒนา จะสามารถตีความหมายได้ 2 นัย คือ

1. การพัฒนาในความเข้าใจแบบสมัยใหม่ หมายถึงการทำให้เจริญในด้านวัตถุ รูปแบบ และในเชิงปริมาณ เช่น ถนนหนทาง ตึกรามบ้านช่อง ดัชนีชี้วัดทางเศรษฐกิจ เป็นต้น

2. การพัฒนา ในแง่ของพุทธศาสนา หมายถึง การพัฒนาคนทั้งในด้านร่างกายและจิตใจ โดยเน้นในด้านคุณภาพชีวิตและหลักของความถูกต้องพอดีซึ่งให้ผลประโยชน์สูงสุด ความกลมกลืน และความเกื้อกูลแก่สรรพชีวิต โดยไม่เบียดเบียน ทำลายธรรมชาติและสภาพแวดล้อม

การพัฒนาเป็นแนวคิดที่มีความหมายหลากหลายและซับซ้อน ซึ่งสามารถจำแนกออกได้หลายนัยตามทัศนะของนักวิชาการ หนึ่งในนั้นคือดิน ปรัชญพฤทธิ (ดิน ปรัชญพฤทธิ, 2549: 174-177) ที่ได้เสนอแนวทางในการทำความเข้าใจความหมายของคำว่า "การพัฒนา" ไว้อย่างครอบคลุมและลุ่มลึก โดยอธิบายผ่านกรอบคิดที่หลากหลาย ดังต่อไปนี้

1. ประการแรก การพัฒนาหมายถึง “การเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญของสังคม” จากสถานะหนึ่งไปสู่อีกสถานะหนึ่งซึ่งมีคุณค่าหรือคุณภาพที่สูงกว่าเดิม ในมุมมองนี้ การพัฒนาเศรษฐกิจถือเป็นเพียงองค์ประกอบหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมทั้งหมด ซึ่งแม้ว่าจะสามารถวัดผลได้ชัดเจน แต่ยังไม่ครอบคลุมมิติทั้งหมดของการเปลี่ยนแปลงที่เรียกว่า “การพัฒนา”

2. ประการที่สอง การพัฒนาในอีกนัยหนึ่ง คือ “การยกระดับความเป็นอิสระของระบบปัจเจกบุคคล” ในการตัดสินใจเลือกแนวทางการดำเนินชีวิตอย่างมีทางเลือกหลากหลาย โดยปราศจากอิทธิพลจำกัดจากสิ่งแวดล้อมภายนอก การพัฒนาจึงเกี่ยวข้องกับความสามารถในการควบคุมหรือปรับเปลี่ยนสิ่งแวดล้อมให้สอดคล้องกับความต้องการของปัจเจกบุคคลและระบบโดยรวม ซึ่งความสามารถในการปรับตัวและควบคุมสิ่งแวดล้อมนี้ นับเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาอย่างแท้จริง

3. ประการที่สาม การพัฒนาเป็น “แนวคิดเชิงปทัสฐาน” อันหมายถึงความมุ่งมั่นที่จะปรับปรุงและยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นในทุกด้าน การพัฒนาในความหมายนี้รวมถึงการตอบสนองต่อความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ เช่น การมีรายได้ขั้นต่ำ การจัดการความยากจน การมีงานทำ การมีโอกาสในการใช้ชีวิตอย่างสมศักดิ์ศรี ความเสมอภาค ตลอดจนการได้รับการศึกษา การมีส่วนร่วมทางการเมือง และความปลอดภัยจากการถูกกดขี่ทุกรูปแบบ

4. ประการที่สี่ การพัฒนาเป็นกระบวนการที่มีลักษณะต่อเนื่องและเป็นขั้นตอนของ “การเปลี่ยนแปลงและแปลงรูปของสังคม” เพื่อตอบสนองต่อความต้องการ ความปรารถนา และเป้าหมายของบุคคล กลุ่มองค์กร และรัฐ การศึกษาว่าด้วยการพัฒนาในมิตินี้ จึงต้องครอบคลุมถึงการเข้าใจความใฝ่ฝัน ความคาดหวัง และการรับรู้ของทั้งบุคคลและหน่วยงานของสังคมการเมือง

5. ประการที่ห้า การพัฒนา โดยเฉพาะในบริบทของประเทศกำลังพัฒนา อาจตีความได้ว่าเป็น “ความพยายามในการตระหนักถึงศักยภาพของมนุษย์” (Realization of the Human Potential) ดังที่มหาตมะ คานธี ได้กล่าวไว้ การพัฒนาจึงมิใช่เพียงการเปลี่ยนแปลงภายนอก แต่คือการเสริมสร้างขีดความสามารถของบุคคลให้สามารถกำหนดชะตากรรมของตนเองได้

6. ประการที่หก การพัฒนาเป็น “กระบวนการที่มีหลายมิติ” ครอบคลุมทั้งโครงสร้างทางสังคม ค่านิยมและทัศนคติของผู้คน สถาบันทางสังคม ตลอดจนการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยมุ่งหวังการจัดการความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม

7. ประการที่เจ็ด การพัฒนายังสัมพันธ์กับแนวคิดเรื่อง “ความเป็นสมัยใหม่” และ “การทำให้เป็นอุตสาหกรรม” ซึ่งการเข้าสู่ความเป็นอุตสาหกรรมเป็นเพียงมิติหนึ่งของความเป็นสมัยใหม่ และในทำนองเดียวกัน ความเป็นสมัยใหม่ก็เป็นเพียงองค์ประกอบหนึ่งของการพัฒนาโดยรวม

8. ประการที่แปด หากพิจารณาในระดับปัจเจกบุคคล การพัฒนาหมายถึง “การเพิ่มทักษะความสามารถ ความคิดสร้างสรรค์ การควบคุมตนเอง ความรับผิดชอบ และความเป็นอิสระ” รวมถึงการดำรงชีวิตอย่างมั่นคงและมีคุณภาพชีวิตที่ดี

9. ประการที่เก้า การพัฒนาอาจหมายถึง “ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ” ที่มาพร้อมกับ การเปลี่ยนแปลงด้านอื่น ๆ ซึ่งสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ การพัฒนาจึงมิใช่เพียงแค่การเติบโตในเชิงปริมาณ หากแต่เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่มีเป้าหมายชัดเจน เป็นการเปลี่ยนแปลงที่วางแผนไว้ล่วงหน้า โดยมีเจตนารมณ์ในการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน และสร้างสังคมที่เป็นธรรมมากยิ่งขึ้น

กล่าวโดยสรุป การพัฒนาคือกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงทั้งในเชิงรูปธรรมและนามธรรม ที่มนุษย์มุ่งกระทำให้เกิดขึ้นอย่างมีจุดหมายและเป็นระบบ โดยมีการกำหนดทิศทางที่ชัดเจนและสอดคล้องกับประโยชน์ส่วนรวมของกลุ่มหรือชุมชน ทั้งยังสามารถประเมินผลของความเปลี่ยนแปลงนั้นได้ทั้งในเชิงวัตถุและจิตใจ

2. แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยว

การพัฒนาการท่องเที่ยวมิได้เป็นเพียงกระบวนการทางกายภาพหรือการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานเท่านั้น หากแต่เป็นการดำเนินการที่มีเป้าหมายเพื่อการบำรุงรักษา ฟื้นฟู และเสริมสร้างศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืน โดยอาศัยองค์ประกอบสำคัญ อันได้แก่ ทรัพยากรทางธรรมชาติและวัฒนธรรม กำลังคน และเงินทุน ซึ่งต้องได้รับการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ

ตามแนวคิดของ(วิชัย เทียนน้อย, 2528: 260) การพัฒนาการท่องเที่ยวสามารถจัดแบ่งออกเป็น 3 แนวทางสำคัญ ได้แก่ 1) การบำรุงรักษาและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว 2) การบริการด้านการท่องเที่ยว และ 3) การส่งเสริมการท่องเที่ยว ซึ่งแต่ละแนวทางล้วนมีบทบาทที่ส่งเสริมซึ่งกันและกัน และต้องดำเนินไปอย่างบูรณาการ

(เสกสรรค์ ยงวนิชย์, 2535: 8-9) ได้เสนอแนวทางที่เฉพาะเจาะจงในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว โดยให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่งดงามและทรงคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม รวมถึงการทํานุบำรุงสถานที่ท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง เพื่อรักษาความน่าสนใจและเสริมสร้างภาพลักษณ์ให้คงอยู่ตลอดไป การพัฒนาในลักษณะนี้จำเป็นต้องอาศัยการร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนในท้องถิ่น ตลอดจนต้องวางแผนทั้งในระยะสั้นและระยะยาวอย่างรอบคอบ

องค์ประกอบสำคัญของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว อาทิ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ระบบคมนาคมทางบก ทางอากาศ และทางน้ำ ที่เอื้อให้เกิดความสะดวกในการเดินทางเข้าถึงแหล่ง

ท่องเที่ยว รวมถึงการยกระดับการบริการด้านการขนส่งและการสื่อสารให้ทันสมัยและทั่วถึง นอกจากนี้ การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ที่พัก ร้านอาหาร และสถานบันเทิงต่าง ๆ ก็มีความจำเป็นในการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว พร้อมทั้งต้องส่งเสริมการลงทุนของภาคเอกชนเพื่อยกระดับมาตรฐานการให้บริการให้มีคุณภาพและราคายุติธรรม

อีกด้านหนึ่ง แนวทางในการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยว ได้แก่ การจัดกิจกรรมเฉพาะทาง การฟื้นฟูเทศกาลงานประเพณีท้องถิ่น และการพัฒนาอุตสาหกรรมหัตถกรรมเพื่อเป็นสินค้าของที่ระลึก ล้วนเป็นกลยุทธ์ที่ช่วยสร้างเอกลักษณ์และเพิ่มคุณค่าให้แก่แหล่งท่องเที่ยว อีกทั้งการจัดตั้งศูนย์กลางข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยว ก็มีบทบาทสำคัญในการสร้างการรับรู้และความสนใจในหมู่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ

(สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2541: 4) ได้สรุปแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวออกเป็น 3 ประการ ได้แก่ 1) การปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยว เพื่อคงไว้ซึ่งจุดเด่นและเสริมสร้างความนิยม 2) การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้มีศักยภาพมากยิ่งขึ้น และ 3) การสร้างแหล่งท่องเที่ยวใหม่โดยพิจารณาจากศักยภาพและความเป็นไปได้ในเชิงพื้นที่และทรัพยากร

ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (อร สีแพร, 2549: 336-337) ได้สรุปแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่ครอบคลุมในระดับประเทศ โดยเน้นการเชื่อมโยงเครือข่ายคมนาคมสู่พื้นที่เศรษฐกิจ การร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านในการฟื้นฟูเศรษฐกิจ และการยกระดับแหล่งท่องเที่ยวให้รองรับการขยายตัวของนักท่องเที่ยว ทั้งในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากร การส่งเสริมการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ การปรับปรุงคุณภาพบริการและผลิตภัณฑ์ การพัฒนาบุคลากร รวมไปถึงการส่งเสริมบทบาทของชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

นอกจากนี้ยังได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาอุตสาหกรรมสนับสนุน เช่น การบริการด้านสุขภาพและการแพทย์ การส่งเสริมอาหารไทยในระดับสากล การศึกษานานาชาติ และการฝึกอบรมวิชาชีพเฉพาะทาง เพื่อเป็นส่วนเสริมในการยกระดับการท่องเที่ยวของประเทศไทยไปสู่มาตรฐานสากล และสร้างความสามารถในการแข่งขันในเวทีโลกอย่างมีศักยภาพ

3. เป้าหมายของการพัฒนา

การพัฒนาเป็นกระบวนการที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของมนุษย์ให้ดียิ่งขึ้นทั้งในด้านกายภาพ จิตใจ และสังคม โดยเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนานั้น มุ่งเน้นไปที่การสร้างชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีให้แก่มนุษย์ทุกคนบนโลก (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2545: 9-10) แนวคิดเรื่อง “ชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี” หรือ “well-being” นั้น มิได้มีความหมายที่แน่นอนตายตัว หากแต่มีความหลากหลายขึ้นอยู่กับบริบทของแต่ละสังคมและวัฒนธรรม

Misra และ Honjo ได้เสนอว่า ชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีของมนุษย์นั้นประกอบด้วย องค์ประกอบสำคัญสี่ประการ ได้แก่ 1) การยอมรับนับถือตนเองและผู้อื่น 2) การเป็นอิสระจากการ กัดขี้นในทุกรูปแบบ 3) การมีชีวิตอยู่ร่วมในชุมชนอย่างรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคมนั้น และ 4) ความ สมดุลขององค์ประกอบทั้งสามประการแรกที่ต้องดำรงอยู่ร่วมกันอย่างกลมกลืน หากขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ไป ย่อมไม่อาจกล่าวได้ว่าเป็นการพัฒนาเพื่อชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีอย่างแท้จริง

Todaro (1994) การพัฒนาควรมีเป้าหมายหลักเพื่อนำไปสู่ชีวิตที่ดีกว่า ซึ่งแม้ องค์ประกอบของชีวิตที่ดีในแต่ละสังคมอาจแตกต่างกันไปตามบริบททางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ แต่สาระสำคัญของการพัฒนาที่ดีควรครอบคลุมเป้าหมายพื้นฐานสามประการ ได้แก่

1. การกระจายปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีพ ให้กับประชาชนทุกคนอย่างเท่าเทียม โดย ปัจจัยพื้นฐานดังกล่าวประกอบด้วยอาหาร ที่อยู่อาศัย บริการสาธารณสุข และความมั่นคงปลอดภัยใน ชีวิต
2. การยกระดับคุณภาพชีวิต ผ่านการเพิ่มรายได้ การสร้างโอกาสในการประกอบอาชีพ การเข้าถึงการศึกษา ตลอดจนการให้คุณค่าต่อวัฒนธรรมและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ อันจะ นำไปสู่ความภาคภูมิใจในตนเอง และเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของโลกที่เข้มแข็ง
3. การขยายทางเลือกในมิติทางสังคมและเศรษฐกิจ โดยเน้นการเสริมสร้างความเป็น อิสระจากการครอบงำ ฟังฟัง หรือความทุกข์ยากทั้งปวง ไม่ว่าจะเป็นจากบุคคลหรือรัฐอื่น ๆ ตลอดจน ความไม่รู้และความลำบากรากจน (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2545 9-10)

4. กระบวนการพัฒนา

กระบวนการพัฒนานั้นมิใช่เพียงการดำเนินงานในระยะสั้นหรือเฉพาะกิจ หากแต่ต้องเป็น กระบวนการระยะยาวที่ดำเนินไปอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน โดยมีผลกระทบที่สามารถเข้าถึงประชาชน ส่วนใหญ่ในสังคม โฆสิต ปันเปี่ยมรัชฎ์ (โฆสิต ปันเปี่ยมรัชฎ์, 2543: 122) ได้เสนอว่า กระบวนการพัฒนาควรครอบคลุมสามลักษณะสำคัญ ได้แก่

1. ความก้าวหน้า การพัฒนาในลักษณะนี้เน้นที่การเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งที่ดีกว่า หากเป็น ด้านเศรษฐกิจย่อมหมายถึงการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ หากเป็นด้านสังคม ก็หมายถึงการมีระบบ และกลไกที่ใช้เหตุผลเป็นหลักในการดำเนินการ ลดทอนความขัดแย้งผ่านกระบวนการสันติวิธี ซึ่งเป็น แนวทางที่ได้รับความสนใจอย่างมากในปัจจุบัน
2. ความมั่นคง การพัฒนาที่แท้จริงต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความมั่นคง ทั้งในเชิง เศรษฐกิจและสังคม เศรษฐกิจควรมีเสถียรภาพในขณะที่สังคมควรมีความสงบสุข สามารถปรับตัวได้ ตามการเปลี่ยนแปลงโดยปราศจากความรุนแรง

3. ความเป็นธรรม ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาอย่างยั่งยืน กล่าวคือ ประชาชนทุกคนควรมีโอกาสเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา และได้รับผลตอบแทนอย่างเป็นธรรมจากการมีส่วนร่วมนั้น การพัฒนาในรูปแบบนี้จะนำไปสู่สังคมที่มีความเสมอภาค ลดความเหลื่อมล้ำ และสร้างความยั่งยืนในระยะยาว

กล่าวโดยสรุป การพัฒนาไม่อาจจำกัดอยู่เพียงแค่การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ หากแต่ควรเป็นการเคลื่อนตัวไปสู่เป้าหมายแห่งความอยู่ดีมีสุขของมนุษย์อย่างแท้จริง โดยเน้นความก้าวหน้า ความมั่นคง และความเป็นธรรมควบคู่กันไปในทุกมิติของสังคม

6.3 แนวคิดเกี่ยวกับศักยภาพการท่องเที่ยว

1. ความหมายของศักยภาพการท่องเที่ยว

คำว่า “ศักยภาพ” นั้น ตามความหมายที่ราชบัณฑิตยสถานได้ให้ไว้ หมายถึง อำนาจหรือคุณสมบัติที่แฝงอยู่ในสิ่งต่าง ๆ ซึ่งสามารถพัฒนา หรือปรากฏเป็นสิ่งที่จับต้องหรือประจักษ์ได้ในภายหลัง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2525: 756) เมื่อนำมาประยุกต์ใช้ในบริบทของการท่องเที่ยว จึงสามารถนิยามได้ว่า “ศักยภาพทางการท่องเที่ยว” คือ ความสามารถหรือความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนา ปรับปรุง และจัดการอย่างเหมาะสม เพื่อรองรับและตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว (อัศวิน พรหมโสภา, 2550: 1)

แนวคิดนี้ครอบคลุมถึงการศึกษาลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวจากมิติที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ความเชื่อ วิถีชีวิต ค่านิยม สิ่งแวดล้อม ตลอดจนระบบการปกครอง ทั้งนี้ ยังสามารถพิจารณาได้ว่า ศักยภาพการท่องเที่ยวเปรียบได้กับความสามารถของอุปทานในการรองรับอุปสงค์ด้านการท่องเที่ยว ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อการออกแบบและจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับทรัพยากรที่มีอยู่ โดย(ราณี อธิชัยกุล, 2546: 6) ได้แบ่งลักษณะของศักยภาพการท่องเที่ยวออกเป็น 3 ประการหลัก ดังนี้

1. ศักยภาพของพื้นที่รองรับนักท่องเที่ยว เป็นการพิจารณาจากขนาดและพื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งมีผลต่อระยะเวลาและรูปแบบการท่องเที่ยว เช่น แหล่งท่องเที่ยวขนาดใหญ่ย่อมเปิดโอกาสให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลายและใช้เวลามากกว่าแหล่งท่องเที่ยวขนาดเล็ก

2. ศักยภาพของการรองรับนักท่องเที่ยว หมายถึง ชีตความสามารถของแหล่งท่องเที่ยวในการรองรับจำนวนนักท่องเที่ยวในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง ซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงกับทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ เช่น ถ้าที่มีพื้นที่จำกัดควรจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวเพื่อป้องกันความเสียหายทางระบบนิเวศในทางตรงกันข้าม แหล่งท่องเที่ยวทางทะเลหรือชายหาดสามารถรองรับนักท่องเที่ยวจำนวนมากได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่า

3. ปริมาณของทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่ ทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลายและมีอยู่เป็นจำนวนมากในแหล่งท่องเที่ยว เช่น น้ำตก ถ้ำ หรือภูเขา เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวสามารถทำกิจกรรมได้หลากหลาย และเพิ่มระยะเวลาในการท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น

2. ปัจจัยเพื่อการประเมินศักยภาพทางการท่องเที่ยว

การประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวควรอาศัยการวิเคราะห์จากองค์ประกอบของทรัพยากรที่มีอยู่ โดยเฉพาะลักษณะที่สะท้อนถึงความเหมาะสม ความเป็นเอกลักษณ์ และความคงลักษณะพื้นถิ่นของแต่ละพื้นที่ การพิจารณาดังกล่าวควรมุ่งเน้นให้ความสำคัญต่อระบบนิเวศวัฒนธรรมท้องถิ่น และความสามารถในการดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว โดยสามารถจำแนกปัจจัยในการประเมินออกเป็น 2 ด้านหลัก ดังนี้

2.1 ชนิดของแหล่งท่องเที่ยว การพิจารณาในส่วนนี้มุ่งศึกษาลักษณะของทรัพยากรในแหล่งท่องเที่ยว โดยแบ่งได้เป็น 4 ระดับ ได้แก่

- 1) ความเป็นธรรมชาติดั้งเดิม ซึ่งเป็นทรัพยากรที่ยังไม่ถูกดัดแปลง
- 2) สภาพพื้นที่ที่ได้รับการปรับแต่งเล็กน้อย แต่ยังคงลักษณะดั้งเดิมไว้
- 3) ทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกดัดแปลง จำลอง หรือตกแต่งใหม่ให้เข้ากับสภาพแวดล้อม
- 4) แหล่งท่องเที่ยวที่ถูกสร้างขึ้นโดยเลียนแบบธรรมชาติ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระดับต่าง ๆ

2.2 องค์ประกอบที่เป็นเอกลักษณ์ ประกอบด้วยปัจจัยย่อยที่สะท้อนความโดดเด่นและคุณค่าเฉพาะของแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่

- 1) ความสำคัญของระบบนิเวศ โดยเน้นความสมบูรณ์ ความหลากหลาย และลักษณะที่หายาก
- 2) ความโดดเด่นด้านกายภาพ เช่น ความเป็นเอกลักษณ์ของภูมิประเทศ หรือสิ่งปลูกสร้างที่มีลักษณะเฉพาะ
- 3) ความสวยงามของธรรมชาติ ทั้งในด้านทัศนียภาพและองค์ประกอบโดยรวม ซึ่งสามารถสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว

องค์ประกอบทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม อาทิ ตำนานท้องถิ่น ความเชื่อ วิถีชีวิต และกิจกรรมดั้งเดิมที่สะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชน (นิรันดร์ บุญเนตร, 2547: 24-25)

นอกจากนี้ยังมีการเสนอหลักเกณฑ์การพิจารณาและกำหนดศักยภาพ หรือ ความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวโดยพิจารณาจากองค์ประกอบหลัก ๆ (วิวัฒน์ชัย บุญยภักดี, 2532) ดังนี้

1. คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ ความสวยงาม ลักษณะเด่นในตัวเอง ความเก่าแก่ทางประวัติศาสตร์ความเป็นมา ความสำคัญของลัทธิความเชื่อและศาสนา บรรยากาศ สภาพภูมิ ทัศน์ทางธรรมชาติและวิถีชีวิตโดยรอบ เป็นต้น

2. สภาพการเข้าถึง ได้แก่ สภาพเส้นทาง ลักษณะการเดินทางใช้วิธีใด ระยะทางจาก ตัวเมืองไปยังแหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น

3. สิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ ที่พักแรม ร้านอาหาร-เครื่องดื่ม สถานบริการต่าง ๆ ระบบไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ สถานพยาบาล การรักษาความปลอดภัย เป็นต้น

4. สภาพแวดล้อม ได้แก่ สภาพทางกายภาพ สภาพอากาศ กลิ่น เสียง ควัน ระบบ นิเวศ และสภาพอื่น ๆ ของแหล่งท่องเที่ยวและบริเวณใกล้เคียง

5. ข้อจำกัดในการรับนักท่องเที่ยว ได้แก่ ข้อจำกัดทางพื้นที่ ข้อจำกัดทางการบริการ สาธารณูปโภค ปัญหาความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว เป็นต้น

6. ความมีชื่อเสียงในปัจจุบัน ได้แก่ ความเป็นที่รู้จักแพร่หลายของแหล่งท่องเที่ยว จำนวนนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่ง

นอกจากนี้การแบ่งองค์ประกอบที่สำคัญที่นำมาเป็นเครื่องบ่งชี้ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว แบ่งออกเป็น 4 อย่าง (ธรรมศักดิ์ โรจนสุนทร, 2542: 43-44) คือ

1. ปัจจัยหลักของการท่องเที่ยว พิจารณาจากความสำคัญของสถานที่ตั้งและ ลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวนั้นต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวหลาย ๆ ด้าน เช่นความต้องการ ทางด้านความสงบพักผ่อน ความสนุกตื่นเต้น การหาประสบการณ์และความจริง ซึ่งปัจจัยมุ่งใจ หลักแบ่งออกเป็น 3 ชนิด คือ

1.1 ปัจจัยมุ่งใจด้านธรรมชาติ ได้แก่ หาดทราย ชายทะเล ป่าไม้ น้ำตก เป็นต้น

1.2 ปัจจัยมุ่งใจทางด้านประวัติศาสตร์และศาสนา ได้แก่ แหล่งประวัติศาสตร์ และโบราณคดี วัด อนุสาวรีย์ พระราชวัง เป็นต้น

1.3 ปัจจัยมุ่งใจทางด้านกิจกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี งานฝีมือ การดำเนินชีวิต เป็นต้น แหล่งท่องเที่ยวที่มีสิ่งดึงดูดใจที่มีคุณภาพสูง มีเอกลักษณ์หรือ บริเวณที่มีสิ่งดึงดูดใจอยู่ใกล้กันเป็นกลุ่ม เป็นข้อที่พิจารณาถึงความได้เปรียบด้วย

2. ปัจจัยประกอบ ได้แก่ คุณค่าดึงดูดใจของสภาพแวดล้อม ภูมิอากาศ ภูมิประเทศ และลักษณะทางภูมิทัศน์อันเป็นเอกลักษณ์ สภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งสะท้อนเท่าที่ พฤติกรรมและสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สินทั้งด้านโจรผู้ร้าย ภัยธรรมชาติ และการเมือง

3. ปัจจัยสนับสนุนและสิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ สิ่งอำนวยความสะดวก มาตรฐานในเรื่องที่พักและอาหาร การติดต่อสื่อสาร การให้ข่าวประชาสัมพันธ์ ตลอดจนความสะดวกด้านบันเทิง และร้านค้าของที่ระลึก

4. ปัจจัยด้านโครงสร้างพื้นฐานและการคมนาคม จะต้องพิจารณาถึงเครือข่ายการคมนาคมทั้งทางบก ทางน้ำและทางอากาศที่สะดวกสบาย บริการสาธารณะ เช่น ไฟฟ้า น้ำใช้ การระบายน้ำการกำจัดสิ่งโสโครก ตลอดจนระบบสื่อสารโทรคมนาคม

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยองค์ประกอบด้านพื้นที่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในหลายมิติ เช่น ความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเกี่ยวข้องกับลักษณะภูมิประเทศและระบบนิเวศที่เอื้อต่อการท่องเที่ยว การเข้าถึงสถานที่ท่องเที่ยว ซึ่งเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวและการบริหารจัดการพื้นที่ และสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่เกี่ยวข้องกับความสามารถของระบบนิเวศในการรองรับกิจกรรมท่องเที่ยว แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เช่น ภูมิทัศน์เชิงนิเวศ ทฤษฎีระยะทาง ทฤษฎีขีดความสามารถรองรับ และการพัฒนาอย่างยั่งยืน ถูกนำมาใช้เพื่อช่วยในการวิเคราะห์และจัดการแหล่งท่องเที่ยวให้เกิดความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ

1. ความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติและแนวคิดทางภูมิศาสตร์

1.1 ความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิทัศน์เชิงนิเวศ ความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยเฉพาะความหลากหลายทางชีวภาพ (Biodiversity) ซึ่งรวมถึงชนิดพันธุ์พืชและสัตว์ที่พบในแต่ละพื้นที่ แนวคิด ภูมิทัศน์เชิงนิเวศ (Landscape Ecology) เป็นเครื่องมือสำคัญในการวิเคราะห์ความเชื่อมโยงของระบบนิเวศในพื้นที่ต่างๆ ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก ได้แก่ โครงสร้างของภูมิทัศน์ (Landscape Structure) หมายถึง รูปแบบทางกายภาพของพื้นที่ เช่น ป่าไม้ แม่น้ำ ภูเขา และแนวชายฝั่ง กระบวนการทางนิเวศ (Ecological Process) เช่น การไหลของพลังงานและสารอาหารในระบบนิเวศ การเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์ (Landscape Change) ที่เกิดจากปัจจัยทั้งทางธรรมชาติและมนุษย์ เช่น การเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศและการใช้ที่ดิน (Forman, 1995)

1.2 แนวคิดทางภูมิศาสตร์กายภาพ แนวคิดของ ภูมิศาสตร์กายภาพ (Physical Geography) ช่วยอธิบายลักษณะทางธรรมชาติที่มีผลต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น ภูมิประเทศ (Topography) ที่ส่งผลต่อการกระจายตัวของทรัพยากร เช่น พื้นที่ภูเขาเหมาะสำหรับการเดินป่า ขณะที่พื้นที่ชายฝั่งเหมาะสำหรับกิจกรรมดำน้ำ ภูมิอากาศ (Climate) มีผลต่อฤดูกาลท่องเที่ยว (Tourism Seasonality) โดยพื้นที่ที่มีสภาพอากาศเย็นอาจดึงดูดนักท่องเที่ยวในช่วงฤดูหนาว ขณะที่พื้นที่เขตร้อนเหมาะสำหรับการท่องเที่ยวตลอดปี ทรัพยากรน้ำ (Water Resources)

เป็นแหล่งดึงดูดนักท่องเที่ยว เช่น น้ำตก ทะเลสาบ และแม่น้ำ ในบริบทของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะทางภูมิศาสตร์กายภาพช่วยให้สามารถจัดการทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างเหมาะสมและยั่งยืน (Holden, 2016)

2. การเข้าถึงสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2.1 ทฤษฎีระยะทางและความสะดวกในการเข้าถึง การเข้าถึงสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการเดินทางของนักท่องเที่ยว ทฤษฎีระยะทางของโทเบลอร์ (Tobler's First Law of Geography) อธิบายว่า "ทุกสิ่งมีความสัมพันธ์กัน แต่สิ่งที่อยู่ใกล้กันจะมีความสัมพันธ์กันมากกว่า" (Tobler, 1970) ซึ่งหมายความว่า นักท่องเที่ยวมักจะเดินทางไปยังสถานที่ที่อยู่ใกล้ก่อน นอกจากนี้ แนวคิด ต้นทุนในการเดินทาง (Travel Cost Theory) ยังใช้วิเคราะห์พฤติกรรมการเลือกแหล่งท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว โดยต้นทุนที่สูงขึ้น เช่น ค่าเดินทางและระยะเวลาเดินทาง อาจลดความต้องการเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ไกล (Parsons, 2003)

2.2 โครงสร้างพื้นฐานและการจัดการการเข้าถึง ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ โครงสร้างพื้นฐานด้านคมนาคม (Transportation Infrastructure) เช่น ถนน ทางเดินศึกษาธรรมชาติ และเส้นทางเดินป่า ซึ่งมีผลต่อระดับความสะดวกของนักท่องเที่ยว นโยบายการจัดสรรพื้นที่ (Zoning Policy) เช่น การกำหนดเขตอนุรักษ์ เขตศึกษาธรรมชาติ และเขตบริการนักท่องเที่ยวเพื่อควบคุมผลกระทบจากการท่องเที่ยว (Eagles et al., 2002) การใช้เทคโนโลยีเพื่อการเข้าถึง (Smart Tourism and GIS Mapping) เช่น แอปพลิเคชันนำทางและระบบข้อมูลทางภูมิศาสตร์ (GIS) ที่ช่วยให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวได้ง่ายขึ้น การบริหารจัดการการเข้าถึงอย่างมีประสิทธิภาพช่วยให้สามารถรักษาสสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ (Weaver, 2006)

3. สิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

3.1 ทฤษฎีขีดความสามารถรองรับของสิ่งแวดล้อม ทฤษฎีขีดความสามารถรองรับ (Carrying Capacity Theory) เป็นแนวคิดที่ใช้วิเคราะห์ความสามารถของพื้นที่ในการรองรับนักท่องเที่ยวโดยไม่ส่งผลกระทบเชิงลบต่อทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพประสบการณ์ของนักท่องเที่ยว (Butler, 1980) โดยแบ่งออกเป็น 3 ด้านหลัก ได้แก่ ขีดความสามารถทางกายภาพ (Physical Carrying Capacity) เช่น จำนวนเส้นทางศึกษาธรรมชาติที่สามารถรองรับได้ ขีดความสามารถทางสิ่งแวดล้อม (Environmental Carrying Capacity) เช่น ความสามารถของระบบนิเวศในการฟื้นตัวจากการถูกใช้ประโยชน์ ขีดความสามารถทางสังคมและวัฒนธรรม (Social Carrying Capacity) เช่น ระดับความแออัดของนักท่องเที่ยวที่ส่งผลต่อประสบการณ์การท่องเที่ยว

3.2 การออกแบบสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน แนวคิด การออกแบบที่เป็นมิตรกับธรรมชาติ (Nature-Based Design) มุ่งเน้นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่ลดผลกระทบต่อ

สิ่งแวดล้อม เช่น การใช้วัสดุธรรมชาติและเทคนิคการก่อสร้างที่กลมกลืนกับสภาพแวดล้อม การใช้พลังงานสะอาด เช่น แสงอาทิตย์และพลังงานลม การจัดการของเสียและน้ำเสียอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ แนวคิด การพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) ได้รับการนำมาใช้เพื่อสร้างสมดุลระหว่างการใช้ทรัพยากรธรรมชาติกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (UNWTO, 2018)

ซึ่งโดยสรุปทำให้เห็นได้ว่าองค์ประกอบด้านพื้นที่มีความเกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การพัฒนาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวควรมีการศึกษาพิจารณาถึงความสำคัญของ แหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ที่มีความสำคัญต่อพื้นที่การท่องเที่ยวว่ามีขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว และมีความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวมากน้อยเพียงใด เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว

7. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน

แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน นับเป็นหัวใจสำคัญในการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาในระดับพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งตั้งอยู่บนฐานของการมีประชาชนเป็นศูนย์กลาง การมีส่วนร่วมมิใช่เพียงการได้รับฟังความคิดเห็นหรือการให้ข้อมูลแก่ชุมชนเท่านั้น หากแต่หมายถึงการที่ประชาชนได้มีบทบาทในการกำหนดทิศทางและดำเนินกิจกรรมของตนเองอย่างมีความหมายและทรงพลัง

นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของ "การมีส่วนร่วมของชุมชน" ไว้หลากหลายมิติ โดย (ปาริชาติ วลัยเสถียร, 2543) ได้ให้คำนิยามไว้อย่างครอบคลุมว่า การมีส่วนร่วมคือกระบวนการพัฒนาที่ประชาชนมีบทบาทตั้งแต่การเริ่มต้นโครงการไปจนถึงขั้นตอนสุดท้าย ครอบคลุมทั้งการร่วมค้นหาปัญหา วางแผน ตัดสินใจ การระดมทรัพยากรในท้องถิ่น การบริหารจัดการ ตลอดจนการติดตามและประเมินผล อีกทั้งยังรวมถึงการได้รับผลประโยชน์จากโครงการที่มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนอย่างแท้จริง

United Nations (1975) ได้นิยามการมีส่วนร่วมของชุมชนว่าเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับมวลชนในทุกระดับ โดยเน้นการกระทำด้วยความสมัครใจเพื่อบรรลุเป้าหมายทางสังคมและการใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสม

ทวิทอง หงษ์วิวัฒน์ (2537) ที่กล่าวว่า การมีส่วนร่วมเป็นการพัฒนาศักยภาพของประชาชนในการควบคุมและจัดสรรทรัพยากร เพื่อสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม โดยไม่ละทิ้งศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกของสังคม และยังช่วยเสริมสร้างภูมิปัญญาในการตัดสินใจเกี่ยวกับชีวิตของตนเองอย่างมีอิสรภาพ

ในทัศนะของ ชูชาติ พ่วงสมจิตร (2540) การมีส่วนร่วมหมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจในกิจการที่มีผลกระทบต่อชีวิตของตนเอง ขณะที่เมตต์ เมตต์การุณจิต (2553) ขยายความหมายนี้ให้ลึกซึ้งขึ้น โดยชี้ว่าการมีส่วนร่วมสามารถเกิดขึ้นได้ทั้งในระดับบุคคลและกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นลักษณะทางตรงหรือทางอ้อม ผ่านกระบวนการรับรู้ ร่วมคิด และร่วมลงมือปฏิบัติ

พินิจ ลาภอนันท์ (2553) ยังเน้นว่า เมื่อใดก็ตามที่ประชาชนสามารถเข้ามามีบทบาทในทุกขั้นตอนของการพัฒนาชุมชน เมื่อนั้นประชาชนย่อมสามารถเปลี่ยนแปลงบทบาทของตนเองในฐานะผู้พัฒนาชุมชน และผลที่ได้รับจากการพัฒนาย่อมสะท้อนความต้องการที่แท้จริงของพวกเขาอย่างชัดเจน

ในแวดวงวิชาการระดับสากล Cohen and Uphoff (1981) ได้เสนอแนวคิดว่าการมีส่วนร่วมประกอบด้วยหลายมิติ ทั้งในด้านการตัดสินใจ การปฏิบัติ การรับผลประโยชน์ และการประเมินผล ซึ่งสอดคล้องกับ Yadav (1980) ที่มองว่าการมีส่วนร่วมคือการเข้าร่วมอย่างตั้งใจและสมัครใจของประชาชนโดยปราศจากการบังคับ

Erwin (1976) ได้เสนอว่า การมีส่วนร่วมคือกระบวนการที่ประชาชนเข้ามามีบทบาทในการดำเนินงานพัฒนา โดยเน้นการใช้ความคิดสร้างสรรค์และทักษะเฉพาะตัวของประชาชนในการแก้ไขปัญหา พร้อมทั้งสนับสนุนการใช้วิทยาการที่เหมาะสมและติดตามผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

ท้ายที่สุด Sumayao (1999) ได้เน้นย้ำถึงผลลัพธ์ที่สำคัญของกระบวนการมีส่วนร่วมว่า เป็นหนทางในการสร้างอำนาจ (empowerment) ให้แก่ประชาชนในการบริหารจัดการทรัพยากรท้องถิ่นด้วยตนเอง ซึ่งถือเป็นรากฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืน

จากแนวคิดที่หลากหลายข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง กระบวนการที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการคิด ตัดสินใจ แก้ไขปัญหา ดำเนินกิจกรรม และประเมินผลในระดับที่สามารถสร้างผลลัพธ์อย่างเป็นรูปธรรม การมีส่วนร่วมเช่นนี้จะช่วยพัฒนาขีดความสามารถของประชาชนในการบริหารจัดการ ควบคุม และกระจายทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิตของตนเองและชุมชนในระยะยาว อันเป็นรากฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง

7.1 การมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการท่องเที่ยว

การมีส่วนร่วมของชุมชนถือเป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคที่การบริหารจัดการการท่องเที่ยวจำเป็นต้องอาศัยพลังจากหลายภาคส่วนร่วมกัน การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2562) ได้ให้ความสำคัญต่อแนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วม โดยเน้นให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางของกระบวนการพัฒนา พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานภาครัฐ เอกชน หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้เข้ามามีบทบาทร่วมกัน เพื่อให้เกิดความสอดคล้องในทิศทางและเป้าหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยว

ในทัศนะของสินธุ์ สโรบล et al. (2546) การมีส่วนร่วมมิได้จำกัดเพียงการรับรู้หรือให้ความเห็นเท่านั้น หากแต่หมายรวมถึงการมีสิทธิในการควบคุมและดูแลกระบวนการท่องเที่ยวอย่างครบวงจร ตั้งแต่ขั้นตอนของการสำรวจ วางแผน ดำเนินการ ไปจนถึงการจัดการ ซึ่งนอกจากจะสร้างรายได้และผลประโยชน์ให้แก่ชุมชนแล้ว ยังถือเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เสริมสร้างศักยภาพในการพึ่งพาตนเองของชุมชนได้อย่างแท้จริง

รำไพพรรณ แก้วสุริยะ (2547) ได้ขยายความหมายของการมีส่วนร่วมในมิติของการเปิดโอกาสให้ชุมชนได้ยอมรับกิจกรรมการท่องเที่ยวประเภทต่าง ๆ โดยสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ไม่ว่าจะเป็นการดำเนินกิจกรรม การวางแผนร่วมกัน การลงทุนเป็นหุ้นส่วน ตลอดจนการแบ่งปันรายได้และผลกำไรอย่างเท่าเทียม ซึ่งล้วนเป็นกลไกที่ส่งเสริมให้ชุมชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและมีบทบาทเชิงรุกในกระบวนการพัฒนา

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548) ได้เสนอว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในบริบทของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนนั้น ควรเน้นไปที่การเปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนเข้ามามีบทบาทอย่างเท่าเทียม ทั้งในฐานะเจ้าหน้าที่ นักวางแผน และผู้ร่วมตัดสินใจในการกำหนดทิศทางการพัฒนา โดยในขณะเดียวกันเจ้าหน้าที่รัฐเองก็ต้องเรียนรู้ที่จะฟังความคิดเห็น ความต้องการ และปัญหาของชุมชน เพื่อให้เกิดความร่วมมือและความสมดุลในการบริหารจัดการ การมีส่วนร่วมในลักษณะนี้จะส่งผลให้ชุมชนเกิดจิตสำนึกในการดูแลรักษาทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งเสริมสร้างความรัก ความหวงแหนในทรัพยากรของตน

สมชาย สนั่นเมือง (2541) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนว่าเป็นกระบวนการที่นำไปสู่การร่วมมือในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างคุ้มค่า เพื่อบรรเทาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะในมิติของการรักษาความสมบูรณ์ของแหล่งท่องเที่ยวให้คงอยู่ในระยะยาว

สุรัสวดี อาสาสรรพกิจ (2542) การมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว หมายถึงกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ได้เข้าร่วมคิด วิเคราะห์ และตัดสินใจในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ตามศักยภาพและความถนัดของแต่ละกลุ่ม พร้อมทั้งเปิดพื้นที่แห่งการเรียนรู้ระหว่างรัฐ เอกชน และประชาชนในท้องถิ่น อันจะส่งผลให้เกิดความเข้าใจและการร่วมมือที่มีประสิทธิภาพ

ในด้านของการดำเนินงาน นำชัย ทนุผล (2542) ได้เสนอว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนควรเริ่มต้นจากการเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรในพื้นที่ การร่วมกันระบุปัญหาและแนวทางในการแก้ไข การเตรียมการจัดการ รวมถึงการมีส่วนร่วมในการควบคุม ดูแล และใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสม ตลอดจนการให้บริการและได้รับผลประโยชน์จากกิจกรรมการท่องเที่ยว ทั้งนี้ การมีส่วน

ร่วมที่ดีควรมุ่งเน้นไปที่การรวมกลุ่มของบุคคล มากกว่าการเน้นเฉพาะปัจเจกบุคคล เพื่อให้เกิดพลังร่วมและการมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยไม่เบียดเบียนทรัพยากรในพื้นที่

ชูชาติ พ่วงสมจิตร (2540) เสนอการจำแนกกระบวนการมีส่วนร่วมออกเป็นสี่ขั้นตอนหลัก โดยเริ่มต้นจากการริเริ่มโครงการ ซึ่งประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาภายในชุมชน พร้อมทั้งร่วมตัดสินใจในด้านความต้องการและการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการเหล่านั้น ต่อมาในขั้นวางแผน ประชาชนมีบทบาทในการกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ แนวทางดำเนินงาน ตลอดจนการจัดสรรทรัพยากร ในขั้นดำเนินโครงการ ประชาชนจะเข้ามาเป็นผู้ร่วมดำเนินการ ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบการสนับสนุนทุน แรงงาน หรือการบริหารจัดการ และสุดท้ายในขั้นประเมินผล ประชาชนมีส่วนร่วมในการพิจารณาว่าโครงการได้บรรลุตามเป้าหมายหรือไม่ โดยอาจเป็นการประเมินระหว่างทางหรือการประเมินผลสรุปเมื่อสิ้นสุดโครงการ

ในทำนองเดียวกัน Shadid (1982) ได้เสนอแนวคิดที่มองกระบวนการมีส่วนร่วมเป็นระบบ โดยเริ่มต้นจากการตัดสินใจ ซึ่งประชาชนจะต้องร่วมกำหนดความต้องการ เลือกแนวทางนโยบาย และมีส่วนในการตัดสินใจทั้งในช่วงเริ่มต้น วางแผน และการปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้ ถัดมา คือ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ซึ่งเน้นว่าควรมีการตอบคำถามว่าใครจะเข้ามามีบทบาท และมีส่วนร่วมในลักษณะใด ไม่ว่าจะเป็นด้านทรัพยากร การบริหารจัดการ หรือการประสานงาน ในขั้นที่สามคือการรับผลประโยชน์ ซึ่งไม่เพียงพิจารณาจากปริมาณหรือคุณภาพของผลประโยชน์เท่านั้น แต่ยังรวมถึงการกระจายผลประโยชน์ในกลุ่มประชาชนอย่างเป็นธรรม และท้ายที่สุด คือการประเมินผล ซึ่งควรสะท้อนถึงความเห็น ความชอบ และความคาดหวังของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์ (2537) เน้นย้ำหลักการพื้นฐานในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมว่า ประชาชนควรเป็นศูนย์กลางในการแก้ปัญหาของตนเอง โดยรัฐหรือองค์กรภายนอกมีบทบาทเพียงสนับสนุนหรือเสริมพลังเท่านั้น กิจกรรมต่าง ๆ ควรตั้งอยู่บนพื้นฐานวิถีชีวิตของชุมชน ไม่ใช่การยึดเยียดจากภายนอก นอกจากนี้ ยังเน้นถึงการกระจายข้อมูลข่าวสารเพื่อสร้างการรับรู้ที่ลึกซึ้ง ซึ่งต้องอาศัยความเข้าใจอย่างถ่องแท้ในวัฒนธรรมและระบบคิดของชุมชน

ปาริชาติ วลัยเสถียร (2543) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้สองลักษณะ คือ หนึ่ง การมีส่วนร่วมในลักษณะของกระบวนการพัฒนา ซึ่งประชาชนมีบทบาทตั้งแต่การร่วมค้นหาปัญหา วางแผน ตัดสินใจ ดำเนินงาน ติดตามผล และรับผลประโยชน์อย่างเหมาะสม โดยต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของท้องถิ่น และสอง การมีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่งครอบคลุมทั้งการส่งเสริมสิทธิและพลังอำนาจของประชาชนในการบริหารจัดการทรัพยากร และการเปลี่ยนบทบาทรัฐในการพัฒนาโดยกระจายอำนาจลงสู่ท้องถิ่น

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (2527) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมในฐานะเป็นกระบวนการที่รัฐควรส่งเสริมสนับสนุน และเปิดโอกาสให้ประชาชนทั้งในระดับบุคคลและองค์กรได้เข้ามามีบทบาทในการกำหนด

แนวทางการพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับตนเอง โดยเสนอแนวทาง 8 ประการ เช่น การร่วมค้นหาปัญหา การเสนอแนวทางแก้ไข ร่วมตัดสินใจใช้ทรัพยากร ตลอดจนการติดตามและบำรุงรักษาผลสำเร็จของโครงการให้คงอยู่อย่างยั่งยืน

สมชาย สนั่นเมือง (2541) ได้เสนอแนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในมิติของการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยแบ่งออกเป็นสี่ระดับ ได้แก่ ระดับนโยบาย ซึ่งประชาชนควรได้รับข้อมูลอย่างทั่วถึงเกี่ยวกับแนวทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ระดับแผน ที่ต้องมีการสื่อสารเพื่อให้เข้าใจแนวทางการพัฒนาอย่างชัดเจน ระดับปฏิบัติ ซึ่งเน้นการฝึกอบรมและให้คำแนะนำอย่างใกล้ชิดเพื่อให้ชุมชนสามารถดำเนินงานได้อย่างถูกต้อง และสุดท้ายคือระดับการติดตามและประเมินผล ซึ่งควรดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง

พจนา สวนศรี (2546) ขยายแนวคิดการมีส่วนร่วมสู่มิติของการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยระบุว่ากระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนควรเชื่อมโยงกับการพัฒนาสังคมในทุกมิติ ได้แก่ ด้านสิ่งแวดล้อม ที่เน้นการอนุรักษ์และลดผลกระทบ ด้านการเมือง ที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการวางแผนและตัดสินใจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างกลุ่มต่างวัฒนธรรม และด้านเศรษฐกิจ ที่ควรนำไปสู่การกระจายรายได้อย่างเป็นธรรมแก่ชุมชน

Yadav (1980) ได้เสนอแนวคิดเชิงสรุปว่าการมีส่วนร่วมควรครอบคลุมตั้งแต่การร่วมตัดสินใจ การดำเนินงาน การติดตามและประเมินผล ไปจนถึงการรับผลประโยชน์จากกระบวนการพัฒนา ซึ่งล้วนเป็นองค์ประกอบที่สะท้อนถึงเจตจำนงของประชาชนในการเข้ามามีบทบาทอย่างแท้จริง

โดยสรุป กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนมิได้เป็นเพียงกลไกทางเทคนิคในการขับเคลื่อนโครงการพัฒนาเท่านั้น หากแต่ยังเป็นเครื่องมือที่ส่งเสริมการกระจายอำนาจทางการตัดสินใจ ความเสมอภาคในการรับผลประโยชน์ และการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนในการกำหนดอนาคตของตนเอง โดยเฉพาะในบริบทของการจัดการแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งประชาชนต้องเป็นเจ้าของทรัพยากร และเป็นผู้นำในการพัฒนาอย่างมีจิตสำนึกและยั่งยืน

8. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับทัศนคติ

ในการศึกษาทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชน พบว่าแนวคิดเรื่อง “ทัศนคติ” เป็นอีกหนึ่งองค์ความรู้ที่มีความเชื่อมโยงอย่างแนบแน่นกับกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน แนวคิดเรื่องทัศนคตินั้นมีบทบาทสำคัญต่อการแสดงความคิดเห็นและพฤติกรรมของสมาชิกในชุมชนที่มีต่อประเด็นต่าง ๆ ซึ่งพวกเขามีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรง และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการกำหนดแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนได้อย่างเหมาะสม (Creighton, 2000: 61-65)

โดยพื้นฐานแล้ว “ทัศนคติ” (Attitude) หมายถึง ความรู้สึก ความชอบหรือไม่ชอบ ความลำเอียง หรือความคิดเห็นของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งมักจะเกิดขึ้นจากการรับรู้หรือการประเมินสถานการณ์ เหตุการณ์ หรือบุคคลรอบตัว เมื่อเกิดการรับรู้ขึ้น จิตใจของมนุษย์ย่อมตอบสนองด้วยอารมณ์หรือความรู้สึกบางอย่าง ซึ่งส่งผลกระทบต่อความคิดและปฏิกิริยาในจิตใจอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทัศนคติจึงอาจปรากฏออกมาในรูปของพฤติกรรมที่สามารถสังเกตได้ หรือในลักษณะของพฤติกรรมภายในที่ไม่สามารถสังเกตเห็นได้ชัดเจน ทว่ามีแนวโน้มที่จะเป็นพฤติกรรมภายในมากกว่า (ธวัช เอี่ยมเจริญ, 2536)

ทัศนคติหรือเจตคติเป็นแนวคิดที่ได้รับการศึกษาอย่างกว้างขวางในแวดวงจิตวิทยาสังคม โดยนักวิชาการต่างยอมรับว่าทัศนคติมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับพฤติกรรมของบุคคลมากกว่าลักษณะทางจิตใจในด้านอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นความคิด ความรู้สึก หรือแรงจูงใจในการกระทำ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานได้ให้คำจำกัดความของคำว่า “ทัศนคติ” ว่าเป็นคำสมาสระหว่าง “ทัศนะ” หมายถึง ความเห็น และ “คติ” หมายถึง แบบอย่าง เมื่อนำมารวมกันแล้วจึงหมายถึง “ลักษณะของความเห็น” ซึ่งสะท้อนถึงความรู้สึกภายในที่บุคคลมีต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นความเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยก็ตาม

ในขณะที่ Dictionary of Education ให้คำนิยามของ “ทัศนคติ” ว่าเป็นความพร้อมของบุคคลที่จะตอบสนองต่อสถานการณ์ บุคคล หรือสิ่งของในลักษณะที่เป็นการยอมรับหรือปฏิเสธ ซึ่งอาจสะท้อนออกมาในรูปของความพอใจหรือไม่พอใจ (ธวัช เอี่ยมเจริญ, 2536)

กล่าวโดยสรุป ทัศนคติเป็นความคิดเห็นที่มีอารมณ์และความรู้สึกเป็นองค์ประกอบสำคัญ ซึ่งสะท้อนความพร้อมที่จะตอบสนองต่อสถานการณ์ภายนอกในลักษณะเฉพาะ ทัศนคติเป็นสิ่งที่แสดงออกถึงความชอบหรือไม่ชอบ ความเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย และสะท้อนความเชื่อที่มีต่อความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งหนึ่งกับสิ่งอื่น ๆ ซึ่งทัศนคติเหล่านี้อาจเปลี่ยนแปลงไปเมื่อหมดประโยชน์หรือเมื่อเกิดการเรียนรู้ใหม่

ในเชิงพฤติกรรมศาสตร์ ทัศนคติถือเป็นลักษณะทางอารมณ์ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการเรียนรู้ และส่งผลต่อการตอบสนองของบุคคลต่อวัตถุหรือสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่งในลักษณะที่มีความต่อเนื่องและสม่ำเสมอ ทั้งในทางที่เป็นบวกหรือทางลบ ทัศนคติจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคล ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นการสะท้อนของ “ความพร้อมต่อการกระทำ” (agenda for action) หรือที่เรียกว่า องค์ประกอบเชิงพฤติกรรม (behavioral component) ของทัศนคตินั่นเอง

ความเชื่อนานัปการที่ประกอบกันขึ้นเป็นทัศนคติ ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อในแง่ของการอธิบายการประเมินค่า หรือการสนับสนุน ล้วนมีบทบาทเป็นตัวแทนของความพร้อมภายในในการลงมือกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ความพร้อมดังกล่าวนี้สามารถสังเกตได้จากพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกมา ไม่ว่า

จะเป็นการแสดงออกถึงความเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย ชอบหรือไม่ชอบต่อบุคคล สิ่งของ หรือสถานที่ที่เกี่ยวข้อง ทักษะคิดจึงเป็นพลังที่กำหนดทิศทางของปฏิกิริยาและพฤติกรรมของบุคคลที่มีต่อสิ่งแวดล้อมรอบตัวอย่างมีนัยสำคัญ (Creighton, 2000: 61-65)

การที่ทัศนคติเป็นผลมาจากการเรียนรู้ ทำให้ลักษณะของทัศนคติสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามกาลเวลา โดยเฉพาะเมื่อบุคคลได้รับประสบการณ์ใหม่หรือความรู้เพิ่มเติม ความเข้มข้นของประสบการณ์ดังกล่าวมีผลต่อความรวดเร็วหรือช้าของการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ กล่าวคือ หากบุคคลมีประสบการณ์ที่ลึกซึ้งและเข้มข้น ทัศนคติอาจเปลี่ยนแปลงได้อย่างรวดเร็วและชัดเจนยิ่งขึ้น

นิรันดร์ ทัพไชย (2545) ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า ทัศนคติสามารถเข้าใจได้ว่าเป็น “ความโน้มเอียงของบุคคลที่เกิดจากการเรียนรู้ ซึ่งทำให้บุคคลนั้นตอบสนองต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งในลักษณะที่ชอบหรือไม่ชอบ และมักมีเสถียรภาพในช่วงเวลาหนึ่ง” ด้วยเหตุนี้ การศึกษาทัศนคติจึงมิใช่เพียงการพิจารณาความรู้สึกลึกซึ้ง แต่เป็นการทำความเข้าใจถึงกระบวนการทางจิตวิทยาที่นำไปสู่พฤติกรรมที่แสดงออก

องค์ประกอบของทัศนคติ: โครงสร้างและมิติ เพื่อให้เข้าใจทัศนคติได้อย่างลึกซึ้ง จึงมีการเสนอแบบจำลองเชิงโครงสร้างขึ้นมาเพื่อใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์และอธิบายพฤติกรรมของมนุษย์ในเชิงทัศนคติ ซึ่งแบบจำลองที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางมีอยู่สองแนวทาง ได้แก่

1. แบบจำลองทัศนคติสามองค์ประกอบ (Tri-component Attitude Model)
2. แบบจำลองทัศนคติแบบหลายคุณลักษณะ (Multiattribute Attitude Model)

แบบจำลองทัศนคติสามองค์ประกอบ แบบจำลองนี้อธิบายว่าทัศนคติประกอบด้วย 3 องค์ประกอบที่สัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ ได้แก่

1. องค์ประกอบด้านการรับรู้ (Cognitive Component): หมายถึง ความรู้ ความเข้าใจ หรือความเชื่อที่บุคคลมีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งเกิดจากการเรียนรู้ ประสบการณ์ตรง หรือการรับรู้ข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น บุคคลที่รู้ว่าดอยสุเทพตั้งอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ อาจเกิดจากประสบการณ์การเดินทางไปเยือน หรือได้รับข้อมูลจากสื่อสารมวลชนและการศึกษา

2. องค์ประกอบด้านอารมณ์ (Affective Component): เป็นความรู้สึกหรืออารมณ์ที่บุคคลมีต่อสิ่งที่ได้รับรู้ เช่น ความรู้สึกชื่นชอบ หรือไม่ชอบต่อบุคคล สถานที่ หรือผลิตภัณฑ์

3. องค์ประกอบด้านพฤติกรรม (Conative Component): คือแนวโน้มที่บุคคลจะกระทำบางสิ่งบางอย่างอันเป็นผลสืบเนื่องจากความรู้และความรู้สึก เช่น นักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบจังหวัดกระบี่ เนื่องจากรับรู้ว่ายาวงามและน่าท่องเที่ยว ก็มีแนวโน้มที่จะเดินทางไปเยือนเมื่อมีโอกาส

แบบจำลองทัศนคติแบบหลายคุณลักษณะ แบบจำลองนี้พัฒนาขึ้นเพื่อประเมินทัศนคติจากหลายมิติ โดยแบ่งออกเป็น 3 แบบย่อย ได้แก่

1. แบบจำลองทัศนคติต่อวัตถุ (Attitude-toward-object Model): ใช้ในการวัดทัศนคติของบุคคลต่อผลิตภัณฑ์หรือแบรนด์ โดยพิจารณาจากความเชื่อเกี่ยวกับคุณลักษณะต่าง ๆ ของวัตถุนั้น

2. แบบจำลองทัศนคติต่อพฤติกรรม (Attitude-toward-behavior Model): มุ่งประเมินทัศนคติที่บุคคลมีต่อการกระทำที่เฉพาะเจาะจง เช่น การเดินทางท่องเที่ยวไปยังสถานที่แห่งหนึ่ง

3. ทฤษฎีการกระทำที่มีเหตุผล (Theory of Reasoned Action): อธิบายว่าพฤติกรรมของบุคคลเกิดจากความตั้งใจซึ่งได้รับอิทธิพลจากทัศนคติและบรรทัดฐานทางสังคม

องค์ประกอบด้านพฤติกรรม (Conative Component) หมายถึง ความเป็นไปได้หรือความโน้มเอียงที่บุคคลหนึ่งจะกระทำการใดหรือมีพฤติกรรมเฉพาะใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่รับรู้ ตัวอย่างเช่น เมื่อนักท่องเที่ยวรู้ว่ากระบี่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางทะเลที่มีความงดงามแห่งหนึ่งของประเทศไทย เขาจะเกิดความรู้สึกที่ดีหรือชื่นชอบกับกระบี่ในฐานะที่เห็นแหล่งท่องเที่ยว ดังนั้นจึงมีความเป็นไปได้ว่านักท่องเที่ยวผู้นี้จะเดินทางไปกระบี่เพื่อท่องเที่ยวเมื่อใดก็ตามที่เขามีโอกาส

ทัศนคติแบบหลายลักษณะ (Multiattribute Attitude Mode) แบบจำลองนี้พัฒนาขึ้นเพื่อประเมินทัศนคติจากหลายมิติ โดยแบ่งออกเป็น 3 แบบย่อย ได้แก่

1. แบบจำลองทัศนคติต่อวัตถุ (Attitude-toward-object Model): ใช้ในการวัดทัศนคติของบุคคลต่อผลิตภัณฑ์หรือแบรนด์ โดยพิจารณาจากความเชื่อเกี่ยวกับคุณลักษณะต่าง ๆ ของวัตถุนั้น

2. แบบจำลองทัศนคติต่อพฤติกรรม (Attitude-toward-behavior Model): มุ่งประเมินทัศนคติที่บุคคลมีต่อการกระทำที่เฉพาะเจาะจง เช่น การเดินทางท่องเที่ยวไปยังสถานที่แห่งหนึ่ง

3. ทฤษฎีการกระทำที่มีเหตุผล (Theory of Reasoned Action): อธิบายว่าพฤติกรรมของบุคคลเกิดจากความตั้งใจซึ่งได้รับอิทธิพลจากทัศนคติและบรรทัดฐานทางสังคม

กลยุทธ์ในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ การเปลี่ยนแปลงทัศนคติเป็นกระบวนการที่สำคัญ โดยเฉพาะในบริบทของการบริหารจัดการด้านการตลาดและการท่องเที่ยว ซึ่งต้องเข้าใจกลยุทธ์สำคัญ 3 ประการ ได้แก่

1. การเปลี่ยนแปลงในผลิตภัณฑ์ การปรับปรุงลักษณะของผลิตภัณฑ์หรือบริการ เพื่อสร้างภาพลักษณ์ใหม่ เช่น การตกแต่งร้านอาหารให้สวยงามและบริการที่ดีขึ้น

2. การเปลี่ยนแปลงในการรับรู้ การสร้างความเข้าใจใหม่ในผลิตภัณฑ์โดยไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงตัวสินค้า ผ่านการสื่อสารทางการตลาด

3. การเปลี่ยนแปลงในตัวทัศนคติ การเน้นย้ำคุณค่าของผลิตภัณฑ์ เพื่อเปลี่ยนจากทัศนคติที่เป็นกลางไปสู่ทัศนคติที่ดี

ระดับของทัศนคติ ระดับความเข้มข้นของทัศนคติมีบทบาทต่อพฤติกรรมที่แสดงออก ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ลักษณะ คือ

1. ทัศนคติในเชิงบวก (Positive Attitude): ก่อให้เกิดการแสดงออกเชิงบวก และเป็นฐานของการยอมรับสิ่งใหม่
2. ทัศนคติในทางลบ (Negative Attitude): ก่อให้เกิดความรู้สึกไม่ไว้วางใจ ความสงสัย หรือแม้กระทั่งความรังเกียจ
3. ทัศนคติเฉย (Passive Attitude): บุคคลไม่แสดงความรู้สึกหรือความคิดเห็นใด ๆ ต่อวัตถุ

ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติกับความตั้งใจ ทัศนคติมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับความตั้งใจในการกระทำ กล่าวคือ หากบุคคลมีทัศนคติในทางบวก ก็จะมีแนวโน้มที่จะแสดงพฤติกรรมในทางที่สอดคล้องกับทัศนคตินั้น ในทางกลับกัน หากมีทัศนคติในทางลบ ความตั้งใจก็จะลดลงตามไปด้วย ตัวอย่างเช่น บุคคลที่เชื่อว่าสถานที่ท่องเที่ยวแห่งหนึ่งสวยงามแต่ไม่ปลอดภัย ก็อาจมีทัศนคติแบบก้ำกึ่ง ซึ่งส่งผลต่อความตั้งใจที่จะเดินทางไปเพียงในบางโอกาสเท่านั้น

กล่าวโดยสรุป ทัศนคติไม่เพียงแต่มีอิทธิพลต่อการรับรู้และความรู้สึกของบุคคลเท่านั้น แต่ยังเป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดพฤติกรรมและความตั้งใจของบุคคลในหลากหลายบริบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการพัฒนาและบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งจำเป็นต้องให้ความสำคัญต่อการสร้างและเปลี่ยนแปลงทัศนคติของนักท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมและพฤติกรรมที่พึงประสงค์อย่างยั่งยืน

9. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการ

ในการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการ ผู้วิจัยได้พิจารณาองค์ความรู้จากนักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่าน เพื่อสร้างความเข้าใจอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับความหมาย กระบวนการ และองค์ประกอบของการจัดการ โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์แนวคิดเชิงระบบ ซึ่งช่วยให้สามารถประยุกต์ใช้แนวคิดดังกล่าวในการออกแบบกรอบแนวคิดการจัดการที่สอดคล้องกับบริบทของงานวิจัย

สมยศ นาวิการ (2536: 23) ได้เสนอว่า "การจัดการ" คือกิจกรรมหลักของการบริหารที่สำคัญ 4 ประการ ได้แก่ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การสั่งการ (Commanding) และการควบคุม (Controlling) ซึ่งเป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่มีการพัฒนาขึ้นตั้งแต่ช่วงปลายศตวรรษที่ 19 และยังคงเป็นพื้นฐานสำคัญของแนวคิดการบริหารในยุคปัจจุบัน

สร้อยตระกูล อรรถมานะ (2545: 421) ขยายความหมายของกระบวนการจัดการว่า เป็นการดำเนินงานตามลำดับขั้นตอนอย่างเป็นระบบ เพื่อกำหนดว่าควรดำเนินการใด เมื่อใด ที่ไหน และโดย

ใคร ซึ่งช่วยลดความไม่แน่นอนขององค์กร และเพิ่มความมั่นใจแก่สมาชิกภายในองค์กร โดยอ้างถึงความจำเป็นในการมีโครงสร้างการจัดการที่ยืดหยุ่นและสามารถปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์ เพื่อให้การปฏิบัติงานเกิดประสิทธิผลสูงสุด

นราวุธ ระพันธ์คำ (2562) กล่าวถึงการจัดการในฐานะภารกิจสำคัญที่ทำหน้าที่ประสานงานระหว่างบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีเป้าหมายร่วมกัน โดยเฉพาะในบริบทที่แต่ละฝ่ายไม่สามารถบรรลุผลสำเร็จได้ด้วยตนเอง จำเป็นต้องอาศัยการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพเพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ (2545: 211) ได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการในลักษณะของ "กระบวนการ" ที่ประกอบด้วยสามองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่

1. กระบวนการนำเข้า (Input) เป็นการรวบรวมทรัพยากรทางการบริหารซึ่งแต่เดิมมี 4 ประการ (4 M's) ได้แก่ คน (Man), เงิน (Money), วัสดุดิบ (Material), และวิธีการจัดการ (Method/Management) ต่อมาได้มีการขยายเพิ่มเติมเป็น 6 M's โดยรวมถึงเครื่องจักรกล (Machine) และการตลาด (Market) และพัฒนาเป็น 7 M's ด้วยการเพิ่มขวัญกำลังใจ (Morale) และท้ายที่สุดในยุคโลกาภิวัตน์ ได้รวมข้อมูลข่าวสาร (Message) เป็นองค์ประกอบที่ 8 (8 M's) ซึ่งสะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงของการจัดการที่ต้องตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมที่ซับซ้อนมากขึ้น

2. กระบวนการประมวลผล (PROCESS) คือการดำเนินกิจกรรมหลักที่ผู้บริหารต้องปฏิบัติ ซึ่งมีวิวัฒนาการอย่างต่อเนื่อง เริ่มจากแนวคิดของ Fayol (1916) ที่เสนอโมเดล POCCC (Planning, Organizing, Commanding, Coordinating, Controlling) ต่อมา Gulick and Urwick (1973) ได้ปรับเปลี่ยนให้สั้นลงเป็น POSDC โดยตัดบางองค์ประกอบออก และในปี 1988 Koontz (1972) มีความคิดเห็นว่าหน้าที่ทางการจัดการ คือ POSDC ได้แก่ การวางแผน (Planning), การจัดองค์การ (Organizing), การจัดคนเข้าทำงาน (Staffing), การอำนวยการ (Directing), และการควบคุม (Controlling) ซึ่งเป็นแนวคิดของเขา เปลี่ยนแปลงไปชัดเจน

โดย Koontz and Weihrich (1988) ได้ปรับเปลี่ยนให้สั้นลงเป็น POSDC โดยตัดบางองค์ประกอบออก และในปี 1988 Koontz และ Weihrich ได้ปรับเปลี่ยนคำว่า "Directing" เป็น "Leading" เพื่อสะท้อนมิติความเป็นผู้นำในกระบวนการจัดการมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ แนวคิดเรื่องหน้าที่ทางการจัดการยังคงได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในยุคปัจจุบัน

3. กระบวนการนำออก (Output) เป็นผลลัพธ์ที่เกิดจากการแปรรูปทรัพยากรเข้าสู่กระบวนการบริหาร เป้าหมายขององค์กรสามารถจำแนกได้เป็นสองกลุ่มหลัก คือ องค์กรที่มุ่งแสวงหากำไร (Profit-Oriented Organization) และองค์กรที่ไม่แสวงหากำไร (Non-Profit Organization) หรือสามารถจำแนกตามวัตถุประสงค์ของการดำเนินงาน ได้แก่ องค์กรที่มุ่งเน้นการผลิตสินค้า และองค์กรที่มุ่งเน้นการให้บริการ

นอกจากนี้ Druck (2006) ยังได้เน้นว่าการจัดการคือการดำเนินงานที่มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ผ่านกระบวนการบริหารทั้งสี่ประการ ได้แก่ การวางแผน การจัดองค์กร การชี้นำ และการควบคุม โดยครอบคลุมการจัดการในหลากหลายมิติ ทั้งการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ การจัดการทรัพยากรมนุษย์ การจัดการกลุ่มงาน รวมถึงการบริหารในบริบทระหว่างประเทศ

จากการสังเคราะห์แนวคิดข้างต้น แสดงให้เห็นว่าการจัดการไม่ใช่เพียงกระบวนการในการบรรลุเป้าหมายขององค์กรเท่านั้น แต่ยังเป็นศิลปะและวิทยาศาสตร์ของการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ภายใต้ระบบที่มีความยืดหยุ่นและสามารถตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงของโลกยุคใหม่ได้อย่างเหมาะสม

10. แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยว

การส่งเสริมการท่องเที่ยว (Tourism Promotions) เป็นกระบวนการหนึ่งที่มีความสำคัญยิ่งต่อการขับเคลื่อนภาคการท่องเที่ยว โดยเฉพาะในบริบทของเศรษฐกิจฐานราก การส่งเสริมการท่องเที่ยวมิใช่เพียงแค่อีกกิจกรรมที่มุ่งเน้นการขายสินค้าและบริการ หากแต่เป็นกระบวนการเชิงยุทธศาสตร์ที่ใช้กลไกทั้งแบบที่มีบุคคลเป็นสื่อกลาง (Personal Promotion) และแบบที่ไม่ใช้บุคคลเป็นสื่อกลาง (Non-Personal Selling) เพื่อกระตุ้นให้เกิดความสนใจและนำไปสู่การตัดสินใจของนักท่องเที่ยวในการเลือกซื้อสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยว

กระบวนการดังกล่าวมีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งผ่านสินค้าและบริการจากผู้ผลิตหรือผู้ให้บริการไปสู่ผู้บริโภคอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด โดยเน้นความรวดเร็วในการเข้าถึง การสร้างความพึงพอใจ และการสร้างผลกำไรให้แก่ธุรกิจท่องเที่ยว อันเป็นเป้าหมายหลักที่สะท้อนถึงความสำเร็จในการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยว (นิรันดร์ ทัพไชย, 2545)

10. วัตถุประสงค์ในการส่งเสริมการท่องเที่ยว

การส่งเสริมการท่องเที่ยวมีวัตถุประสงค์หลักที่ครอบคลุมหลายมิติ ซึ่งสามารถจำแนกออกได้ดังนี้

1. เพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารทางการท่องเที่ยว ทั้งในด้านสถานที่ท่องเที่ยว ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น วัฒนธรรมประเพณี และบริการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว รวมถึงการให้ความรู้ที่ถูกต้องและทันสมัยแก่กลุ่มเป้าหมาย
2. เพื่อกระตุ้นการเดินทางเข้ามาของนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยว ซึ่งจะช่วยให้เพิ่มรายได้และกระจายผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจไปสู่ชุมชนและภูมิภาคต่าง ๆ

3. เพื่อรักษาและขยายส่วนแบ่งทางการตลาดด้านการท่องเที่ยว (Tourism Market Share) ให้มีความมั่นคงและสามารถแข่งขันได้ในระดับประเทศและนานาชาติ

4. เพื่อเสริมสร้างการรับรู้และภาพลักษณ์ที่ดี เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว การบริการ และอัตลักษณ์ของพื้นที่ท่องเที่ยวนั้น ๆ ให้เป็นที่ยอมรับในวงกว้าง

5. เพื่อเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวในระยะยาว ด้วยการวางแผนและดำเนินกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

6. เพื่อสร้างข้อได้เปรียบในการแข่งขัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างความโดดเด่นทางการตลาดผ่านการนำเสนอจุดขายเฉพาะ (Unique Selling Proposition) ของแหล่งท่องเที่ยว

ในกระบวนการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างมีประสิทธิภาพ การสื่อสารทางการตลาดถือเป็นหัวใจสำคัญในการสร้างการรับรู้ ความเข้าใจ และแรงจูงใจให้แก่นักท่องเที่ยว ทั้งนี้ "ส่วนประสมทางการตลาดด้านการส่งเสริมการตลาด" (Promotion Mix) คือ ชุดของเครื่องมือที่ถูกนำมาใช้เพื่อสนับสนุนการสื่อสารระหว่างผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวกับกลุ่มลูกค้าเป้าหมาย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแจ้งข่าวสาร กระตุ้นทัศนคติ และโน้มน้าวให้เกิดพฤติกรรม การซื้อ หรือการเดินทางท่องเที่ยว ซึ่งส่วนประสมการส่งเสริมการตลาดประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 4 ประการ ได้แก่ การโฆษณา การประชาสัมพันธ์ การขายโดยบุคคล และการส่งเสริมการขาย

1. การโฆษณา (Advertising)

การโฆษณานับเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์หรือบริการด้านการท่องเที่ยวไปยังนักท่องเที่ยวในวงกว้าง โดยมีลักษณะสำคัญ 5 ประการ ได้แก่ 1) การนำเสนอข่าวสารหรือความคิดเห็นเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยวให้แก่นักท่องเที่ยว 2) การกระตุ้นให้เกิดการคล้อยตามหรือสนใจในผลิตภัณฑ์ 3) การใช้เหตุผลทั้งที่เป็นจริงและสมมติในการจูงใจ 4) การใช้สื่อกลาง เช่น โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ และสื่อดิจิทัล ในการถ่ายทอดข้อมูล และ 5) การเปิดเผยตัวตนของผู้โฆษณาอย่างชัดเจนเพื่อสร้างความเชื่อมั่นในข้อมูล

ในบริบทของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การโฆษณามีบทบาทอย่างยิ่งในการทำให้กลุ่มเป้าหมายรับรู้ถึงคุณค่าและเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งอาจเป็นพื้นที่ธรรมชาติ วัฒนธรรมท้องถิ่น หรือวิถีชีวิตชุมชนที่สอดคล้องกับหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน แม้แหล่งท่องเที่ยวจะมีศักยภาพเพียงใด หากปราศจากการโฆษณา ย่อมไม่อาจเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. การประชาสัมพันธ์ (Public Relations)

การประชาสัมพันธ์ในการท่องเที่ยวมิได้มุ่งเน้นเพียงการเผยแพร่ข้อมูลเท่านั้น หากแต่เป็นการสร้างความเข้าใจและภาพลักษณ์ที่ดีให้แก่ธุรกิจท่องเที่ยวและผลิตภัณฑ์ ด้วยการใช้สื่อหรือกิจกรรมที่ไม่ใช่เชิงพาณิชย์เป็นเครื่องมือในการสื่อสาร โดยมีเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีกับนักท่องเที่ยวและสาธารณชน

รูปแบบหนึ่งที่มีความนิยมคือ "การโฆษณาเพื่อประชาสัมพันธ์" ซึ่งมุ่งเน้นการให้ความรู้ การสร้างภาพพจน์ และส่งเสริมวัฒนธรรมและสังคม มากกว่าการขายผลิตภัณฑ์โดยตรง ลักษณะสำคัญของการโฆษณาในลักษณะนี้ประกอบด้วย 1) การให้ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว 2) การเสริมสร้างภาพลักษณ์ของธุรกิจ 3) การส่งเสริมคุณค่าทางสังคมและวัฒนธรรม 4) การเน้นการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม และ 5) การนำเสนอในลักษณะของข่าวสารธุรกิจซึ่งแสดงถึงความรับผิดชอบต่อสังคม

3. การส่งเสริมการขาย (Sales Promotion)

ในยุคปัจจุบันที่การแข่งขันในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวทวีความเข้มข้นมากขึ้น การส่งเสริมการขายกลายเป็นเครื่องมือที่จำเป็นเพื่อกระตุ้นให้เกิดการซื้อหรือการเดินทางในช่วงเวลาสั้น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวมีความคล้ายคลึงกันจนยากจะแยกแยะ การเสนอสิ่งจูงใจ เช่น การลดราคา การแจกของแถม หรือการจัดกิจกรรมพิเศษ จึงมีบทบาทในการเร่งตัดสินใจของผู้บริโภค

ปัจจัยที่ส่งผลให้การส่งเสริมการขายมีความสำคัญเพิ่มขึ้น ได้แก่ 1) การขาดความแตกต่างของผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยว 2) ความยากในการสร้างโฆษณาที่โดดเด่นจากคู่แข่ง 3) การแข่งขันด้านราคาและสิทธิพิเศษ 4) ต้นทุนในการโฆษณาที่สูงขึ้น และ 5) พฤติกรรมผู้บริโภคที่เปลี่ยนแปลงไป อาทิ การลดเวลาการรับชมโทรทัศน์ จึงจำเป็นต้องปรับวิธีการส่งเสริมให้เหมาะสมกับพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงนี้

4. การขายโดยบุคคล (Personal Selling)

การขายโดยบุคคลเป็นรูปแบบของการสื่อสารแบบเผชิญหน้า ซึ่งผู้แทนขายสามารถปรับเปลี่ยนวิธีการสื่อสารให้เหมาะสมกับความต้องการเฉพาะของลูกค้าแต่ละรายได้ จึงถือเป็นเครื่องมือที่มีความยืดหยุ่นและมีประสิทธิภาพสูง โดยเฉพาะในผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวที่ต้องการการอธิบายหรือแนะนำอย่างละเอียด

บทบาทของพนักงานขายในกระบวนการส่งเสริมการท่องเที่ยวประกอบด้วย 5 ประการสำคัญ ได้แก่ 1) การแสวงหาลูกค้าใหม่ 2) การสื่อสารข้อมูลอย่างชัดเจนและน่าเชื่อถือ 3) การปิดการขาย 4) การให้บริการหลังการขาย และ 5) การรวบรวมข้อมูลและความเห็นจากลูกค้าเพื่อนำไปพัฒนาบริการให้ดียิ่งขึ้น

จะเห็นได้ว่า ส่วนประสมทางการตลาดในด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างภาพลักษณ์ เพิ่มการรับรู้ และกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมการท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งต้องอาศัยการสื่อสารที่มีความละเอียดอ่อน ครอบคลุมทั้งด้านข้อมูล สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม การบริหารจัดการที่มีการผสมผสานเครื่องมือทางการตลาดอย่าง

ครบถ้วนและเหมาะสม จึงเป็นกลยุทธ์สำคัญที่สามารถนำไปสู่การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ทั้งในเชิงเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมในระยะยาว

11. แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism: CBT) เป็นแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญกับความยั่งยืนในมิติสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม โดยมีจุดเน้นสำคัญที่การให้ชุมชนเป็นผู้กำหนดทิศทาง เป็นเจ้าของ และเป็นผู้จัดการกิจกรรมท่องเที่ยวในพื้นที่ของตนเองอย่างมีบทบาทและความรับผิดชอบ อันเป็นกระบวนการที่ส่งเสริมให้ชุมชนสามารถเรียนรู้และเติบโตควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ทรัพยากรและเอกลักษณ์ของพื้นที่

ภายใต้แนวทางดังกล่าว การท่องเที่ยวโดยชุมชนมิได้เป็นเพียงการเปิดพื้นที่ให้ผู้มาเยือนได้สัมผัสวิถีชีวิต หากแต่เป็นการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในท้องถิ่นให้สามารถมีบทบาทในการคิดตัดสินใจ และดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวได้ด้วยตนเอง เพื่อให้เกิดการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่ ทั้งนี้เป้าหมายสำคัญคือการอยู่ร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ควบคู่กับการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมในทุกมิติของการจัดการการท่องเที่ยว

แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนดังกล่าวอาศัยกรอบแนวคิดหลักซึ่งผู้วิจัยนำมาประกอบการศึกษาและวิเคราะห์ ได้แก่

1. กระบวนการเรียนรู้ของการท่องเที่ยวโดยชุมชน
2. หลักการทำงานของการทำงานของการท่องเที่ยวโดยชุมชน
3. กระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว
4. การประเมินความเป็นไปได้ของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน
5. การเตรียมความพร้อมของชุมชนในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว
6. รูปแบบของการท่องเที่ยวโดยชุมชน และ
7. องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

รชพร จันทรสว่าง (2546) การท่องเที่ยวโดยชุมชนหมายถึงการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในพื้นที่ซึ่งมีลักษณะเป็นชุมชน โดยมีปัจจัยสำคัญคือ "การมีส่วนร่วมของชุมชน" ในการบริหารจัดการพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยว ทั้งนี้แนวทางดังกล่าวมิได้มุ่งเน้นเพียงผลกำไรทางเศรษฐกิจ แต่ยังมีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนไว้ควบคู่กัน

พจนานุกรม (2546) เสริมว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นกระบวนการที่ให้ชุมชนเป็นแกนกลางในการตัดสินใจ มีสิทธิกำหนดทิศทางและควบคุมการจัดการต่าง ๆ ด้วยตนเอง โดยมุ่งหวังให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างผู้มาเยือนกับเจ้าของพื้นที่อย่างมีความหมาย

สินธุ์ สโรบล et al. (2546) ได้นำเสนอภาพของการท่องเที่ยวโดยชุมชนในมิติที่ครอบคลุมมากขึ้น โดยกล่าวว่าแนวคิดนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการมองว่าชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากร และเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงจากการท่องเที่ยว ทรัพยากรทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม วิถีชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่น ล้วนกลายเป็นทุนสำคัญในการพัฒนาและจัดการกิจกรรมท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ ทั้งนี้เพื่อสร้างประโยชน์ให้แก่ชุมชนอย่างยั่งยืนทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม รวมถึงเพื่อส่งต่อทรัพยากรเหล่านี้ให้คนรุ่นหลังได้อย่างมั่นคง

อีกทั้งยังมีการเน้นย้ำถึงความสำคัญของการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ ความเข้าใจ และทักษะในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างครอบคลุม ตั้งแต่กระบวนการคิด การวางแผน การดำเนินงาน การประเมินผล ตลอดจนการจัดสรรผลประโยชน์ โดยคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับของระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมอย่างสำคัญ

กล่าวโดยสรุป แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงเป็นแนวทางการพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับศักยภาพจากภายในชุมชน ซึ่งอาจมีความหลากหลายแตกต่างกันไปตามลักษณะของทรัพยากร วัฒนธรรม และภูมิปัญญาในแต่ละพื้นที่ แนวคิดนี้ยึดโยงอยู่กับการมีส่วนร่วมของชุมชนในฐานะ "เจ้าของกิจกรรม" มากกว่าจะเป็น "ผู้รับผล" จากกิจกรรมภายนอก อันนำไปสู่การกระจายรายได้อย่างทั่วถึง เพิ่มความเข้มแข็งทางสังคม และส่งเสริมความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ของท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

12. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความร่วมมือ

ความร่วมมือถือเป็นกระบวนการสำคัญในบริบทของการบริหารจัดการร่วมกันในระดับองค์กร เครือข่าย หรือแม้แต่วิธีระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ ที่มีเป้าหมายร่วมกันในการแก้ไขปัญหาหรือพัฒนากิจกรรมบางประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถานการณ์ที่การดำเนินงานโดยลำพังขององค์กรหนึ่งองค์กรใดไม่สามารถนำไปสู่ความสำเร็จได้ หรืออาจประสบความสำเร็จได้ยากหากปราศจากการประสานพลังกับผู้อื่น (Agranoff and McGuire, 2006)

กระบวนการของความร่วมมือมิได้เป็นเพียงการทำงานร่วมกันในช่วงเวลาเดียวเท่านั้น หากแต่ยังหมายถึงการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องหลากหลายฝ่ายในห้วงเวลาที่แตกต่างกัน ภายใต้บริบทและจุดประสงค์เดียวกัน โดยที่ McGuire (2006: 33) ได้ชี้ให้เห็นถึงพลวัตของบทบาทซึ่งเปลี่ยนแปลงไปตามลำดับขั้นตอนของความร่วมมือ

Wood and Gray (1991) ได้เสนอว่า ความร่วมมือเป็นกระบวนการที่ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการกำหนดโครงสร้าง หน้าที่ และกฎเกณฑ์ของการดำเนินงานร่วมกัน ทั้งนี้ ความร่วมมือที่แท้จริงจะเกิดขึ้นเมื่อผู้มีส่วนร่วมมีเป้าหมายร่วมกัน มีความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการ ยอมรับผู้นำร่วมกัน และมีความตั้งใจที่จะดำเนินงานร่วมกันในระยะยาว ตั้งแต่ขั้นตอนการวางแผน การลงมือปฏิบัติ ไปจนถึงการประเมินผล โดยยอมรับทั้งโอกาส ความเสี่ยง และผลที่อาจเกิดขึ้นร่วมกัน ตลอดจนการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพร่วมกัน การติดต่อสื่อสารอย่างต่อเนื่อง และการตัดสินใจร่วมกันอย่างมีเอกภาพ

Lucas (1998) อธิบายว่า ความร่วมมือในระดับองค์กรเกิดขึ้นจากความต้องการร่วมกันของบุคคลหรือองค์กร ที่พร้อมจะรับผิดชอบต่อการกิจอย่างเป็นกลุ่ม โดยเน้นการทำงานร่วมกัน การสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ การมีพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและการวิพากษ์ตนเองในหมู่สมาชิก ทั้งยังเสริมสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกันเป็นพื้นฐานสำคัญในการดำเนินงาน

Robbins and Finley (1998) เน้นย้ำว่า ความร่วมมือคือการที่ทุกฝ่ายให้การสนับสนุนซึ่งกันและกันด้วยเป้าหมายที่จะได้รับประโยชน์ร่วมกัน และรักษาความต่อเนื่องของทีมในการปฏิบัติงาน เพื่อผลประโยชน์ร่วมกันอย่างยั่งยืน

Graham and Wright (1999) ได้ศึกษาแนวคิดของความร่วมมือจากการสอบถามผู้เชี่ยวชาญ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาตัวชี้วัดของความร่วมมือ โดยสรุปว่า ความร่วมมือคือการทำงานร่วมกัน การมีส่วนร่วมในกิจกรรม การวางแผน การแบ่งปัน และการมุ่งสู่เป้าหมายร่วมกัน ซึ่งสามารถจำแนกเป็นองค์ประกอบหลัก 3 ประการ ได้แก่ 1) การวางแผนร่วมกัน (Planning) 2) การแบ่งปันทรัพยากรและข้อมูล (Sharing) และ 3) การดำเนินงานเพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกัน (Goal Achieving Activities)

จากการศึกษาวิจัยงานของ วรสุตา สุขารมณ (2554) ซึ่งได้วิเคราะห์องค์ประกอบของความร่วมมือในบริบทของการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว พบว่าความร่วมมือสามารถแยกออกได้เป็น 5 องค์ประกอบสำคัญ ได้แก่

1. องค์ประกอบด้านการร่วมมือในการทำแผน หมายถึงการที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมกันกำหนดทิศทางการดำเนินงาน และวางแผนกลยุทธ์ในการจัดกิจกรรมหรือโครงการพัฒนาการท่องเที่ยว มีการแลกเปลี่ยนนโยบาย และร่วมกันหาทางออกต่อปัญหาที่เกิดขึ้น
2. องค์ประกอบด้านการแลกเปลี่ยนข้อมูล คือการสนับสนุนซึ่งกันและกันในด้านข้อมูลข่าวสาร และองค์ความรู้ที่จำเป็นต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว โดยมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลในลักษณะของการสร้างฐานความรู้ร่วมกัน ส่งเสริมความเข้าใจ และการเรียนรู้ร่วมกัน ตลอดจนการแลกเปลี่ยนเทคโนโลยีเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการดำเนินงาน

3. องค์ประกอบด้านการปฏิบัติร่วมกัน หมายถึงการลงมือปฏิบัติงานร่วมกันของหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยเกิดการตัดสินใจร่วมกัน การแบ่งปันทรัพยากร การสร้างความสัมพันธ์ การสื่อสารและการเจรจาร่วมกัน ซึ่งส่งผลให้เกิดการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันในทุกมิติของการดำเนินงาน

4. องค์ประกอบด้านการประเมินผลร่วมกัน หมายถึงการที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องสามารถประเมินผลการดำเนินงานร่วมกันได้อย่างโปร่งใส และยอมรับในผลของการประเมินเพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาปรับปรุงกระบวนการในอนาคต

5. องค์ประกอบด้านการบันทึกข้อตกลง คือการจัดทำข้อตกลงความร่วมมืออย่างเป็นทางการในรูปแบบของเอกสาร เพื่อเป็นหลักประกันในการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในระยะยาว ผ่านการประชุมหารือและตกลงร่วมกันระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงได้นำองค์ประกอบทั้ง 5 ประการมาใช้เป็นกรอบในการศึกษาความร่วมมือด้านการท่องเที่ยวระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนท้องถิ่น โดยเน้นย้ำถึงกระบวนการมีส่วนร่วมในทุกมิติ เพื่อมุ่งสู่การสร้างแนวทางการจัดการความร่วมมือของชุมชนที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนในบริบทของตนเอง ผ่านการเชื่อมโยงการดำเนินงานในทุกภาคส่วนอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

การบอกต่อ (word of mouth WOM) หมายถึง การที่บุคคลตั้งใจจะแนะนำตราสินค้า หรือองค์กรใด ๆ ให้กับบุคคลอื่น (Keiningham et al., 2007) ทั้งนี้การบอกต่อนั้นเป็นส่วนหนึ่งของพฤติกรรมที่สะท้อนถึงความภักดีของลูกค้า

ทั้งนี้ Dick and Basu (1994) และ Hagel and Armstrong (1997) พบว่า ลูกค้าที่มีความภักดีจะกล่าวถึงผู้ให้บริการที่พวกเขาผูกพันในแง่ดีแก่บุคคลอื่น และพร้อมที่จะออกตัวปกป้องเมื่อพบว่าบุคคลอื่นกล่าวถึงผู้ให้บริการรายดังกล่าวในแง่ที่ไม่ดี (Reichheld, 2004) ด้วยเหตุนี้ การแนะนำผู้อื่น จึงมักกล่าวอ้างถึง การบอกต่อแบบปากต่อปาก (word of mouth) ที่หมายถึง การบอกต่อ การสื่อสาร ระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสาร ระหว่างบุคคลต่อบุคคล เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ บริการ หรือตราสินค้า โดยไม่ใช้การโฆษณาหรือการสื่อสารเชิงธุรกิจ (สรพวัต กันตามระ, 2559)

ขณะเดียวกัน การบอกต่อ/แนะนำผู้อื่น ยังสะท้อนถึงประสบการณ์ที่ดีที่ผู้บริโภคมีต่อผลิตภัณฑ์ หรือผู้ให้บริการจนอยากส่งมอบประสบการณ์และความประทับใจที่ดี (experience and positive impression) ไปสู่ลูกค้ารายอื่น ๆ รวมถึงยังสะท้อนถึงความตั้งใจใช้บริการในอนาคตอีกด้วย (Kim et al., 2009; Serra Cantallops and Salvi, 2014)

การบอกต่อนั้นเป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อการตัดสินใจของผู้บริโภค (Litvin et al., 2008) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่ลูกค้ายากที่จะจับ

ต้อง หรือวัดความแตกต่างของสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ได้ก่อนที่จะไปท่องเที่ยว ณ สถานที่ท่องเที่ยวแห่งนั้นจริง ๆ

การศึกษาของ Kim et al. (2001) เผยให้เห็นว่า ลูกค้าที่มีความสัมพันธ์อันดีกับที่พัก หรือสถานที่ท่องเที่ยวใด ๆ ในระดับสูง จะเกิดความผูกพันและพร้อมที่จะบอกต่อ หรือแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวอื่น ๆ แก่ผู้อื่น ตลอดจนมีความถี่ในการท่องเที่ยว ณ สถานที่แห่งนั้นเพิ่มมากขึ้นอีกด้วย ขณะเดียวกัน การบอกต่อยังเป็นเครื่องสะท้อนถึงความภักดีของนักท่องเที่ยวที่มีต่อสถานที่ท่องเที่ยวอื่น ๆ (Jang and Feng, 2007) โดยผลการศึกษาในอดีตพบว่า ความตั้งใจที่จะท่องเที่ยว ณ สถานที่ท่องเที่ยวใด ๆ ของนักท่องเที่ยวบางส่วนหนึ่งเกิดจากสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ และแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ ขณะที่อีกส่วนหนึ่งเป็นอิทธิพลจากการบอกต่อของนักท่องเที่ยวรายอื่น (Darnell and Johnson, 2001) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันที่การบอกต่อแบบปากต่อปากนั้นสามารถแพร่กระจายผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็ว และมีผลต่อยกท่องเที่ยวทั่วโลกเป็นจำนวนมาก (Gretzel et al., 2008)

ทั้งนี้ การบอกต่อ หมายถึง ความตั้งใจของนักท่องเที่ยวที่จะแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวที่ตนเองพึงพอใจให้กับบุคคลอื่น รวมถึงแบ่งปันประสบการณ์ดี ๆ ที่ได้รับจากแหล่งท่องเที่ยวนั้นให้กับผู้อื่นผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น สื่อสังคมออนไลน์ หรือกระดานข่าว เป็นต้น (Gretzel et al., 2008) ทั้งนี้ การแนะนำผู้อื่น เป็นแนวทางการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพอย่างมากในธุรกิจด้านการบริการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคปัจจุบัน ที่ผู้บริโภคสามารถรับรู้และแบ่งปันข่าวสารผ่านสื่อต่าง ๆ ได้โดยสะดวก ผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ หรือสื่ออินเทอร์เน็ตต่าง ๆ (Leung and Bai, 2013) จึงอาจกล่าวได้ว่า การบอกต่อนั้นถือเป็นพฤติกรรมที่ช่วยส่งเสริมให้การท่องเที่ยวในสถานที่ท่องเที่ยวนั้นเกิดความยั่งยืน และช่วยสะท้อนถึงประสบการณ์ดี ๆ ที่นักท่องเที่ยวได้รับจากสถานที่ท่องเที่ยวแห่งนั้นในอีกทางหนึ่งด้วย

จากแนวคิดและทฤษฎีข้างต้น สรุปได้ว่า การบอกต่อ หมายถึง ความตั้งใจของนักท่องเที่ยวที่จะแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวที่ตนเองพึงพอใจให้กับบุคคลอื่น รวมถึงแบ่งปันประสบการณ์ดี ๆ ที่ได้รับจากแหล่งท่องเที่ยวนั้นให้กับผู้อื่นผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น สื่อสังคมออนไลน์ หรือกระดานข่าว เป็นต้น

ความตั้งใจเที่ยวซ้ำ (intention to revisit REVISIT) ความตั้งใจเที่ยวซ้ำนั้นมีความเกี่ยวข้องกับความตั้งใจซื้อซ้ำของลูกค้า (repurchases intention) โดยความตั้งใจซื้อซ้ำนั้นหมายถึง การที่บุคคลตัดสินใจที่จะซื้อหรือใช้บริการผลิตภัณฑ์ใด ๆ จากผู้ให้บริการรายเดิมอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ (Hellier et al., 2003) โดยความตั้งใจเที่ยวซ้ำนั้นถือเป็นส่วนหนึ่งของความตั้งใจซื้อซ้ำของผู้บริโภค (Huang et al., 2014) โดยผลการศึกษาในอดีตพบว่า ความตั้งใจเที่ยวซ้ำของนักท่องเที่ยวเป็นแรงผลักดันหนึ่งที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกสถานที่ท่องเที่ยวใด ๆ ของนักท่องเที่ยว (Wang et al., 2012) เช่นเดียวกับ นักวิชาการจำนวนหนึ่ง (Chi and Qu, 2008; Choi et al., 2011;

Kozak, 2001; Ramkissoon et al., 2011; Wang and Hsu, 2010) ที่เห็นพ้องต้องกันว่า ความตั้งใจเที่ยวซ้ำ หมายถึง ความเต็มใจที่จะท่องเที่ยวยังสถานที่ท่องเที่ยวเดิม ๆ หรือแหล่งท่องเที่ยวในประเทศเดิม ๆ ของนักท่องเที่ยว

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้น อาจกล่าวได้ว่า ความตั้งใจเที่ยวซ้ำ หมายถึง ความเต็มใจที่จะท่องเที่ยวยังสถานที่ท่องเที่ยวเดิม ๆ หรือแหล่งท่องเที่ยวในเมืองรองจังหวัดเดิม ๆ ของนักท่องเที่ยว ทั้งนี้การศึกษาในอดีตแสดงให้เห็นว่า ความตั้งใจใช้บริการซ้ำของลูกค้านั้นสะท้อนถึงความภักดีที่ลูกค้ามีต่อร้านค้าหรือตราสินค้า (Garbarino and Johnson, 1999; Zhang and Bloemer, 2008) ขณะเดียวกัน ความพึงพอใจในสถานที่ท่องเที่ยวส่งผลให้นักท่องเที่ยวเกิดความตั้งใจเที่ยวซ้ำ รวมถึงความตั้งใจที่จะแนะนำ และบอกต่อสถานที่ท่องเที่ยวนั้นแก่บุคคลอื่นอีกด้วย (Baker and Crompton, 2000; Bigné et al., 2001; Castro et al., 2007; Chen and Tsai, 2007; Crompton and Love, 1995; Parasuraman et al., 1988; Yoon and Uysal, 2005)

จากความหมาย แนวคิดและทฤษฎีข้างต้น ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า ความตั้งใจเที่ยวซ้ำ หมายถึง ความเต็มใจที่จะท่องเที่ยวยังสถานที่ท่องเที่ยวเดิม ๆ หรือแหล่งท่องเที่ยวในเมืองรองจังหวัดเดิม ๆ ของนักท่องเที่ยว

ความเต็มใจที่จะจ่ายซื้อเพื่อการท่องเที่ยว (willingness to pay for trip WILLING) ได้รับการพัฒนาจากความเต็มใจซื้อของผู้บริโภค โดย ความเต็มใจซื้อ (willingness to pay) หมายถึง ราคาสูงสุดที่ลูกค้ายอมรับได้ในการซื้อสินค้าหรือบริการจากผู้ขายรายใดรายหนึ่ง (Franke and Schreier, 2008; Wertenbroch and Skiera, 2002) ขณะที่ Lee et al. (2012) ได้ให้นิยามของความเต็มใจซื้อของนักท่องเที่ยวนั้น หมายถึง ความสมัครใจที่จะจ่ายซื้อสินค้าหรือบริการเพื่อการท่องเที่ยว ความเต็มใจซื้อนั้นก็เกี่ยวข้องกับความสมัครใจที่จะซื้อสินค้าหรือบริการชนิดใดชนิดหนึ่งโดยการเปรียบเทียบราคากับคุณค่าในใจของลูกค้า และพร้อมที่จะจ่ายซื้อสินค้าหรือบริการนั้นในราคาที่สูงกว่าราคาตลาด ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับว่า ลูกค้ารู้สึกชื่นชอบสินค้าหรือบริการนั้นมากน้อยเพียงใด ในอีกมุมหนึ่ง ความเต็มใจซื้อจึงเป็นเครื่องกำหนดมูลค่าสูงสุดที่ลูกค้ายินยอมที่จะจ่ายซื้อสินค้าหรือบริการใด ๆ ให้กับองค์กรด้วยเช่นกัน (Balderjahn et al., 2013)

อารมณ์ ความรู้สึก และปัจจัยทางจิตวิทยา (mood, feelings, and psychological condition) ล้วนส่งผลต่อความเต็มใจซื้อของผู้บริโภคทั้งสิ้น การศึกษาในลักษณะเดียวกันพบว่า ความรู้สึกพึงพอใจของลูกค้ายังมีอิทธิพลต่อการใช้จ่ายและพฤติกรรมของลูกค้าด้วยเช่นกัน (Kyle et al., 2003; Mooradian and Olver, 1997; Prayag and Ryan, 2012; Williams and Moran, 1989) สอดคล้องกับแนวคิดของ Balderjahn et al. (2013) ที่เสนอว่า ความเต็มใจซื้อเป็นเครื่องกำหนดมูลค่าสูงสุดที่ลูกค้าจะยอมจ่ายซื้อสินค้าหรือบริการให้กับองค์กร จากนั้นจึงสรุปได้ว่า ความเต็มใจที่จะจ่ายซื้อเพื่อการท่องเที่ยว

นั้น หมายถึง แนวโน้มที่นักท่องเที่ยวจะยอมจ่ายค่าบริการ ผลิตภัณฑ์ หรือให้การสนับสนุนด้านการท่องเที่ยวแก่เมืองรองเมืองใดเมืองหนึ่งอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ แม้ว่า ราคาค่าใช้จ่ายในการเดินทางท่องเที่ยวครั้งนั้นจะมีราคาสูงกว่าการท่องเที่ยวไปยังจังหวัดอื่นก็ตาม

สภาพแวดล้อมของสถานที่ท่องเที่ยวถือเป็นปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับสถานที่ท่องเที่ยว โดยคุณสมบัติสำคัญของสถานที่ท่องเที่ยวคือ ความดึงดูดใจ (attraction) กล่าวคือ สถานที่ท่องเที่ยวที่ดีนั้นต้องสามารถสร้างความสนุกสนานให้กับผู้มาเยือนได้ ซึ่งจากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า สถานที่ท่องเที่ยวนั้นหมายรวมถึง ทรัพยากร วัฒนธรรม โบราณสถาน ประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม วิถีชีวิต ตลอดจนงานหัตถกรรมพื้นบ้านต่าง ๆ ซึ่งล้วนเป็นสภาพแวดล้อมที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี (Goeldner and Ritchie, 2006; Ritchie and Crouch, 1999) โดยปกติแล้ว สภาพแวดล้อมที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวนั้นมักเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่แตกต่าง หาได้ยาก (rare) เลียนแบบไม่ได้ (inimitable) หรืออาจมีเพียงหนึ่งหรือสองที่ในโลกเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ นักวิชาการบางท่านจึงเสนอว่า สภาพแวดล้อมนั้นไม่ควรจำกัดอยู่เพียงแค่ปัจจัยที่จับต้องได้ เนื่องจาก สภาพแวดล้อมที่จับต้องไม่ได้ (nonphysical attractions) เช่น สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ หรือขนบธรรมเนียมประเพณี ก็ถือเป็นสภาพแวดล้อมที่สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวได้เช่นเดียวกัน (Goeldner and Ritchie, 2006)

ดังที่ได้กล่าวข้างต้น สภาพแวดล้อมถือเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญต่อการตัดสินใจเลือกสถานที่ท่องเที่ยวของนักเดินทาง เนื่องจากความแตกต่างและโดดเด่นทำให้นักท่องเที่ยวเลือกสถานที่ท่องเที่ยวหนึ่งแทนที่จะเป็นอีกที่หนึ่ง (Ritchie and Crouch, 1999) ซึ่งอาจมีปัจจัยสนับสนุนหลายประการ เช่น สภาพอากาศ (Hu and Ritchie, 1993) ระบบการสื่อสาร (Communication facilities) (Falk and Hogstrom, 2000) หรือแม้แต่ อัตราแลกเปลี่ยน (Dwyer et al., 2000) ปัจจัยเหล่านี้มีส่วนช่วยสนับสนุนให้สถานที่ท่องเที่ยวบางแห่งกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่เต็มไปด้วยความน่าดึงดูดใจ ตัวอย่างเช่น ชายหาด เกาะ หรือแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ห่างไกลผู้คน แต่กลับมีเสน่ห์น่าค้นหา ดังที่ (Ferrario, 1979) ได้กล่าวไว้ว่า องค์ประกอบสำคัญของสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าดึงดูดใจ คือ บางสิ่งที่น่าสนใจ ยากที่หา หรือ ยากที่จะได้ทำที่ไหนในโลก (Something interesting or unusual to see or do)

ด้วยเหตุนี้เอง สภาพแวดล้อมของสถานที่ท่องเที่ยวจึงแบ่งได้หลายมิติ ตัวอย่างเช่น Leask (2008) และ Swarbrooke (1998) ที่แบ่งสภาพแวดล้อมของสถานที่ท่องเที่ยวออกเป็น สภาพแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น (man-made) เช่น สวนสาธารณะ หรือ อนุสาวรีย์ต่าง ๆ เป็นต้น และ สภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ เช่น น้ำตก หรือทุ่งดอกไม้ตามธรรมชาติอันกว้างใหญ่ เป็นต้น ขณะที่ โกล์เนอร์ ริชชี และแมคอินทอช (McIntosh and Goeldner, 2000) ได้จำแนกสภาพแวดล้อม ออกเป็น 6 มิติได้แก่ วัฒนธรรม ธรรมชาติ กิจกรรม (Events) สันทนาการ

(Recreation) และความบันเทิง (Entertainment) แม้ว่า การศึกษาในอดีตจะจำแนกสภาพแวดล้อมออกเป็นหลากหลายมิติ จากความหมาย แนวคิดและทฤษฎีข้างต้น ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า สภาพแวดล้อมของสถานที่ท่องเที่ยว นั้น หมายถึง สิ่งต่าง ๆ รอบสถานที่ท่องเที่ยวทั้งที่เป็นธรรมชาติ หรือมนุษย์เป็นผู้สร้างขึ้น เพื่อให้สถานที่ท่องเที่ยวนั้นมีเสน่ห์ดึงดูดใจ และแตกต่างออกไปจากสถานที่ท่องเที่ยวอื่น ๆ โดยผู้วิจัยได้กำหนดตัวแปรชีวิตสภาพแวดล้อมของสถานที่ท่องเที่ยวออกเป็น 3 มิติได้แก่ วัฒนธรรม (Cultural) สังคม (Social) และ สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ (Natural environment) มีรายละเอียดดังนี้

วัฒนธรรม (Cultural CULTURE) ถือเป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการท่องเที่ยวมาเป็นระยะเวลานาน และมีผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงด้านค่านิยมทางสังคม (Society's values) ความเชื่อ (Beliefs) และธรรมเนียมปฏิบัติทางวัฒนธรรม (Cultural practices) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ชนบท (Brunt and Courtney, 1999) ซึ่งวัฒนธรรมยังมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนอย่างมาก ทั้งนี้ วัฒนธรรมถือเป็นปัจจัยพื้นฐานที่มีผลต่อทัศนคติและพฤติกรรมของบุคคล (Kotler, 2000: 181) อีกด้านหนึ่ง มุมมองด้านวัฒนธรรมของบุคคลนั้นก็เกิดจาก ค่านิยมทางสังคม การรับรู้ ความต้องการ และพฤติกรรมที่บุคคลนั้น ๆ เรียนรู้จากสังคมด้วยเช่นกัน ความแตกต่างทางวัฒนธรรมจึงส่งผลให้บุคคลมีพฤติกรรมและการแสดงออกที่แตกต่างกัน ผลการวิจัยพบว่า ทัศนคติและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวเป็นผลมาจากภูมิหลังทางวัฒนธรรมของบุคคลนั้น (Cultural backgrounds) เป็นสำคัญ (Armstrong et al., 1997; Calantone et al., 2006; Luk et al., 1993; Richardson and Crompton, 1988) ผลการศึกษาของ Irwin et al. (1999) พบว่า นักท่องเที่ยวที่มาจากกลุ่มวัฒนธรรมย่อย (Subculture) ที่แตกต่างกันจะเลือกทำกิจกรรมการสันทนาการที่แตกต่างกัน ด้วยเหตุนี้เอง การเข้าใจถึงวัฒนธรรมภูมิหลังของนักท่องเที่ยวจึงช่วยให้สถานที่ท่องเที่ยวสามารถกำหนดกลยุทธ์การตลาดได้อย่างเหมาะสม (Inskip, 1991)

หากพิจารณาในอีกด้านหนึ่ง อาจกล่าวได้ว่า สถานที่ท่องเที่ยวที่แตกต่างกันย่อมมีวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน จากความหมาย แนวคิดและทฤษฎีข้างต้น ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า วัฒนธรรม หมายถึง ค่านิยม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวิถีชีวิตของผู้คนที่แตกต่างกันไปตามสถานที่ท่องเที่ยวแต่ละแห่ง

สังคม (social SOCIAL) Murphy (1985) ได้ให้นิยามคำว่า การท่องเที่ยว ว่าหมายถึง ภาวการณ์ด้านสังคมและวัฒนธรรม (Sociocultural event) ที่เกิดขึ้นกับผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย อย่างไรก็ตาม การพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการท่องเที่ยวในพื้นที่ชนบทนั้นย่อมมีผลกระทบต่อโครงสร้างทางสังคมในพื้นที่อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนั้นอาจเป็นไปได้ทั้งในทางที่ดีขึ้น (Lankford and Howard, 1994) หรือ แย่ลง (Ap and Crompton, 1993) ด้วยเหตุนี้ผลกระทบทางสังคมที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวจึงเป็นประเด็นสำคัญที่ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนควร

คำนึงถึงเพื่อให้เกิดผลประโยชน์กับท้องถิ่น หรือสถานที่ท่องเที่ยว นั้น ๆ มากที่สุด (Brunt and Courtney, 1999)

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า การมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประชาชนในท้องถิ่น (Local communities) ซึ่งถือเป็นผู้ที่ได้รับผลประโยชน์โดยตรง (Intended beneficiaries) จากการวางแผนพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยว เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างพื้นฐาน รวมถึงการพัฒนาโครงการล้นส่งผลต่อการชุมชนทั้งสิ้น (Havel, 1997) การเปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวจึงเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (Shihata and Wolfensohn, 1996) อย่างไรก็ตามมีชุมชนจำนวนมากน้อยที่ยังยึดมั่นในขนบธรรมเนียม (Participation in conservation) และหลีกเลี่ยงที่จะให้ความร่วมมือเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว ซึ่งถือเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว นั้นไม่ประสบความสำเร็จ (Cernea, 1991)

(Chandel and Drake, 1991) เสนอว่า การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง การที่ชุมชนให้ความร่วมมือเพื่อพัฒนาแผนการท่องเที่ยวในชุมชนของตนให้ไปสู่ความสำเร็จ โดย Cernea (1991) ได้อธิบายว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนนั้นคือการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้เข้าไปพัฒนากิจกรรมต่าง ๆ เพื่อการท่องเที่ยวในชุมชนของตนเอง เนื่องจากกิจกรรมต่าง ๆ นั้นล้นส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนทั้งสิ้น ทั้งนี้ Holden (2000) ได้เสนอว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนนั้นมีหลายระดับนับตั้งแต่การแบ่งปันข้อมูลอันเป็นประโยชน์ระหว่างกัน (Information sharing) จนถึงขั้นลงมือทำ (Initiation action) ซึ่งในแต่ละขั้นล้นส่งผลกระทบต่อชุมชนในระดับที่แตกต่างกันออกไป จากความหมาย แนวคิดและทฤษฎีข้างต้น ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า สังคม หมายถึง การแสดงออกและบทบาทของชุมชนท้องถิ่นที่มีต่อการท่องเที่ยวในพื้นที่ ซึ่งสะท้อนถึงระดับการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนนั้น ๆ ในอีกทางหนึ่งด้วย

สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ (Natural environment NATURAL) พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 บัญญัติไว้ว่า สิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่มีลักษณะทางกายภาพและชีวภาพที่มีอยู่รอบตัว ซึ่งเกิดขึ้นโดยธรรมชาติหรือสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น ขณะที่สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ หมายถึง สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ มนุษย์ไม่ได้เข้าไปเกี่ยวข้องในการเกิด เช่น พืชในป่า สัตว์ในป่า สัตว์น้ำชนิดต่าง ๆ ในทะเล เป็นต้น โดย วิจิตร บุญยะโหดะ (2527) กล่าวว่า ทรัพยากรธรรมชาติ แบ่งตามลักษณะที่นำมาใช้ได้ 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1. ทรัพยากรธรรมชาติประเภทใช้แล้วไม่หมดสิ้น ได้แก่

1.1 ประเภทที่คงอยู่ตามสภาพเดิมไม่มีการเปลี่ยนแปลงใด ๆ เลย เช่น พลังงาน จากดวงอาทิตย์ ลม อากาศ ฝน ใช้เท่าไรก็ไม่มีการเปลี่ยนแปลงไม่รู้จักหมด

1.2 ประเภทที่มีการเปลี่ยนแปลงได้ เนื่องจากถูกใช้ในทางที่ผิด เช่น ที่ดิน น้ำ ลักษณะภูมิประเทศ ฯลฯ ถ้าใช้ไม่เป็นจะก่อให้เกิดปัญหาตามมา ได้แก่ การปลูกพืชชนิดเดียวกันซ้ำ ๆ ซาก ๆ ในที่เดิม ย่อมทำให้ดินเสื่อมคุณภาพ ได้ผลผลิตน้อยลงถ้าต้องการให้ดินมีคุณภาพดีต้องใส่ปุ๋ยหรือปลูกพืชสลับและหมุนเวียน

2. ทรัพยากรธรรมชาติประเภทใช้แล้วหมดสิ้นไป ได้แก่

2.1 ประเภทที่ใช้แล้วหมดไป แต่สามารถรักษาให้คงสภาพเดิมไว้ได้ เช่น ป่าไม้ สัตว์ป่า ประชากรโลก ความอุดมสมบูรณ์ของดิน น้ำเสียจากโรงงาน น้ำในดิน ปลาบางชนิด ทัศนียภาพอันงดงาม ฯลฯ ซึ่งอาจทำให้เกิดขึ้นใหม่ได้

2.2 ประเภทที่ไม่อาจทำให้มีใหม่ได้ เช่น คุณสมบัติธรรมชาติของดิน พรสวรรค์ของมนุษย์ สถิติปัญหา เผ่าพันธุ์ของมนุษย์ชาติ ไม้พุ่ม ต้นไม้ใหญ่ ดอกไม้ป่า สัตว์บก สัตว์น้ำ ฯลฯ

2.3 ประเภทที่ไม่อาจรักษาไว้ได้ เมื่อใช้แล้วหมดไป แต่ยังสามารถนำมาอุปโภคบริโภคได้ เป็นวัตุเช่นเดิม แล้วนำกลับมาประดิษฐ์ขึ้นใหม่ เช่น โลหะต่าง ๆ สังกะสี ทองแดง เงิน ทองคำ ฯลฯ

2.4 ประเภทที่ใช้แล้วหมดสิ้นไปยากกลับมาใช้อีกไม่ได้ เช่น ถ่านหิน น้ำมันก๊าซ โลหะส่วนใหญ่ ฯลฯ ถูกนำมาใช้เพียงครั้งเดียวก็เผาไหม้หมดไป ไม่สามารถนำมาใช้ใหม่ได้

โดยในปัจจุบันการวางแผนเพื่อท่องเที่ยว ณ สถานที่ท่องเที่ยวใด ๆ ของนักท่องเที่ยวนั้นต้องคำนึงถึงผลกระทบต่อชุมชน (Community) ความปลอดภัยทางอาหาร (Food safety) และความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (Environmental friendliness) เป็นสำคัญ (Widyasari and Haryanto, 2013) อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวแบบมวลชน (Mass tourism) หรือการท่องเที่ยวที่มีนักท่องเที่ยวจำนวนมากเดินทางมายังพื้นที่ท่องเที่ยวส่งผลผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ ด้วยเหตุนี้ จึงมีชุมชนจำนวนไม่น้อยที่ปฏิเสธโครงการการพัฒนาพื้นที่เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยว (Mason and Cheyne, 2000) เนื่องจากผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อมที่ได้กล่าวข้างต้น

จากความหมาย แนวคิดและทฤษฎีข้างต้น ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติหมายถึง สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ มนุษย์ไม่ได้เข้าไปเกี่ยวข้องในการเกิด เช่น พืชในป่า สัตว์ในป่า และ สัตว์น้ำชนิดต่าง ๆ ในทะเล เป็นต้น สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์จะดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้หลงใหลเข้ามาท่องเที่ยว ณ สถานที่ท่องเที่ยวนั้น ๆ ได้เป็นจำนวนมาก ดังนั้น การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนจึงต้องให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพื้นที่ร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการรักษาความสัมพันธ์อันดีระหว่างนักท่องเที่ยวและชุมชน เพื่อให้เกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและชุมชนให้น้อยที่สุด

จะเห็นได้ว่า สภาพแวดล้อมของสถานที่ท่องเที่ยวที่กลุ่มตัวอย่างรับรู้ได้จากการท่องเที่ยวนั้นสามารถเปลี่ยนแปลงเป็นภาพลักษณ์ของสถานที่ท่องเที่ยวนั้น ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาของ Rajesh (2013) และ Bagdare (2016) ยังได้ข้อค้นพบที่น่าสนใจอีกว่า

นักท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่างที่ได้รับประสบการณ์การท่องเที่ยวที่ดีด้วยการรับรู้ถึงสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ภายในแหล่งท่องเที่ยว นั้น นอกจากจะเปลี่ยนการรับรู้ไปสู่ภาพลักษณ์ของสถานที่ท่องเที่ยวแล้ว ยังทำให้นักท่องเที่ยวรายนั้นเกิดทัศนคติที่ดี จนนำไปสู่ความพึงพอใจ และกลายเป็นความภักดีของนักท่องเที่ยวดังที่อธิบายไว้ข้างต้น ในอีกทางหนึ่งด้วย

13. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวกของสถานที่ท่องเที่ยว

สถานที่ท่องเที่ยวที่ดีนั้นต้องมีการวางแผนอย่างรอบคอบ และมีระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพ บ่อยครั้งที่พบว่า สถานที่ท่องเที่ยวที่ขาดความเอาใจใส่ในการวางแผนพัฒนา และขาดการจัดการที่ดีมักสร้างปัญหาให้กับคนในพื้นที่อยู่เสมอ (Prideaux, 2000) การบำรุงรักษาสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ตามวาระ ภายใต้การกำกับดูแลที่เหมาะสมจะเป็นแนวทางที่ดีสำหรับสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ทั่วโลก (Gearing et al., 1974) ทั้งนี้ การบำรุงรักษาสถานที่ท่องเที่ยว นั้นหมายถึงรวมถึงการสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม และช่วยอำนวยความสะดวกในการเดินทางให้กับนักท่องเที่ยว เช่น ระบบสาธารณูปโภคต่าง ๆ น้ำประปา ไฟฟ้า รวมถึง ถนนหนทาง ที่สะดวกปลอดภัย และได้มาตรฐาน

สถานที่ท่องเที่ยวยอดนิยม นั้นมักให้ความสำคัญกับสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ สำหรับนักท่องเที่ยวทั้งการบริการด้านที่พัก ระบบขนส่งสาธารณะ และระบบสื่อสารที่ได้มาตรฐาน (Gržinić and Saftić, 2012) ทั้งนี้เพื่อให้ นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางท่องเที่ยวในสถานที่ท่องเที่ยว นั้น ๆ ได้อย่างสบายใจ โดยการบำรุงรักษา จัดหา หรือจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในพื้นที่นั้นมักไม่มีมาตรฐานตายตัว หากแต่เป็นการบริหารจัดการที่ดีที่สุดเท่าที่พื้นที่นั้น ๆ จะสามารถทำได้ ซึ่งจากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า สถานที่ท่องเที่ยวยอดนิยม นั้นมักมีการจัดเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ไว้เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาใช้บริการในพื้นที่อย่างเพียงพอ (Gržinić and Saftić, 2012; Ritchie and Crouch, 1999)

จากการศึกษาทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับองค์ประกอบของการท่องเที่ยว พยอมน ธรรมบุตร (2549) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวไว้ 5 ประการ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงโครงสร้างพื้นฐานและปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยองค์ประกอบทั้งห้า นั้นประกอบด้วย

1. การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลโดยตรงต่อความสะดวกสบายของนักท่องเที่ยวในการเดินทางไปยังจุดหมายปลายทาง โดยจะต้องมีโครงสร้างพื้นฐานที่เหมาะสม เช่น ระบบคมนาคม การขนส่งทางบก ทางน้ำ และทางอากาศ รวมถึงสนามบิน ท่าเรือ สถานีขนส่ง และถนนที่ได้มาตรฐาน ซึ่งล้วนเป็นองค์ประกอบที่ช่วยอำนวยความสะดวก

ความสะดวกและเพิ่มโอกาสในการเดินทางของนักท่องเที่ยวเข้าสู่พื้นที่ท่องเที่ยววนั้น ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ที่พักแรม (Accommodation) การจัดให้มีที่พักแรมที่เหมาะสมและเพียงพอต่อจำนวนนักท่องเที่ยวถือเป็นอีกหนึ่งองค์ประกอบที่สำคัญ ที่พักประเภทต่าง ๆ เช่น โรงแรม รีสอร์ท เกสต์เฮาส์ หรือโฮมสเตย์ ควรมีความหลากหลาย ทั้งในด้านระดับราคา คุณภาพการให้บริการ และสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ภัตตาคาร สระว่ายน้ำ ฟิตเนสเซ็นเตอร์ หรือศูนย์ธุรกิจ เพื่อรองรับความต้องการที่แตกต่างกันของนักท่องเที่ยวในแต่ละกลุ่ม

3. แหล่งท่องเที่ยว (Attraction) แหล่งท่องเที่ยวเป็นหัวใจสำคัญของกิจกรรมการท่องเที่ยว เพราะเป็นปัจจัยที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางมายังพื้นที่นั้น ไม่ว่าจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เช่น ภูเขา น้ำตก หรือทะเล แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เช่น โบราณสถาน วิถีชีวิตชาวบ้าน และภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ เช่น วัดวาอาราม ปราสาท หรือพิพิธภัณฑสถาน ล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดคุณค่า ความสนใจ และประสบการณ์ที่น่าจดจำสำหรับนักท่องเที่ยว

4. กิจกรรมการท่องเที่ยวและนันทนาการ (Activities) กิจกรรมที่หลากหลายและน่าสนใจในพื้นที่ท่องเที่ยวเป็นสิ่งสำคัญในการเพิ่มมูลค่าและเสริมสร้างประสบการณ์ให้แก่นักท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมทางธรรมชาติ เช่น การเดินป่า ปีนเขา ล่องแก่ง หรือดำน้ำ รวมถึงกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตท้องถิ่น เช่น การดำนา การเกี่ยวข้าว หรือการเข้าร่วมพิธีกรรมแบบดั้งเดิม กิจกรรมเหล่านี้ไม่เพียงแต่สร้างความทรงจำที่ดีแก่ผู้มาเยือน แต่ยังช่วยกระจายรายได้สู่ชุมชนท้องถิ่นอีกด้วย

5. บริการเบ็ดเตล็ด (Ancillary Services) บริการเสริมต่าง ๆ เช่น ร้านอาหาร โรงพยาบาล ไปรษณีย์ ร้านขายของที่ระลึก สถานีบริการน้ำมัน หรือห้องสุขา เป็นองค์ประกอบที่สนับสนุนให้นักท่องเที่ยวได้รับความสะดวกสบายและความพึงพอใจตลอดระยะเวลาที่อยู่ในพื้นที่ท่องเที่ยว ทั้งยังเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อภาพลักษณ์โดยรวมของแหล่งท่องเที่ยวอีกด้วย

นอกจากนี้ แนวคิดเรื่ององค์ประกอบของการท่องเที่ยวดังกล่าวยังมีความสอดคล้องกับ “ทฤษฎี 5A” ของ Tourism Western Australia (2008) ซึ่งประกอบด้วย Attraction, Activities, Access, Amenities และ Accommodation โดยอธิบายไว้ดังนี้

1. สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) สิ่งดึงดูดใจในบริบทของการท่องเที่ยวหมายถึงสิ่งที่ทำให้เกิดแรงจูงใจให้ผู้คนเดินทางมายังแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งรวมถึงแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น เช่น สวนสนุก ศูนย์การประชุม กิจกรรมพิเศษต่าง ๆ รวมถึงแหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม และสิ่งที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ทางสังคมในพื้นที่

2. กิจกรรม (Activities) การออกแบบและจัดกิจกรรมในพื้นที่ท่องเที่ยวควรคำนึงถึง ความหลากหลาย ความสนุกสนาน และความเหมาะสมกับความต้องการของนักท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็น

กิจกรรมผ่อนคลาย เช่น การเดินเล่นหรือกิจกรรมผจญภัย เช่น ดำน้ำ ล่องเรือ ตลอดจนกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ เช่น การเรียนทำอาหารพื้นเมืองหรือฝึกหัตถกรรมพื้นบ้าน

3. การเข้าถึง (Access) การเข้าถึงหมายถึงความสะดวกในการเดินทางจากจุดเริ่มต้นมายังแหล่งท่องเที่ยว โดยพิจารณาจากระยะทาง รูปแบบของพาหนะ ลักษณะของเส้นทาง และสิ่งอำนวยความสะดวกที่เกี่ยวข้อง เช่น ป้ายบอกทาง แผนที่ หรือระบบนำทางอิเล็กทรอนิกส์ อีกทั้งยังรวมถึงช่องทางการสื่อสารและเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวผ่านสื่อหรือแพลตฟอร์มต่าง ๆ ที่ช่วยให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงข้อมูลได้ง่ายและชัดเจน

4. สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) หมายถึงบริการขั้นพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับนักท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นร้านอาหาร ร้านค้าสะดวกซื้อ ระบบสาธารณูปโภค เช่น น้ำประปา ไฟฟ้า โทรศัพท์ อินเทอร์เน็ต รวมไปถึงสถานพยาบาล สถานีตำรวจ หรือระบบรักษาความปลอดภัยในพื้นที่ สิ่งอำนวยความสะดวกเหล่านี้ไม่เพียงช่วยให้นักท่องเที่ยวดำเนินไปอย่างราบรื่น แต่ยังมีบทบาทในการสร้างความมั่นใจแก่นักท่องเที่ยวอีกด้วย

5. ที่พัก (Accommodation) ที่พักควรมีความหลากหลายทั้งในแง่ของรูปแบบ ราคา และระดับการบริการ เพื่อให้สามารถรองรับนักท่องเที่ยวที่มีความต้องการแตกต่างกัน ที่พักควรตั้งอยู่ในระยะที่เหมาะสมจากแหล่งท่องเที่ยว เพื่ออำนวยความสะดวกในการเดินทาง มีความปลอดภัย และมีคุณภาพที่สอดคล้องกับมาตรฐานของการบริการด้านการท่องเที่ยว

ทั้งนี้ จากความหมาย แนวคิดและทฤษฎีข้างต้น ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า สิ่งอำนวยความสะดวกของสถานที่ท่องเที่ยว หมายถึง ความพร้อมของอุปกรณ์สนับสนุน หรือส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทาง และท่องเที่ยวในสถานที่ท่องเที่ยวได้อย่างสะดวก และปลอดภัย โดยผู้วิจัยได้จำแนกตัวแปรสังเกตออกเป็น 3 ตัวแปร ได้แก่ สถานที่พัก (accommodation) ระบบขนส่งสาธารณะ (transportation) และระบบโครงสร้างพื้นฐาน (infrastructure) มีรายละเอียดดังนี้

1. สถานที่พัก (Accommodation) ถือเป็นหนึ่งในองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญยิ่งของระบบการท่องเที่ยว โดย (พยอม ธรรมบุตร, 2549) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวไว้ 5 ประการ หนึ่งในนั้นคือ “ที่พักแรม” ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการรองรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการพักค้างคืนในพื้นที่ปลายทาง ที่พักประเภทต่าง ๆ อาทิ โรงแรม รีสอร์ท เกสต์เฮาส์ โฮมสเตย์ ฯลฯ ต่างถูกพัฒนาขึ้นเพื่อตอบสนองต่อความต้องการที่หลากหลายของนักท่องเที่ยว ทั้งในด้านงบประมาณ ความสะดวกสบาย และลักษณะประสบการณ์การพักผ่อน

ลักษณะของที่พักมีความหลากหลายตามระดับของสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการที่มีให้ เช่น การให้บริการภัตตาคารภายในที่พัก การจัดสรรสระว่ายน้ำ ฟิตเนสเซ็นเตอร์ ชาวน่า ศูนย์บริการทางธุรกิจ รวมถึงสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานที่สอดคล้องกับความคาดหวังของผู้เข้าพัก

ระดับของบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกเหล่านี้ส่งผลต่อราคาค่าที่พัก และกลายเป็นปัจจัยในการตัดสินใจเลือกของนักท่องเที่ยว

แหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับการพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพควรมีสถานที่พักอย่างเพียงพอ ทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ อีกทั้งควรมีความหลากหลายในด้านราคาและประเภทของบริการ เพื่อให้สามารถรองรับนักท่องเที่ยวจากหลากหลายกลุ่มเป้าหมายได้อย่างทั่วถึง สถานที่พักควรตั้งอยู่ในตำแหน่งที่เหมาะสม ไม่ห่างไกลจากแหล่งท่องเที่ยวหลักมากนัก เพื่ออำนวยความสะดวกในการเดินทาง เพิ่มระดับความปลอดภัย และยกระดับประสบการณ์การท่องเที่ยวโดยรวม (Tourism Western Australia, 2008)

อย่างไรก็ตาม ลักษณะของสถานที่พักยังมีความแตกต่างกันไปตามบริบทของพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตชนบท ซึ่งมีรูปแบบที่พักเฉพาะตนหรือที่เรียกว่า “ที่พักในชนบท” (Rural Accommodations) ซึ่งมักมีความโดดเด่นในด้านการผสมผสานวัฒนธรรมท้องถิ่น วิถีชีวิตของชุมชน และองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกัน สถานที่พักในลักษณะนี้มีใช้เพียงที่พักผ่อนหย่อนใจ แต่ยังคงกลายเป็นประตูปานหนึ่งที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับมิติของความเป็นท้องถิ่น ผ่านสถาปัตยกรรม อาหาร การตกแต่ง และการบริการที่สะท้อนอัตลักษณ์ของพื้นที่อย่างแท้จริง

โดยที่พักในชนบทนั้นถือเป็นแหล่งรายได้สำคัญสำหรับคนในชุมชน หรือแหล่งท่องเที่ยวที่ห่างไกล โดยเฉพาะ ที่พักที่มีการบริการที่ดีจะสามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้กลับมาเที่ยวซ้ำยังพื้นที่ได้มากยิ่งขึ้น (Albacete-Sáez et al., 2007; Cole and Crompton, 2003; Kozak, 2001) เนื่องจากสามารถสร้างความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยวได้ในระดับสูงนั่นเอง จากความหมาย แนวคิด และทฤษฎีข้างต้น ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่าสถานที่พัก หมายถึง สิ่งอำนวยความสะดวกที่ช่วยตอบสนองนักท่องเที่ยวที่ต้องพักแรม ณ สถานที่ท่องเที่ยวนั้น ๆ

2. ระบบขนส่งสาธารณะ (Transportation: TRANSPORT) มีบทบาทสำคัญสำหรับการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ชนบท โดยทำหน้าที่สนับสนุนให้เกิดการเคลื่อนย้ายนักท่องเที่ยวและประชาชนเข้าสู่พื้นที่การท่องเที่ยว (Banister, 2008) ทั้งนี้ระบบขนส่งสาธารณะนั้นหมายรวมถึงการขนส่งทั้งที่เป็นการเดินทางแบบมวลชน และการเดินทางแบบส่วนตัว (mass transit, public transit) เช่น รถไฟ รถประจำทาง เรือข้ามฟาก แท็กซี่ รวมถึงระบบการขนส่งแบบอื่น ๆ ที่สามารถให้บริการขนส่งนักท่องเที่ยว หรือประชาชนเข้าสู่พื้นที่ โดยการศึกษาของ Lee and Brahmasrene (2013) เสนอว่า ระบบขนส่งสาธารณะนั้นคือ ระบบขนส่งที่ทำให้เกิดการแบ่งปันระหว่างประชาชนและดำเนินการหรือควบคุมโดยรัฐ เช่น รถประจำทาง รถราง รถไฟ หรือระบบขนส่งอื่น ๆ ที่สามารถเคลื่อนย้ายนักท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยว และพื้นที่โดยรอบ ยกเว้นรถโดยสารสาธารณะแบบไม่ประจำทาง หรือรถรับจ้าง เช่น city tours โดยระบบขนส่งสาธารณะนั้นมีข้อดีหลายประการสำหรับการท่องเที่ยวในท้องถิ่น อาทิ ประหยัดค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยว ประหยัดพื้นที่ในเมือง ปลอดภัย

และมีประสิทธิภาพในการประหยัดพลังงาน (APTA, 2013) ช่วยให้เกิดการอนุรักษ์พลังงาน และทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ และส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนมากกว่าการเดินทางด้วยรถส่วนตัว

จากความหมาย แนวคิดและทฤษฎีข้างต้น ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า ระบบขนส่งสาธารณะ หมายถึง การเดินทางแบบมวลชน และการเดินทางแบบส่วนตัว (mass transit, public transit) เช่น รถไฟ รถประจำทาง เรือข้ามฟาก แท็กซี่ รวมถึงระบบการขนส่งแบบอื่น ๆ ที่สามารถให้บริการขนส่งนักท่องเที่ยว หรือประชาชนเข้าสู่พื้นที่

3. ระบบโครงสร้างพื้นฐาน (infrastructure: INFRASTC) การพัฒนาการท่องเที่ยวจำเป็นต้องเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยระบบสาธารณูปโภค (public utility) และระบบโครงสร้างพื้นฐาน (infrastructure) เพื่อช่วยสนับสนุน ทั้งนี้ การวางแผน และพัฒนาการท่องเที่ยวจะไม่สามารถเกิดขึ้นได้เลยหากสถานที่ท่องเที่ยวไม่มีระบบโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน ท่าอากาศยาน ท่าเรือ ระบบการสื่อสาร ระบบไฟฟ้า และน้ำประปา ด้วยเหตุนี้ ระบบโครงสร้างพื้นฐานจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เดินทางมายังแหล่งท่องเที่ยวเหล่านั้น ๆ และใช้ชีวิตได้อย่างสะดวกสบาย

ทั้งนี้ ระบบโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการท่องเที่ยว (tourism infrastructure) ถือเป็นปัจจัยที่ช่วยให้แหล่งท่องเที่ยวหนึ่งสามารถแข่งขันกับแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ได้ โดย Grzinić and Saftić (2012) เสนอว่า ความพร้อมของระบบโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการท่องเที่ยวนั้นพิจารณาได้จากหลักการ 7 ประการ ได้แก่ 1) มั่นใจได้ว่านักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวเหล่านั้นได้โดยสะดวก 2) มีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานสำหรับชุมชนในพื้นที่ 3) มีการพัฒนาแหล่งที่พักในสถานที่ท่องเที่ยว 4) มีการพัฒนาคุณภาพการบริการให้ดียิ่งขึ้น 5) มีการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคที่สำคัญต่าง ๆ 6) มีการพัฒนาที่พักที่มีอยู่ให้เพียงพอ และมีประสิทธิภาพในการให้บริการเพิ่มขึ้น และ 7) ให้ความสนใจเกี่ยวกับมาตรฐานด้านความปลอดภัย และความสะอาดของแหล่งท่องเที่ยว และชุมชน ระบบโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการท่องเที่ยวนั้นต้องคำนึงถึง 1) ที่พัก และ อาหารสำหรับนักท่องเที่ยว 2) ภูมิทัศน์ วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ที่น่าดึงดูดใจในพื้นที่ 3) ระบบโครงสร้างพื้นฐานด้านการสื่อสาร ทั้งระบบโทรคมนาคม และระบบการขนส่ง 4) การมีส่วนร่วมของพลเมือง เช่น การต้อนรับอันอบอุ่น ระดับการศึกษาของประชาชน และสุนทรียภาพในการใช้ชีวิตของประชาชน และ 5) กิจกรรมสันทนาการ และกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจ เช่น ศูนย์กีฬา หรือ การจัดนิทรรศการด้านศิลปะ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม จะสังเกตได้ว่า ระบบโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการท่องเที่ยวบางประการนั้น ผู้วิจัยได้กล่าวถึงไว้ในตัวแปรอื่น ๆ ที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น จากความหมาย แนวคิดและทฤษฎี ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่าระบบโครงสร้างพื้นฐาน หมายถึง ระบบสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน เช่น สนามบิน สถานีรถไฟ ถนนหนทาง ระบบไฟฟ้า น้ำประปา และระบบโทรคมนาคมที่มีประสิทธิภาพ เพื่อช่วยให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวและใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุข ณ แหล่งท่องเที่ยวเหล่านั้น ๆ

ผลการศึกษาของ Kassean and Gassita (2013) ที่ศึกษาเกี่ยวกับแรงจูงใจปัจจัยหลัก และ ปัจจัยดิ่ง ที่มีผลต่อการเยี่ยมเยือนประเทศมอริเชียส (Mauritius) ของนักท่องเที่ยว โดยได้สะท้อน ภาพลักษณ์ด้านการรับรู้ในรูปแบบของ แรงจูงใจ-ปัจจัยหลัก (push motivation) ที่มีอิทธิพลต่อการ ตัดสินใจเที่ยว/เที่ยวซ้ำของนักท่องเที่ยว พบว่า นักท่องเที่ยวทั้งที่เคยมีประสบการณ์การท่องเที่ยว ประเทศมอริเชียสมาก่อน หรือนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวเป็นครั้งแรก ต่างมีภาพลักษณ์ด้าน การรับรู้เกี่ยวกับประเทศมอริเชียสว่า เป็นประเทศที่ให้ความรู้สึกพักผ่อน-ผ่อนคลาย ไม่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาในรายละเอียดจะพบว่า นักท่องเที่ยวที่เคยมีประสบการณ์การท่องเที่ยว ประเทศมอริเชียสมาก่อน จะรู้สึกว่า ประเทศนี้ให้ความรู้สึกถึง ภาพอดีตที่สวยงาม (nostalgia) และเหมาะที่จะสร้างความสัมพันธ์กับผู้คนโดยรอบ ขณะที่นักท่องเที่ยวที่มาครั้งแรกจะรับรู้ถึง ภาพลักษณ์ที่แปลกใหม่ ของมอริเชียสได้มากกว่า

เช่นเดียวกับสภาพแวดล้อมของสถานที่ท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกของสถานที่ ท่องเที่ยวนั้นมีส่วนผลักดันให้นักท่องเที่ยวเกิดภาพลักษณ์ที่ดีกับสถานที่ท่องเที่ยวนั้น ๆ อย่างไรก็ตาม ในอีกด้านหนึ่ง ภาพลักษณ์ของสถานที่ท่องเที่ยว ก็ทำหน้าที่เชื่อมโยง การรับรู้ประสบการณ์ที่ได้รับ จากสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในพื้นที่ไปยังความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวในอีกทางหนึ่งด้วย (Bolton and Drew, 1991; Chi and Qu, 2008; Kandampully and Suhartanto, 2000; Loureiro and Miranda, 2008; O'Leary and Deegan, 2005) โดยผลการศึกษาในอดีต (Bagdare, 2016; Rajesh, 2013) พบว่า ภาพลักษณ์ที่ดีของแหล่งท่องเที่ยวส่งผลให้นักท่องเที่ยวเกิด ความพึงพอใจในการท่องเที่ยวเพิ่มสูงขึ้นตามไปด้วย

ภาพที่ 1 สิ่งอำนวยความสะดวกของสถานที่ท่องเที่ยว

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวนั้นถือเป็นธุรกิจที่ต้องเผชิญกับการแข่งขันที่รุนแรงในปัจจุบัน และกลายเป็นประเด็นสำคัญที่ทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งในเชิงนโยบาย และปฏิบัติการต่างต้องคิดทบทวน และพิจารณาให้รอบคอบ ด้วยเหตุนี้ การทำความเข้าใจถึง พฤติกรรมและความตั้งใจของนักท่องเที่ยว จึงได้รับความสนใจจากนักวิชาการจำนวนไม่น้อย (Chi and Qu, 2008) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความตั้งใจกลับมาท่องเที่ยวซ้ำของนักท่องเที่ยวถือเป็นตัวแปรหลักที่ได้รับความสนใจเป็นอย่างมาก เนื่องจาก การรักษารฐานนักท่องเที่ยวเดิมนั้นช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายได้มากกว่าการหานักท่องเที่ยวรายใหม่ ๆ (Rosenberg and Czepiel, 1984; Shoemaker and Lewis, 1999) ทั้งนี้ ในมุมมองของ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว การดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวรายหนึ่งกลับมาเที่ยวสถานที่ท่องเที่ยวที่ตนเคยไปอีกครั้งในอนาคตจึงเป็นประเด็นที่ท้าทายความสามารถของผู้ที่เกี่ยวข้องกับสถานที่ท่องเที่ยวที่ตนเคยไป ผู้ประกอบการ ประชาชนในท้องถิ่น รวมถึงองค์กรของภาครัฐ และเอกชน

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า ภาพลักษณ์ของสถานที่ท่องเที่ยวมีอิทธิพลเชิงบวกต่อ กระบวนการตัดสินใจเลือกสถานที่ท่องเที่ยวใด ๆ ของนักท่องเที่ยว ขณะเดียวกัน ก็มีผลสำคัญต่อการตัดสินใจกลับมาเที่ยวซ้ำของนักท่องเที่ยวด้วยเช่นกัน (Chi and Qu, 2008; Choi et al., 2011; Ramkissoon et al., 2011; Wang and Hsu, 2010) โดยผลการศึกษาในอดีตพบว่า นักท่องเที่ยวที่มีความประทับใจในภาพลักษณ์ของสถานที่ท่องเที่ยวใด ๆ จะมีแนวโน้ม ที่จะกลับมาท่องเที่ยวสถานที่ท่องเที่ยวแห่งนั้นอีกครั้งในอนาคต (Court and Lupton, 1997)

ผลการศึกษาในอดีตยังพบอีกว่า การแนะนำและบอกต่อของนักท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งเป็นผลจากความประทับใจในภาพลักษณ์ที่ดีของสถานที่ท่องเที่ยวที่ตนเคยไป (Bigné et al., 2005; Bigné et al., 2001; Qu et al., 2011) ขณะเดียวกัน การบอกต่อยังแสดงถึงความภักดีของนักท่องเที่ยวที่มีต่อสถานที่ท่องเที่ยวในอีกทางหนึ่งด้วย (Qu et al., 2011) ทั้งนี้ การบอกต่อหรือแนะนำถือเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกท่องเที่ยวในสถานที่ท่องเที่ยวใด ๆ ของนักท่องเที่ยว (Kozak and Rimmington, 2000; Oppermann, 2000; Reisinger and Turner, 2002) ความตั้งใจที่จะแนะนำและบอกต่อของนักท่องเที่ยวที่เคยมาเยี่ยมเยือนจึงมีคุณค่าอย่างมากในการดึงดูดใจนักท่องเที่ยวหน้าใหม่ให้มาเยือนสถานที่ท่องเที่ยวแห่งนั้นในอนาคต (Yoon and Uysal, 2005) ขณะเดียวกัน ผลการศึกษายังพบว่า การบอกต่อจากนักท่องเที่ยวที่มีประสบการณ์ช่วยลดระดับการรับรู้ความเสี่ยงให้กับนักท่องเที่ยวหน้าใหม่ (Reducing visitors' perceived risk) ในการตัดสินใจท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวใหม่ ๆ ที่ตนไม่เคย (Murray, 1991; Prayag and Ryan, 2012) ทั้งนี้ เมื่อนักท่องเที่ยวเกิดความรู้สึกประทับใจในภาพลักษณ์ที่ดีของสถานที่ท่องเที่ยว ย่อมมีแนวโน้มที่จะบอกต่อความประทับใจนั้นให้กับนักท่องเที่ยวรายอื่น ๆ ผลการศึกษาพบว่า การแนะนำบอกต่อ หรือความคิดเห็นจากนักท่องเที่ยวที่มีประสบการณ์การท่องเที่ยวในสถานที่ท่องเที่ยวที่ตนเคยไปจริง ๆ จะมีความน่าเชื่อถือสูงกว่าการสื่อสารผ่านสื่อประเภทอื่น ๆ (Stylidis et al., 2017; Williams

and Soutar, 2009; Zhang et al., 2014) ด้วยเหตุนี้ องค์กรต่าง ๆ จึงพยายามตอบสนองความคาดหวังของลูกค้า เพื่อให้ลูกค้าเกิดความพึงพอใจต่อสินค้าและบริการขององค์กรให้มากที่สุด เนื่องจากเมื่อลูกค้าเกิดความพึงพอใจต่อสินค้า และบริการก็จะส่งผลต่อพฤติกรรมให้มีการซื้อที่มีปริมาณมากขึ้น และมีความถี่ในการใช้บริการสูงขึ้น (Griffin, 1995) ดังที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมบริการซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนาคุณภาพการบริการเพื่อสร้างความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยว รวมถึงดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวรายนั้นกลับมาเที่ยวซ้ำอีกครั้งในอนาคต

จากความหมาย แนวคิดและทฤษฎีข้างต้น สรุปได้ว่า ความพึงพอใจในบริการ หมายถึงทัศนคติที่นักท่องเที่ยวมีให้กับการบริการของสถานที่ท่องเที่ยวใด ๆ โดยเกิดจากการเปรียบเทียบความคาดหวังเข้ากับประสบการณ์ที่ได้รับจากการบริการ ณ สถานที่ท่องเที่ยวนั้น และ ได้รับประสบการณ์ที่น่าประทับใจเกินความคาดหวังที่วางไว้

ความพึงพอใจในการเข้าถึง (Accessibility satisfaction) การเดินทางท่องเที่ยวไปยังเมืองรอนั้นจำเป็นต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวก และการบริการที่ดีเป็นพื้นฐานเพื่อสนับสนุนการเดินทาง และการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบโครงสร้างพื้นฐานซึ่งจำเป็นอย่างมากสำหรับนักท่องเที่ยวเช่น ระบบสาธารณูปโภค (Utility) ระบบขนส่งสาธารณะ (Public transport) ถนนหนทาง รวมถึงการให้บริการต่าง ๆ ในพื้นที่ เช่น ศูนย์บริการข้อมูลนักท่องเที่ยว มัคคุเทศก์ท้องถิ่น และแหล่งพักผ่อนหย่อนใจต่าง ๆ (เช่น ร้านอาหาร หรือแหล่งช้อปปิ้ง เป็นต้น) ขณะเดียวกัน สถานที่ท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมนั้นมักสามารถเดินทางเข้าถึงได้โดยสะดวก ทั้งจากสายการบินพาณิชย์ รถโดยสาร หรือรถส่วนบุคคล แม้แต่ทางเรือโดยสาร หรือเรือข้ามฟาก เพื่ออำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางเพื่อเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวนั้นได้ง่ายที่สุด (UNWTO, 2007)

ทั้งนี้ การเข้าถึงได้นั้น (Accessibility) หมายถึง ระบบขนส่งทั้งที่เป็นระบบขนส่งส่วนตัว และระบบขนส่งสาธารณะเพื่อประโยชน์ด้านการท่องเที่ยว ซึ่งถือเป็นองค์ประกอบขั้นพื้นฐานที่นำพานักท่องเที่ยวจำนวนมากเข้าสู่ท้องถิ่น และเปลี่ยนแปลงท้องถิ่นนั้นให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยว (Prideaux, 2000) ทั้งนี้ การเข้าถึงได้นั้นมีความครอบคลุมระบบขนส่งต่าง ๆ ทั้งทางรถ ทางเรือ หรือทางอากาศ และมีความสำคัญกับการท่องเที่ยวไม่น้อยไปกว่าสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจ ระบบสาธารณูปโภคที่พร้อมสรรพ หรือบริการที่ดีเยี่ยมจากร้านค้าในท้องถิ่น ผลการศึกษาในอดีต พบว่าความง่ายในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวเป็นคุณลักษณะที่สำคัญมากก่อนการตัดสินใจขั้นสุดท้ายในการเลือกแหล่งท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว (French and Bell, 1995) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในถิ่นทุรกันดาร การเลือกเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวนั้นย่อมต้องใช้เวลาและค่าใช้จ่ายในการเดินทางจำนวนมาก ขณะเดียวกัน ความปลอดภัยและความสะดวกสบายในการ

เดินทางก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่นักท่องเที่ยวมักคำนึงถึงก่อนตัดสินใจท่องเที่ยว ณ สถานที่ท่องเที่ยว นั้น ๆ (Middleton and Clarke, 2001; Prideaux, 2000)

จากความหมาย แนวคิดและทฤษฎีข้างต้น ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า ความพึงพอใจในการเข้าถึง หมายถึง ทศนคติที่นักท่องเที่ยวมีต่อการเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยว โดยเกิดจากการเปรียบเทียบ ความคาดหวังเข้ากับประสบการณ์ที่ได้รับจากการเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวนั้น และพบว่า ได้รับประสบการณ์ที่น่าประทับใจเกินความคาดหวังที่วางไว้

ความพึงพอใจในสถานที่ท่องเที่ยว (Attraction satisfaction ATTRACT) จะเห็นได้ว่า แหล่งท่องเที่ยวยอดนิยมนั้นมักมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ หรือสิ่งปลูกสร้างบางอย่างที่ดึงดูดใจ นักท่องเที่ยวทั้งในและนอกพื้นที่ให้มาเยี่ยมชม โดยทั่วไปสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ มักมุ่งเน้นไปที่การสร้างแรงจูงใจ (Initial motivation) เพื่อดึงความสนใจของนักท่องเที่ยวให้มาเยี่ยมชมเยือนสถานที่ท่องเที่ยวนั้น ๆ (UNWTO, 2007) โดยสถานที่ท่องเที่ยวนั้นสามารถจำแนกออกเป็นประเภทได้แก่ สถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ (natural) สถานที่ท่องเที่ยวที่ถูกสร้างขึ้น (built) และ สถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (cultural)

สถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ภูมิทัศน์ ทัศนียภาพที่สวยงาม พืชและสัตว์ต่าง ๆ สภาพดินฟ้าอากาศ โดยมีกิจกรรมในพื้นที่เช่น การเดินป่า (Trekking) ปั่นจักรยานเสือภูเขา (Mountain biking) ชี่ม้า (Horse-riding) ปีนเขา (Rock-climbing) ซาฟารี (Safari) ดำน้ำ (Diving) และ ดำน้ำดูปะการัง (Snorkeling)

สถานที่ท่องเที่ยวที่ถูกสร้างขึ้น อนุสาวรีย์ทางประวัติศาสตร์ (Historical monuments) แหล่งมรดกทางวัฒนธรรม (Cultural heritage sites) สิ่งก่อสร้างทางศาสนา (Religious buildings) ศูนย์ประชุม และศูนย์กีฬา (Conference and sports facilities) โดยมีกิจกรรมในพื้นที่ได้แก่ การเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ (Museum visits) มัคคุเทศก์พาชมเมือง (Guided city tours) การเยี่ยมชมธุรกิจ (Business visits) เป็นต้น

สถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ (History) ศิลปะและงานหัตถกรรม (Arts and crafts) กิจกรรม และการแสดง (Events and performances) วิถีชีวิตของผู้คน (People) และ อาหาร (Cuisine) โดยมีกิจกรรมในพื้นที่ เช่น การเข้าร่วมเทศกาล (Attending festivals) เรียนทำอาหาร (Cooking classes) เรียนศิลปะ (Art schools) ช้อปปิ้งงานศิลปะและหัตถกรรม (Shopping for arts and crafts) เป็นต้น

โดย Neckermann and Frey (2013) ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า สถานที่ท่องเที่ยวและกิจกรรมที่ได้กล่าวข้างต้นนั้นสามารถนำมาประยุกต์ใช้ร่วมกันได้ เช่น การเยี่ยมชมวิถีชีวิตชุมชน ร่วมกับการเดินป่า และชมนก จะสังเกตได้ว่า สถานที่ท่องเที่ยวและกิจกรรมต่าง ๆ นั้นมักมีลักษณะเฉพาะตามแต่ละ

ท้องถิ่น และเป็นการนำเสนอในเชิงกระตุ้นความรู้สึกหรือสร้างประสบการณ์เฉพาะพื้นที่เพื่อดึงดูดใจนักท่องเที่ยวซึ่งแตกต่างจากการขายสินค้าและบริการโดยทั่ว ๆ ไป

จากความหมาย แนวคิดและทฤษฎีข้างต้น ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า ความพึงพอใจในสถานที่ท่องเที่ยว หมายถึง ทักษะคติที่นักท่องเที่ยวมีต่อสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ สถานที่ท่องเที่ยวที่ถูกสร้างขึ้น และ สถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ที่ช่วยสร้างประสบการณ์ที่น่าประทับใจให้กับนักท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นแนวทางการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการอนุรักษ์ธรรมชาติ ควบคู่ไปกับการส่งเสริมประสบการณ์เชิงสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจที่ยั่งยืน (Weaver, 2008) องค์ประกอบด้านกิจกรรมในบริบทนี้จึงมีความสำคัญในการสร้างประสบการณ์ให้กับนักท่องเที่ยว ตลอดจนการส่งเสริมความปลอดภัยและความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยว

1. ความหลากหลายของกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีความหลากหลายและขึ้นอยู่กับลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว เช่น การเดินป่าศึกษาธรรมชาติ การดูนก การล่องแก่ง การดำน้ำลึกและดำน้ำตื้น (Buckley, 2009) กิจกรรมเหล่านี้ช่วยสร้างคุณค่าในการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวกับระบบนิเวศ อย่างไรก็ตาม ความหลากหลายของกิจกรรมต้องมีการออกแบบให้เหมาะสมกับศักยภาพของพื้นที่และความสามารถของนักท่องเที่ยว เพื่อป้องกันผลกระทบด้านลบต่อสิ่งแวดล้อม (Newsome et al., 2013)

ตามทฤษฎี "Recreational Opportunity Spectrum" (ROS) ของ Clark and Stankey (1979) การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวควรคำนึงถึงระดับของประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวต้องการ ซึ่งอาจมีตั้งแต่กิจกรรมที่ต้องอาศัยทักษะสูง เช่น การปีนเขา ไปจนถึงกิจกรรมที่มีความเสี่ยงต่ำ เช่น การเดินชมธรรมชาติ การนำทฤษฎีนี้มาประยุกต์ใช้จะช่วยให้ผู้พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวสามารถจัดสรรกิจกรรมให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย

2. ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว

ความปลอดภัยเป็นองค์ประกอบสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เนื่องจากนักท่องเที่ยวต้องเผชิญกับความเสี่ยงทางธรรมชาติและกายภาพ เช่น อุบัติเหตุจากกิจกรรมกลางแจ้ง อันตรายจากสัตว์ป่า หรือสภาพอากาศที่แปรปรวน (Becken and Hay, 2007) การบริหารจัดการความเสี่ยงจึงเป็นสิ่งจำเป็น โดยสามารถดำเนินการผ่านมาตรการต่างๆ เช่น การให้ข้อมูลที่ถูกต้อง การฝึกอบรมมัคคุเทศก์ และการใช้มาตรฐานความปลอดภัยที่เป็นสากล

ตามแนวคิดของ "Risk Management Framework" (Carter, 1991) การบริหารความเสี่ยงในการท่องเที่ยวต้องดำเนินการผ่าน 4 ขั้นตอนหลัก ได้แก่

2.1 การระบุความเสี่ยง วิเคราะห์อันตรายที่อาจเกิดขึ้นในแต่ละกิจกรรม

2.2 การประเมินความเสี่ยง พิจารณาความรุนแรงและโอกาสที่อันตรายจะเกิดขึ้น

2.3 การลดความเสี่ยง ใช้มาตรการป้องกัน เช่น การจัดอบรมความปลอดภัยและการจัดเตรียมอุปกรณ์ช่วยชีวิต

2.4 การติดตามและประเมินผล ทบทวนมาตรการความปลอดภัยเป็นระยะ เพื่อให้เกิดการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง

3. การส่งเสริมกิจกรรมที่สร้างความยั่งยืน

ความยั่งยืนเป็นหัวใจหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งกิจกรรมที่ได้รับการออกแบบอย่างเหมาะสมสามารถช่วยลดผลกระทบต่อธรรมชาติและส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืน (Swarbrooke, 1998) กิจกรรมที่สร้างความยั่งยืนควรส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ของนักท่องเที่ยว สนับสนุนเศรษฐกิจท้องถิ่น และลดการใช้ทรัพยากรที่ก่อให้เกิดมลพิษ

แนวคิด "Triple Bottom Line" (Elkington, 1997) เป็นกรอบแนวคิดที่สามารถนำมาใช้เพื่อส่งเสริมความยั่งยืนในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยเน้น 3 มิติหลัก ได้แก่

1. มิติด้านเศรษฐกิจ กิจกรรมควรช่วยสร้างรายได้ให้กับชุมชนท้องถิ่น โดยหลีกเลี่ยงรูปแบบการท่องเที่ยวที่เน้นเพียงผลประโยชน์ระยะสั้น

2. มิติด้านสิ่งแวดล้อม การออกแบบกิจกรรมควรคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เช่น การลดขยะ การจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยว และการใช้ทรัพยากรที่เป็นมิตรต่อธรรมชาติ

3. มิติด้านสังคมและวัฒนธรรม กิจกรรมท่องเที่ยวควรส่งเสริมความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น และสนับสนุนให้ชุมชนมีบทบาทในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว

องค์ประกอบด้านกิจกรรมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องมีการพัฒนาให้สมดุลระหว่างความสนุกสนาน การเรียนรู้ ความปลอดภัย และความยั่งยืน โดยใช้แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเพื่อให้มั่นใจว่ากิจกรรมสามารถสร้างคุณค่าเชิงบวกต่อทั้งนักท่องเที่ยว ชุมชนท้องถิ่น และสิ่งแวดล้อม

14. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) เป็นแนวทางการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และเน้นให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงการเสริมสร้างความตระหนักรู้ด้านสิ่งแวดล้อมของนักท่องเที่ยว (Honey, 2008) แนวทางนี้ได้รับการสนับสนุนจากองค์กรระหว่างประเทศ เช่น องค์การการท่องเที่ยวโลกแห่งสหประชาชาติ (United Nations World Tourism Organization UNWTO) ซึ่งระบุว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศควรส่งเสริมการอนุรักษ์ระบบนิเวศ ความเป็นอยู่ของชุมชนท้องถิ่น และการเรียนรู้ของนักท่องเที่ยว (UNWTO, 2018)

เพื่อให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีประสิทธิภาพและสามารถดำเนินไปได้อย่างยั่งยืน จึงต้องมีการบูรณาการแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง โดยบทความนี้จะกล่าวถึง การลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม การสนับสนุนการอนุรักษ์ธรรมชาติ และการเพิ่มความตระหนักรู้ด้านสิ่งแวดล้อมของนักท่องเที่ยว พร้อมทั้งอธิบายแนวคิดทางทฤษฎีที่สามารถนำมาใช้ในการวางแผนและพัฒนาแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสม

1. การลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม การลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมถือเป็นหัวใจสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งหมายถึงการออกแบบกิจกรรมท่องเที่ยวที่ลดความเสียหายต่อทรัพยากรธรรมชาติ ลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก และควบคุมการใช้ทรัพยากรให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

1.1 ทฤษฎีการพัฒนายั่งยืน (Sustainable Development Theory) ทฤษฎีนี้ได้รับการเสนอโดย (Brundtland Commission, 1987) ซึ่งระบุว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนหมายถึงการใช้ทรัพยากรเพื่อสนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบันโดยไม่ทำลายโอกาสของคนรุ่นหลัง การนำทฤษฎีนี้มาประยุกต์ใช้กับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสามารถทำได้ในหลายมิติ เช่น

- การใช้พลังงานสะอาด แหล่งท่องเที่ยวควรส่งเสริมการใช้พลังงานหมุนเวียน เช่น พลังงานแสงอาทิตย์และพลังงานลม แทนการใช้พลังงานฟอสซิล
- การบริหารจัดการขยะ นักท่องเที่ยวควรได้รับการส่งเสริมให้ลดขยะและแยกขยะก่อนทิ้ง เช่น การใช้ขวดน้ำแบบรีฟิลแทนการใช้ขวดพลาสติกแบบใช้แล้วทิ้ง
- การจำกัดจำนวนผู้เข้าชม (Carrying Capacity) การกำหนดจำนวนผู้เข้าชมที่เหมาะสมกับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวช่วยลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและป้องกันความเสื่อมโทรมของระบบนิเวศ

1.2 ทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน (Theory of Planned Behavior - TPB)

ทฤษฎี TPB ของ Ajzen (1991) เป็นกรอบแนวคิดที่ช่วยอธิบายพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวในแง่ของการลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม TPB มีองค์ประกอบ 3 ส่วนสำคัญ ได้แก่

- 1) เจตคติ (Attitude) หากนักท่องเที่ยวมีเจตคติที่ดีต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่น เชื่อว่าการลดการใช้พลาสติกมีผลดีต่อธรรมชาติ ก็มีแนวโน้มที่จะปฏิบัติตาม
- 2) บรรทัดฐานทางสังคม (Subjective Norms) หากนักท่องเที่ยวรับรู้ว่าการลดขยะเป็นพฤติกรรมที่ได้รับการยอมรับจากสังคมและเพื่อนร่วมเดินทาง ก็จะมีแนวโน้มทำตาม
- 3) การรับรู้ความสามารถของตนเอง (Perceived Behavioral Control) นักท่องเที่ยวที่เชื่อว่าตนเองสามารถมีส่วนร่วมในการลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เช่น การใช้ถุงผ้าแทนถุงพลาสติก หรือการเดินป่าโดยไม่ทิ้งขยะ ก็จะปฏิบัติตามพฤติกรรมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น

2. การสนับสนุนการอนุรักษ์ธรรมชาติ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งในแง่ของการจัดสรรงบประมาณเพื่อการอนุรักษ์และการส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วม

2.1 ทฤษฎีมูลค่าทางเศรษฐศาสตร์ของสิ่งแวดล้อม (Environmental Economic Value Theory)

Costanza et al. (1997) อธิบายว่า ทรัพยากรธรรมชาติมีมูลค่าที่สามารถวัดเป็นตัวเงินได้ ซึ่งประกอบด้วย

- มูลค่าทางตรง (Direct Use Value) เช่น รายได้จากค่าธรรมเนียมเข้าสู่พื้นที่อนุรักษ์ การขายของที่ระลึกที่ทำจากวัสดุธรรมชาติ
- มูลค่าทางอ้อม (Indirect Use Value) เช่น การบริการทางนิเวศวิทยา (Ecosystem Services) อย่างการดูดซับก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ของป่าไม้ หรือการควบคุมการกัดเซาะดินโดยป่าชายเลน

2.2 แนวคิดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติแบบมีส่วนร่วม (Participatory Resource Management)

Ostrom (1990) เน้นว่าการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่มีประสิทธิภาพต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนในท้องถิ่น ตัวอย่างของแนวทางที่ใช้ในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่

- การให้ชุมชนท้องถิ่นเป็นเจ้าของและบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว
- การพัฒนาโครงการท่องเที่ยวที่ส่งเสริมเศรษฐกิจท้องถิ่น เช่น โฮมสเตย์ หรือไกด์นำเที่ยวโดยคนในชุมชน

3. การเพิ่มความตระหนักรู้ด้านสิ่งแวดล้อมของนักท่องเที่ยว

3.1 ทฤษฎีการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ (Experiential Learning Theory)

Kolb (1984) อธิบายว่าการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริงช่วยให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าใจและซึมซับแนวคิดด้านสิ่งแวดล้อมได้ดีขึ้น ตัวอย่างของกิจกรรมที่ช่วยเสริมสร้างการเรียนรู้ได้แก่

- การเดินป่าศึกษาธรรมชาติ (Nature Interpretation Walks) นักท่องเที่ยวได้รับความรู้เกี่ยวกับพืชและสัตว์ในพื้นที่ รวมถึงบทบาทของระบบนิเวศ
- กิจกรรมอนุรักษ์ (Conservation Activities) เช่น การปลูกป่าชายเลน การปลูกปะการัง หรือการปล่อยสัตว์ป่า

3.2 ทฤษฎีการสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม (Communication for Behavior Change Theory)

McKenzie-Mohr (2011) ชี้ให้เห็นว่าการสื่อสารเพื่อกระตุ้นพฤติกรรมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมควรใช้เทคนิค เช่น

- การใช้ภาพและสัญลักษณ์ ป้ายข้อมูลที่แสดงภาพของสัตว์ป่าหรือป่าไม้ที่เสื่อมโทรมจากขยะพลาสติกสามารถกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวเปลี่ยนพฤติกรรม
- การสร้างความรู้สึกร่วม (Social Commitment) การส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในโครงการอนุรักษ์ เช่น การลงชื่อสนับสนุนโครงการปลูกป่า

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีประสิทธิภาพต้องอาศัยแนวคิดทางทฤษฎีที่ช่วยลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สนับสนุนการอนุรักษ์ และเพิ่มความตระหนักรู้ของนักท่องเที่ยว หากมีการนำแนวคิดเหล่านี้ไปปฏิบัติอย่างเป็นระบบ จะช่วยให้การท่องเที่ยวดำเนินไปได้อย่างยั่งยืนและสร้างผลกระทบเชิงบวกต่อทั้งธรรมชาติและสังคม

15. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แสงเดือน รตินธร (2555) ศึกษาเรื่อง ปัจจัยหลัก และปัจจัยดึงดูดที่มีผลต่อนักท่องเที่ยวชาวจีนในการตัดสินใจเลือกมาท่องเที่ยวในประเทศไทย ผลการศึกษาพบว่า นักท่องเที่ยวชาวจีนส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุระหว่าง 21-30 ปี มีการศึกษาระดับปริญญาตรี และมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 29,931 หยวนขึ้นไป พฤติกรรมการท่องเที่ยวที่เป็นปัจจัยหลักต้นในการตัดสินใจเลือกมาท่องเที่ยวในประเทศไทยคือ การมีประสบการณ์ในการมาเยือนประเทศไทยแล้วอย่างน้อย 1 ครั้ง วางแผนการเดินทางท่องเที่ยวทุกอย่างด้วยตนเองและเดินทางกับบริษัทท่องเที่ยวในระดับที่ใกล้เคียงกัน มีเพื่อนหรือญาติเป็นผู้ร่วมเดินทางท่องเที่ยว มีค่าใช้จ่ายสำหรับการท่องเที่ยวประมาณ 5,991-11,970 หยวน ค้นหาข้อมูลการท่องเที่ยวผ่านสื่ออินเทอร์เน็ต มีวัตถุประสงค์การท่องเที่ยวคือ เพื่อการพักผ่อนวันหยุด โดยต้องการไปแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในภาคตะวันออกและภาคใต้เมื่อมาเยือนประเทศไทย ส่วนปัจจัยดึงดูดที่มีอิทธิพลต่อนักท่องเที่ยวชาวจีนในการเลือกมาท่องเที่ยวในประเทศไทย คือ อาหารไทย วัฒนธรรมไทย ความงดงามของธรรมชาติ ทะเลและชายหาดที่สวยงาม และความพร้อมของข้อมูลการท่องเที่ยว ตามลำดับ โดยมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ระดับเห็นด้วยระดับมาก จากการวิเคราะห์ทางสถิติพบว่า นักท่องเที่ยวชาวจีนที่มีอายุ ระดับการศึกษา และรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่างกันจะมีปัจจัยหลักต้นในการตัดสินใจเลือกมาท่องเที่ยวในประเทศไทยต่างกัน และยังพบว่า นักท่องเที่ยวที่มีกิจกรรมที่ต้องการจะทำเมื่อมาเยือนประเทศไทยแตกต่างกัน จะมีค่าเฉลี่ยคะแนนความคิดเห็นที่มีต่อปัจจัยดึงดูดในการตัดสินใจเลือกมาท่องเที่ยวในประเทศไทยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

อมราวดี คำบุญ (2556) ศึกษาเรื่อง การประเมินความพร้อมทางการท่องเที่ยวของเมืองท่องเที่ยวขนาดเล็ก อำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี ผลการศึกษาพบว่า อำเภอเขมราฐ จังหวัด

อุบลราชธานีมีองค์ประกอบการท่องเที่ยวในด้านต่าง ๆ ประกอบด้วยสิ่งดึงดูดใจของการท่องเที่ยว เส้นทางคมนาคมเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว ที่พักในแหล่งท่องเที่ยว และกิจกรรมการท่องเที่ยวครบถ้วน โดยมีความพร้อมในระดับปานกลาง สามารถพัฒนาเป็นเมืองท่องเที่ยวขนาดเล็กแห่งใหม่ได้ ผู้วิจัยจึงเสนอแนะแนวทางการพัฒนาตามองค์ประกอบการท่องเที่ยว เพื่อให้มีความพร้อมทางการท่องเที่ยว และเป็นเมืองท่องเที่ยวขนาดเล็กแห่งใหม่ต่อไปในอนาคต

Kassean and Gassita (2013) ศึกษาเรื่อง แรงจูงใจปัจจัยหลักและปัจจัยดิ่งที่ส่งผลต่อการท่องเที่ยวสาธารณรัฐมอริเชียส ในฐานะจุดหมายปลายทางการท่องเที่ยว จุดประสงค์เพื่อศึกษาอิทธิพลของแรงจูงใจ ปัจจัยหลักและปัจจัยดิ่งที่ส่งผลต่อการเลือกจุดหมายปลายทางการท่องเที่ยว ในช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ของนักท่องเที่ยว จำนวน 200 ราย โดยอาศัยการสัมภาษณ์แบบตัวต่อตัวกับกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวอังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน อิตาลี และแอฟริกาใต้ ที่มาเที่ยวในสถานที่ท่องเที่ยวหลายแห่งในสาธารณรัฐมอริเชียส พบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับปัจจัยหลักเพื่อการท่องเที่ยวอย่างการพักผ่อน และผ่อนคลายเป็นอย่างมาก ขณะที่ปัจจัยดิ่งที่สำคัญของนักท่องเที่ยวที่มาสาธารณรัฐมอริเชียส คือ สภาพดินฟ้าอากาศ และบรรยากาศที่ดีของประเทศที่แตกต่างจากสถานที่ท่องเที่ยวที่อื่น ๆ ในโลก รวมถึง แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และวัฒนธรรมท้องถิ่นที่โดดเด่นของมอริเชียสด้วยเช่นกัน ผลการศึกษาพบว่า แรงจูงใจ ปัจจัยหลักและปัจจัยดิ่งของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการเลือกเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่มาเป็นครั้งแรก กับนักท่องเที่ยวที่กลับมาเยี่ยมเยือนมอริเชียสแล้วหลายครั้งมีความแตกต่างกัน แคสซิน และ แกสสิตา (Kassean and Gassita, 2013) จึงเสนอให้ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนเพื่อส่งเสริมการตลาดของสาธารณรัฐมอริเชียสนั้นต้องทำความเข้าใจและส่งเสริมปัจจัยด้านการท่องเที่ยวต่าง ๆ ให้ถูกต้อง ทั้งเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและเพื่อความสำเร็จที่ยั่งยืนของสาธารณรัฐมอริเชียส

Bagdare (2016) ศึกษาเรื่อง กรอบแนวความคิดการบริหารจัดการประสบการณ์การท่องเที่ยว เนื่องจาก การเดินทางท่องเที่ยวแต่ละครั้งนั้นมักมีแรงผลักดันจากภายใน อาทิ ความปิติยินดี (pleasure) ต้องการหนีจากเรื่องซ้ำซากจำเจ (escape) ตามการใช้ชีวิต (lifestyle) หรือ เต็มเต็มความเป็นตัวตน (fulfillment of self) การเดินทางท่องเที่ยวจึงเป็นเรื่องของการสร้างประสบการณ์และความทรงจำใหม่ ๆ ให้กับนักท่องเที่ยว การบริหารประสบการณ์การท่องเที่ยวจึงเป็นการวางแผนตลอดการเดินทางเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์ส่วนบุคคล ยากที่จะอธิบาย (high personal and subjective) และมีความเฉพาะตัว ทั้งนี้ ประสบการณ์การท่องเที่ยวที่ดีนั้นมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องเนื่องหลายประการ ทั้งปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดเบื้องต้น (determinant) เช่น คุณลักษณะของสถานที่ท่องเที่ยว สิ่งแวดล้อมของสถานที่ท่องเที่ยว การบริการสนับสนุน ค่าใช้จ่ายในการเดินทาง เรื่องราวของแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวกลุ่มอื่น ๆ รวมถึงความปลอดภัยในการเดินทาง เป็นต้น รวมถึง

กระบวนการระหว่างการเดินทาง เช่น ความโดดเด่นของแหล่งท่องเที่ยว ภาพลักษณ์ของสถานที่ท่องเที่ยว ความรู้สึก และพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวในการเดินทางครั้งนั้น ๆ ซึ่งจะนำไปสู่การตอบสนองเชิงประสบการณ์ (experiential responses) ในรูปแบบต่าง ๆ ของนักท่องเที่ยวเช่น ความทรงจำที่ดี ทศนคติต่อสถานที่ท่องเที่ยวที่เปลี่ยนไป การบอกต่อ ความตั้งใจเที่ยวซ้ำ หรือความภักดีต่อสถานที่ท่องเที่ยวแห่งนั้นที่เพิ่มขึ้น เป็นต้น ซึ่งผลการศึกษาที่ได้จะช่วยให้ผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถวางแผนการบริหารประสบการณ์การท่องเที่ยวให้มีความเฉพาะตัว และเติมเต็มความต้องการของนักท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

Haneef (2017) ได้พัฒนาตัวแบบเพื่อสำรวจผลกระทบของระบบโครงสร้างพื้นฐานด้านการท่องเที่ยวที่มีต่อภาพลักษณ์ของสถานที่ท่องเที่ยว โดยมีเป้าหมายเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพตามแนวทางการตลาดการท่องเที่ยว อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวถือเป็นกลไกสำคัญที่นำพาความมั่งคั่งและผู้คนสู่สถานที่ต่าง ๆ ส่งเสริมธุรกิจที่เกี่ยวข้อง เช่น บริษัทจัดเลี้ยง โรงแรม และธุรกิจบันเทิง ดังนั้น อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจึงมีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศปลายทาง ทั้งในด้านการเติบโตทางเศรษฐกิจ รายได้ของประเทศ การลงทุน และความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของประชาชน การเติบโตของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวขึ้นอยู่กับมุมมองของนักท่องเที่ยวที่มีต่อสถานที่ท่องเที่ยวหรือประเทศจุดหมายปลายทาง ระบบโครงสร้างพื้นฐานด้านการท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยวและสร้างความยั่งยืนให้การท่องเที่ยว กระบวนการตัดสินใจของนักท่องเที่ยวมีความเชื่อมโยงกับความพร้อมของระบบโครงสร้างพื้นฐานของสถานที่ท่องเที่ยว ทำให้โครงสร้างพื้นฐานกลายเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว นอกจากนี้ การสร้างสรรค์และบริหารจัดการโครงสร้างพื้นฐานยังช่วยเพิ่มภาพลักษณ์ที่ดีให้กับสถานที่ท่องเที่ยว การศึกษานี้มุ่งเน้นการวิเคราะห์อิทธิพลของโครงสร้างพื้นฐานด้านการท่องเที่ยวที่มีต่อภาพลักษณ์ของสถานที่ท่องเที่ยวทั้งก่อนและหลังการเดินทางท่องเที่ยวดูไบ ในสหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ โดยมุ่งเน้นการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความพึงพอใจและความตั้งใจในการกลับมาเยือนซ้ำของนักท่องเที่ยวในอนาคต การวิจัยนี้ใช้วิธีการศึกษาเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพควบคู่กัน ผลการศึกษาพบว่า โครงสร้างพื้นฐานด้านการท่องเที่ยวมีอิทธิพลต่อภาพลักษณ์ของสถานที่ท่องเที่ยวทั้งก่อนและหลังการเดินทาง ภาพลักษณ์ดังกล่าวส่งผลต่อความพึงพอใจและความตั้งใจในการกลับมาเยือนซ้ำของนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ ยังพบว่า โครงสร้างพื้นฐานด้านการท่องเที่ยวและภาพลักษณ์ของสถานที่ท่องเที่ยวทั้งก่อนและหลังการเดินทางมีผลต่อการตลาดการท่องเที่ยวและกระบวนการตัดสินใจของนักท่องเที่ยว

Foroudi et al. (2018) ได้สำรวจการเปลี่ยนแปลงภาพลักษณ์ของกรุงลอนดอนภายใต้อิทธิพลของเว็บไซต์ โดยมุ่งเน้นเติมเต็มความเข้าใจเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของสถานที่ (place identity) และบทบาทของเว็บไซต์ในการสร้างภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวที่มาเยือนกรุงลอนดอน ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า อัตลักษณ์ของสถานที่และการให้ข้อมูลผ่านเว็บไซต์มีอิทธิพลอย่าง

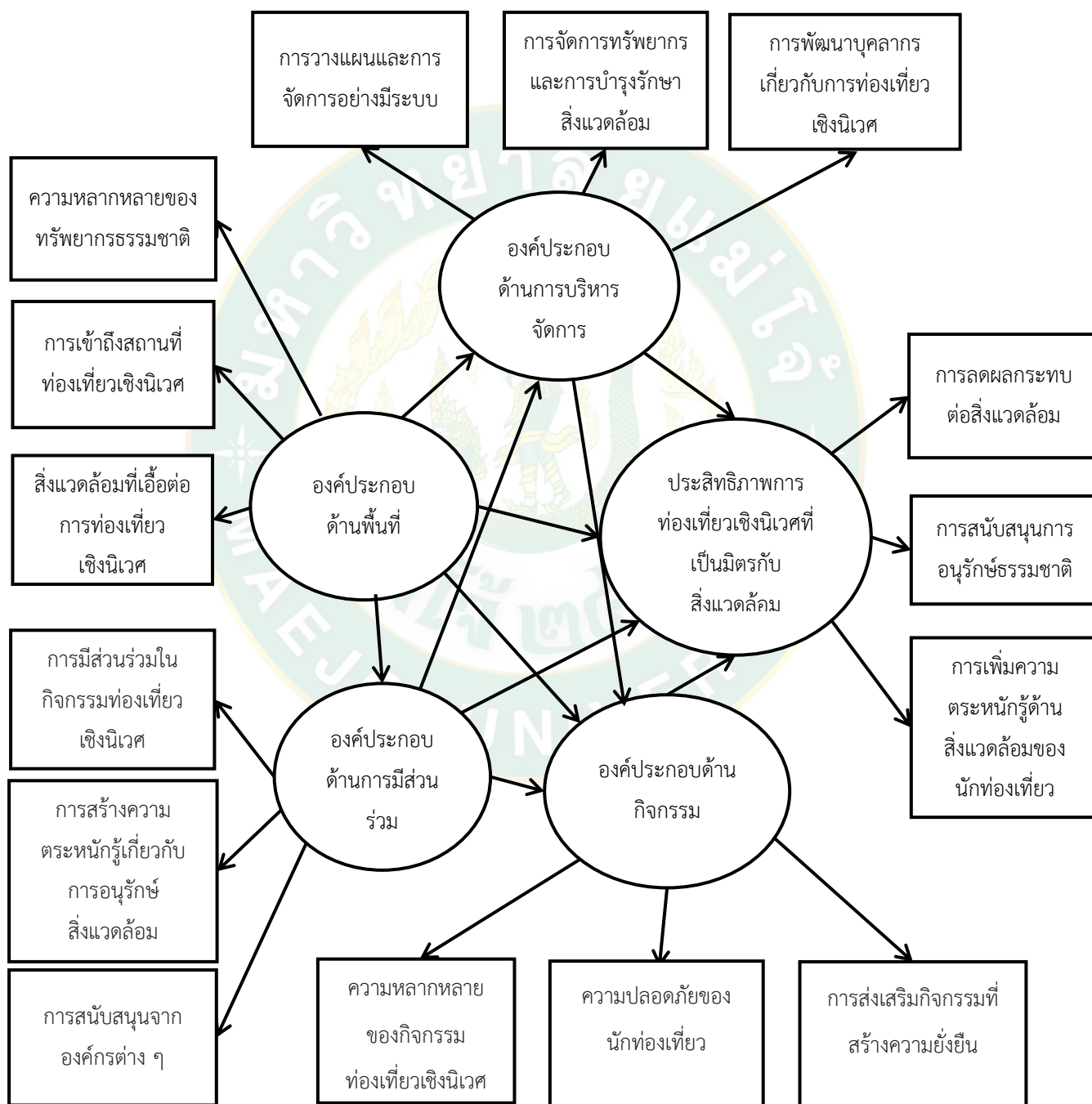
มีนัยสำคัญต่อการก่อตัวของภาพลักษณ์สถานที่ท่องเที่ยว นอกจากนี้ ภาพลักษณ์ของสถานที่ท่องเที่ยวยังส่งผลต่อความตั้งใจในการกลับมาเยือนซ้ำและการบอกต่อของนักท่องเที่ยว อย่างไรก็ตาม การศึกษาพบว่าภาพลักษณ์ของสถานที่ท่องเที่ยวไม่มีอิทธิพลโดยตรงต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว และความตั้งใจในการกลับมาเยือนซ้ำไม่มีความสัมพันธ์กับความตั้งใจในการบอกต่อจากผลการวิจัย โพรตุติและคณะเสนอแนะให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับการนำเสนอข้อมูลผ่านเว็บไซต์ โดยเน้นความถูกต้อง ชัดเจน และทันสมัยของข้อมูล เพื่อสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับสถานที่ท่องเที่ยว นอกจากนี้ ควรมีการตรวจสอบและปรับปรุงภาพลักษณ์ของสถานที่ท่องเที่ยวอย่างสม่ำเสมอ รวมถึงพัฒนาระบบขนส่งสาธารณะและการบริการต่าง ๆ เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้สะดวกและมีประสบการณ์ที่น่าพึงพอใจ ซึ่งจะช่วยเพิ่มโอกาสให้นักท่องเที่ยวมีความตั้งใจกลับมาเยือนซ้ำหรือบอกต่อในอนาคต

16. ภาคสรุป

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) เป็นแนวทางการท่องเที่ยวที่เน้นความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม โดยมุ่งหวังให้นักท่องเที่ยว ชุมชนท้องถิ่น และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องร่วมมือกันในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืน องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 1) องค์ประกอบด้านพื้นที่ การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่นั้น ๆ 2) องค์ประกอบด้านการจัดการ การท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม มีการจัดการที่ยั่งยืน ครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม และการควบคุมมลพิษอย่างมีประสิทธิภาพ 3) องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ การท่องเที่ยวที่มีกระบวนการเรียนรู้ โดยให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ และสร้างจิตสำนึกที่ถูกต้องแก่นักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่น และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง และ 4) องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม การท่องเที่ยวที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนท้องถิ่น รวมถึงผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง ในการคิด วางแผน ปฏิบัติตามแผน ติดตามตรวจสอบ และบำรุงรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยว ซึ่งจะนำไปสู่การกระจายรายได้ ยกระดับคุณภาพชีวิต และการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดเชียงใหม่ ควรให้ความสำคัญกับการผสมผสานการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเข้ากับการท่องเที่ยว โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชน และนักท่องเที่ยว ภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น การจัดการท่องเที่ยวควรประสานระหว่างการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและสังคม กับการให้

ความสำคัญกับเศรษฐกิจการท่องเที่ยว โดยการวางกลยุทธ์ในการพัฒนาภายใต้แผนพัฒนาที่
ดำเนินการอย่างรอบคอบ ตรงตามหลักวิชาการ และมีการจัดการรูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสม

17. กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 2 กรอบแนวคิดในการวิจัย

18. สมมติฐานการวิจัย

1. ประสิทธิภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ได้รับอิทธิพลทางตรงจาก องค์ประกอบด้านพื้นที่ องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม องค์ประกอบด้านการบริหารจัดการ และ องค์ประกอบด้านกิจกรรม
2. องค์ประกอบด้านกิจกรรม ได้รับอิทธิพลทางตรงจาก องค์ประกอบด้านพื้นที่ องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม และองค์ประกอบด้านการบริหารจัดการ
3. องค์ประกอบด้านการบริหารจัดการ ได้รับอิทธิพลทางตรงจาก องค์ประกอบด้านพื้นที่ และ องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม
4. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม ได้รับอิทธิพลทางตรงจาก องค์ประกอบด้านพื้นที่

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาบริบทและสภาพทั่วไปของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมจังหวัดเชียงใหม่ 2) เพื่อศึกษาการขับเคลื่อนกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมจังหวัดเชียงใหม่ 3) เพื่อศึกษารูปแบบแนวทางในการบริหารการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมจังหวัดเชียงใหม่ โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการและเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาค้นคว้า โดยมีขั้นตอนในการดำเนินงานดังนี้

รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการในลักษณะของ การวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ซึ่งประกอบด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ควบคู่กับการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อให้สามารถวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลได้อย่างครอบคลุมและลึกซึ้ง โดยกระบวนการดำเนินงานวิจัยสามารถจำแนกออกเป็นขั้นตอนหลัก ๆ ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลเอกสาร (Documentary Research) เป็นการรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ เอกสารทางวิชาการ วารสาร บทความ วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย ตลอดจนข้อมูลจากแหล่งอินเทอร์เน็ต เพื่อนำมาศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์ร่วมกับแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นพื้นฐานในการสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย และการกำหนดสมมติฐานสำหรับการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาเครื่องมือวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ ประกอบด้วย แบบสอบถาม (Questionnaire) และแบบสัมภาษณ์ (Interview Guide) โดยแบบสอบถามถูกจัดส่งให้แก่กลุ่มผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ด้วยวิธีการทางสถิติ เพื่อทดสอบสมมติฐานที่ได้ตั้งไว้

ขั้นตอนที่ 3 การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ร่วมกับการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร โดยมุ่งเน้นการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ซึ่งมีบทบาทโดยตรงในการพัฒนาและขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ศึกษา การดำเนินงานในขั้นตอนนี้ประกอบด้วยสองกิจกรรมหลัก

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยเชิงปริมาณ เรียกว่า กลุ่มตัวอย่าง ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลเรียกว่ากลุ่มเป้าหมาย ซึ่งมีรายละเอียดในการเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเชิงปริมาณ

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ เฉพาะอำเภอเมือง สันทราย แม่ริม สารภี หางดง ปัจจุบัน มีประชากร (พ.ศ. 2565) ทั้งหมด 593,241 คน การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างใช้เกณฑ์ 20 เท่าของตัวแปรสังเกต (Hair et al., 2010) การวิจัยครั้งนี้มี 15 ตัวแปรสังเกต ดังนั้น ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 300 ตัวอย่าง โดยได้ทำการสุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มแบบชั้นภูมิ (Stratified random sampling)

กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยเชิงคุณภาพ

ในการวิจัยเชิงคุณภาพจะทำการเก็บข้อมูลจาก 2 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ซึ่งจะเป็นการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ หรือรองผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ ผู้อำนวยการสำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจังหวัดเชียงใหม่ ผู้อำนวยการสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 16 เชียงใหม่ นักวิชาการด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและนายกกสมาคมธุรกิจการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่
2. การสนทนากลุ่ม (Focus Group) กับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมของจังหวัดเชียงใหม่ แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ ภาครัฐ ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผนจากสำนักงานการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่ เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติภาคเอกชน ประกอบด้วยผู้ประกอบการธุรกิจด้านการบริการการท่องเที่ยวภายในจังหวัดเชียงใหม่ และผู้ประกอบการที่พักในชุมชน รวม 20 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างและพัฒนาขึ้นโดยอาศัยแนวคิดเชิงทฤษฎีและผลการศึกษาจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยมีการออกแบบเครื่องมือ

ให้สามารถสะท้อนข้อมูลเชิงลึกที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรม มุมมอง และประสบการณ์ของกลุ่มตัวอย่างได้อย่างเหมาะสม

โครงสร้างของแบบสอบถามแบ่งออกเป็นสองส่วนหลัก ได้แก่

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ 1) เพศ 2) อายุ 3) ระดับการศึกษา 4) อาชีพ 5) รายได้เฉลี่ยต่อเดือน 6) สถานภาพทางครอบครัว เป็นคำถามแบบเลือกตอบ (Check-List) และเลือกตอบได้เพียงข้อเดียวโดยรวมจำนวน 6 ข้อ โดยเป็นคำถามแบบปิด (Closed-ended Questions) ในรูปแบบคำถามแบบเลือกตอบ (Check-list) ซึ่งให้ผู้ตอบสามารถเลือกคำตอบได้เพียงหนึ่งตัวเลือกต่อข้อเท่านั้น ทั้งนี้ เพื่อลดความคลาดเคลื่อนของข้อมูลและอำนวยความสะดวกในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการขับเคลื่อนกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ในส่วนนี้ประกอบด้วยข้อคำถามที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบหลักในการขับเคลื่อนกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ ปัจจัยด้านการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ปัจจัยด้านการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม ปัจจัยด้านความประทับใจ และปัจจัยด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ลักษณะเป็นคำถามปลายปิดซึ่งประกอบด้วยคำตอบย่อยที่แบ่งเป็น 5 ระดับ โดยใช้มาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) และให้คะแนนแต่ละระดับตั้งแต่ค่าคะแนนน้อยที่สุด คือ 1 ถึงค่าคะแนนมากที่สุดคือ 5 รวมจำนวน 20 ข้อ ตามแนวคิดของ Likert's Scale (ธานินทร์ ศิลป์จารุ, 2548) และมีเกณฑ์ในการให้คะแนนดังนี้

เห็นด้วยมากที่สุด	ให้คะแนนเท่ากับ 5 คะแนน
เห็นด้วยมาก	ให้คะแนนเท่ากับ 4 คะแนน
เห็นด้วยปานกลาง	ให้คะแนนเท่ากับ 3 คะแนน
เห็นด้วยน้อย	ให้คะแนนเท่ากับ 2 คะแนน
เห็นด้วยน้อยที่สุด	ให้คะแนนเท่ากับ 1 คะแนน

การกำหนดเกณฑ์การแปลความหมายเพื่อจัดระดับคะแนนเฉลี่ยระดับความคิดเห็นของ ในช่วงคะแนนดังต่อไปนี้

คะแนนเฉลี่ย 4.50 - 5.00	แปลความว่ามีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด
คะแนนเฉลี่ย 3.50 - 4.49	แปลความว่ามีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก
คะแนนเฉลี่ย 2.50 - 3.49	แปลความว่ามีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย 1.50 - 2.49	แปลความว่ามีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย
คะแนนเฉลี่ย 1.00 - 1.49	แปลความว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อยที่สุด

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ

การศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพในครั้งนี้ อาศัยเครื่องมือหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview Form) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) ซึ่งทั้งสองเครื่องมือได้รับการออกแบบและพัฒนาโดยยึดหลักการทางวิชาการ ควบคู่กับกระบวนการทางความคิดที่ครอบคลุมแนวคิด ทฤษฎี และกรอบการวิจัยอย่างรอบด้าน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลเชิงลึก อันสะท้อนถึงมิติทางสังคม วัฒนธรรม และกระบวนการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างแท้จริง ในการออกแบบเครื่องมือวิจัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามกระบวนการที่เป็นระบบ เริ่มตั้งแต่การกำหนดประเด็นปัญหา การวางกรอบแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง และการกำหนดวัตถุประสงค์ของการศึกษา ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นรากฐานสำคัญในการสร้างคำถามสัมภาษณ์ที่มีคุณภาพ เพื่อให้สามารถเข้าถึงเนื้อหาสาระที่ลึกซึ้ง และสะท้อนบริบทจริงของพื้นที่ศึกษา

กระบวนการพัฒนาเครื่องมือวิจัย

กระบวนการพัฒนาเครื่องมือวิจัยแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอนสำคัญ ดังนี้

1. ศึกษาทบทวนแนวคิดและทฤษฎี ผู้วิจัยได้ศึกษาทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อใช้เป็นกรอบในการกำหนดหัวข้อและประเด็นคำถามที่จำเป็นต้องสำรวจ
2. สร้างโครงสร้างเนื้อหาของแบบสัมภาษณ์ จากการศึกษาทบทวนดังกล่าว ผู้วิจัยได้จัดทำโครงสร้างเนื้อหาของแบบสัมภาษณ์ โดยออกแบบคำถามให้ครอบคลุมองค์ประกอบสำคัญตามกรอบแนวคิดการวิจัย และเชื่อมโยงกับวัตถุประสงค์การศึกษาอย่างชัดเจน
3. การตรวจสอบความเหมาะสมของเครื่องมือโดยผู้เชี่ยวชาญ แบบสัมภาษณ์ที่พัฒนาขึ้นได้รับการนำเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อพิจารณาความเหมาะสม ความชัดเจน และความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัย จากนั้นจึงนำข้อเสนอแนะที่ได้รับมาปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น
4. การนำเครื่องมือไปใช้จริงและประเมินความชัดเจนของคำถาม ผู้วิจัยได้นำแบบสัมภาษณ์ที่พัฒนาแล้วไปทดลองใช้กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในพื้นที่ศึกษา โดยใช้ลักษณะของการสัมภาษณ์แบบปลายเปิด (Open-ended Questions) เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถแสดงทัศนะ ความรู้สึก และประสบการณ์ได้อย่างอิสระ ครอบคลุมและตรงประเด็นกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

การตรวจสอบเครื่องมือในการวิจัยเชิงปริมาณ

ในการดำเนินงานวิจัยเชิงปริมาณ การพัฒนาเครื่องมือที่มีความน่าเชื่อถือและมีความเที่ยงตรงนับเป็นขั้นตอนสำคัญที่ส่งผลโดยตรงต่อความถูกต้องของข้อมูลและข้อค้นพบทางวิชาการ โดยทั่วไปแล้ว การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือจะครอบคลุมทั้งด้านความเที่ยงตรง (Validity) และความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม ซึ่งกระบวนการตรวจสอบเครื่องมือในครั้งนี้ได้ดำเนินการอย่างเป็นระบบและสอดคล้องตามหลักวิชาการ ดังนี้

1. การตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) ผู้วิจัยได้จัดทำแบบสอบถามเบื้องต้นขึ้นโดยอ้างอิงจากกรอบแนวคิด วัตถุประสงค์ และสมมติฐานของการวิจัย แล้วนำแบบสอบถามดังกล่าวเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน ได้แก่ รองศาสตราจารย์ ดร.ณัฐวัฒน์ สิริพรวุฒิ, ดร.เกศรินทร์ วิมลธาดา และ ดร.พีระพงศ์ ศิริเกษม เพื่อให้ช่วยพิจารณาความเหมาะสมของเนื้อหา ความครอบคลุมของประเด็นที่ต้องการวัด และความสอดคล้องของคำถามกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไขในส่วนที่ยังไม่สมบูรณ์หรืออาจก่อให้เกิดความคลาดเคลื่อนในการตอบแบบสอบถาม

2. การทวนสอบความถูกต้องของเครื่องมือหลังการปรับปรุง เมื่อผู้วิจัยได้ดำเนินการปรับปรุงแบบสอบถามตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิแล้ว ได้นำแบบสอบถามที่ปรับแก้ดังกล่าวกลับไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบอีกครั้ง เพื่อยืนยันว่าแบบสอบถามมีความถูกต้อง ครบคลุม และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยอย่างแท้จริงก่อนนำไปทดลองใช้จริง

3. การตรวจสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (Reliability Testing) เพื่อประเมินความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้นำเครื่องมือที่ผ่านการปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้กับกลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย จำนวน 30 คน แล้วดำเนินการวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่นโดยใช้สัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ผ่านโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ ซึ่งค่าความเชื่อมั่นที่ได้จะต้องมีค่าไม่น้อยกว่า 0.70 จึงจะถือว่าเครื่องมือมีความน่าเชื่อถือในระดับที่ยอมรับได้ตามเกณฑ์ทางสถิติที่เป็นที่ยอมรับในงานวิจัยเชิงปริมาณ (บุญใจ ศรีสถิตยัณรากร, 2550) สรุปผลการวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามที่หาค่า Cronbach Coefficient Alpha ของ Cronbach (1951) ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม ดังตารางที่ 1 นำเสนอได้ดังนี้

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ความเชื่อมั่นของแบบสอบถามที่หาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา

ตัวแปรการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์	จำนวนข้อ	Cronbach' s Alpha
1. องค์ประกอบด้านพื้นที่	15	0.882
2. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม	15	0.849
3. องค์ประกอบด้านการบริหารจัดการ	15	0.878
4. องค์ประกอบด้านกิจกรรม	15	0.885
5. ประสิทธิภาพในการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม	15	0.858
ผลรวมค่าความเชื่อมั่น	75	0.870

4. ปรับปรุงเครื่องมือให้เป็นฉบับสมบูรณ์และนำแบบสอบถามไปสอบถามกลุ่มตัวอย่าง ต่อไปเมื่อนำแบบสอบถามไปทดสอบกับกลุ่มทดลองที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน แบบสอบถามในแต่ละด้านมีระดับความ เชื่อมั่นอยู่ระหว่าง 0.849 - 0.885 ซึ่งมีระดับค่าความเชื่อมั่นอยู่ในระดับปานกลางถึงสูงมาก (พรณี ลีกิจวัฒน์, 2553) โดยเกณฑ์การวิเคราะห์ ดังนี้

ค่าความเชื่อมั่น	ระดับความเชื่อมั่น
0.80 - 1.00	สูงมาก
0.70 - 0.79	สูง
0.50 - 0.69	ปานกลาง
0.30 - 0.49	ต่ำ
ต่ำกว่า 0.30	ต่ำมาก

การตรวจสอบเครื่องมือในการวิจัยเชิงคุณภาพ

ในการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือหลักที่นำมาใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่ได้รับการออกแบบให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย หลังจากกระบวนการเก็บข้อมูลภาคสนามสิ้นสุดลง ขั้นตอนถัดไปที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง คือ กระบวนการตรวจสอบความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของข้อมูลก่อนการนำไปวิเคราะห์

การตรวจสอบข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ มักดำเนินการด้วยวิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) ซึ่งเป็นกระบวนการที่นักวิจัยใช้เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือของข้อมูล โดยอ้างอิงแนวคิด

ของ (Miles and Huberman, 1994; สุภางค์ จันทวานิช, 2559) การตรวจสอบแบบสามเส้าสามารถจำแนกออกเป็น 3 ลักษณะ ดังนี้

1. การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) เป็นกระบวนการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมในภาคสนาม โดยเปรียบเทียบข้อมูลจากแหล่งที่มาต่างกัน ได้แก่ มิติเวลา สถานที่ และบุคคล เพื่อพิจารณาความสอดคล้องหรือความแตกต่างของข้อมูลที่ได้ อันจะนำไปสู่ความเข้าใจที่ลุ่มลึกและรอบด้านมากยิ่งขึ้น

2. การตรวจสอบสามเส้าด้านทฤษฎี (Theory Triangulation) เป็นการนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาไปเปรียบเทียบกับแนวคิด ทฤษฎี หรือกรอบแนวคิดที่เกี่ยวข้อง เพื่อพิจารณาว่าข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องหรือขัดแย้งกับกรอบทางทฤษฎีอย่างไร การตรวจสอบลักษณะนี้มีบทบาทสำคัญในการยืนยันความสมเหตุสมผลของข้อมูลและข้อค้นพบ

3. การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการ (Methodological Triangulation) ในการศึกษาครั้งนี้ นักวิจัยได้นำเทคนิคการเก็บข้อมูลที่หลากหลายมาใช้ร่วมกัน ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตการณ์ และการศึกษาข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง โดยข้อมูลที่ได้จากแต่ละวิธีถูกนำมาเปรียบเทียบและตรวจสอบความสอดคล้องกัน เพื่อยืนยันความน่าเชื่อถือของข้อค้นพบ และลดอคติที่อาจเกิดจากการพึ่งพาวิธีใดวิธีหนึ่งเพียงอย่างเดียว

สำหรับประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึกที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้ถูกออกแบบให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัย และครอบคลุมประเด็นสำคัญเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในจังหวัดเชียงใหม่ โดยแบ่งออกเป็น 3 ประเด็นหลัก ได้แก่

1. บริบทและสภาพทั่วไปของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในจังหวัดเชียงใหม่
2. กระบวนการขับเคลื่อนกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในจังหวัดเชียงใหม่
3. รูปแบบและแนวทางในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในจังหวัดเชียงใหม่

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการดำเนินการวิจัยเชิงสังคมศาสตร์อย่างเป็นระบบ การเก็บรวบรวมข้อมูลนับเป็นกระบวนการสำคัญที่ส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพและความน่าเชื่อถือของผลการวิจัย ทั้งในด้านข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยเชิงปริมาณ

การวิจัยเชิงปริมาณในครั้งนี้ ดำเนินการภายใต้กรอบวิธีวิทยาที่เน้นการวัดผลด้วยค่าตัวเลข และการวิเคราะห์ด้วยเครื่องมือทางสถิติ โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความถูกต้อง ครบถ้วน และสามารถนำไปวิเคราะห์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนี้

1. ผู้วิจัยได้ดำเนินการขอหนังสือรับรองจาก มหาวิทยาลัย เพื่อนำไปติดต่อยังหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง ซึ่งได้รับการกำหนดไว้ล่วงหน้า เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการดำเนินการเก็บแบบสอบถามในพื้นที่
2. หลังจากได้รับหนังสือรับรอง ผู้วิจัยได้นำเอกสารพร้อมจดหมายแนะนำตัวเข้าไปติดต่อกับหน่วยงาน เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์และขอความร่วมมือในการอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงกลุ่มตัวอย่าง
3. ในขั้นตอนการดำเนินการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยได้จัดหาผู้ช่วยเก็บข้อมูลจำนวน 5 คน พร้อมจัดประชุมชี้แจงและฝึกอบรมการใช้แบบสอบถามอย่างละเอียด เพื่อให้ผู้ช่วยสามารถดำเนินการเก็บข้อมูลได้อย่างมีมาตรฐานและเป็นแนวทางเดียวกัน
4. ผู้วิจัยและผู้ช่วยเก็บข้อมูลได้เข้าพบกลุ่มตัวอย่างด้วยตนเอง พร้อมแนะนำตัวและชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย อธิบายถึงสิทธิของผู้ตอบแบบสอบถาม ตลอดจนขอความยินยอมก่อนการแจกแบบสอบถาม
5. เมื่อกลุ่มตัวอย่างแสดงความยินยอม ผู้วิจัยได้แจกแบบสอบถามพร้อมอธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา ขั้นตอนการตอบแบบสอบถาม และเปิดโอกาสให้ซักถามก่อนให้กลุ่มตัวอย่างตอบด้วยตนเอง และดำเนินการรวบรวมแบบสอบถามคืนในทันที
6. ภายหลังจากการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยและผู้ช่วยได้ตรวจสอบความครบถ้วนและความถูกต้องของแบบสอบถามก่อนนำไปวิเคราะห์ จำนวนทั้งสิ้น 300 ชุด
7. ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามถูกนำมาคิดคะแนนและวิเคราะห์ด้วยวิธีทางสถิติเพื่อการวิจัยต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ

การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพมุ่งเน้นการเข้าถึงข้อมูลเชิงลึก อารมณ์ ความรู้สึก และบริบทแวดล้อมของกลุ่มเป้าหมายอย่างละเอียดรอบด้าน โดยอาศัยวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสังเกต และการวิเคราะห์เอกสาร โดยดำเนินการตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. เริ่มจากการตรวจสอบความพร้อมของอุปกรณ์ที่จะใช้ในการสัมภาษณ์ อาทิ เครื่องบันทึกเสียง สมุดจดบันทึก รวมถึงความพร้อมของผู้วิจัยเอง
2. มีการนัดหมายล่วงหน้าอย่างชัดเจนกับผู้ให้ข้อมูลทั้งในด้านบุคคล เวลา และสถานที่ เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันและสร้างความสะดวกในการจัดการข้อมูล
3. ก่อนเข้าสู่การสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัยโดยสังเขป พร้อมทั้งชี้แจงประเด็นสำคัญที่จะใช้ในการสัมภาษณ์ เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลเกิดความเข้าใจและพร้อมในการให้ข้อมูลอย่างเปิดเผย
4. ระหว่างการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้แนวคำถามแบบมีโครงสร้างเป็นแนวทาง เพื่อให้ผู้ให้สัมภาษณ์สามารถตอบได้อย่างเป็นระบบ และสะท้อนข้อเท็จจริงตามบริบทของตนได้อย่างลึกซึ้ง
5. ในขั้นตอนการปิดการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้สรุปสาระสำคัญของคำตอบ ตรวจสอบประเด็นที่อาจยังขาดตกบกพร่อง รวมทั้งเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติม ก่อนกล่าวขอบคุณอย่างเหมาะสม
6. ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ได้นำมาถอดความ เรียบเรียง วิเคราะห์ และตีความในเชิงพรรณนา (Descriptive Interpretation) เพื่อสร้างความเข้าใจที่กลุ่มลึกและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย
7. นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังดำเนินการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม โดยมุ่งเน้นการเก็บข้อมูลจากสภาพแวดล้อมและบริบทจริงของพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถานที่ทำงานหรือแหล่งวิจัย เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจในปรากฏการณ์ที่ศึกษาอย่างรอบด้าน
8. การวิเคราะห์เอกสารก็เป็นอีกหนึ่งวิธีที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นศึกษาไว้อย่างชัดเจน และดำเนินการสืบค้นข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับปฐมภูมิและทุติยภูมิ เพื่อนำมาวิเคราะห์และประกอบการอธิบายผลการวิจัยอย่างเป็นระบบ

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมเพื่อหาค่าสถิติดังนี้

1. สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics)

1.1 การวิเคราะห์ข้อมูลส่วนที่ 1 ซึ่งเป็นข้อมูลประชากรศาสตร์ของกลุ่มตัวอย่างใช้การหาค่าความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage)

1) ค่าร้อยละ (Percentage) และความถี่ (Frequencies) ใช้ในการวิเคราะห์ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

$$\text{ร้อยละ} = \frac{f}{N} \times 100$$

เมื่อ f = ความถี่ที่ต้องการเปรียบเทียบ

N = จำนวนข้อมูลทั้งหมด

2) ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ใช้แปลความหมายของข้อมูลต่าง ๆ โดยใช้สูตร (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2550)

1.2 ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามในระดับการแสดงความคิดเห็น (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2550)

1) ค่าเฉลี่ยใช้แปลความหมายของข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยใช้สูตร ดังนี้

$$\text{ค่าเฉลี่ย} = \frac{\sum X}{N}$$

เมื่อ $\sum X$ = ผลรวมของข้อมูลทั้งหมด

N = จำนวนข้อมูลทั้งหมด

2) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) โดยใช้สูตร ดังนี้

$$S.D. = \sqrt{\frac{\sum (x - \bar{x})^2}{n-1}}$$

เมื่อ x = ค่าของข้อมูลแต่ละตัว

$\bar{x}$ = ค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง

n = จำนวนข้อมูลทั้งหมดของกลุ่มตัวอย่าง

2. สถิติเชิงอนุมานหรือสถิติเชิงอ้างอิง (Inferential Statistic)

การวิเคราะห์หาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์แบบจำลองสมการโครงสร้าง (structural equation modeling: SEM) เพื่อทำการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงซ้อนระหว่างตัวแปรได้ โดยรวมถึงทั้ง ตัวแปรแฝง (latent variables) และ ตัวแปรสังเกตได้ (observed variables) ซึ่งช่วยให้สามารถวิเคราะห์โครงสร้างของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้อย่างแม่นยำ

ก่อนที่จะสามารถวิเคราะห์ข้อมูลได้ จำเป็นต้องมีการเตรียมข้อมูลให้เหมาะสม ขั้นตอนเริ่มต้นมักเกี่ยวข้องกับการรวบรวมข้อมูลจากนักท่องเที่ยวและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ผ่านแบบสอบถามที่ได้รับการออกแบบมาเพื่อประเมินปัจจัยต่าง ๆ เช่น คุณภาพของสิ่งแวดล้อม การบริหารจัดการ และความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว

เมื่อได้ข้อมูลมาแล้ว ขั้นตอนแรกคือการ ตรวจสอบความครบถ้วนและความถูกต้องของข้อมูล โดยดูว่ามีข้อมูลที่ขาดหายไปหรือไม่ หากมี จะต้องพิจารณาว่าจะใช้วิธีการเติมข้อมูลอย่างไรให้เหมาะสม นอกจากนี้ยังต้องตรวจสอบค่าที่ผิดปกติหรือแตกต่างจากกลุ่มข้อมูลอื่นมากเกินไป ซึ่งอาจเกิดจากข้อผิดพลาดในการกรอกข้อมูลหรือเป็นค่าที่แสดงถึงกลุ่มตัวอย่างที่แตกต่างจากกลุ่มหลัก

ต่อมา จำเป็นต้องตรวจสอบว่าข้อมูลมีการกระจายตัวเป็นปกติหรือไม่ ซึ่งมีผลต่อความแม่นยำของการวิเคราะห์ หากข้อมูลมีการกระจายตัวที่เบ้ไปมากเกินไป อาจต้องใช้วิธีปรับแก้ เช่น การใช้ Log Transformation หรือ Square Root Transformation

จากนั้น เมื่อข้อมูลได้รับการเตรียมพร้อมแล้ว การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis: CFA) จะถูกนำมาใช้เพื่อตรวจสอบว่าตัวแปรที่เลือกมานั้นสามารถวัดค่าปัจจัยเชิงแนวคิดได้ดีหรือไม่ โดยดูจากค่า Factor Loading ซึ่งหากมีค่ามากกว่า 0.50 จะถือว่าเป็นค่าที่น่าเชื่อถือ

เมื่อโมเดลได้รับการสร้างขึ้น จำเป็นต้องมีการตรวจสอบว่ามันสามารถอธิบายข้อมูลที่มีอยู่ได้ดีเพียงใด การประเมินคุณภาพของโมเดลจะผ่านชุดของค่าดัชนีวัดคุณภาพที่เรียกว่า Goodness-of-Fit (GOF) Indices ซึ่งช่วยบอกให้เราทราบว่าโมเดลที่สร้างขึ้นสามารถสะท้อนถึงความเป็นจริงได้มากน้อยเพียงใด

ตัวอย่างของค่าดัชนีวัดคุณภาพโมเดล ได้แก่

- ค่า Chi-square (χ^2/df) ซึ่งช่วยบอกว่าโมเดลที่สร้างขึ้นสามารถอธิบายข้อมูลที่มีอยู่ได้ดีเพียงใด ค่าที่เหมาะสมควรอยู่ต่ำกว่า 5

- ค่า RMSEA (Root Mean Square Error of Approximation) ควรมีค่าน้อยกว่า 0.08 ซึ่งแสดงถึงความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้

- ค่า CFI (Comparative Fit Index) และ TLI (Tucker-Lewis Index) ควรมีค่ามากกว่า 0.90 เพื่อแสดงว่าโมเดลมีคุณภาพที่ดี

หากค่าดัชนีเหล่านี้ไม่อยู่ในเกณฑ์ที่เหมาะสม อาจจำเป็นต้องมีการปรับโมเดลโดยเพิ่มหรือปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร เพื่อให้ได้ผลการวิเคราะห์ที่แม่นยำขึ้น

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นกระบวนการศึกษาที่มุ่งเน้นการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ต่าง ๆ อย่างลึกซึ้งผ่านการตีความความหมายที่แฝงอยู่ในข้อมูล ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มถือเป็นหัวใจสำคัญของกระบวนการวิจัยประเภทนี้ โดยมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนและเสริมสร้างความหนักแน่นให้แก่ข้อมูลเชิงปริมาณ ทั้งยังช่วยให้เกิดการบูรณาการองค์ความรู้จากหลายมิติอย่างสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ในกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพนั้น ผู้วิจัยจะดำเนินการจัดระเบียบข้อมูลอย่างเป็นระบบ โดยอาศัยแนวทางของการพรรณนา (Descriptive Method) เพื่อให้สามารถนำเสนอข้อค้นพบจากภาคสนามได้อย่างชัดเจน เป็นรูปธรรม และนำไปสู่การสังเคราะห์ข้อสรุป ตลอดจนการตีความผลการวิจัยอย่างมีเหตุผล นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังยึดหลักของตรรกะในการวิเคราะห์ และใช้กรอบแนวคิดในการวิจัยเป็นแนวทางสำคัญในการเชื่อมโยงข้อมูล เพื่อสร้างความสอดคล้องของเนื้อหาในภาพรวม โดยมีรูปแบบของการวิเคราะห์ข้อมูลหลักที่นำมาใช้ ได้แก่

1. การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

การวิเคราะห์เนื้อหาเป็นวิธีการที่ผู้วิจัยใช้ในการแปลงข้อมูลเชิงพรรณนาให้กลายเป็นข้อมูลที่สามารถนับได้ เพื่อให้สามารถตอบวัตถุประสงค์ของงานวิจัยได้อย่างเป็นระบบ วิธีการนี้เหมาะสมอย่างยิ่งสำหรับการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยเฉพาะในการศึกษาด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งครอบคลุมถึงองค์ประกอบด้านพื้นที่ การมีส่วนร่วม การบริหารจัดการ กิจกรรม และประสิทธิภาพในการดำเนินงาน

ขั้นตอนในการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบด้วย

1. การกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกเอกสาร โดยพิจารณาความน่าเชื่อถือของแหล่งเผยแพร่ ลักษณะของเนื้อหา และช่วงเวลาที่เกี่ยวข้อง
2. การวางแผนการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อจัดระบบการจำแนกคำหรือข้อความจากเอกสาร แล้วจัดทำตารางดัชนีให้สอดคล้องกับคำถามการวิจัย
3. การนับความถี่ของคำหรือข้อความที่จำแนกไว้
4. การวิเคราะห์ความเชื่อมโยงระหว่างคำหรือข้อความ

5. การสรุปสาระสำคัญและเชื่อมโยงไปสู่ข้อค้นพบจากเอกสารทั้งหมดที่นำมาศึกษา

2. การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุป (Constructive Data Analysis)

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพในลักษณะนี้เน้นการตีความข้อมูลเพื่อสร้างข้อสรุปที่มีความหมายและสะท้อนความเข้าใจต่อปรากฏการณ์หรือประเด็นที่ศึกษาจริง โดยมีรูปแบบย่อยที่สำคัญ ได้แก่

2.1 การวิเคราะห์ข้อมูลแบบอุปนัย (Analytic Induction)

การวิเคราะห์แบบอุปนัยเป็นกระบวนการที่อาศัยการสังเคราะห์จากข้อเท็จจริงเพื่อสร้างข้อสรุปทั่วไป ซึ่งเหมาะสำหรับข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive Data) ที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

1. นำข้อเท็จจริงจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 5 ท่าน มาบันทึกในลักษณะบันทึกละเอียดหรือบันทึกพรรณนา โดยแยกให้ชัดเจนว่าแต่ละชุดข้อมูลได้มาจากผู้ให้ข้อมูลท่านใด
2. ดึงคำหลักหรือสาระสำคัญจากบันทึกพรรณนา แล้วจัดทำเป็นตารางหรือแผนภาพ
3. วิเคราะห์ความเชื่อมโยงระหว่างคำหลักหรือประเด็นที่ปรากฏ
4. สรุปภาพรวมของข้อมูลเชิงลึกโดยเชื่อมโยงประเด็นต่าง ๆ เข้าด้วยกัน

2.2 การวิเคราะห์โดยการเปรียบเทียบข้อมูล (Constant Comparison)

การเปรียบเทียบข้อมูลเป็นอีกหนึ่งแนวทางที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก โดยเน้นการวิเคราะห์ความแตกต่างและความเหมือนระหว่างกลุ่มข้อมูลต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจเชิงลึกถึงรูปแบบหรือแนวโน้มของข้อมูลที่ศึกษาวิจัย โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. สร้างตารางวิเคราะห์โดยกำหนดประเภทของข้อมูลในแนวดิ่ง (Column) และชนิดของข้อมูลในแนวนอน (Row)
2. ใส่ข้อมูลลงในตารางเปรียบเทียบ โดยจัดประเภทตามหลัก 5W1H ได้แก่ อะไร (What) อย่างไร (How) ทำไม (Why) ใคร (Who) และที่ไหน (Where)
3. เปรียบเทียบข้อมูลแต่ละชุดเพื่อหาความเชื่อมโยง ทั้งในลักษณะที่เหมือนกันและแตกต่างกัน
4. สรุปผลการวิเคราะห์ในเชิงพรรณนา เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มข้อมูลที่ศึกษา

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การวิจัย เรื่อง ปัจจัยการเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยนำเสนอเป็น 6 ตอน ตามลำดับ ดังนี้

ตอนที่ 1 บริบทและสภาพทั่วไปของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมจังหวัดเชียงใหม่

ตอนที่ 2 ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง

ตอนที่ 3 ผลการตรวจสอบข้อมูลก่อนการวิเคราะห์แบบจำลองสมการโครงสร้าง

ตอนที่ 4 ผลการวิเคราะห์แบบจำลองการวัด

ตอนที่ 5 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมจังหวัดเชียงใหม่

ตอนที่ 6 รูปแบบการเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมจังหวัดเชียงใหม่

การศึกษานี้ ผู้ศึกษาใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยนำเสนอผลการวิจัยเชิงปริมาณเป็นหลัก ในส่วนของผลการวิจัยเชิงคุณภาพ นำมาสนับสนุน โดยมีผลการวิจัย ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 บริบทและสภาพทั่วไปของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม จังหวัดเชียงใหม่

จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งอยู่ทางภาคเหนือของประเทศไทย เป็นจังหวัดที่มีความโดดเด่นทั้งในด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ด้วยภูมิประเทศที่เป็นภูเขาสูง ป่าไม้อันอุดมสมบูรณ์ และแหล่งน้ำธรรมชาติมากมาย ทำให้เชียงใหม่กลายเป็นจุดหมายปลายทางยอดนิยมของนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศ เนื่องจากมีทรัพยากรธรรมชาติที่งดงาม วัฒนธรรมที่หลากหลาย และประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน จังหวัดเชียงใหม่มีพื้นที่ครอบคลุมทั้งภูเขา ป่าไม้ และแม่น้ำ ซึ่งทั้งหมดนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ควบคู่ไปกับการสร้างประสบการณ์ที่มีคุณค่าให้แก่นักท่องเที่ยว โดยคำนึงถึงผลกระทบต่อระบบนิเวศและชุมชนท้องถิ่น ในบริบทของจังหวัดเชียงใหม่ การท่องเที่ยว

เชิงนิเวศได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา เนื่องจากความตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เพิ่มสูงขึ้นทั่วโลก และความต้องการของนักท่องเที่ยวที่ต้องการสัมผัสประสบการณ์ที่แท้จริงและยั่งยืน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดเชียงใหม่มีความหลากหลายทั้งในรูปแบบของการท่องเที่ยวในธรรมชาติ การเยี่ยมชมชุมชนพื้นเมือง และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม นักท่องเที่ยวสามารถเพลิดเพลินกับการเดินป่า ชมวิถีชีวิตของชาวเขา และเรียนรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติผ่านการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในขณะเดียวกันก็ได้สัมผัสกับความงดงามของธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น

1. ภาพรวมของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเชียงใหม่

เชียงใหม่มีศักยภาพสูงในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ด้วยความหลากหลายของระบบนิเวศ ตั้งแต่ป่าดิบเขาบนยอดดอยอินทนนท์ ซึ่งเป็นยอดเขาที่สูงที่สุดในประเทศไทย ไปจนถึงป่าเบญจพรรณและป่าเต็งรังในพื้นที่ราบลุ่ม นอกจากนี้ยังมีแหล่งน้ำธรรมชาติ น้ำตก และลำธารมากมาย ซึ่งล้วนเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ

กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเชียงใหม่มีหลากหลายรูปแบบ เช่น 1) การเดินป่าศึกษาธรรมชาติ 2) การล่องแก่งในแม่น้ำปิงและลำน้ำสาขา 3) การพักแรมในโฮมสเตย์ชุมชน 4) การศึกษาวิถีชีวิตของชนเผ่าต่าง ๆ 5) การท่องเที่ยวเชิงเกษตร 6. การดูนก และศึกษาพันธุ์พืชและสัตว์ท้องถิ่น และ 7) การปั่นจักรยานท่องเที่ยวในชนบท การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเชียงใหม่ไม่เพียงแต่ช่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเท่านั้น แต่ยังสร้างรายได้ให้กับชุมชนท้องถิ่น และช่วยรักษาวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมไว้ด้วย อย่างไรก็ตาม การพัฒนาดังกล่าวต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ เอกชน และชุมชนท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมอย่างแท้จริง

2. แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สำคัญในจังหวัดเชียงใหม่

จังหวัดเชียงใหม่เป็นหนึ่งในจังหวัดที่มีแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่หลากหลายและสำคัญมากมาย ซึ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวจากทั่วโลกมาชื่นชมความงามของธรรมชาติและสัมผัสกับวัฒนธรรมท้องถิ่น แหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้ไม่เพียงแต่มีความงดงามตามธรรมชาติ แต่ยังมีคุณค่าในด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการสร้างรายได้ให้กับชุมชนท้องถิ่น นอกจากนี้แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศยังเป็นจุดที่นักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้และเข้าใจวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนในพื้นที่ รวมถึงมีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง

1. แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีชื่อเสียงและสำคัญที่สุดในจังหวัดเชียงใหม่คือ "ดอยอินทนนท์" ดอยอินทนนท์เป็นยอดเขาที่สูงที่สุดในประเทศไทย มีความสูงถึง 2,565 เมตรเหนือระดับน้ำทะเล

พื้นที่บริเวณนี้มีความหลากหลายทางชีวภาพสูงมาก มีพืชพรรณและสัตว์ป่าที่หายากหลายชนิดที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นี้ นักท่องเที่ยวสามารถเดินป่าเพื่อชื่นชมความงามของธรรมชาติ ชมทะเลหมอก และเยี่ยมชมสวนดอกไม้เมืองหนาวที่งดงาม นอกจากนี้ยังมีน้ำตกหลายแห่งในพื้นที่ดอยอินทนนท์ เช่น น้ำตกแม่ยะ น้ำตกแม่ปาน และน้ำตกวชิรธาร ซึ่งเป็นที่นิยมสำหรับนักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบการถ่ายภาพ และการพักผ่อนในธรรมชาติ

2. อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย อุทยานแห่งนี้ตั้งอยู่ใกล้กับตัวเมืองเชียงใหม่ ทำให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางมาเยี่ยมชมได้อย่างสะดวกสบาย อุทยานแห่งนี้มีพื้นที่ครอบคลุมทั้งภูเขาและป่าไม้ มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง นักท่องเที่ยวสามารถเดินป่าเพื่อชื่นชมความงามของธรรมชาติ ชมทะเลหมอกที่งดงาม และเยี่ยมชมวัดพระธาตุดอยสุเทพ ซึ่งเป็นวัดที่สำคัญและมีชื่อเสียงที่สุดในจังหวัดเชียงใหม่ นอกจากนี้ยังมีเส้นทางเดินป่าหลายเส้นทางที่นำพานักท่องเที่ยวไปสู่จุดชมวิวที่สวยงามและสถานที่ที่น่าสนใจอื่น ๆ ในพื้นที่อุทยาน

3. อุทยานแห่งชาติดอยผ้าห่มปก เป็นอีกหนึ่งแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สำคัญ อุทยานแห่งนี้ตั้งอยู่ในเขตอำเภอฝางและอำเภอแม่อาย มีพื้นที่ครอบคลุมทั้งภูเขาและป่าไม้ มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง นักท่องเที่ยวสามารถเดินป่าเพื่อชื่นชมความงามของธรรมชาติ ชมทะเลหมอกที่งดงาม และเยี่ยมชมสวนพฤกษศาสตร์ที่มีพันธุ์พืชหายากหลายชนิด นอกจากนี้ยังมีน้ำพุร้อนฝาง ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวสามารถมาแช่น้ำร้อนเพื่อผ่อนคลายและสัมผัสกับบรรยากาศที่เงียบสงบของธรรมชาติ

4. อุทยานแห่งชาติออบหลวง อุทยานแห่งนี้ตั้งอยู่ในเขตอำเภอฮอด มีพื้นที่ครอบคลุมทั้งภูเขาและป่าไม้ มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง ออบหลวงเป็นหุบเขาลึกที่เกิดจากการกัดเซาะของแม่น้ำ ทำให้เกิดลักษณะภูมิประเทศที่งดงามและน่าตื่นตาตื่นใจ นักท่องเที่ยวสามารถเดินป่าเพื่อชื่นชมความงามของธรรมชาติ ชมทะเลหมอก และเยี่ยมชมถ้ำและหน้าผาที่งดงาม นอกจากนี้ยังมีน้ำตกหลายแห่งในพื้นที่อุทยาน เช่น น้ำตกแม่สาบน้อย น้ำตกแม่สาใหญ่ และน้ำตกแม่ลาย ซึ่งเป็นที่นิยมสำหรับนักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบการถ่ายภาพและการพักผ่อนในธรรมชาติ

5. หมู่บ้านแม่กำปอง เป็นชุมชนที่มีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน หมู่บ้านแม่กำปองตั้งอยู่ในเขตอำเภอแม่ออน มีลักษณะเป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ ที่ล้อมรอบด้วยภูเขาและป่าไม้ ชาวบ้านในหมู่บ้านมีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายและมีความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นกับธรรมชาติ นักท่องเที่ยวสามารถเดินป่าเพื่อชื่นชมความงามของธรรมชาติ ชมวิถีชีวิตของชาวบ้าน และเข้าร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่น การปลูกต้นไม้และการทำความสะอาดแม่น้ำ นอกจากนี้ยังมีโฮมสเตย์ที่นักท่องเที่ยวสามารถพักผ่อนและสัมผัสกับวัฒนธรรมท้องถิ่นได้อย่างใกล้ชิด

6. อุทยานแห่งชาติแม่ปิง เป็นอีกหนึ่งแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สำคัญในจังหวัดเชียงใหม่ อุทยานแห่งนี้ตั้งอยู่ในเขตอำเภอฝาง มีพื้นที่ครอบคลุมทั้งภูเขาและป่าไม้ มีความหลากหลายทางชีวภาพ

สูง นักท่องเที่ยวสามารถเดินป่าเพื่อชื่นชมความงามของธรรมชาติ ชมทะเลหมอก และเยี่ยมชมถ้ำและหน้าผาที่งดงาม นอกจากนี้ยังมีน้ำตกหลายแห่งในพื้นที่อุทยาน เช่น น้ำตกแม่ปิง น้ำตกก๊วกแม่ปาน และน้ำตกป่าแป๋ ซึ่งเป็นที่นิยมสำหรับนักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบการถ่ายภาพและการพักผ่อนในธรรมชาติ

7. อุทยานแห่งชาติดอยหลวง อุทยานแห่งนี้ตั้งอยู่ในเขตอำเภอเชียงดาว มีพื้นที่ครอบคลุมทั้งภูเขาและป่าไม้ มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง ดอยหลวงเป็นยอดเขาที่สูงที่สุดในอุทยานแห่งนี้ มีความสูงถึง 2,225 เมตรเหนือระดับน้ำทะเล นักท่องเที่ยวสามารถเดินป่าเพื่อชื่นชมความงามของธรรมชาติ ชมทะเลหมอกที่งดงาม และเยี่ยมชมถ้ำเชียงดาวซึ่งเป็นถ้ำที่มีความงดงามและมีประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน นอกจากนี้ยังมีน้ำตกหลายแห่งในพื้นที่อุทยาน เช่น น้ำตกแม่ตะมาน น้ำตกแม่ก๊วก และน้ำตกแม่แอ็บ ซึ่งเป็นที่นิยมสำหรับนักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบการถ่ายภาพและการพักผ่อนในธรรมชาติ

8. อุทยานแห่งชาติแม่แฝง อุทยานแห่งนี้ตั้งอยู่ในเขตอำเภอแม่แตง มีพื้นที่ครอบคลุมทั้งภูเขาและป่าไม้ มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง นักท่องเที่ยวสามารถเดินป่าเพื่อชื่นชมความงามของธรรมชาติ ชมทะเลหมอก และเยี่ยมชมสวนพฤกษศาสตร์ที่มีพันธุ์พืชหายากหลายชนิด นอกจากนี้ยังมีน้ำตกหลายแห่งในพื้นที่อุทยาน เช่น น้ำตกแม่ฮอน น้ำตกแม่วาง และน้ำตกแม่สะเรียง ซึ่งเป็นที่นิยมสำหรับนักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบการถ่ายภาพและการพักผ่อนในธรรมชาติ

9. อุทยานแห่งชาติออบขาน อุทยานแห่งนี้ตั้งอยู่ในเขตอำเภอสันกำแพง มีพื้นที่ครอบคลุมทั้งภูเขาและป่าไม้ มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง นักท่องเที่ยวสามารถเดินป่าเพื่อชื่นชมความงามของธรรมชาติ ชมทะเลหมอก และเยี่ยมชมถ้ำและหน้าผาที่งดงาม นอกจากนี้ยังมีน้ำตกหลายแห่งในพื้นที่อุทยาน เช่น น้ำตกแม่ฮูคอ น้ำตกแม่ขาน และน้ำตกแม่หลวง ซึ่งเป็นที่นิยมสำหรับนักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบการถ่ายภาพและการพักผ่อนในธรรมชาติ

10. อุทยานแห่งชาติแม่วังก์ อุทยานแห่งนี้ตั้งอยู่ในเขตอำเภอแม่วาง มีพื้นที่ครอบคลุมทั้งภูเขาและป่าไม้ มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง นักท่องเที่ยวสามารถเดินป่าเพื่อชื่นชมความงามของธรรมชาติ ชมทะเลหมอก และเยี่ยมชมถ้ำและหน้าผาที่งดงาม นอกจากนี้ยังมีน้ำตกหลายแห่งในพื้นที่อุทยาน เช่น น้ำตกแม่วังก์ น้ำตกแม่กำปอง และน้ำตกแม่หลวง ซึ่งเป็นที่นิยมสำหรับนักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบการถ่ายภาพและการพักผ่อนในธรรมชาติ

11. อุทยานแห่งชาติศรีลานนา อุทยานแห่งนี้ตั้งอยู่ในเขตอำเภอเชียงดาว มีพื้นที่ครอบคลุมทั้งภูเขาและป่าไม้ มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง นักท่องเที่ยวสามารถเดินป่าเพื่อชื่นชมความงามของธรรมชาติ ชมทะเลหมอก และเยี่ยมชมถ้ำเชียงดาวซึ่งเป็นถ้ำที่มีความงดงามและมีประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน นอกจากนี้ยังมีน้ำตกหลายแห่งในพื้นที่อุทยาน เช่น น้ำตกแม่ตะมาน น้ำตกแม่ก๊วก และน้ำตกแม่แอ็บ ซึ่งเป็นที่นิยมสำหรับนักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบการถ่ายภาพและการพักผ่อนในธรรมชาติ

12. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับการพัฒนาป่าไม้และการจัดการทรัพยากรน้ำ กิจกรรมท่องเที่ยว เช่น ศึกษาโครงการพระราชดำริเรียนรู้เกษตรทฤษฎีใหม่ ชมสวนพฤกษศาสตร์

13. ดอยอ่างขาง เป็นสถานีวิจัยเกษตรหลวงและแหล่งปลูกไม้เมืองหนาว กิจกรรมท่องเที่ยว เช่น ชมสวนดอกไม้เมืองหนาว ศึกษาการเกษตรบนพื้นที่สูง ชมวิวดอกไม้ออก

14. อ่างเก็บน้ำห้วยตึงเฒ่า เป็นแหล่งน้ำสำคัญและพื้นที่ชุ่มน้ำที่อุดมสมบูรณ์ กิจกรรมท่องเที่ยว เช่น ปั่นจักรยานรอบอ่างเก็บน้ำ ดูนก พายเรือคายัค

15. ดอยม่อนแจ่ม เป็นพื้นที่เกษตรกรรมบนภูเขาสูง กิจกรรมท่องเที่ยว เช่น ชมไร่สตอเบอรี่ ชมทุ่งดอกไม้ พักแคมป์ ชมวิวดอกไม้ออก

16. ถ้ำเชียงดาว เป็นถ้ำหินปูนขนาดใหญ่ในอุทยานแห่งชาติเชียงดาว กิจกรรมท่องเที่ยว เช่น ส่องถ้ำ ศึกษาธรณีสัณฐาน ถ้ำหินปูน

17. น้ำตกแม่ยะ เป็นน้ำตกขนาดใหญ่ในอุทยานแห่งชาติออบหลวง กิจกรรมท่องเที่ยว เช่น เดินป่า ชมน้ำตก ศึกษาธรณีสัณฐานป่าเบญจพรรณ

18. ศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย เป็นศูนย์อนุรักษ์และฟื้นฟูประชากรช้างไทย กิจกรรมท่องเที่ยว เช่น ชมการแสดงช้าง เรียนรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ช้าง ทำกิจกรรมร่วมกับช้าง

แหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้ไม่เพียงแต่นำเสนอความงามทางธรรมชาติ แต่ยังเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญเกี่ยวกับระบบนิเวศ วัฒนธรรมท้องถิ่น และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับหลักการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ นอกจากแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติแล้ว เชียงใหม่ยังมีวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เข้มแข็ง โดยเฉพาะวัฒนธรรมของชนเผ่าต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ภูเขา ชนเผ่าเหล่านี้มีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายและมีความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นกับธรรมชาติ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเชียงใหม่จึงไม่เพียงแต่เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นการอนุรักษ์ธรรมชาติ แต่ยังเป็นการเรียนรู้และเข้าใจวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นอีกด้วย

หนึ่งในกิจกรรมที่เป็นที่นิยมสำหรับนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเชียงใหม่คือการเดินป่าและการเที่ยวชมธรรมชาติ การเดินป่าในเชียงใหม่สามารถทำได้หลากหลายระดับ ตั้งแต่เส้นทางที่ง่ายสำหรับผู้เริ่มต้นไปจนถึงเส้นทางที่ท้าทายสำหรับนักเดินป่ามืออาชีพ การเดินป่าในเชียงใหม่มักจะนำพานักท่องเที่ยวไปสู่จุดชมวิวที่สวยงาม น้ำตกที่งดงาม และหมู่บ้านชาวเขาที่มีวัฒนธรรมที่น่าสนใจ นักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้เกี่ยวกับพืชพรรณและสัตว์ป่าที่พบเห็นระหว่างการเดินป่า และได้รับประสบการณ์ที่ยากจะลืมเลือน อีกหนึ่งกิจกรรมที่ได้รับความนิยมคือการเยี่ยมชมชุมชนท้องถิ่นและการเข้าร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม นักท่องเที่ยวสามารถเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การปลูกต้นไม้ การทำความสะอาดแม่น้ำ และการอนุรักษ์ป่าไม้ กิจกรรมเหล่านี้ไม่เพียงแต่ช่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม แต่ยังสร้างความตระหนักรู้และความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมให้กับนักท่องเที่ยวอีกด้วย

3. สถานการณ์ปัจจุบันของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเชียงใหม่

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในเชียงใหม่ได้รับการสนับสนุนอย่างมากจากภาครัฐและองค์กรต่าง ๆ มีการจัดตั้งโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน ตัวอย่างเช่น โครงการอนุรักษ์ป่าไม้ โครงการฟื้นฟูแหล่งน้ำ และโครงการส่งเสริมการใช้พลังงานทดแทน นอกจากนี้ยังมีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อให้ความรู้แก่ชุมชนท้องถิ่นและนักท่องเที่ยว

ชุมชนท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในเชียงใหม่ ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและการต้อนรับนักท่องเที่ยว ชาวบ้านมีการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศร่วมกับนักท่องเที่ยว เช่น การสาธิตการปลูกข้าว การทำอาหารพื้นเมือง และการแสดงวัฒนธรรมท้องถิ่น นอกจากนี้ชุมชนยังมีการจำหน่ายสินค้าพื้นเมืองและให้บริการโฮมสเตย์แก่นักท่องเที่ยว ซึ่งช่วยสร้างรายได้และพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน

ความตระหนักรู้และการศึกษาเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเชียงใหม่ มีกิจกรรมและโครงการต่าง ๆ ที่มุ่งเน้นให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแก่นักท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่น กิจกรรมเหล่านี้รวมถึงการจัดนิทรรศการ การจัดอบรม และการทำกิจกรรมเชิงปฏิบัติ เช่น การปลูกต้นไม้และการทำความสะอาดแม่น้ำ การให้ความรู้เกี่ยวกับผลกระทบจากการทำลายสิ่งแวดล้อมและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างความตระหนักรู้และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ภาครัฐและองค์กรต่าง ๆ มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในเชียงใหม่ ภาครัฐมีนโยบายและมาตรการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน เช่น การจัดสรรงบประมาณเพื่อพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่ท่องเที่ยว การสนับสนุนการจัดอบรมและพัฒนาบุคลากรในชุมชน และการส่งเสริมการใช้พลังงานทดแทนในกิจกรรมท่องเที่ยว นอกจากนี้องค์กรต่าง ๆ ยังมีการสนับสนุนด้านการเงินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การจัดตั้งโครงการอนุรักษ์ป่าไม้ และการฟื้นฟูแหล่งน้ำ

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดเชียงใหม่ได้เติบโตอย่างรวดเร็ว โดยมีปัจจัยสนับสนุนหลายประการ

1. ความตระหนักด้านสิ่งแวดล้อม นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติมีความตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ส่งผลให้มีความต้องการท่องเที่ยวในรูปแบบที่เป็นมิตรกับธรรมชาติ
2. นโยบายส่งเสริมจากภาครัฐ รัฐบาลและหน่วยงานท้องถิ่นได้มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างจริงจัง ผ่านนโยบายและโครงการต่างๆ
3. การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน มีการปรับปรุงเส้นทางคมนาคม สิ่งอำนวยความสะดวก และการสื่อสารในพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทำให้การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวสะดวกมากขึ้น

4. การมีส่วนร่วมของชุมชน ชุมชนท้องถิ่นเริ่มเห็นประโยชน์จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และมีส่วนร่วมในการพัฒนาและจัดการแหล่งท่องเที่ยวมากขึ้น

5. การตลาดและประชาสัมพันธ์ มีการทำการตลาดและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเชียงใหม่อย่างกว้างขวาง ทั้งในระดับประเทศและระดับนานาชาติ

อย่างไรก็ตาม การเติบโตอย่างรวดเร็วนี้ก็นำมาซึ่งผลกระทบต่าง ๆ เช่น 1. ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ บางพื้นที่ท่องเที่ยวเริ่มมีปัญหาความเสื่อมโทรมจากการใช้ประโยชน์มากเกินไป 2. ขีดความสามารถในการรองรับ บางแหล่งท่องเที่ยวมีจำนวนนักท่องเที่ยวมากเกินไป ขีดความสามารถในการรองรับ ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ 3. การจัดการขยะและน้ำเสีย ปริมาณขยะและน้ำเสียที่เพิ่มขึ้นจากกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นปัญหาที่ต้องได้รับการจัดการอย่างเร่งด่วน 4. ความขัดแย้งระหว่างการพัฒนาและการอนุรักษ์ การสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเป็นความท้าทายสำคัญ 5. การกระจายผลประโยชน์ การกระจายผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวให้ถึงชุมชนท้องถิ่นอย่างทั่วถึงและเป็นธรรมยังคงเป็นประเด็นที่ต้องพัฒนา

4. นโยบายและแผนพัฒนาที่เกี่ยวข้อง

เพื่อส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดเชียงใหม่ให้เติบโตอย่างยั่งยืน หน่วยงานภาครัฐและองค์กรที่เกี่ยวข้องได้กำหนดนโยบายและแผนพัฒนาต่าง ๆ ดังนี้

1. แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ กำหนดให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นหนึ่งในรูปแบบการท่องเที่ยวที่ควรได้รับการส่งเสริม โดยเน้นการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน

2. ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดเชียงใหม่ มุ่งเน้นการพัฒนาเชียงใหม่ให้เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของภาคเหนือ โดยส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติควบคู่ไปกับการพัฒนาการท่องเที่ยว

3. โครงการพัฒนาศักยภาพชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เน้นการพัฒนาศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อให้เกิดการกระจายรายได้และการมีส่วนร่วมของชุมชน

4. มาตรการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ รัฐบาลมีการออกมาตรการต่างๆ เช่น การลดหย่อนภาษีสำหรับผู้ประกอบการที่ดำเนินธุรกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การสนับสนุนเงินทุนสำหรับโครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

5. แผนการจัดการพื้นที่อนุรักษ์ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ได้จัดทำแผนการจัดการพื้นที่อนุรักษ์ในจังหวัดเชียงใหม่ โดยกำหนดเขตการใช้ประโยชน์พื้นที่อย่างชัดเจน เพื่อสร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการท่องเที่ยว

6. โครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้ริเริ่มโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อกระจายรายได้สู่ชุมชนท้องถิ่นและสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยวที่แท้จริงให้กับนักท่องเที่ยว

7. แผนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีการวางแผนพัฒนาเส้นทางคมนาคม ระบบขนส่งสาธารณะ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เพื่อรองรับการเติบโตของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

8. นโยบายการจัดการขยะและสิ่งแวดล้อม จังหวัดเชียงใหม่ได้กำหนดนโยบายการจัดการขยะและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว โดยเน้นการลดปริมาณขยะ การคัดแยกขยะ และการบำบัดน้ำเสียอย่างมีประสิทธิภาพ

9. แผนการพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีการจัดอบรมและพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ทั้งมัคคุเทศก์ ผู้ประกอบการ และชุมชนท้องถิ่น เพื่อยกระดับมาตรฐานการให้บริการและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

10. โครงการรับรองมาตรฐานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีการพัฒนาระบบรับรองมาตรฐานสำหรับผู้ประกอบการและแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้กับนักท่องเที่ยวและยกระดับคุณภาพของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดเชียงใหม่

5. ผลกระทบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อเศรษฐกิจและสังคมในจังหวัดเชียงใหม่

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดเชียงใหม่ได้ส่งผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญต่อเศรษฐกิจและสังคมในพื้นที่ ทั้งในแง่บวกและแง่ลบ การวิเคราะห์ผลกระทบเหล่านี้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการวางแผนและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้เกิดความยั่งยืนในระยะยาว

1. ด้านเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้สร้างรายได้อย่างมีนัยสำคัญให้กับจังหวัดเชียงใหม่ โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบทและชุมชนท้องถิ่น การเติบโตของอุตสาหกรรมนี้ได้นำมาซึ่งการสร้างงานและโอกาสทางธุรกิจใหม่ๆ มากมาย ตั้งแต่ธุรกิจที่พัก ร้านอาหาร บริษัทนำเที่ยว ไปจนถึงการผลิตสินค้าท้องถิ่นและหัตถกรรมพื้นบ้าน นอกจากนี้ ยังช่วยกระจายรายได้สู่ชุมชนที่ห่างไกล ซึ่งในอดีตอาจไม่ได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวแบบดั้งเดิม

อย่างไรก็ตาม การเติบโตทางเศรษฐกิจนี้ก็มาพร้อมกับความท้าทายบางประการ เช่น การพึ่งพาการท่องเที่ยวมากเกินไปอาจทำให้เศรษฐกิจท้องถิ่นเปราะบางต่อปัจจัยภายนอก เช่น ภาวะเศรษฐกิจโลก หรือเหตุการณ์ไม่คาดคิดอย่างการระบาดของโรค นอกจากนี้ การเติบโตของการท่องเที่ยวยังอาจนำไปสู่การเพิ่มขึ้นของค่าครองชีพในพื้นที่ ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อประชาชนท้องถิ่นที่ไม่ได้มีส่วนร่วมโดยตรงในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว

2. ด้านทางสังคม การท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ช่วยฟื้นฟูและอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นของจังหวัดเชียงใหม่ ชุมชนหลายแห่งได้หันมาให้ความสำคัญกับการรักษาประเพณี วิถีชีวิต และภูมิปัญญาดั้งเดิม เพื่อนำเสนอเป็นจุดขายทางการท่องเที่ยว ซึ่งนอกจากจะช่วยสร้างรายได้แล้ว ยังช่วยสร้างความภาคภูมิใจและตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่นในหมู่คนรุ่นใหม่ด้วย การท่องเที่ยวเชิงนิเวศยังส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เนื่องจากชุมชนเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ธรรมชาติเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว ส่งผลให้เกิดความตระหนักด้านสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาที่ยั่งยืนในวงกว้าง

อย่างไรก็ดี การท่องเที่ยวเชิงนิเวศก็นำมาซึ่งความท้าทายทางสังคมบางประการ เช่น การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน การสูญเสียความเป็นส่วนตัวในบางพื้นที่ และความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นระหว่างคนในชุมชนเกี่ยวกับการจัดสรรผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว นอกจากนี้ ในบางกรณี การนำเสนอวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อการท่องเที่ยวอาจนำไปสู่การทำให้วัฒนธรรมกลายเป็นสินค้า (commodification of culture) ซึ่งอาจส่งผลต่อความดั้งเดิมและความหมายที่แท้จริงของวัฒนธรรมนั้น ๆ

3. ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้นำมาซึ่งการปรับปรุงระบบสาธารณูปโภคในหลายพื้นที่ ทั้งถนน ไฟฟ้า น้ำประปา และการสื่อสาร ซึ่งไม่เพียงแต่เอื้อประโยชน์ต่อนักท่องเที่ยวเท่านั้น แต่ยังช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่นด้วย อย่างไรก็ตาม การพัฒนาเหล่านี้ต้องได้รับการวางแผนอย่างรอบคอบเพื่อไม่ให้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศที่เปราะบาง การท่องเที่ยวเชิงนิเวศยังมีส่วนช่วยในการสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในวงกว้าง ทั้งในหมู่นักท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่น ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมต่างๆ ซึ่งในระยะยาวอาจนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและทัศนคติที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น

4. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้สร้างโอกาสในการพัฒนาทักษะและความรู้ใหม่ๆ ให้กับคนในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นทักษะด้านการบริการ การจัดการธุรกิจ การสื่อสารภาษาต่างประเทศ หรือความรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งนอกจากจะเป็นประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวแล้ว ยังสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในด้านอื่น ๆ ของชีวิตได้ด้วย

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดเชียงใหม่ยังคงต้องเผชิญกับความท้าทายสำคัญ นั่นคือการรักษาสสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น การจัดการผลกระทบทั้งในแง่บวกและแง่ลบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ เอกชน ชุมชนท้องถิ่น และนักท่องเที่ยวเอง เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและเป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่ายในระยะยาว

การวางแผนและการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างมีระบบ เป็นสิ่งสำคัญสำหรับความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเชียงใหม่ มีการวางแผนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างเป็นระบบ โดยมีการกำหนดเส้นทางท่องเที่ยวที่ชัดเจน มีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและการบำรุงรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสม และมีการกำหนดกฎระเบียบและแนวทางการปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังมีการประเมินผลและปรับปรุงแผนการท่องเที่ยวอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเชียงใหม่เป็นไปอย่างยั่งยืน

การจัดการทรัพยากรและการบำรุงรักษาสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ท่องเที่ยวเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่สำคัญสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในเชียงใหม่ มีกระบวนการจัดการทรัพยากรน้ำอย่างเหมาะสม การบำรุงรักษาพื้นที่ป่าไม้ และการจัดการขยะและมลพิษในพื้นที่ท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังมีการอนุรักษ์แหล่งน้ำและป่าชายเลนในพื้นที่ท่องเที่ยว เพื่อรักษาความสมดุลของระบบนิเวศและป้องกันการเสื่อมสภาพของสิ่งแวดล้อม

การพัฒนาบุคลากรและการอบรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในเชียงใหม่ มีการจัดอบรมบุคลากรในด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างสม่ำเสมอ บุคลากรได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การให้บริการนักท่องเที่ยว และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ยังมีการจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นและการต้อนรับนักท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยว เพื่อให้มีความเข้าใจและเคารพวัฒนธรรมท้องถิ่น

การส่งเสริมและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเชียงใหม่เป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่สำคัญ มีการจัดทำแผนการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเชียงใหม่ โดยใช้สื่อหลากหลายรูปแบบ เช่น สื่อออนไลน์ สื่อสิ่งพิมพ์ และสื่อโทรทัศน์ นอกจากนี้ยังมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น การจัดงานแสดงสินค้าและนิทรรศการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การจัดกิจกรรมการเดินป่า และการจัดการประชุมและสัมมนาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การวิจัยและพัฒนาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเชียงใหม่เป็นสิ่งสำคัญสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน มีการดำเนินการวิจัยเกี่ยวกับผลกระทบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อสิ่งแวดล้อมและชุมชนท้องถิ่น และการพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ นอกจากนี้ยังมีการจัดทำรายงานการวิจัยและเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อให้ความรู้แก่ชุมชนท้องถิ่นและนักท่องเที่ยว

สุดท้าย การท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในเชียงใหม่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเชียงใหม่ไม่เพียงแต่เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม แต่ยังเป็นการส่งเสริมความเข้าใจและความตระหนักรู้เกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น

และการสนับสนุนจากภาครัฐและองค์กรต่าง ๆ มีบทบาทสำคัญในการทำให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเชียงใหม่เป็นไปอย่างยั่งยืนและมีประสิทธิภาพ

เพื่อให้การนำเสนอผลการวิจัยสะดวกขึ้น ผู้วิจัยจึงกำหนดสัญลักษณ์ และอักษรย่อของตัวแปรในการวิจัย เพื่อการวิเคราะห์และการนำเสนอข้อมูลดังนี้

1. สัญลักษณ์ที่ใช้แทนค่าสถิติ

$\bar{X}$	แทน	ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Arithmetic Mean)
$S.D.$	แทน	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)
χ^2	แทน	ดัชนีตรวจสอบความกลมกลืนประเภทค่าสถิติไค-สแควร์ (Chi-square)
λ	แทน	น้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน
df	แทน	ค่าองศาความเป็นอิสระ (Degree of Freedom)
R^2	แทน	ค่าสัมประสิทธิ์ในการอธิบาย
p	แทน	ค่าความน่าจะเป็นในการทดสอบสมมติฐาน (Probability)
DE	แทน	ขนาดอิทธิพลทางตรง (Direct Effects)
IE	แทน	ขนาดอิทธิพลทางอ้อม (Indirect Effects)
TE	แทน	ขนาดอิทธิพลรวม (Total Effects)
CFI	แทน	ดัชนีวัดความสอดคล้องกลมกลืนเชิงสัมพัทธ์ (Comparative Fit Index)
GFI	แทน	ดัชนีวัดระดับความกลมกลืน (Goodness of Fit Index)
AGFI	แทน	ดัชนีวัดระดับความกลมกลืนที่ปรับแก้แล้ว (Adjusted Goodness of Fit Index)
RMSEA	แทน	ดัชนีรากที่สองของค่าเฉลี่ยความคลาดเคลื่อนโดยประมาณ (Root Mean Square Error of Approximation)
RMR	แทน	ดัชนีรากที่สองของค่าเฉลี่ยกำลังสองของส่วนเหลือ (Root Mean Square Residual)

2. สัญลักษณ์ที่ใช้แทนตัวแปร

2.1 ตัวแปรแฝงภายนอก (Exogenous Latent Variable)

AREA แทน องค์ประกอบด้านพื้นที่

2.2 ตัวแปรแฝงภายใน (Endogenous Latent Variable)

PARTI แทน องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม

MANAGE แทน องค์ประกอบด้านการบริหารจัดการ

ACTIVI แทน องค์ประกอบด้านกิจกรรม

EFECOTO แทน ประสิทธิภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

2.3 ตัวแปรสังเกตภายนอก (Exogenous Observed Variable)

NATUR แทน ความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ

ACCESS แทน การเข้าถึงสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ENVIR แทน สิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2.4 ตัวแปรสังเกตภายใน (Endogenous Observed Variable)

ECOACT แทน การมีส่วนร่วมในกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

AWARE แทน การสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

SUPPORT แทน การสนับสนุนจากองค์กรต่าง ๆ

PLAN แทน การวางแผนและการจัดการอย่างมีระบบ

RESOU แทน การจัดการทรัพยากรและการบำรุงรักษาสิ่งแวดล้อม

HRDEV แทน การพัฒนาบุคลากรเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

DIACT แทน ความหลากหลายของกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

SAFETY แทน ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว

SUSTAIN แทน การส่งเสริมกิจกรรมที่สร้างความยั่งยืน

REDUCE แทน การลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

CONSERV แทน การสนับสนุนการอนุรักษ์ธรรมชาติ

AWTOUR แทน การเพิ่มความตระหนักรู้ด้านสิ่งแวดล้อมของนักท่องเที่ยว

ตอนที่ 2 ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 300 คน โดยแสดงเป็นความถี่และค่าร้อยละ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง

(n=300)

ปัจจัยส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	134	44.67
หญิง	166	55.33
อายุ		
น้อยกว่าหรือเท่ากับ 20 ปี	46	15.33
21 - 30 ปี	77	25.67
31 - 40 ปี	67	22.33
41 - 50 ปี	53	17.67
51 - 60 ปี	38	12.67
มากกว่า 60 ปี	20	6.67
ระดับการศึกษา		
ต่ำกว่าปริญญาตรี	74	24.75
ปริญญาตรี	159	53.00
สูงกว่าปริญญาตรี	67	22.25
อาชีพ		
นักศึกษา	74	24.67
รับราชการ	77	25.67
พนักงานเอกชน	66	22.00
ประกอบธุรกิจส่วนตัว	59	19.67
อื่น ๆ (เกษตรกร, ทำงานอิสระ, พ่อบ้าน แม่บ้าน)	26	8.67
รายได้เฉลี่ยต่อเดือน		
ต่ำกว่าหรือเท่ากับ 20,000 บาท	79	26.33
20,001-30,000 บาท	73	24.33
30,001-40,000 บาท	56	18.67
40,001-50,000 บาท	47	15.67
มากกว่า 50,000 บาท	46	15.33
สถานภาพทางครอบครัว		
โสด	158	52.67
สมรส	143	47.67

จากตารางที่ 2 พบว่า ประชาชนที่มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ เฉพาะอำเภอเมือง สันทราย แม่ริม สารภี หางดง ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 166 คน คิดเป็นร้อยละ 55.33 เป็นเพศชาย จำนวน 134 คน คิดเป็นร้อยละ 44.67

ในด้านอายุ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่อยู่ระหว่าง 21 - 30 ปี จำนวน 77 คน คิดเป็นร้อยละ 25.67 รองลงมาคือ อายุ 31 - 40 ปี จำนวน 67 คน คิดเป็นร้อยละ 22.33 อายุ 41 - 50 ปี จำนวน 53 คน คิดเป็นร้อยละ 17.67 อายุต่ำกว่าหรือเท่ากับ 20 ปี จำนวน 46 คน คิดเป็นร้อยละ 15.33 อายุ 51 - 60 ปี จำนวน 38 คน คิดเป็นร้อยละ 12.67 และมากกว่า 60 ปี จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 6.67

สำหรับระดับการศึกษา พบว่า ส่วนใหญ่มีการศึกษาปริญญาตรี จำนวน 159 คน คิดเป็นร้อยละ 53.00 รองลงมาคือ ต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน 74 คน คิดเป็นร้อยละ 24.67 และสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน 67 คน คิดเป็นร้อยละ 22.33

ในส่วนของอาชีพ พบว่า ส่วนใหญ่มีอาชีพรับราชการ จำนวน 77 คน คิดเป็นร้อยละ 25.67 รองลงมาคือ นักศึกษา จำนวน 74 คน คิดเป็นร้อยละ 24.67 พนักงานเอกชน จำนวน 66 คน คิดเป็นร้อยละ 22.00 ประกอบธุรกิจส่วนตัว จำนวน 59 คน คิดเป็นร้อยละ 19.67 และอื่น ๆ (เกษตรกร, ทำงานอิสระ, พ่อบ้าน แม่บ้าน) จำนวน 26 คน คิดเป็นร้อยละ 8.67

ด้านรายได้เฉลี่ยต่อเดือน พบว่า ส่วนใหญ่มีรายได้ต่ำกว่าหรือเท่ากับ 20,000 บาท จำนวน 79 คน คิดเป็นร้อยละ 26.33 รองลงมาคือ รายได้ 20,001-30,000 บาท จำนวน 73 คน คิดเป็นร้อยละ 24.33 รายได้ 30,001-40,000 บาท จำนวน 56 คน คิดเป็นร้อยละ 18.67 รายได้ 40,001-50,000 บาท จำนวน 47 คน คิดเป็นร้อยละ 15.67 และรายได้มากกว่า 50,000 บาท จำนวน 46 คน คิดเป็นร้อยละ 15.33

สุดท้าย สถานภาพทางครอบครัว พบว่า ส่วนใหญ่มีสถานะโสด จำนวน 158 คน คิดเป็นร้อยละ 52.67 และสถานะสมรส จำนวน 143 คน คิดเป็นร้อยละ 47.67

ตอนที่ 3 ผลการตรวจสอบข้อมูลก่อนการวิเคราะห์แบบจำลองสมการโครงสร้าง

1. การวิเคราะห์การแจกแจงแบบปกติของตัวแปรสังเกต

ในการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยแบบจำลองสมการโครงสร้าง (Structural Equation Modeling SEM) หนึ่งในกระบวนการสำคัญเบื้องต้นที่นักวิจัยจำเป็นต้องดำเนินการคือ การตรวจสอบคุณสมบัติของข้อมูล โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพิจารณาว่าตัวแปรสังเกตมีการแจกแจงแบบปกติหรือไม่ ทั้งนี้เนื่องจากวิธีการประมาณค่าพารามิเตอร์ที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลายใน SEM ได้แก่ วิธีการประมาณแบบค่าความน่าจะเป็นสูงสุด (Maximum Likelihood ML) ซึ่งมีคุณสมบัติที่ดีหลายประการ ได้แก่ ความไม่ลำเอียง ความสอดคล้อง ความมีประสิทธิภาพ และความเป็นอิสระจากหน่วยของข้อมูล ทั้งยังสามารถใช้ในการประมาณค่าสัมประสิทธิ์ความถดถอย ค่าน้ำหนักของปัจจัยแฝง ค่าแปรปรวน และ

ค่าแปรปรวนร่วมได้อย่างแม่นยำ

อย่างไรก็ตาม วิธี ML นี้ตั้งอยู่บนสมมติฐานสำคัญประการหนึ่ง คือ ตัวแปรสังเกตที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์ควรมีการแจกแจงแบบปกติ (Normal Distribution) หากข้อมูลเบี่ยงเบนไปจากการแจกแจงแบบปกติ อาจส่งผลต่อความแม่นยำของผลการวิเคราะห์โดยรวม ดังนั้น นักวิจัยจึงได้ดำเนินการตรวจสอบคุณลักษณะของการแจกแจงข้อมูลในเบื้องต้น โดยการพิจารณาค่าสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) รวมถึงค่าความเบ้ (Skewness) และค่าความโด่ง (Kurtosis) เพื่อใช้ในการอธิบายลักษณะการกระจายตัวของข้อมูลในแต่ละตัวแปร

การวิเคราะห์ค่าความเบ้ (Skewness) เป็นการตรวจสอบความสมมาตรของการแจกแจงข้อมูล หากค่าความเบ้มีค่าเท่ากับศูนย์ หมายความว่าข้อมูลมีการแจกแจงที่สมมาตร ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของการแจกแจงแบบปกติ โดยที่ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่ามัธยฐาน (Median) และฐานนิยม (Mode) จะมีค่าเท่ากัน และแบ่งข้อมูลออกเป็นสองส่วนที่มีปริมาณเท่ากัน หากค่าความเบ้มีค่าน้อยกว่าศูนย์ แสดงถึงลักษณะการแจกแจงแบบเบ้ซ้าย หรือเบ้ลบ ซึ่งหมายความว่าข้อมูลบางส่วนที่มีค่าน้อยมาก ทำให้ค่าเฉลี่ยน้อยกว่าค่ามัธยฐาน ในทางกลับกัน หากค่าความเบ้มีค่ามากกว่าศูนย์ จะบ่งบอกถึงการแจกแจงแบบเบ้ขวา หรือเบ้บวก ซึ่งข้อมูลบางส่วนจะมีค่าสูงมาก ทำให้ค่าเฉลี่ยสูงกว่าค่ามัธยฐานและฐานนิยม

สำหรับค่าความโด่ง (Kurtosis) เป็นตัวบ่งชี้ลักษณะของยอดโค้งในการแจกแจงข้อมูล หากค่าความโด่งเท่ากับศูนย์ แสดงว่าการแจกแจงมีลักษณะเป็นปกติ หากค่าความโด่งน้อยกว่าศูนย์ หมายถึงข้อมูลมีการแจกแจงที่แผ่กว้าง หรือแบนราบมากกว่าปกติ ซึ่งเรียกว่าการแจกแจงแบบโค้งป้าน แต่หากค่าความโด่งมากกว่าศูนย์ แสดงถึงการแจกแจงที่มียอดแหลม หรือแคบกว่าการแจกแจงปกติ ซึ่งเป็นสัญญาณว่าอาจมีการรวมตัวของข้อมูลใกล้ค่ากลางในระดับสูง

ตัวแปรสังเกตที่จะทำการตรวจสอบมีจำนวนทั้งสิ้น 15 ตัวแปรสังเกต ซึ่งเป็นตัวแปรบ่งชี้ของตัวแปรแฝง (Latent Variable) 5 ตัวแปร ได้แก่ 1) องค์ประกอบด้านพื้นที่ 2) องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม 3) องค์ประกอบด้านการบริหารจัดการ 4) องค์ประกอบด้านกิจกรรม และ 5) ประสิทธิภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ดังนี้

1. องค์ประกอบด้านพื้นที่ (AREA) ประกอบด้วย 3 ตัวแปรสังเกต 1) ความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ (NATUR) 2) การเข้าถึงสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ACCESS) 3) สิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ENVIR)

2. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม (PARTI) ประกอบด้วย 3 ตัวแปรสังเกต 1) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ECOACT) 2) การสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (AWARE) 3) การสนับสนุนจากองค์กรต่างๆ (SUPPORT)

3. องค์ประกอบด้านการบริหารจัดการ (MANAGE) ประกอบด้วย 3 ตัวแปรสังเกต 1) การวางแผนและการจัดการอย่างมีระบบ (PLAN) 2) การจัดการทรัพยากรและการบำรุงรักษาสิ่งแวดล้อม (RESOU) 3) การพัฒนาบุคลากรเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (HRDEV)

4. องค์ประกอบด้านกิจกรรม (ACTIVI) ประกอบด้วย 3 ตัวแปรสังเกต 1) ความหลากหลายของกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (DIAC) 2) ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว (SAFETY) 3) การส่งเสริมกิจกรรมที่สร้างความยั่งยืน (SUSTAIN)

5. ประสิทธิภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (EFECOTO) ประกอบด้วย 3 ตัวแปรสังเกต 1) การลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (REDUCE) 2) การสนับสนุนการอนุรักษ์ธรรมชาติ (CONSERV) 3) การเพิ่มความตระหนักรู้ด้านสิ่งแวดล้อมของนักท่องเที่ยว (AWTOUR)

ผลการวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานเพื่อตรวจสอบการแจกแจงปกติของตัวแปรสังเกตของตัวแปรแฝงทั้ง 5 ตัว แสดงในตารางที่ 3 ดังนี้

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานของตัวแปรสังเกต

(n=300)

ตัวแปร	n	Min	Max	Mean ($\bar{X}$)	S.D.	แปลผล	Skewness	Kurtosis
NATUR	300	1.00	5.00	3.04	0.74	ปานกลาง	-0.18	0.19
ACCESS	300	1.00	5.00	3.02	0.77	ปานกลาง	-0.21	-0.14
ENVIR	300	1.00	5.00	2.64	0.70	ปานกลาง	0.05	-0.04
ECOACT	300	1.00	5.00	2.74	0.74	ปานกลาง	0.12	0.20
AWARE	300	1.00	5.00	3.07	0.81	ปานกลาง	-0.02	-0.12
SUPPORT	300	1.00	5.00	2.58	0.75	ปานกลาง	0.15	0.17
PLAN	300	1.00	5.00	3.11	0.82	ปานกลาง	0.01	-0.08
RESOU	300	1.00	5.00	3.02	0.74	ปานกลาง	0.01	-0.64
HRDEV	300	1.00	5.00	3.57	0.63	มาก	-0.16	0.19
DIAC	300	1.00	5.00	2.99	0.74	ปานกลาง	0.18	0.33
SAFETY	300	1.00	5.00	3.02	0.74	ปานกลาง	0.12	-0.01
SUSTAIN	300	1.00	5.00	2.93	0.75	ปานกลาง	0.22	-0.14
REDUCE	300	1.00	5.00	2.96	0.72	ปานกลาง	-0.18	0.25
CONSERV	300	1.00	5.00	3.14	0.79	ปานกลาง	-0.19	0.06
AWTOUR	300	1.00	5.00	3.10	0.80	ปานกลาง	-0.07	-0.12

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลในตารางที่ 3 ซึ่งแสดงค่าสถิติพรรณนาของตัวแปรสังเกตในกระบวนการวิจัย พบว่า ตัวแปรสังเกตทั้งหมดมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลางถึงระดับสูง โดยมีช่วงค่าเฉลี่ยระหว่าง 2.58 ถึง 3.57 สะท้อนให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลมีระดับการรับรู้หรือประเมินในเชิงบวกในหลายมิติของตัวแปรที่ศึกษา ทั้งนี้ ตัวแปรสังเกตที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ได้แก่ การพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (HRDEV) ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.57 แสดงให้เห็นถึงความสำคัญที่ชุมชนหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องให้ความสนใจในด้านการเสริมสร้างศักยภาพของบุคลากรเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ในขณะที่ตัวแปรสังเกตที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ การสนับสนุนจากองค์กรต่าง ๆ (SUPPORT) ซึ่งมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 2.58 สะท้อนให้เห็นถึงข้อจำกัดหรือความท้าทายด้านการได้รับความร่วมมือจากภาคส่วนภายนอกในการขับเคลื่อนการพัฒนาการท่องเที่ยว

ในด้านการกระจายของข้อมูล พบว่าค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation SD) ของตัวแปรสังเกตอยู่ระหว่าง 0.63 ถึง 0.82 ซึ่งถือว่าอยู่ในระดับที่ไม่สูงมากนัก สะท้อนถึงการกระจายของข้อมูลที่ไม่ห่างจากค่าเฉลี่ยมากนัก กล่าวคือ ผู้ให้ข้อมูลมีแนวโน้มการตอบแบบสอบถามที่ใกล้เคียงกัน ส่งผลให้การตีความค่ากลางมีความน่าเชื่อถือ

เมื่อพิจารณาลักษณะของการแจกแจงข้อมูลผ่านค่าความเบ้ (Skewness SK) พบว่าตัวแปรสังเกตมีค่าความเบ้ในช่วงระหว่าง -0.21 ถึง 0.22 ซึ่งบ่งชี้ว่าข้อมูลมีการแจกแจงทั้งในลักษณะเบ้ซ้าย (ค่าลบ) และเบ้ขวา (ค่าบวก) ในระดับต่ำ โดยรวมแล้วลักษณะการแจกแจงมีความใกล้เคียงกับความสมมาตร ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของการแจกแจงแบบปกติ

ในขณะเดียวกัน ค่าความโด่ง (Kurtosis) ของตัวแปรสังเกตอยู่ในช่วงระหว่าง -0.64 ถึง 0.33 แสดงถึงระดับความสูงของการแจกแจงที่ไม่แตกต่างจากการแจกแจงแบบปกติอย่างมีนัยสำคัญ ทั้งนี้ ค่าความเบ้และความโด่งของตัวแปรสังเกตทั้งหมดมีความแตกต่างจากค่าศูนย์เพียงเล็กน้อย โดยยังอยู่ในช่วงระหว่าง -3.0 ถึง +3.0 ซึ่งถือว่าเป็นช่วงที่อยู่ภายใต้เกณฑ์ของการแจกแจงแบบปกติ

2. การวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกต

ในการดำเนินการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกต (Observed Variables) โดยเลือกใช้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson's Product Moment Correlation Coefficient) เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นของการวิเคราะห์ตัวแบบสมการเชิงโครงสร้าง (Structural Equation Model SEM) ซึ่งเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในการประเมินความเหมาะสมของข้อมูลก่อนเข้าสู่กระบวนการวิเคราะห์ในระดับขั้นสูง

การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis CFA) และการวิเคราะห์สมการเชิงโครงสร้าง (Structural Equation Modeling SEM) ต่างก็มีข้อกำหนดเบื้องต้นที่

ต้องได้รับการตรวจสอบอย่างรอบคอบ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร ซึ่งเป็นพื้นฐานในการประเมินความเชื่อมโยงของโครงสร้างปัจจัยและการกำหนดเส้นทางความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแฝงภายในโมเดล เมื่อสามารถยืนยันว่าตัวแปรที่ใช้ในการวิเคราะห์มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญและอยู่ในระดับที่เหมาะสม จึงจะสามารถดำเนินการวิเคราะห์ขั้นถัดไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ที่ได้จากการใช้สถิติเชิงอนุมานในขั้นตอนนี้สามารถนำเสนอในรูปแบบของตารางเพื่อแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตแต่ละคู่ โดยผลการวิเคราะห์ดังกล่าวได้ถูกจัดแสดงใน ตารางที่ 4 ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงแนวโน้มความสัมพันธ์ที่อาจมีอิทธิพลต่อความสอดคล้องของโมเดลสมการเชิงโครงสร้างในขั้นตอนต่อไป

ตารางที่ 4 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกต

(n=300)

	NATUR	ACCESS	ENVIR	ECOACT	AWARE	SUPPORT	PLAN	RESOU	HRDEV	DIACT	SAFETY	SUSTAIN	REDUCE	CONSERV	AWTOUR
NATUR	1														
ACCESS	.448**	1													
ENVIR	.477**	.480**	1												
ECOACT	.038	.042	.029	1											
AWARE	.024	.003	.067	.588**	1										
SUPPORT	.022	.029	.007	.567**	.585**	1									
PLAN	.004	.056	.004	.056	.001	.040	1								
RESOU	.017	.017	.017	.073	.006	.059	.592**	1							
HRDEV	.025	.029	.015	.033	.025	.021	.560**	.542**	1						
DIACT	.038	.004	.024	.062	.035	.029	.102*	.101*	.073	1					
SAFETY	.035	.067	.017	.013	.027	.009	.115*	.101*	.111*	.610**	1				
SUSTAIN	.008	.036	.010	.040	.041	.021	.089	-.057	.069	.609**	.638**	1			
REDUCE	.048	.038	.016	.003	.033	.019	.081	.105*	.091	.037	.001	.022	1		
CONSERV	.045	.006	.018	.041	.027	.044	.136**	.117*	.153**	.025	.026	.013	.632**	1	
AWTOUR	.012	.049	.017	.019	.008	.041	.086	.112*	.083	.067	.060	.029	.653**	.620**	1

หมายเหตุ * p < 0.05, ** p < 0.01

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลในตารางที่ 4 แสดงให้เห็นถึงค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สันระหว่างตัวแปรสังเกตจำนวนทั้งสิ้น 15 ตัวแปร โดยผลการวิเคราะห์ชี้ให้เห็นว่า ตัวแปรสังเกตเหล่านี้มีความสัมพันธ์กันในทิศทางเดียวกัน โดยลักษณะของความสัมพันธ์เป็นแบบบวก กล่าวคือ เมื่อตัวแปรหนึ่งเพิ่มขึ้น อีกตัวแปรหนึ่งก็มีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้นตามไปด้วย ทั้งนี้ ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ที่ได้อยู่ในช่วงระหว่าง 0.004 ถึง 0.638 ซึ่งล้วนแล้วแต่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 บ่งชี้ถึงการมีความสัมพันธ์ที่มีนัยสำคัญระหว่างตัวแปรแต่ละคู่

เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเป็นรายคู่ พบว่า คู่ของตัวแปรที่มีระดับความสัมพันธ์สูงที่สุด ได้แก่ ตัวแปรด้าน "ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว" (SAFETY) กับ ตัวแปร "การส่งเสริมกิจกรรมที่สร้างความยั่งยืน" (SUSTAIN) ซึ่งมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อยู่ที่ 0.638 สะท้อนให้เห็นถึงการส่งเสริมกิจกรรมด้านความยั่งยืนที่มีความเชื่อมโยงกับความรู้สึกปลอดภัยของนักท่องเที่ยวอย่างชัดเจน ในทางตรงกันข้าม คู่ของตัวแปรที่มีระดับความสัมพันธ์ต่ำที่สุด คือ "ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว" (SAFETY) กับ "การลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม" (REDUCE) ซึ่งมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ 0.001 แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่ค่อนข้างน้อยหรือแทบไม่มีเลยระหว่างสองตัวแปรดังกล่าว

โดยภาพรวม ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตทุกคู่อยู่ในระดับที่ไม่เกิน 0.80 ซึ่งหมายความว่า ระดับความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ ไม่สูงจนก่อให้เกิดปัญหาเรื่องความซ้ำซ้อนกันของข้อมูล หรือปัญหา Multicollinearity ในการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ ซึ่งข้อเท็จจริงดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความเหมาะสมของชุดข้อมูลในการนำไปใช้ในการวิเคราะห์เชิงโครงสร้าง (Structural Equation Modeling SEM) ต่อไป โดยสามารถใช้ตัวแปรสังเกตเหล่านี้เป็นองค์ประกอบในการสร้างแบบจำลองได้อย่างมีประสิทธิภาพและน่าเชื่อถือ

ตอนที่ 4 ผลการวิเคราะห์แบบจำลองการวัด

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์แบบจำลองการวัดโดยใช้การทดสอบความถูกต้อง โดยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (confirmatory factor analysis) ก่อนนำไปทดสอบสมมติฐาน โดยพิจารณาจากค่าน้ำหนักองค์ประกอบ หรือความเที่ยงตรงของมาตรวัด จากค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (R^2) ซึ่งเป็นตัวชี้วัดอธิบายตัวแปรสังเกตของแต่ละกลุ่มตัวแปร รวมถึงค่าผิดพลาดการคาดประมาณ และค่า t เพื่อแสดงความมีนัยสำคัญทางสถิติ

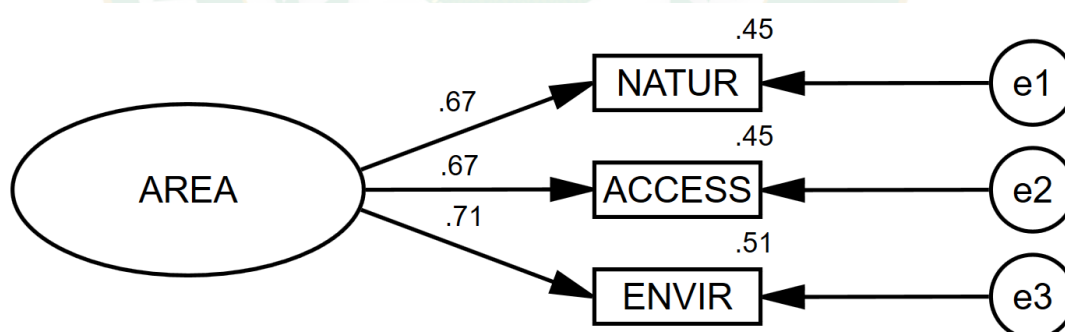
การวิเคราะห์แบบจำลองการวัดของแต่ละตัวแปรตามลำดับ ดังนี้ 1) องค์ประกอบด้านพื้นที่ 2) องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม 3) องค์ประกอบด้านการบริหารจัดการ 4) องค์ประกอบด้านกิจกรรม และ 5) ประสิทธิภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

1. ผลการวิเคราะห์แบบจำลองการวัดองค์ประกอบด้านพื้นที่

ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของแบบจำลองมาตรวัดองค์ประกอบด้านพื้นที่ แสดงให้เห็นว่า แบบจำลองการวัดตัวแปรแฝงองค์ประกอบด้านพื้นที่ (AREA) ประกอบด้วย 1) ความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ (NATUR) 2) การเข้าถึงสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ACCESS) โดยมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ 0.67, 0.67 และ 0.71 ตามลำดับ และพบว่าสามารถอธิบายองค์ประกอบด้านพื้นที่ ได้ร้อยละ 45, 45 และ 51 ตามลำดับ ถือได้ว่ามาตรวัดมีความเหมาะสมสอดคล้องกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และตัวแปรสังเกตสามารถอธิบายตัวแปรแฝงองค์ประกอบด้านพื้นที่ ได้ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 45 โดยมีตัวแปรสังเกตสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ENVIR) อธิบายตัวแปรแฝงองค์ประกอบด้านพื้นที่ ได้สูงที่สุด ดังตารางที่ 5 และภาพที่ 3

ตารางที่ 5 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของแบบจำลองการวัดองค์ประกอบด้านพื้นที่

ตัวแปร	λ	SE	t	R ²
ความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ (NATUR)	0.67	-	-	0.45
การเข้าถึงสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ACCESS)	0.67	0.12	9.09	0.45
สิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ENVIR)	0.71	0.11	0.03	0.51

ภาพที่ 3 แบบจำลองการวัดองค์ประกอบด้านพื้นที่

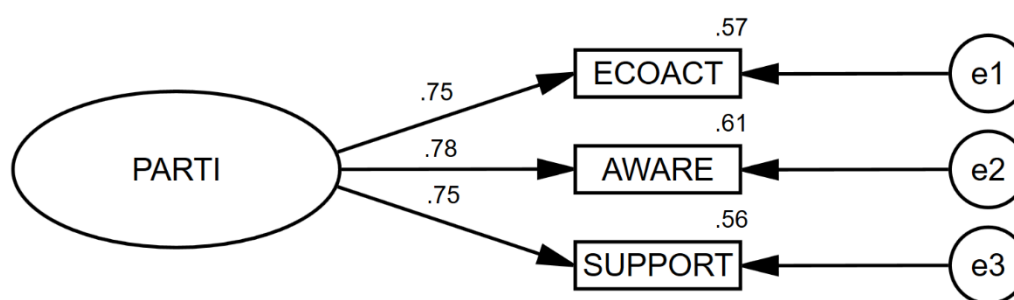
2. ผลการวิเคราะห์แบบจำลองการวัดองค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม

ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของแบบจำลองมาตรวัดองค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม แสดงให้เห็นว่า แบบจำลองการวัดตัวแปรแฝงองค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม (PARTI) ประกอบด้วย 1) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ECOACT) 2) การสร้างความตระหนักรู้

เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (AWARE) 3) การสนับสนุนจากองค์กรต่างๆ (SUPPORT) โดยมีค่า น้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ 0.75, 0.78 และ 0.75 ตามลำดับ และพบว่าสามารถอธิบายองค์ประกอบ ด้านการมีส่วนร่วม ได้ร้อยละ 57, 61 และ 56 ตามลำดับ ถือได้ว่ามาตรวัดมีความเหมาะสมสอดคล้อง กัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และตัวแปรสังเกตสามารถอธิบายตัวแปรแฝงองค์ประกอบ ด้านการมีส่วนร่วม ได้ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 56 โดยมีตัวแปรการสร้างความรู้ตระหนักรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม (AWARE) อธิบายตัวแปรแฝงองค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม ได้สูงที่สุด ดังตารางที่ 6 และภาพที่ 4

ตารางที่ 6 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของแบบจำลองการวัดองค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม

ตัวแปร	λ	SE	t	R ²
การมีส่วนร่วมในกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ECOACT)	0.75	-	-	0.57
การสร้างความรู้ตระหนักรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม (AWARE)	0.78	0.09	12.66	0.61
การสนับสนุนจากองค์กรต่าง ๆ (SUPPORT)	0.75	0.08	12.58	0.56

ภาพที่ 4 แบบจำลองการวัดองค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม

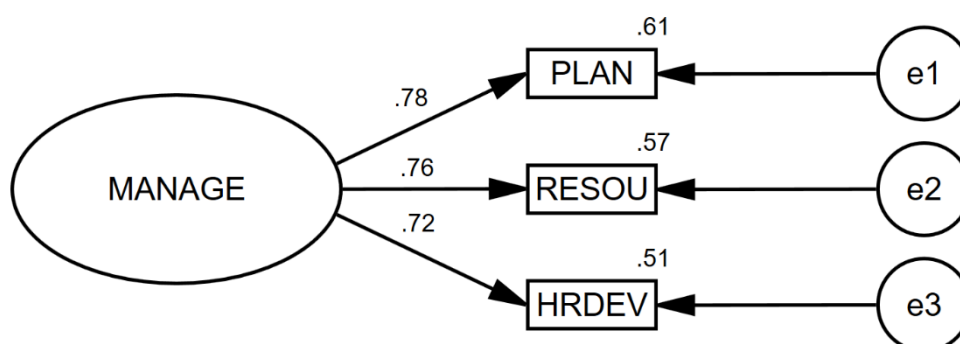
3. ผลการวิเคราะห์แบบจำลองการวัดองค์ประกอบด้านการบริหารจัดการ

ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของแบบจำลองมาตรวัดองค์ประกอบด้านการบริหารจัดการ แสดงให้เห็นว่า แบบจำลองการวัดตัวแปรแฝงองค์ประกอบด้านการบริหารจัดการ (MANAGE) ประกอบด้วย 1) การวางแผนและการจัดการอย่างมีระบบ (PLAN) 2) การจัดการทรัพยากรและการบำรุงรักษาสิ่งแวดล้อม (RESOU) 3) การพัฒนาบุคลากรเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (HRDEV)

โดยมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ 0.78, 0.76 และ 0.72 ตามลำดับ และพบว่าสามารถอธิบายองค์ประกอบด้านการบริหารจัดการ ได้ร้อยละ 61, 57 และ 72 ตามลำดับ ถือได้ว่ามาตรวัดมีความเหมาะสมสอดคล้องกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และตัวแปรสังเกตสามารถอธิบายตัวแปรแฝงองค์ประกอบด้านการบริหารจัดการ ได้ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 57 โดยมีตัวแปรการวางแผนและการจัดการอย่างมีระบบ (PLAN) อธิบายตัวแปรแฝงองค์ประกอบด้านการบริหารจัดการ ได้สูงที่สุด ดังตารางที่ 7 และภาพที่ 5

ตารางที่ 7 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของแบบจำลองการวัดองค์ประกอบด้านการบริหารจัดการ

ตัวแปร	λ	SE	t	R ²
การวางแผนและการจัดการอย่างมีระบบ (PLAN)	0.78	-	-	0.61
การจัดการทรัพยากรและการบำรุงรักษาสิ่งแวดล้อม (RESOU)	0.76	0.07	12.17	0.57
การพัฒนาบุคลากรเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (HRDEV)	0.72	0.06	12.01	0.72

ภาพที่ 5 แบบจำลองการวัดองค์ประกอบด้านการบริหารจัดการ

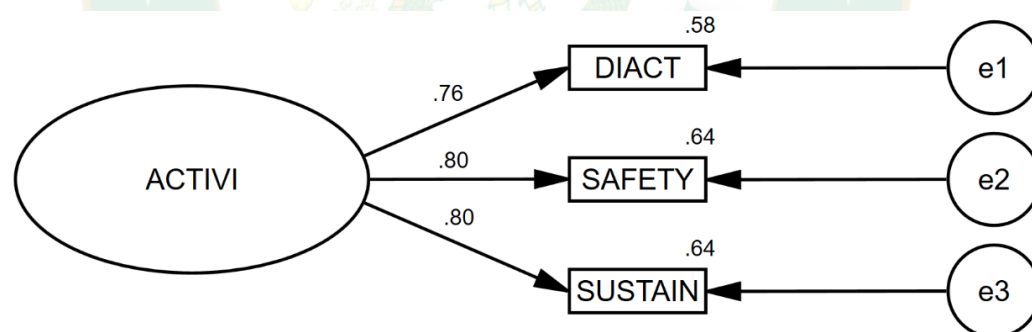
4. ผลการวิเคราะห์แบบจำลองการวัดองค์ประกอบด้านกิจกรรม

ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของแบบจำลองมาตรวัดองค์ประกอบด้านการบริหารจัดการ แสดงให้เห็นว่า แบบจำลองการวัดตัวแปรแฝงองค์ประกอบด้านกิจกรรม (ACTIVI) ประกอบด้วย 1) ความหลากหลายของกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (DIACT) 2) ความปลอดภัยของ

นักท่องเที่ยว (SAFETY) 3) การส่งเสริมกิจกรรมที่สร้างความยั่งยืน (SUSTAIN) โดยมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ 0.76, 0.80 และ 0.80 ตามลำดับ และพบว่าสามารถอธิบายองค์ประกอบด้านกิจกรรม ได้ร้อยละ 58, 64 และ 64 ตามลำดับ ถือได้ว่ามาตรวัดมีความเหมาะสมสอดคล้องกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และตัวแปรสังเกตสามารถอธิบายตัวแปรแฝงองค์ประกอบด้านกิจกรรม ได้ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 58 โดยมีตัวแปรความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว (SAFETY) และตัวแปรการส่งเสริมกิจกรรมที่สร้างความยั่งยืน (SUSTAIN) อธิบายตัวแปรแฝงองค์ประกอบด้านกิจกรรม ได้สูงที่สุด ดังตารางที่ 8 และภาพที่ 6

ตารางที่ 8 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของแบบจำลองการวัดองค์ประกอบด้านกิจกรรม

ตัวแปร	λ	SE	t	R ²
ความหลากหลายของกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (DIACT)	0.76	-	-	0.58
ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว (SAFETY)	0.80	0.08	14.07	0.64
การส่งเสริมกิจกรรมที่สร้างความยั่งยืน (SUSTAIN)	0.80	0.08	14.07	0.64

ภาพที่ 6 แบบจำลองการวัดองค์ประกอบด้านกิจกรรม

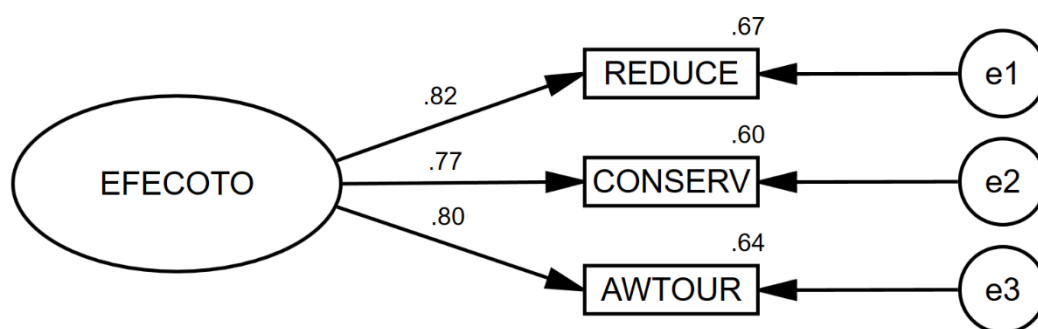
4.5 ผลการวิเคราะห์แบบจำลองการวัดประสิทธิภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของแบบจำลองมาตรวัดประสิทธิภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม แสดงให้เห็นว่า แบบจำลองการวัดตัวแปรแฝงประสิทธิภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (EFECOTO) ประกอบด้วย 1) การลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (REDUCE) 2) การสนับสนุนการอนุรักษ์ธรรมชาติ (CONSERV) 3) การเพิ่มความ

ตระหนักรู้ด้านสิ่งแวดล้อมของนักท่องเที่ยว (AWTOUR) โดยมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ 0.82, 0.77 และ 0.80 ตามลำดับ และพบว่าสามารถอธิบายประสิทธิภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ได้ร้อยละ 67, 60 และ 64 ตามลำดับ ถือได้ว่ามาตรวัดมีความเหมาะสมสอดคล้องกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และตัวแปรสังเกตสามารถอธิบายตัวแปรแฝงประสิทธิภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ได้ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 60 โดยมีตัวแปรความหลากหลายของกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (DIACT) อธิบายตัวแปรแฝงประสิทธิภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ได้สูงที่สุด ดังตารางที่ 9 และภาพที่ 7

ตารางที่ 9 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของแบบจำลองการวัดประสิทธิภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

ตัวแปร	λ	SE	t	R ²
ความหลากหลายของกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (DIACT)	0.82	-	-	0.67
ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว (SAFETY)	0.77	0.07	14.79	0.60
การส่งเสริมกิจกรรมที่สร้างความยั่งยืน (SUSTAIN)	0.80	0.07	15.01	0.64

ภาพที่ 7 แบบจำลองการวัดประสิทธิภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

ตอนที่ 5 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม จังหวัดเชียงใหม่

การวิเคราะห์ในส่วนนี้มุ่งเน้นไปที่การตรวจสอบปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมในจังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้แนวทางการวิเคราะห์เส้นทางของความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแฝงภายนอกและตัวแปรแฝงภายใน ซึ่งเป็นการวิเคราะห์เชิงสาเหตุที่

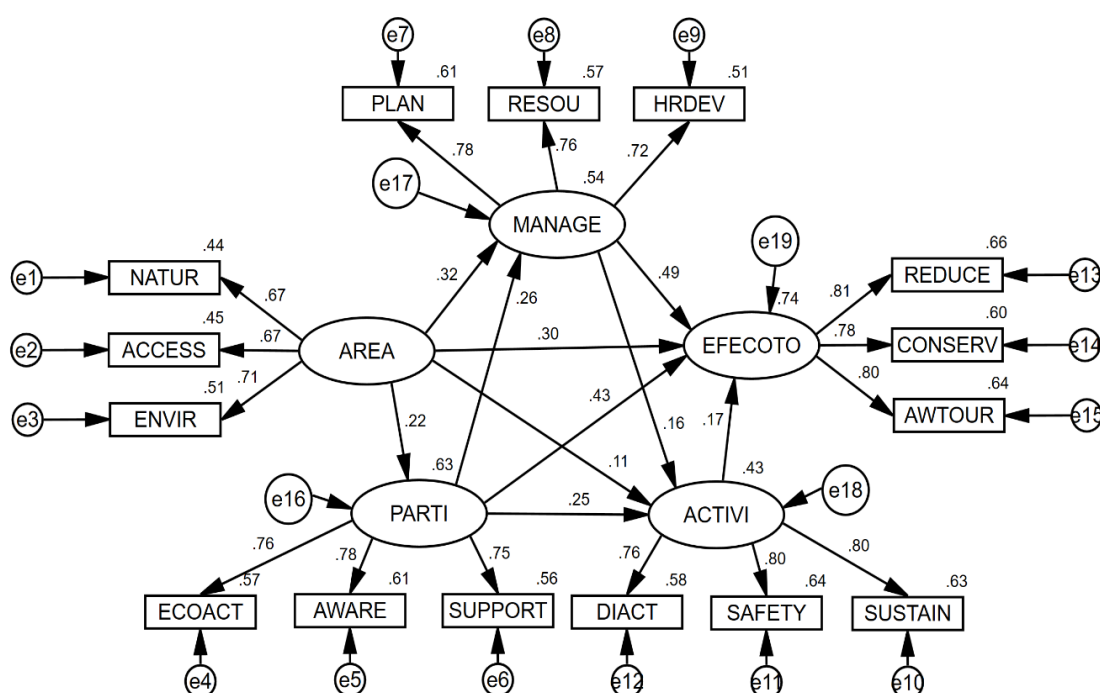
สะท้อนถึงความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างของตัวแปรต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ในแบบจำลองมาตรวัด โดยมีเป้าหมายเพื่อประเมินความเหมาะสมของแบบจำลองโครงสร้างกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และพิจารณาว่าแบบจำลองดังกล่าวสามารถอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแฝงได้มากน้อยเพียงใด

ทั้งนี้ ในกรณีที่แบบจำลองเบื้องต้นยังไม่สามารถสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ได้อย่างสมบูรณ์ ผู้วิจัยได้ดำเนินการปรับปรุงแบบจำลองตามหลักการทดสอบเพื่อการพัฒนาแบบจำลอง (MODEL MODIFICATION) โดยคำนึงถึงทั้งความเหมาะสมเชิงสถิติและความสอดคล้องทางทฤษฎี การปรับปรุงดังกล่าวดำเนินการในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป โดยเลือกปรับพารามิเตอร์ที่ส่งผลต่อค่าความคลาดเคลื่อนของแบบจำลองให้น้อยลง โดยยังคงยึดถือเหตุผลทางทฤษฎีเพื่อรักษาความน่าเชื่อถือของแบบจำลองไว้

เพื่อให้การวิเคราะห์สะท้อนถึงความสัมพันธ์เชิงทฤษฎีที่ได้ระบุไว้ในขั้นตอนการกำหนดกรอบแนวคิดเชิงวิชาการ ผู้วิจัยจึงแบ่งขั้นตอนของการวิเคราะห์แบบจำลองโครงสร้างออกเป็นสองช่วงหลักได้แก่

1. ผลการวิเคราะห์แบบจำลองโครงสร้างก่อนการปรับปรุง ซึ่งเป็นการประเมินความเหมาะสมของแบบจำลองในรูปแบบเริ่มต้น และ
2. ผลการวิเคราะห์แบบจำลองโครงสร้างหลังการปรับปรุง ซึ่งสะท้อนถึงการปรับแต่งแบบจำลองให้สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์มากยิ่งขึ้น และสามารถอธิบายโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

1. ผลการวิเคราะห์แบบจำลองสมการโครงสร้าง

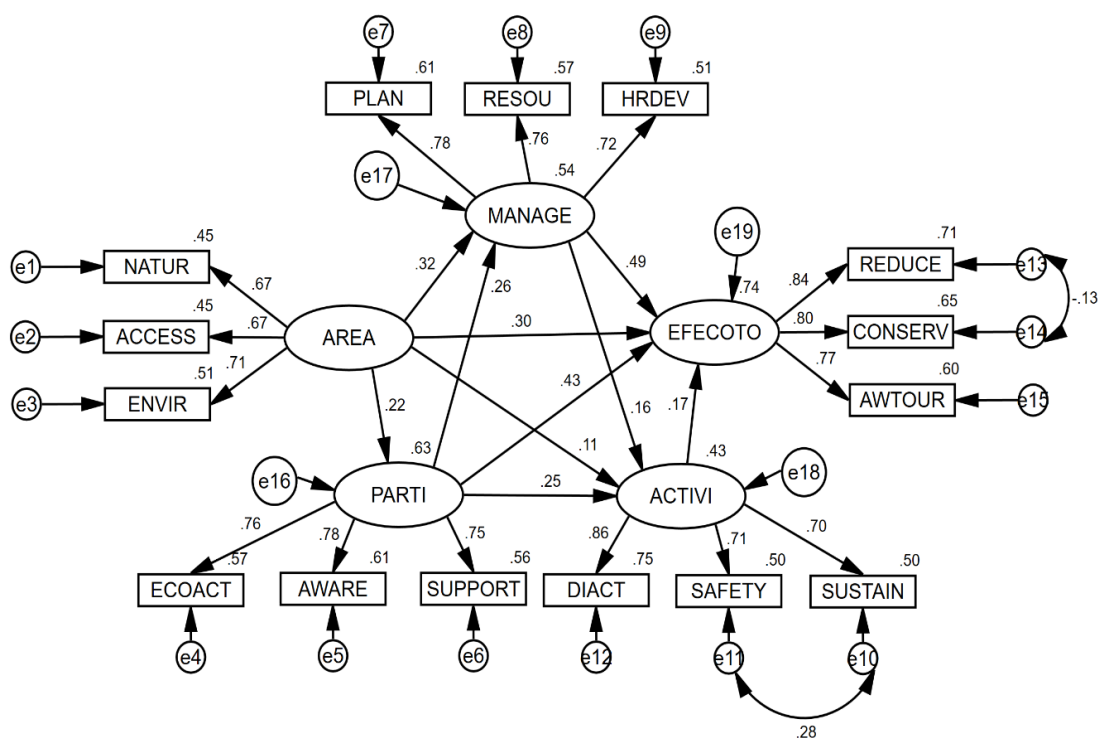
Chi-square = 173.201, df = 80, Chi-square/df = 2.165, GFI = 0.973, AGFI = 0.925,
CFI = 0.990, RMR = 0.015, RMSEA = 0.051

ภาพที่ 8 แบบจำลองสมการโครงสร้าง

จากภาพที่ 8 ผลการวิเคราะห์แบบจำลองสมการโครงสร้างก่อนปรับ พบว่า ตัวแปรสังเกตในแต่ละตัวแปรแฝงของแบบจำลองตามสมมติฐานของงานวิจัย เป็นตัวชี้วัดจริงตามกรอบแนวคิดในการทำวิจัย ซึ่งสอดคล้องกับแบบจำลองมาตรฐาน เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุพบว่ามีความสัมพันธ์ที่มีความสัมพันธ์กันอย่างน้อยมีนัยสำคัญทางสถิติ และไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ นอกจากนั้นยังมีค่าดัชนีวัดความสอดคล้องของแบบจำลองที่ยังไม่ได้ผ่านเกณฑ์

แบบจำลองก่อนปรับที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นมาจากแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องยังไม่มี ความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยพิจารณาจากค่าสถิติที่คำนวณได้ คือ ค่า Chi-square = 173.201, df = 80, Chi-square/df = 2.165 และ RMSEA = 0.051 ซึ่งยังไม่ผ่านเกณฑ์ตามที่กำหนดไว้ (Joreskog & Sorbom, 1996) ผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการปรับโมเดล (Model Modification) โดยพิจารณาจากคำแนะนำในการปรับพารามิเตอร์ในโมเดลด้วยค่าดัชนีปรับโมเดล (Model Modification Indices MI) จากนั้นปรับพารามิเตอร์โดยยินยอมให้ผ่อนคลายข้อตกลงเบื้องต้นให้ค่าความคลาดเคลื่อนสัมพันธ์กันได้ จนกระทั่งค่าดัชนีความกลมกลืนมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ จึงได้แบบจำลองหลังปรับ ดังภาพที่ 9

2. ผลการวิเคราะห์แบบจำลองสมการโครงสร้าง หลังปรับ

Chi-square = 52.657, df = 78, Chi-square/df = 0.675, GFI = 0.983, AGFI = 0.974,
CFI = 1.000, RMR = 0.013, RMSEA = 0.001

ภาพที่ 9 แบบจำลองสมการโครงสร้าง หลังปรับ

จากภาพที่ 9 ผลการวิเคราะห์แบบจำลองสมการโครงสร้าง หลังปรับ พบว่า ดัชนีความกลมกลืน (fit indices) ระหว่างแบบจำลองกับข้อมูลเชิงประจักษ์มีความสอดคล้อง กลมกลืนกัน

3. การเปรียบเทียบแบบจำลองสมการโครงสร้างก่อนปรับและหลังปรับ

การนำเสนอผลการเปรียบเทียบแบบจำลองสมการโครงสร้างก่อนปรับและหลังปรับ เพื่อแสดงให้เห็นว่าแบบจำลองหลังปรับมีความเหมาะสมและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ดีกว่า โดยการตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้างด้วยการตรวจสอบความกลมกลืนระหว่างแบบจำลองก่อนปรับกับข้อมูลเชิงประจักษ์และแบบจำลองหลังปรับกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยพิจารณาจากดัชนีความสอดคล้องความกลมกลืน ดังตารางที่ 10

ตารางที่ 10 ผลการเปรียบเทียบแบบจำลองก่อนปรับและหลังปรับ

รายการ	ค่าสถิติ	แบบจำลองก่อนปรับ	แบบจำลองหลังปรับ
1. Relative Chi-square	Chi-square/df < 2	2.165	0.675
2. GFI	> 0.90	0.973	0.983
3. AGFI	> 0.90	0.925	0.974
4. CFI	> 0.90	0.990	1.000
5. RMR	< 0.05	0.018	0.013
6. RMSEA	< 0.05	0.133	0.001

จากผลการวิเคราะห์เชิงสถิติแบบจำลองสมการโครงสร้าง (Structural Equation Modeling SEM) หลังการปรับปรุง พบว่า แบบจำลองมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ในระดับที่ดีมาก ทั้งนี้สามารถอธิบายผลการตรวจสอบความกลมกลืนของแบบจำลองได้ดังต่อไปนี้

ประการแรก ค่าไค-สแควร์สัมพัทธ์ (Chi-square/df) ซึ่งมีค่าเท่ากับ 0.675 นั้น แสดงถึงความสอดคล้องกลมกลืนระหว่างแบบจำลองกับข้อมูลเชิงประจักษ์ เนื่องจากค่าไค-สแควร์สัมพัทธ์ที่น้อยกว่า 2.00 บ่งชี้ว่าแบบจำลองสามารถอธิบายโครงสร้างของข้อมูลได้อย่างเหมาะสม

ประการที่สอง ดัชนีวัดความสอดคล้องกลมกลืนเชิงสัมบูรณ์ (Absolute Fit Index) ประกอบด้วยค่า Goodness of Fit Index (GFI) เท่ากับ 0.983 ซึ่งอยู่ในช่วงค่าที่ยอมรับได้ (≥ 0.90) แสดงให้เห็นว่าแบบจำลองสามารถอธิบายโครงสร้างข้อมูลในระดับดี และเมื่อพิจารณาค่า Adjusted Goodness of Fit Index (AGFI) ซึ่งมีค่าเท่ากับ 0.974 ยิ่งตอกย้ำว่า แบบจำลองมีความเหมาะสมในการอธิบายข้อมูล ทั้งในด้านความสอดคล้องโดยรวมและเมื่อคำนึงถึงจำนวนพารามิเตอร์ในแบบจำลองแล้ว

ประการที่สาม ในส่วนของ ดัชนีวัดความสอดคล้องกลมกลืนเชิงสัมพัทธ์ (Comparative Fit Index CFI) มีค่าเท่ากับ 1.000 ซึ่งถือว่าเป็นค่าที่สูงมาก และเกินเกณฑ์ที่กำหนดไว้ที่ ≥ 0.90 อย่างชัดเจน แสดงถึงแบบจำลองที่มีคุณภาพสูงในการอธิบายความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างของข้อมูล

ประการที่สี่ ดัชนีที่สะท้อน ความกลมกลืนในเชิงความคลาดเคลื่อน โดยใช้ Root Mean Square Residual (RMR) ซึ่งมีค่าเท่ากับ 0.013 และ Root Mean Square Error of Approximation (RMSEA) ที่มีค่าเท่ากับ 0.001 ล้วนแสดงถึงความคลาดเคลื่อนที่อยู่ในระดับต่ำมาก สะท้อนให้เห็นว่าแบบจำลองมีประสิทธิภาพในการประมาณค่า และสามารถสะท้อนโครงสร้างข้อมูลได้อย่างแม่นยำ

จากดัชนีต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมา แสดงให้เห็นว่า แบบจำลองหลังปรับปรุง มีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ได้ดีกว่าแบบจำลองก่อนปรับ โดยเฉพาะในแง่ของการสะท้อนโครงสร้างความสัมพันธ์

ระหว่างองค์ประกอบด้านพื้นที่ การมีส่วนร่วม การบริหารจัดการ และกิจกรรมที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

สรุปได้ว่า แบบจำลองที่ผ่านการปรับปรุงมีความเหมาะสมตามเกณฑ์มาตรฐานทางสถิติ มีค่าดัชนีชี้วัดความกลมกลืนที่อยู่ในระดับดีถึงดีมาก สามารถนำไปใช้ในการวิเคราะห์และอธิบายความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องและน่าเชื่อถือ จึงถือได้ว่าเป็นแบบจำลองที่มีศักยภาพในการนำไปใช้ประโยชน์ในเชิงปฏิบัติและการวิจัยต่อไป

4. การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของตัวแปร

สมการวัด (measurement equations) และ สมการโครงสร้าง (structural equations) ซึ่งแสดงถึงความสัมพันธ์ของตัวแปรแต่ละตัวมีรายละเอียด ดังนี้

4.1 สมการมาตรวัด (measurement equations)

จากแบบจำลองหลังปรับ สามารถอธิบายเส้นทางความสัมพันธ์จากสมการพยากรณ์ได้จากเส้นทางความสัมพันธ์ของสมการมาตรวัด (measurement equations) ของตัวแปรสังเกตแต่ละตัว เพื่อแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของสมการ (4.1)-(4.15) ซึ่ง R^2 หมายถึง ตัวชี้วัดอธิบายการผันแปรระหว่างตัวแปรสังเกตกับตัวแปรแฝง สามารถอธิบายได้โดยค่าร้อยละ สำหรับบรรทัดที่สองของสมการคือ ค่าผิดพลาดการคาดประมาณเป็นค่าซึ่งอยู่ (ในวงเล็บ) สำหรับบรรทัดที่สามเป็นค่า t ซึ่งค่า t มีค่าสูงกว่า 1.96 แสดงว่ามีนัยสำคัญทางสถิติ ถ้า t มีค่าน้อยกว่า ± 1.96 จะไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ดังนี้

1. มาตรวัดตัวแปรแฝงองค์ประกอบด้านพื้นที่ (AREA) ประกอบด้วย 3 ตัวแปรสังเกต
1) ความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ (NATUR) 2) การเข้าถึงสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ACCESS) 3) สิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ENVIR) ดังสมการ 4.1-4.3

$$\text{NATUR} = 0.67\text{AREA}, R^2 = 0.45 \dots \dots \dots (4.1)$$

$$\text{ACCESS} = 0.67\text{AREA}, R^2 = 0.45 \dots \dots \dots (4.2)$$

(0.12)

9.09

$$\text{ENVIR} = 0.71\text{AREA}, R^2 = 0.51 \dots \dots \dots (4.3)$$

(0.11)

9.03

จากสมการ 4.1, 4.2 และ 4.3 พบว่า ความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ การเข้าถึงสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นตัวแปรสังเกต

ขององค์ประกอบด้านพื้นที่ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 มีความสามารถในการอธิบายความสัมพันธ์ได้ร้อยละ 45, 45, และ 51 ตามลำดับ

2. มาตรวัดตัวแปรแฝงองค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม (PARTI) ประกอบด้วย 3 ตัวแปรสังเกต 1) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ECOACT) 2) การสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (AWARE) 3) การสนับสนุนจากองค์กรต่าง ๆ (SUPPORT) ดังสมการ 4.4-4.6

$$\text{ECOACT} = 0.76\text{PARTI}, R^2 = 0.57 \dots\dots\dots(4.4)$$

$$\text{AWARE} = 0.78\text{PARTI}, R^2 = 0.61 \dots\dots\dots(4.5)$$

(0.09)

12.68

$$\text{SUPPORT} = 0.75\text{PARTI}, R^2 = 0.56 \dots\dots\dots(4.6)$$

(0.08)

12.60

จากสมการ 4.4, 4.5 และ 4.6 พบว่า การมีส่วนร่วมในกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการสนับสนุนจากองค์กรต่าง ๆ เป็นตัวแปรสังเกตขององค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 มีความสามารถในการอธิบายความสัมพันธ์ได้ร้อยละ 57, 61 และ 56 ตามลำดับ

3. มาตรวัดตัวแปรแฝงองค์ประกอบด้านการบริหารจัดการ (MANAGE) ประกอบด้วย 3 ตัวแปรสังเกต 1) การวางแผนและการจัดการอย่างมีระบบ (PLAN) 2) การจัดการทรัพยากรและการบำรุงรักษาสิ่งแวดล้อม (RESOU) 3) การพัฒนาบุคลากรเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (HRDEV) ดังสมการ 4.7-4.9

$$\text{PLAN} = 0.78\text{MANAGE}, R^2 = 0.61 \dots\dots\dots(4.7)$$

$$\text{RESOU} = 0.76\text{MANAGE}, R^2 = 0.57 \dots\dots\dots(4.8)$$

(0.07)

12.32

$$\text{HRDEV} = 0.72\text{MANAGE}, R^2 = 0.51 \dots\dots\dots(4.9)$$

(0.06)

12.60

จากสมการ 4.7, 4.8 และ 4.9 พบว่า การวางแผนและการจัดการอย่างมีระบบ การจัดการทรัพยากรและการบำรุงรักษาสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาบุคลากรเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นตัวแปรสังเกตขององค์ประกอบด้านการบริหารจัดการ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 มีความสามารถในการอธิบายความสัมพันธ์ได้ร้อยละ 61, 57 และ 51 ตามลำดับ

4. มาตรวัดตัวแปรแฝงองค์ประกอบด้านกิจกรรม (ACTIVI) ประกอบด้วย 3 ตัวแปรสังเกต 1) ความหลากหลายของกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (DIACT) 2) ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว (SAFETY) 3) การส่งเสริมกิจกรรมที่สร้างความยั่งยืน (SUSTAIN) ดังสมการ 4.10-4.12

$$\text{DIACT} = 0.86\text{ACTIVI}, R^2 = 0.75 \dots \dots \dots (4.10)$$

$$\text{SAFETY} = 0.71\text{ACTIVI}, R^2 = 0.50 \dots \dots \dots (4.11)$$

(0.07)

14.32

$$\text{SUSTAIN} = 0.70\text{ACTIVI}, R^2 = 0.50 \dots \dots \dots (4.12)$$

(0.07)

14.21

จากสมการ 4.10, 4.11 และ 4.12 พบว่า ความหลากหลายของกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว และการส่งเสริมกิจกรรมที่สร้างความยั่งยืน เป็นตัวแปรสังเกตขององค์ประกอบด้านกิจกรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 มีความสามารถในการอธิบายความสัมพันธ์ได้ร้อยละ 75, 50, และ 50 ตามลำดับ

5. มาตรวัดตัวแปรแฝงประสิทธิภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (EFECOTO) ประกอบด้วย 3 ตัวแปรสังเกต 1) การลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (REDUCE) 2) การสนับสนุนการอนุรักษ์ธรรมชาติ (CONSERV) 3) การเพิ่มความตระหนักรู้ด้านสิ่งแวดล้อมของนักท่องเที่ยว (AWTOUR) ดังสมการ 4.13-4.15

$$\text{REDUCE} = 0.84\text{EFECOTO}, R^2 = 0.71 \dots \dots \dots (4.13)$$

$$\text{CONSERV} = 0.80\text{EFECOTO}, R^2 = 0.65 \dots \dots \dots (4.14)$$

(0.07)

14.86

$$\text{AWTOUR} = 0.77\text{EFECOTO}, R^2 = 0.60 \dots \dots \dots (4.15)$$

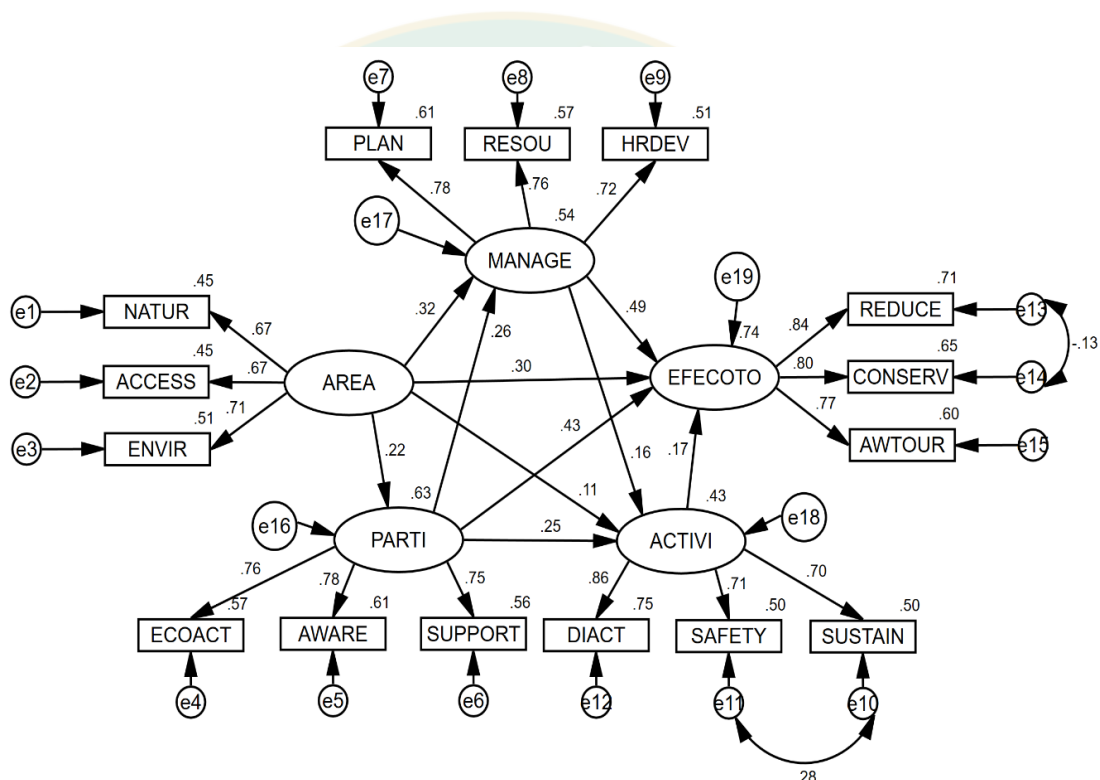
(0.08)

13.85

จากสมการ 4.12, 4.13 และ 4.15 พบว่า การลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม การสนับสนุนการอนุรักษ์ธรรมชาติ และการเพิ่มความตระหนักรู้ด้านสิ่งแวดล้อมของนักท่องเที่ยว เป็นตัวแปรสังเกตของประสิทธิภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 มีความสามารถในการอธิบายความสัมพันธ์ได้ร้อยละ 71, 65 และ 60 ตามลำดับ

4.2 สมการโครงสร้าง (Structural Equations)

ผลการวิเคราะห์เส้นทางอิทธิพลจากแบบจำลองสมการโครงสร้าง

Chi-square = 52.657, df = 78, Chi-square/df = 0.675, GFI = 0.983, AGFI = 0.974,

CFI = 1.000, RMR = 0.013, RMSEA = 0.001

ภาพที่ 10 แบบจำลองสมการโครงสร้างรูปแบบสัมประสิทธิ์ปรับมาตรฐาน

ผลการวิเคราะห์ตามภาพที่ 10 นำมาสร้างเป็นสมการโครงสร้าง (structural equations) ได้ 4 สมการ (สมการที่ 4.16-4.19) ดังต่อไปนี้

1. ประสิทธิภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (EFECOTO) ได้รับอิทธิพลทางตรงจาก องค์ประกอบด้านพื้นที่ (AREA) องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม (PARTI)

องค์ประกอบด้านการบริหารจัดการ (MANAGE) และองค์ประกอบด้านกิจกรรม (ACTIVI) สามารถเขียนเป็นสมการโครงสร้าง ดังนี้

$$\begin{array}{ccccccc} \text{EFECOTO} & = & 0.30\text{AREA} & + & 0.43\text{PARTI} & + & 0.49\text{MANAGE} & + & 0.17\text{ACTIVI}, & R^2 = 0.74\dots(4.16) \\ (0.06) & & (0.05) & & (0.05) & & (0.06) & & & \\ 5.05 & & 8.66 & & 9.83 & & 2.99 & & & \end{array}$$

ผลการวิเคราะห์ พบว่า ประสิทธิภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ได้รับอิทธิพลทางตรงจาก องค์ประกอบด้านพื้นที่ องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม องค์ประกอบด้านการบริหารจัดการ และองค์ประกอบด้านกิจกรรม โดยสามารถอธิบายการผันแปรของประสิทธิภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ได้ร้อยละ 74

2. องค์ประกอบด้านกิจกรรม (ACTIVI) ได้รับอิทธิพลทางตรงจาก องค์ประกอบด้านพื้นที่ (AREA) องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม (PARTI) และองค์ประกอบด้านการบริหารจัดการ (MANAGE) สามารถเขียนเป็นสมการโครงสร้าง ดังนี้

$$\begin{array}{ccccccc} \text{ACTIVI} & = & 0.11\text{AREA} & + & 0.25\text{PARTI} & + & 0.16\text{MANAGE}, & R^2 = 0.43\dots\dots\dots(4.17) \\ (0.05) & & (0.06) & & (0.06) & & & & \\ 2.20 & & 4.19 & & 2.24 & & & & \end{array}$$

ผลจากการวิเคราะห์ พบว่า องค์ประกอบด้านกิจกรรม ได้รับอิทธิพลทางตรงจาก องค์ประกอบด้านพื้นที่ องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม และองค์ประกอบด้านการบริหารจัดการ โดยสามารถอธิบายการผันแปรขององค์ประกอบด้านกิจกรรม ได้ร้อยละ 43

3. องค์ประกอบด้านการบริหารจัดการ (MANAGE) ได้รับอิทธิพลทางตรงจาก องค์ประกอบด้านพื้นที่ (AREA) และองค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม (PARTI) สามารถเขียนเป็นสมการโครงสร้าง ดังนี้

$$\begin{array}{ccccccc} \text{MANAGE} & = & 0.32\text{AREA} & + & 0.26\text{PARTI}, & R^2 = 0.54\dots\dots\dots(4.18) \\ (0.09) & & (0.09) & & & & & & \\ 3.57 & & 2.90 & & & & & & \end{array}$$

ผลการวิเคราะห์ พบว่า องค์ประกอบด้านการบริหารจัดการ ได้รับอิทธิพลทางตรงจาก องค์ประกอบด้านพื้นที่ และองค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม โดยสามารถอธิบายการผันแปรขององค์ประกอบด้านการบริหารจัดการ ได้ร้อยละ 54

จากตารางที่ 11 พบว่า ประสิทธิภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (EFECOTO) ได้รับอิทธิพลทางตรงองค์ประกอบด้านการบริหารจัดการ (MANAGE) มากที่สุด มีขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.49 รองลงมาคือ องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม (PARTI) มีขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.43 องค์ประกอบด้านพื้นที่ (AREA) มีขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.30 และองค์ประกอบด้านกิจกรรม (ACTIVI) มีขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.17 ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาอิทธิพลทางอ้อม พบว่า ประสิทธิภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (EFECOTO) ได้รับอิทธิพลทางอ้อมจากองค์ประกอบด้านพื้นที่ (AREA) มากที่สุด มีขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.29 รองลงมาคือ องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม (PARTI) มีขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.18 และองค์ประกอบด้านการบริหารจัดการ (MANAGE) มีขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.03 ตามลำดับ

อิทธิพลรวม พบว่า ประสิทธิภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (EFECOTO) ได้รับอิทธิพลรวมจากองค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม (PARTI) มากที่สุด มีขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.61 รองลงมาคือ องค์ประกอบด้านพื้นที่ (AREA) มีขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.59 องค์ประกอบด้านการบริหารจัดการ (MANAGE) มีขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.52 และองค์ประกอบด้านกิจกรรม (ACTIVI) มีขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.17 ตามลำดับ

องค์ประกอบด้านกิจกรรม (ACTIVI) ได้รับอิทธิพลทางตรงจาก องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม (PARTI) มากที่สุด มีขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.25 รองลงมาคือ องค์ประกอบด้านการบริหารจัดการ (MANAGE) มีขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.16 และองค์ประกอบด้านพื้นที่ (AREA) มีขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.11 ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาอิทธิพลทางอ้อมพบว่า องค์ประกอบด้านกิจกรรม (ACTIVI) ได้รับอิทธิพลทางอ้อมจากองค์ประกอบด้านพื้นที่ (AREA) มากที่สุด มีขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.12 รองลงมาคือ องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม (PARTI) มีขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.04

อิทธิพลรวม พบว่า องค์ประกอบด้านกิจกรรม (ACTIVI) ได้รับอิทธิพลรวมจากองค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม (PARTI) มากที่สุด มีขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.29 รองลงมาคือ องค์ประกอบด้านพื้นที่ (AREA) มีขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.23 และองค์ประกอบด้านการบริหารจัดการ (MANAGE) มีขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.16 ตามลำดับ

องค์ประกอบด้านการบริหารจัดการ (MANAGE) ได้รับอิทธิพลทางตรงจาก องค์ประกอบด้านพื้นที่ (AREA) มากที่สุด มีขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.32 รองลงมาคือ องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม (PARTI) มีขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.26 ตามลำดับ

อิทธิพลทางอ้อม พบว่า องค์ประกอบด้านการบริหารจัดการ (MANAGE) ได้รับอิทธิพลทางอ้อมจาก องค์ประกอบด้านพื้นที่ (AREA) เพียงตัวแปรเดียว มีขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.06

เมื่อพิจารณาอิทธิพลรวม พบว่า องค์ประกอบด้านการบริหารจัดการ (MANAGE) ได้รับอิทธิพลรวมจาก องค์ประกอบด้านพื้นที่ (AREA) มากที่สุด มีขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.38 รองลงมาคือ องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม (PARTI) มีขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.26 ตามลำดับ

องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม (PARTI) ได้รับอิทธิพลทางตรงและอิทธิพลรวมจาก องค์ประกอบด้านพื้นที่ (AREA) มีขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.22

ตอนที่ 6 รูปแบบการเพิ่มประสิทธิภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม จังหวัดเชียงใหม่

การเพิ่มประสิทธิภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในจังหวัดเชียงใหม่สามารถเป็นแนวทางที่สำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้ แนวทางดังกล่าวต้องพิจารณาทั้งในด้านขององค์ประกอบต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้อง รวมถึงการบูรณาการแนวคิดทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกัน การจัดการด้านพื้นที่ การมีส่วนร่วมของชุมชน การบริหารจัดการ และการสร้างกิจกรรมที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน ล้วนเป็นปัจจัยที่สำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดเชียงใหม่

1. องค์ประกอบด้านพื้นที่ การจัดการพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้มีความยั่งยืนและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมนั้นจำเป็นต้องคำนึงถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพ พื้นที่ท่องเที่ยวควรถูกจัดการให้เป็นไปตามหลักการของการพัฒนาที่ยั่งยืน การจัดทำแผนการใช้ที่ดินที่ชัดเจนเพื่อป้องกันการบุกรุกและการทำลายธรรมชาติเป็นสิ่งสำคัญ นอกจากนี้ยังต้องมีการวางแผนเพื่อรักษาสมดุลของระบบนิเวศในพื้นที่ท่องเที่ยว เช่น การจำกัดจำนวนผู้เข้าใช้พื้นที่ในช่วงเวลาต่างๆ เพื่อป้องกันการเกิดภาวะนักท่องเที่ยวล้นเมือง (overtourism) ที่อาจนำไปสู่การเสื่อมสภาพของทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่เหล่านั้น

2. การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นอีกหนึ่งองค์ประกอบที่สำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ชุมชนท้องถิ่นควรมีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ของตนเอง การเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้กับชุมชนท้องถิ่นและนักท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่จำเป็น การสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับความสำคัญของการรักษาสิ่งแวดล้อม และการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ จะช่วยให้ชุมชนสามารถรักษาความยั่งยืนของการท่องเที่ยวในระยะยาวได้ นอกจากนี้ ชุมชนยังสามารถเป็นผู้ริเริ่มและดำเนินกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สร้างความยั่งยืนได้ เช่น การจัดกิจกรรมเดินป่าที่มีการให้ความรู้เกี่ยวกับพืชพันธุ์และสัตว์ป่าท้องถิ่น การจัดกิจกรรมเกษตรอินทรีย์ การอนุรักษ์วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น เป็นต้น

3. องค์ประกอบการบริหารจัดการ การจัดการทรัพยากรและการบำรุงรักษาสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่สำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การบริหารจัดการที่ดีควรมีการวางแผนและการจัดการอย่างเป็นระบบ โดยมีการบูรณาการการทำงานระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนท้องถิ่น การจัดทำแผนแม่บทเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ชัดเจน จะช่วยให้การดำเนินงานเป็นไปตามเป้าหมายและสามารถติดตามผลได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การพัฒนาบุคลากรที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศก็เป็นสิ่งสำคัญ การอบรมและการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรจะช่วยให้การบริหารจัดการและการให้บริการนักท่องเที่ยวเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นมืออาชีพมากยิ่งขึ้น

4. การสร้างกิจกรรมที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่สำคัญ กิจกรรมท่องเที่ยวควรมีความหลากหลายและตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวในรูปแบบที่ต่างกัน กิจกรรมเชิงนิเวศควรเน้นการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวในการอนุรักษ์ธรรมชาติ เช่น การเดินป่าศึกษาธรรมชาติ การปั่นจักรยานชมวิวทิวทัศน์ การดูนก การปลูกป่าฟื้นฟูระบบนิเวศ และการทำงานอาสาสมัครเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กิจกรรมเหล่านี้จะช่วยเสริมสร้างประสบการณ์และความรู้ให้แก่นักท่องเที่ยว ในขณะเดียวกันก็สร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับความสำคัญของการรักษาสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศยังควรมีการคำนึงถึงความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว โดยมีการจัดเตรียมอุปกรณ์และการดูแลที่เหมาะสม เพื่อให้การท่องเที่ยวเป็นไปอย่างราบรื่นและปลอดภัย

5. การส่งเสริมกิจกรรมที่สร้างความยั่งยืน การพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศควรมีการคำนึงถึงการลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม กิจกรรมต่างๆ ควรมีการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ลดการเกิดขยะ และลดการใช้พลังงาน การใช้วัสดุที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การจัดการขยะอย่างถูกต้อง และการส่งเสริมการใช้พลังงานหมุนเวียนเป็นสิ่งที่ควรได้รับการสนับสนุน นอกจากนี้ การสนับสนุนการอนุรักษ์ธรรมชาติและ的增加ความตระหนักรู้ด้านสิ่งแวดล้อมของนักท่องเที่ยวก็สิ่งที่สำคัญ การให้ข้อมูลและความรู้เกี่ยวกับความสำคัญของการรักษาธรรมชาติและการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืนผ่านกิจกรรมต่างๆ จะช่วยให้นักท่องเที่ยวมีความเข้าใจและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้อย่างแท้จริง

การเพิ่มประสิทธิภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในจังหวัดเชียงใหม่ยังต้องพิจารณาถึงการส่งเสริมและการสนับสนุนจากองค์กรต่างๆ การสนับสนุนทางการเงิน การส่งเสริมการตลาด และการสนับสนุนด้านกฎหมายและนโยบายจากภาครัฐเป็นสิ่งที่จำเป็น การมีนโยบายที่ชัดเจนและการบังคับใช้อย่างเข้มงวดจะช่วยให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นไปตามหลักการของความยั่งยืน นอกจากนี้ การสร้างเครือข่ายและความร่วมมือระหว่างองค์กรต่าง ๆ เช่น องค์กร

ภาครัฐ องค์กรเอกชน และองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) จะช่วยเสริมสร้างศักยภาพและความเข้มแข็งในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้อย่างยั่งยืน

การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่สนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่สำคัญ การพัฒนาเส้นทางคมนาคมและการเข้าถึงสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สะดวกและปลอดภัย การจัดทำป้ายสัญลักษณ์และข้อมูลต่างๆ เพื่อแนะนำเส้นทางและให้ข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยว การพัฒนาแหล่งพักผ่อนและสิ่งอำนวยความสะดวกที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เช่น โฮมสเตย์ที่ใช้พลังงานหมุนเวียน การจัดทำระบบการจัดการน้ำเสียและขยะที่มีประสิทธิภาพ การใช้วัสดุที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในการก่อสร้างและตกแต่งสถานที่ท่องเที่ยว ล้วนเป็นสิ่งที่ช่วยเสริมสร้างประสบการณ์ท่องเที่ยวที่มีคุณภาพและยั่งยืน

ในด้านการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยว การสร้างประสบการณ์ท่องเที่ยวที่เน้นการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่สำคัญ การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวในการทำงานอาสาสมัคร เช่น การปลูกป่า การเก็บขยะ การดูแลสัตว์ป่า การให้ความรู้และการส่งเสริมการเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมผ่านกิจกรรมต่างๆ เช่น การจัดแสดงนิทรรศการ การจัดทริปเดินป่าศึกษาธรรมชาติ การให้คำแนะนำและข้อมูลเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน จะช่วยให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมและมีความเข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญของการรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น

การจัดการทรัพยากรและการบำรุงรักษาสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศจำเป็นต้องมีการวางแผนและการจัดการอย่างเป็นระบบ การจัดทำแผนการใช้ที่ดินที่ชัดเจน การจัดทำระบบการจัดการขยะและน้ำเสียที่มีประสิทธิภาพ การควบคุมและการบังคับใช้กฎหมายที่เข้มงวดเพื่อป้องกันการบุกรุกและการทำลายธรรมชาติ การสนับสนุนการวิจัยและการศึกษาเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสภาพแวดล้อม การจัดทำระบบการติดตามและการประเมินผลเพื่อประเมินความสำเร็จของการดำเนินงานและการปรับปรุงให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น การส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เช่น การใช้พลังงานหมุนเวียน การใช้วัสดุที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในการก่อสร้างและการตกแต่งสถานที่ท่องเที่ยว ล้วนเป็นสิ่งที่ช่วยเสริมสร้างประสบการณ์ท่องเที่ยวที่มีคุณภาพและยั่งยืน

การพัฒนาบุคลากรที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นสิ่งสำคัญ การอบรมและการพัฒนาศักยภาพของบุคลากร เช่น การให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติ การให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากร การให้ความรู้เกี่ยวกับการให้บริการนักท่องเที่ยว การพัฒนาทักษะการสื่อสารและการให้คำแนะนำ การส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง จะช่วยให้บุคลากรสามารถบริหารจัดการและให้บริการนักท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นมืออาชีพมากยิ่งขึ้น

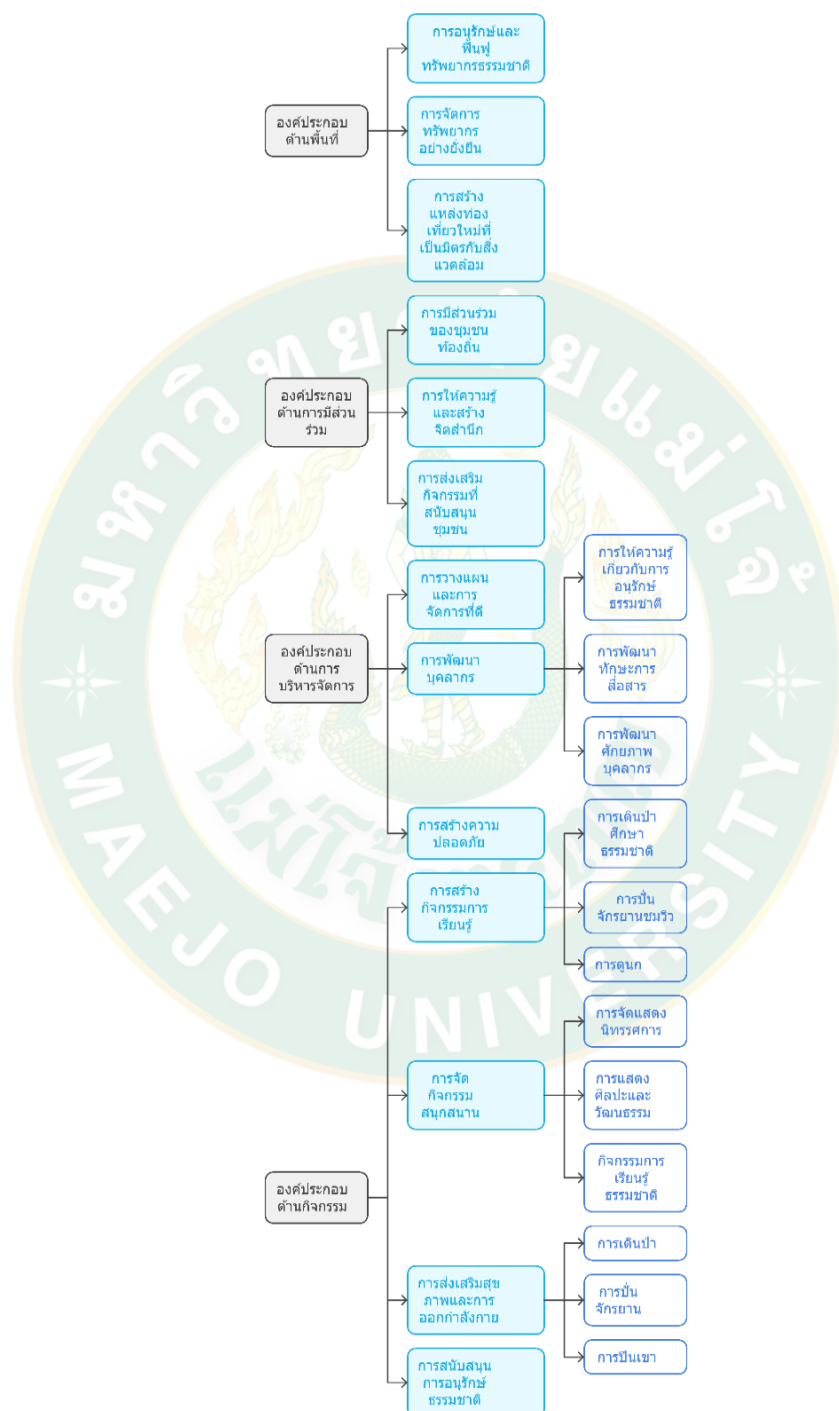
การสร้างความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่สำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การจัดเตรียมอุปกรณ์และการดูแลที่เหมาะสม การให้คำแนะนำและข้อมูลเกี่ยวกับความปลอดภัยในการท่องเที่ยว การจัดทำระบบการแจ้งเตือนและการช่วยเหลือในกรณีฉุกเฉิน การประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ตำรวจ ทหาร หน่วยกู้ภัย การจัดทำระบบการติดตามและการตรวจสอบความปลอดภัยในพื้นที่ท่องเที่ยว ล้วนเป็นสิ่งที่ช่วยให้นักท่องเที่ยวสามารถท่องเที่ยวได้อย่างปลอดภัยและมีความมั่นใจ

การสร้างกิจกรรมที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนเป็นสิ่งที่สำคัญ การจัดกิจกรรมที่เน้นการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวในการอนุรักษ์ธรรมชาติ เช่น การเดินป่าศึกษาธรรมชาติ การปั่นจักรยานชมวิวทิวทัศน์ การดูนก การปลูกป่าฟื้นฟูระบบนิเวศ การทำงานอาสาสมัครเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การจัดกิจกรรมที่สนุกสนานและมีความหลากหลาย เช่น การจัดแสดงนิทรรศการ การจัดแสดงศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่น การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมสุขภาพและการออกกำลังกาย เช่น การเดินป่า การปั่นจักรยาน การปีนเขา การเล่นกีฬากลางแจ้ง การจัดกิจกรรมที่สนับสนุนการอนุรักษ์ธรรมชาติและการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน เช่น การจัดกิจกรรมปลูกป่า การจัดกิจกรรมเก็บขยะ การจัดกิจกรรมลดการใช้พลาสติก การจัดกิจกรรมส่งเสริมการใช้วัสดุที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ล้วนเป็นสิ่งที่ช่วยเสริมสร้างประสบการณ์ท่องเที่ยวที่มีคุณภาพและยั่งยืน

การส่งเสริมการตลาดและการประชาสัมพันธ์เป็นสิ่งสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การจัดทำแผนการตลาดที่ชัดเจน การใช้เทคโนโลยีและสื่อสังคมออนไลน์ในการประชาสัมพันธ์ การจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ที่มีคุณภาพและน่าสนใจ การสร้างแบรนด์และภาพลักษณ์ที่ดีของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การสร้างเครือข่ายและความร่วมมือกับองค์กรต่างๆ เช่น องค์กรภาครัฐ องค์กรเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) การจัดกิจกรรมและงานแสดงสินค้าที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การจัดทำโปรแกรมท่องเที่ยวและแพ็คเกจท่องเที่ยวที่มีความหลากหลายและตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว ล้วนเป็นสิ่งที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและสร้างความยั่งยืน

สรุปได้ว่า การเพิ่มประสิทธิภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในจังหวัดเชียงใหม่ควรมีการพิจารณาและบูรณาการในด้านขององค์ประกอบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งในด้านการจัดการพื้นที่ การมีส่วนร่วมของชุมชน การบริหารจัดการ และการสร้างกิจกรรมที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน การดำเนินงานที่มีความรอบคอบและการบูรณาการการทำงานระหว่างหน่วยงานต่างๆ จะช่วยให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดเชียงใหม่เป็นไปตามหลักการของความยั่งยืน และสามารถสร้างประสบการณ์ท่องเที่ยวที่มีคุณภาพและยั่งยืนให้แก่นักท่องเที่ยวได้อย่างแท้จริง

จากผลการวิจัยข้างต้น สามารถสร้างเป็นรูปแบบการเพิ่มประสิทธิภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม จังหวัดเชียงใหม่ ได้ดังภาพที่ 11

ภาพที่ 11 แบบจำลองสมการโครงสร้างรูปแบบสัมประสิทธิ์ปรับมาตรฐาน

บทที่ 5

สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ

การวิจัย เรื่อง ปัจจัยการเพิ่มประสิทธิภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์การวิจัย 1) เพื่อศึกษาบริบทและสภาพทั่วไปของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมจังหวัดเชียงใหม่ 2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม จังหวัดเชียงใหม่ และ 3) เพื่อเสนอรูปแบบการเพิ่มประสิทธิภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม จังหวัดเชียงใหม่ ระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้คือการวิจัยแบบผสมวิธี คือ การวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างการวิจัยเชิงปริมาณ คือ ผู้มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ เฉพาะอำเภอเมือง สันทราย แม่ริม สารภี หางดง ปัจจุบัน ใช้เกณฑ์ 20 เท่าของตัวแปรสังเกต ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 300 คน ผู้วิจัยเก็บเพิ่มเป็น 300 ตัวอย่าง โดยได้ทำการสุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการสุ่มแบบชั้นภูมิ (stratified random sampling) เครื่องมือ คือ แบบสอบถาม กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ หรือรองผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ ผู้อำนวยการสำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจังหวัดเชียงใหม่ ผู้อำนวยการสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 16 เชียงใหม่ นักวิชาการด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และ นายกสมาคมธุรกิจการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่ และการสนทนากลุ่ม Focus Group กับ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมของจังหวัดเชียงใหม่ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ ภาครัฐ ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผนจากสำนักงานการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่ เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ ภาคเอกชน และผู้ประกอบการธุรกิจด้านการบริการการท่องเที่ยวภายในจังหวัดเชียงใหม่ และผู้ประกอบการที่พักในชุมชน รวม 20 คน

การวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) วิเคราะห์ข้อมูลส่วนที่ 1 ซึ่งเป็นข้อมูลประชากรศาสตร์ของกลุ่มตัวอย่างใช้การหาค่าความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage) วิเคราะห์ข้อมูลส่วนที่ใช้การหาค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) สถิติเชิงอนุมานหรือสถิติเชิงอ้างอิง (Inferential Statistic) เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้เทคนิคแบบจำลองสมการโครงสร้าง (structural equation modeling) และใช้การวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อศึกษาบริบทและสภาพทั่วไปของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมจังหวัดเชียงใหม่ และเพื่อเสนอรูปแบบการเพิ่มประสิทธิภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม จังหวัดเชียงใหม่

สรุปผลการวิจัย

1. บริบทและสภาพทั่วไปของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมจังหวัดเชียงใหม่

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) มุ่งเน้นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมควบคู่ไปกับการสร้างประสบการณ์ที่มีคุณค่าให้นักท่องเที่ยว โดยคำนึงถึงผลกระทบต่อระบบนิเวศและชุมชนท้องถิ่น ในบริบทของจังหวัดเชียงใหม่ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา เนื่องจากความตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เพิ่มสูงขึ้นทั่วโลก และความต้องการของนักท่องเที่ยวที่ต้องการสัมผัสประสบการณ์ที่แท้จริงและยั่งยืน

กิจกรรมและแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเชียงใหม่มีความหลากหลาย ทั้งการท่องเที่ยวในธรรมชาติ การเยี่ยมชมชุมชนพื้นเมือง และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม นักท่องเที่ยวสามารถเพลิดเพลินกับกิจกรรม เช่น 1) การเดินป่าศึกษาธรรมชาติ เพลิดเพลินกับการเดินป่าและศึกษาธรรมชาติ เช่น การเดินป่าที่ดอยอินทนนท์และดอยผ้าห่มปก 2) การล่องแก่ง ล่องแก่งในแม่น้ำปิงและลำน้ำสาขา 3) การพักแรมในโฮมสเตย์ชุมชน พักแรมในโฮมสเตย์ที่หมู่บ้านแม่กำปองและชุมชนท้องถิ่นอื่น ๆ 4) การศึกษาวิถีชีวิตของชนเผ่า เยี่ยมชมชุมชนชนเผ่าต่าง ๆ และเรียนรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตของพวกเขา 5) การท่องเที่ยวเชิงเกษตร ศึกษาและสัมผัสกับการเกษตรท้องถิ่น เช่น ดอยอ่างขาง 6) การดูนก ชมและศึกษานกในธรรมชาติ 7) การปั่นจักรยานท่องเที่ยวในชนบท ปั่นจักรยานในชนบทและสัมผัสกับธรรมชาติ

เชียงใหม่มีแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สำคัญและมีชื่อเสียงมากมาย เช่น 1) ดอยอินทนนท์ ยอดเขาที่สูงที่สุดในประเทศไทย มีความหลากหลายทางชีวภาพสูงและมีน้ำตกหลายแห่ง 2) อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย มีความหลากหลายทางชีวภาพและตั้งอยู่ใกล้ตัวเมืองเชียงใหม่ 3) อุทยานแห่งชาติดอยผ้าห่มปก มีน้ำพุร้อนฝางและพืชพรรณหายากหลายชนิด 4) อุทยานแห่งชาติออบหลวง หุบเขาเล็กที่เกิดจากการกัดเซาะของแม่น้ำและมีน้ำตกหลายแห่ง 5) หมู่บ้านแม่กำปอง ชุมชนที่มีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน 6) อุทยานแห่งชาติแม่ปิง มีถ้ำและหน้าผาที่งดงามและน้ำตกหลายแห่ง 7) อุทยานแห่งชาติดอยหลวง ยอดเขาที่สูงที่สุดในอุทยานและถ้ำเชียงดาว 8) อุทยานแห่งชาติแม่ฝาง มีสวนพฤกษศาสตร์และน้ำตกหลายแห่ง 9) อุทยานแห่งชาติออบขาน มีถ้ำและหน้าผาที่งดงามและน้ำตกหลายแห่ง 10) อุทยานแห่งชาติแม่วงก์ มีน้ำตกและถ้ำหลายแห่ง 11) อุทยานแห่งชาติศรีลานนา มีถ้ำเชียงดาวและน้ำตกหลายแห่ง 12) ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ เรียนรู้การพัฒนาป่าไม้และการจัดการทรัพยากรน้ำ 13) ดอยอ่างขาง สถานีวิจัยหลวงและแหล่งปลูกไม้เมืองหนาว 14) อ่างเก็บน้ำห้วยตึงเฒ่า พื้นที่ชุ่มน้ำที่อุดมสมบูรณ์ 15) ดอยม่อนแจ่ม พื้นที่เกษตรกรรมบนภูเขาสูง 16) ถ้ำเชียงดาว ถ้ำหินปูนขนาดใหญ่ในอุทยานแห่งชาติเชียงดาว 17) น้ำตกแม่ยะ น้ำตกขนาดใหญ่ในอุทยานแห่งชาติออบหลวง

2. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม จังหวัดเชียงใหม่

ประชาชนที่มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ เฉพาะอำเภอเมือง สันทราย แม่ริม สารภี หางดง ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 55.25) เป็นเพศชาย (ร้อยละ 44.75) มีอายุระหว่าง 21 - 30 ปี มากที่สุด (ร้อยละ 25.50) รองลงมาคือ อายุ 31 - 40 ปี (ร้อยละ 22.25) อายุ 41 - 50 ปี (ร้อยละ 17.75) อายุ น้อยกว่าหรือเท่ากับ 20 ปี (ร้อยละ 15.25) อายุ 51 - 60 ปี (ร้อยละ 12.50) และ มากกว่า 60 ปี (ร้อยละ 6.75) ระดับการศึกษา พบว่า ส่วนใหญ่มีการศึกษาปริญญาตรี (ร้อยละ 53.00) รองลงมาคือ ต่ำกว่าปริญญาตรี (ร้อยละ 24.75) และสูงกว่าปริญญาตรี (ร้อยละ 22.25) อาชีพ พบว่า ส่วนใหญ่มีอาชีพรับราชการ (ร้อยละ 25.50) รองลงมาคือ นักศึกษา (ร้อยละ 24.50) พนักงานเอกชน (ร้อยละ 22.00) ประกอบธุรกิจส่วนตัว (ร้อยละ 19.50) และอื่น ๆ (เกษตรกร, ทำงานอิสระ, พ่อบ้าน แม่บ้าน) (ร้อยละ 8.50) รายได้เฉลี่ยต่อเดือน พบว่า ส่วนใหญ่มีรายได้ ต่ำกว่าหรือเท่ากับ 20,000 บาท (ร้อยละ 26.25) รองลงมาคือ รายได้ 20,001-30,000 บาท (ร้อยละ 24.25) รายได้ 30,001-40,000 บาท (ร้อยละ 18.75) รายได้ 40,001-50,000 บาท (ร้อยละ 15.50) และรายได้มากกว่า 50,000 บาท (ร้อยละ 15.25) สถานภาพทางครอบครัว พบว่า ส่วนใหญ่สถานะโสด (ร้อยละ 52.50) สถานะสมรส (ร้อยละ 47.50) ค่าดัชนีความกลมกลืนมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ได้แบบจำลองหลังปรับ โดยมีค่าสถิติที่คำนวณได้ คือ ค่า Chi-square = 52.657, df = 78, Chi-square/df = 0.675, GFI = 0.983, AGFI = 0.974, CFI = 1.000, RMR = 0.013, RMSEA = 0.001 สรุปได้ว่า แบบจำลองสมการโครงสร้างมีความเหมาะสม กลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์

ผลการทดสอบสมมติฐาน

สมมติฐาน 1 ประสิทธิภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ได้รับอิทธิพลทางตรงจาก องค์ประกอบด้านพื้นที่ องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม องค์ประกอบด้านการบริหารจัดการ และองค์ประกอบด้านกิจกรรม ผลการวิเคราะห์ พบว่า ประสิทธิภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ได้รับอิทธิพลทางตรงจาก องค์ประกอบด้านพื้นที่ องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม องค์ประกอบด้านการบริหารจัดการ และองค์ประกอบด้านกิจกรรม โดยสามารถอธิบายการผันแปรของประสิทธิภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ได้ร้อยละ 74

สมมติฐาน 2 องค์ประกอบด้านกิจกรรม ได้รับอิทธิพลทางตรงจาก องค์ประกอบด้านพื้นที่ องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม และองค์ประกอบด้านการบริหารจัดการ ผลจากการวิเคราะห์ พบว่า องค์ประกอบด้านกิจกรรม ได้รับอิทธิพลทางตรงจาก องค์ประกอบด้านพื้นที่ องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม และองค์ประกอบด้านการบริหารจัดการ โดยสามารถอธิบายการผันแปรขององค์ประกอบด้านกิจกรรม ได้ร้อยละ 43

สมมติฐาน 3 องค์ประกอบด้านการบริหารจัดการ ได้รับอิทธิพลทางตรงจาก องค์ประกอบด้านพื้นที่ และองค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม ผลการวิเคราะห์ พบว่า องค์ประกอบด้านการบริหารจัดการ ได้รับอิทธิพลทางตรงจาก องค์ประกอบด้านพื้นที่ และองค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม โดยสามารถอธิบายการผันแปรขององค์ประกอบด้านการบริหารจัดการ ได้ร้อยละ 54

สมมติฐาน 4 องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม (PARTI) ได้รับอิทธิพลทางตรงจาก องค์ประกอบด้านพื้นที่ ผลการวิเคราะห์ พบว่า องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม ได้รับอิทธิพลทางตรงจาก องค์ประกอบด้านพื้นที่ โดยสามารถอธิบายการผันแปรขององค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม ได้ร้อยละ 63

อิทธิพลทางตรง อิทธิพลทางอ้อม และอิทธิพลรวมที่มีต่อประสิทธิภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

ประสิทธิภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ได้รับอิทธิพลทางตรง องค์ประกอบด้านการบริหารจัดการ มากที่สุด รองลงมาคือ องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม องค์ประกอบด้านพื้นที่ และองค์ประกอบด้านกิจกรรม ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาอิทธิพลทางอ้อม พบว่า ประสิทธิภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ได้รับอิทธิพลทางอ้อมจากองค์ประกอบด้านพื้นที่ มากที่สุด รองลงมาคือ องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม และองค์ประกอบด้านการบริหารจัดการ ตามลำดับ

อิทธิพลรวม พบว่า ประสิทธิภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ได้รับอิทธิพลรวมจากองค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม มากที่สุด รองลงมาคือ องค์ประกอบด้านพื้นที่ องค์ประกอบด้านการบริหารจัดการ และองค์ประกอบด้านกิจกรรม ตามลำดับ

3. รูปแบบการเพิ่มประสิทธิภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม จังหวัดเชียงใหม่

การเพิ่มประสิทธิภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในจังหวัดเชียงใหม่เป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยต้องพิจารณาองค์ประกอบต่าง ๆ รวมถึงการบูรณาการแนวคิดทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกัน การจัดการด้านพื้นที่ การมีส่วนร่วมของชุมชน การบริหารจัดการ และการสร้างกิจกรรมที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน ล้วนเป็นปัจจัยที่สำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดเชียงใหม่

องค์ประกอบด้านพื้นที่ การจัดการพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้มีความยั่งยืนและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมจำเป็นต้องคำนึงถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและหลากหลายทางชีวภาพ พื้นที่ท่องเที่ยวควรถูกจัดการให้เป็นไปตามหลักการของการพัฒนาที่ยั่งยืน การจัดทำแผนการใช้ที่ดินที่ชัดเจนเพื่อป้องกันการบุกรุกและการทำลายธรรมชาติเป็นสิ่งสำคัญ นอกจากนี้ยังต้องมีการวางแผน

เพื่อรักษาสมดุลของระบบนิเวศในพื้นที่ท่องเที่ยว เช่น การจำกัดจำนวนผู้เข้าใช้พื้นที่ในช่วงเวลาต่าง ๆ เพื่อป้องกันการเกิดภาวะนักท่องเที่ยวล้นเมือง (Overtourism) ที่อาจนำไปสู่การเสื่อมสภาพของทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่เหล่านั้น

การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นองค์ประกอบสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ชุมชนท้องถิ่นควรมีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ของตนเอง การเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้กับชุมชนท้องถิ่นและนักท่องเที่ยวเป็นสิ่งจำเป็น การสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับความสำคัญของการรักษาสิ่งแวดล้อม และการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่จะช่วยให้ชุมชนสามารถรักษาความยั่งยืนของการท่องเที่ยวในระยะยาวได้ นอกจากนี้ ชุมชนยังสามารถเป็นผู้ริเริ่มและดำเนินกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สร้างความยั่งยืนได้ เช่น การจัดกิจกรรมเดินป่าที่มีการให้ความรู้เกี่ยวกับพืชพันธุ์และสัตว์ป่าท้องถิ่น การจัดกิจกรรมเกษตรอินทรีย์ การอนุรักษ์วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น เป็นต้น

องค์ประกอบการบริหารจัดการ การจัดการทรัพยากรและการบำรุงรักษาสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การบริหารจัดการที่ดีควรมีการวางแผนและการจัดการอย่างเป็นระบบ โดยมีการบูรณาการการทำงานระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนท้องถิ่น การจัดทำแผนแม่บทเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ชัดเจนจะช่วยให้การดำเนินงานเป็นไปตามเป้าหมายและสามารถติดตามผลได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การพัฒนาบุคลากรที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศก็เป็นสิ่งสำคัญ การอบรมและการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรจะช่วยให้การบริหารจัดการและการให้บริการนักท่องเที่ยวเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นมืออาชีพมากยิ่งขึ้น

การสร้างกิจกรรมที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนเป็นอีกปัจจัยสำคัญ กิจกรรมท่องเที่ยวควรมีความหลากหลายและตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ กิจกรรมเชิงนิเวศควรเน้นการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวในการอนุรักษ์ธรรมชาติ เช่น การเดินป่าศึกษาธรรมชาติ การปั่นจักรยานชมวิวทิวทัศน์ การดูนก การปลูกป่าฟื้นฟูระบบนิเวศ และการทำงานอาสาสมัครเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กิจกรรมเหล่านี้จะช่วยเสริมสร้างประสบการณ์และความรู้ให้แก่นักท่องเที่ยว ในขณะเดียวกันก็สร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับความสำคัญของการรักษาสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศยังควรคำนึงถึงความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว โดยมีการจัดเตรียมอุปกรณ์และการดูแลที่เหมาะสม เพื่อให้การท่องเที่ยวเป็นไปอย่างราบรื่นและปลอดภัย

การส่งเสริมกิจกรรมที่สร้างความยั่งยืน การพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศควรคำนึงถึงการลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม กิจกรรมต่าง ๆ ควรมีการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ลดการ

เกิดขยะ และลดการใช้พลังงาน การใช้วัสดุที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การจัดการขยะอย่างถูกต้อง และการส่งเสริมการใช้พลังงานหมุนเวียนเป็นสิ่งที่ควรได้รับการสนับสนุน นอกจากนี้ การสนับสนุนการอนุรักษ์ธรรมชาติและการเพิ่มความตระหนักรู้ด้านสิ่งแวดล้อมของนักท่องเที่ยวก็เป็นสิ่งสำคัญ การให้ข้อมูลและความรู้เกี่ยวกับความสำคัญของการรักษาธรรมชาติและการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืนผ่านกิจกรรมต่าง ๆ จะช่วยให้นักท่องเที่ยวมีความเข้าใจและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้อย่างแท้จริง

การพิจารณาถึงการส่งเสริมและการสนับสนุนจากองค์กรต่าง ๆ การสนับสนุนทางการเงิน การส่งเสริมการตลาด และการสนับสนุนด้านกฎหมายและนโยบายจากภาครัฐเป็นสิ่งจำเป็น การมีนโยบายที่ชัดเจนและการบังคับใช้อย่างเข้มงวดจะช่วยให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นไปตามหลักการของความยั่งยืน นอกจากนี้ การสร้างเครือข่ายและความร่วมมือระหว่างองค์กรต่าง ๆ เช่น องค์กรภาครัฐ องค์กรเอกชน และองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) จะช่วยเสริมสร้างศักยภาพและความเข้มแข็งในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้อย่างยั่งยืน

การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่สนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นอีกปัจจัยที่สำคัญ การพัฒนาเส้นทางคมนาคมและการเข้าถึงสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สะดวกและปลอดภัย การจัดทำป้ายสัญลักษณ์และข้อมูลต่าง ๆ เพื่อแนะนำเส้นทางและให้ข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยว การพัฒนาแหล่งพักผ่อนและสิ่งอำนวยความสะดวกที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เช่น โฮมสเตย์ที่ใช้พลังงานหมุนเวียน การจัดทำระบบการจัดการน้ำเสียและขยะที่มีประสิทธิภาพ การใช้วัสดุที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในการก่อสร้างและตกแต่งสถานที่ท่องเที่ยว ล้วนเป็นสิ่งที่ช่วยเสริมสร้างประสบการณ์ท่องเที่ยวที่มีคุณภาพและยั่งยืน

การสร้างประสบการณ์ท่องเที่ยวที่เน้นการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งสำคัญ การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวในการทำงานอาสาสมัคร เช่น การปลูกป่า การเก็บขยะ การดูแลสัตว์ป่า การให้ความรู้และการส่งเสริมการเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การจัดแสดงนิทรรศการ การจัดทริปเดินป่าศึกษาธรรมชาติ การให้คำแนะนำและข้อมูลเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน จะช่วยให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมและมีความเข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญของการรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น

การจัดการทรัพยากรและการบำรุงรักษาสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จำเป็นต้องมีการวางแผนและการจัดการอย่างเป็นระบบ การจัดทำแผนการใช้ที่ดินและการกำหนดโซนนิ่งเพื่อป้องกันการบุกรุกและการทำลายธรรมชาติ การจัดทำแผนการจัดการน้ำ การจัดทำแผนการจัดการขยะ การจัดทำแผนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ท่องเที่ยวจะช่วยให้การจัดการทรัพยากรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

การสนับสนุนทางการเงินและการส่งเสริมการตลาดเป็นสิ่งสำคัญ การสนับสนุนจากภาครัฐและภาคเอกชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะช่วยให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพ การส่งเสริมการตลาดผ่านการโฆษณาและการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดเชียงใหม่ การสร้างความร่วมมือกับองค์กรท้องถิ่นและองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) ในการส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะช่วยให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดเชียงใหม่เป็นที่รู้จักและได้รับความนิยมมากขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ได้รับอิทธิพลจากองค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม มากที่สุด รองลงมาคือ องค์ประกอบด้านพื้นที่ องค์ประกอบด้านการบริหารจัดการ และองค์ประกอบด้านกิจกรรม ตามลำดับ สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วมมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในจังหวัดเชียงใหม่ มากที่สุด สามารถอธิบายได้ว่า การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีบทบาทสำคัญ เนื่องจากนักท่องเที่ยวที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ จะมีโอกาสสัมผัสและเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยตรง การมีส่วนร่วมนี้สามารถสร้างความรู้สึกร่วมและความรับผิดชอบต่อการอนุรักษ์ธรรมชาติได้มากขึ้น นักท่องเที่ยวจะมีความระมัดระวังในการทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วมที่ดีช่วยเสริมสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ธรรมชาติและการปฏิบัติตามแนวทางการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

การให้ความรู้และข้อมูลเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อสิ่งแวดล้อมสามารถช่วยให้นักท่องเที่ยวมีความเข้าใจและตระหนักถึงผลกระทบของการกระทำของตน การให้ข้อมูลผ่านป้ายประกาศ การจัดอบรมหรือการทำกิจกรรมที่เน้นการเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติสามารถเพิ่มความตระหนักรู้และทำให้นักท่องเที่ยวมีพฤติกรรมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น รวมถึงการสนับสนุนจากองค์กรต่าง ๆ มีความสำคัญในการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ยั่งยืน การสนับสนุนจากองค์กรภาครัฐ เอกชน และองค์กรไม่แสวงหาผลกำไรสามารถช่วยให้มีการจัดการและบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพ การสนับสนุนจากองค์กรเหล่านี้สามารถมาในรูปแบบของการให้ทุนสนับสนุน การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการอนุรักษ์ธรรมชาติ และการให้คำปรึกษาและความรู้ทางเทคนิคในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ผลการวิจัยสอดคล้องกับแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) ของ TIES (2015) แนวคิดนี้กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและมีการสร้างประโยชน์ให้กับชุมชนท้องถิ่น การมีส่วนร่วมในกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นหัวใจสำคัญที่ช่วยลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและส่งเสริมการอนุรักษ์ธรรมชาติ ผลการวิจัยที่พบว่าองค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วมมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมจึงสอดคล้องกับแนวคิดของ TIES ที่เน้นการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวและชุมชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และสอดคล้องกับทฤษฎีการมีส่วนร่วมของ Arnstein (1969) ที่ได้พัฒนาแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการตัดสินใจ ซึ่งแบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็นระดับต่าง ๆ ตั้งแต่การไม่เข้าร่วม (Non-participation) จนถึงการมีอำนาจร่วม (Citizen Power) การมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวในการกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการสนับสนุนจากองค์กรต่างๆ สอดคล้องกับแนวคิดของ Arnstein ที่การมีส่วนร่วมในระดับสูงช่วยเสริมสร้างความรู้สึกมีส่วนร่วมและความรับผิดชอบต่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Blackstock (2005) ที่ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนและนักท่องเที่ยวในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีผลสำคัญต่อการลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและการส่งเสริมการอนุรักษ์ธรรมชาติ เช่นเดียวกับงานของ Tosun (2000) ที่ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน พบว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวมีผลสำคัญต่อการลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและการส่งเสริมการอนุรักษ์ธรรมชาติ

นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Mitchell and Reid (2001) ที่พบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีความสำคัญต่อการสร้างความตระหนักรู้ด้านสิ่งแวดล้อมของนักท่องเที่ยว และการลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม งานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะช่วยเสริมสร้างความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Bramwell and Lane (2000) ที่พบว่า การสนับสนุนจากองค์กรต่าง ๆ มีผลสำคัญต่อการสร้างประสิทธิภาพในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม งานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าการสนับสนุนจากองค์กรภาครัฐ เอกชน และองค์กรไม่แสวงหาผลกำไรสามารถช่วยให้มีการจัดการและบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. องค์ประกอบด้านพื้นที่ มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในจังหวัดเชียงใหม่ มากเป็นอันดับสอง เนื่องจากความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติเป็นปัจจัยที่สำคัญ เพราะพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางธรรมชาติมักจะมีจุดดึงดูด

นักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบธรรมชาติและต้องการสัมผัสกับระบบนิเวศที่หลากหลาย สิ่งนี้สามารถช่วยลดผลกระทบต่องานสิ่งแวดล้อมได้ เพราะนักท่องเที่ยวมักจะมีทัศนคติที่ดีและเคารพต่อพื้นที่ที่มีคุณค่าเหล่านี้ นอกจากนี้ ความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติยังส่งเสริมการอนุรักษ์ธรรมชาติ เพราะการมีทรัพยากรที่หลากหลายย่อมต้องการการดูแลรักษาและการบริหารจัดการที่ดีเพื่อคงสภาพไว้ ซึ่งจะทำให้นักท่องเที่ยวมีความตระหนักรู้และรับรู้ถึงความสำคัญของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมากยิ่งขึ้น

การเข้าถึงสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อประสิทธิภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การที่นักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ง่ายและสะดวกจะช่วยลดผลกระทบต่องานสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการเดินทางที่ไม่เป็นระเบียบ นอกจากนี้ การเข้าถึงที่สะดวกยังสามารถส่งเสริมการอนุรักษ์ธรรมชาติ เพราะสามารถควบคุมการเข้าชมและจัดการพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้นักท่องเที่ยวมีประสบการณ์ที่ดีและมีความตระหนักรู้ถึงการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมมากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ สิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีผลสำคัญต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม พื้นที่ที่มีสภาพแวดล้อมที่ดีและมีการจัดการที่ดีจะช่วยลดผลกระทบต่องานสิ่งแวดล้อม เพราะนักท่องเที่ยวจะได้รับประสบการณ์ที่ดีและไม่ก่อให้เกิดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ นอกจากนี้ พื้นที่ที่มีสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศยังส่งเสริมการอนุรักษ์ธรรมชาติ เพราะสามารถจัดการพื้นที่ให้เหมาะสมกับการท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืน ทำให้นักท่องเที่ยวมีความตระหนักรู้ถึงความสำคัญของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมากยิ่งขึ้น

ผลการวิจัยสอดคล้องกับแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ Ceballos-Lascurain (1996) ที่ได้ให้คำนิยามของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่าเป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งเกี่ยวข้องกับการเยี่ยมชมพื้นที่ธรรมชาติที่มีเป้าหมายในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีของชุมชนท้องถิ่น แนวคิดนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยที่พบว่า ความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เนื่องจากพื้นที่ที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลายและได้รับการจัดการที่ดีจะช่วยส่งเสริมการอนุรักษ์และลดผลกระทบต่องานสิ่งแวดล้อม และสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการพื้นที่คุ้มครองของ Eagles et al. (2002) ได้กล่าวถึงการจัดการและการใช้พื้นที่ธรรมชาติอย่างยั่งยืน โดยคำนึงถึงความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว (Carrying Capacity) และการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น แนวคิดนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยที่พบว่า การเข้าถึงสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศและสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เนื่องจากการจัดการการเข้าถึงและสภาพแวดล้อมที่ดีจะช่วยลดผลกระทบต่องานสิ่งแวดล้อมและสนับสนุนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับงานวิจัยที่ผ่านมาของนักวิจัยหลายท่านที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและผลกระทบของทรัพยากรธรรมชาติต่อการท่องเที่ยว ดังนี้ งานวิจัยของ Weaver and Lawton (2007) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการจัดการพื้นที่คุ้มครอง พบว่า ความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติเป็นปัจจัยสำคัญที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวและส่งเสริมการอนุรักษ์ธรรมชาติ นอกจากนี้ การเข้าถึงสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศยังมีผลต่อการลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและการสนับสนุนการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเช่นกัน งานวิจัยนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยที่พบว่าความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติและการเข้าถึงสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับงานวิจัยของ Buckley (2009) ที่ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการบริหารจัดการพื้นที่คุ้มครอง พบว่า สิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีผลสำคัญต่อการลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและการสนับสนุนการอนุรักษ์ธรรมชาติ งานวิจัยนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยที่พบว่าสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Stronza and Gordillo (2008) ที่ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยพบว่าการจัดการพื้นที่และการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมการอนุรักษ์ธรรมชาติและการลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม งานวิจัยนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยที่พบว่าการเข้าถึงสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศและสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

3. องค์ประกอบด้านการบริหารจัดการมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมนั้น เนื่องจากการท่องเที่ยวลักษณะนี้ต้องการการวางแผนที่ละเอียดอ่อนและคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในทุกขั้นตอน การวางแผนอย่างมีระบบช่วยให้สามารถคาดการณ์และจัดการกับปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การจัดการกับขยะและการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งส่งผลให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีความยั่งยืนและลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมได้ การจัดการทรัพยากรและการบำรุงรักษาสีเขียวเป็นอีกหนึ่งองค์ประกอบที่มีความสำคัญ การจัดการทรัพยากรในที่นี้หมายถึงการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน การบำรุงรักษาสีเขียวเป็นการดูแลและปกป้องสิ่งแวดล้อมจากการถูกทำลายจากกิจกรรมท่องเที่ยว เช่น การจัดการกับพื้นที่อ่อนไหวทางสิ่งแวดล้อม การป้องกันการกัดเซาะและการสูญเสียพื้นที่ป่า การจัดการที่ดีในส่วนนี้จะช่วยลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสนับสนุนการอนุรักษ์ธรรมชาติ และการพัฒนาบุคลากรเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การพัฒนาบุคลากรหมายถึงการฝึกอบรมและเพิ่มทักษะให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น ไกด์นำเที่ยว ผู้ประกอบการท่องเที่ยว และเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย การ

ที่บุคลากรมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างลึกซึ้ง จะช่วยเพิ่มความสามารถในการจัดการและให้บริการที่มีคุณภาพ การที่บุคลากรมีความเข้าใจในแนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะช่วยให้พวกเขาสามารถสื่อสารและสร้างความตระหนักรู้ในเรื่องการอนุรักษ์ธรรมชาติให้กับนักท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ ผลการวิจัยนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดสามมิติของความยั่งยืน (Triple Bottom Line) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการบริหารจัดการที่ครอบคลุมทั้งสามด้าน ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพตามแนวคิดนี้ไม่เพียงแต่จะช่วยเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม แต่ยังช่วยลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอีกด้วย (Elkington, 1997) สอดคล้องกับแนวคิดวงจรชีวิตของพื้นที่ท่องเที่ยว (Tourism Area Life Cycle - TALC) ที่กล่าวถึงความสำคัญของการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพในระยะต่าง ๆ ของวงจรชีวิตการท่องเที่ยว การวางแผนและการจัดการที่ดีในระยะต้นจะช่วยป้องกันการเสื่อมสภาพของทรัพยากรธรรมชาติและส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (Butler, 1980) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ Lane (1994) ที่เน้นความสำคัญของการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การวางแผนอย่างมีระบบและการจัดการทรัพยากรเป็นสิ่งที่จำเป็นเพื่อรักษาความยั่งยืนและลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ การพัฒนาบุคลากรที่มีความรู้และทักษะเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศยังช่วยเพิ่มความตระหนักรู้และการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ธรรมชาติของนักท่องเที่ยว และสอดคล้องกับแนวคิดของ Bramwell and Alletorp (2001) ที่ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เน้นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนและการพัฒนาบุคลากร Bramwell and Alletorp (2001) เน้นว่าการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและการสร้างความตระหนักรู้ด้านสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่จำเป็นในการส่งเสริมการอนุรักษ์ธรรมชาติและลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

ผลการวิจัยสอดคล้องกับงานวิจัยหลายชิ้นที่ผ่านมา ดังนี้ งานวิจัยของ Eagles et al. (2002) ที่พบว่า การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพในพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นสิ่งจำเป็นในการลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและส่งเสริมการอนุรักษ์ธรรมชาติ การวางแผนอย่างมีระบบ การจัดการทรัพยากร และการพัฒนาบุคลากรต่างมีบทบาทสำคัญในการสร้างความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่นเดียวกับงานวิจัยของ Fennell and Weaver (2005) ที่ศึกษาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พบว่าการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและการฝึกอบรมบุคลากรมีความสำคัญในการลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและส่งเสริมการอนุรักษ์ธรรมชาติ การวางแผนอย่างมีระบบและการจัดการทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพเป็นปัจจัยที่ทำให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศสามารถดำเนินไปได้อย่างยั่งยืน รวมถึงงานวิจัยของ Choi and Sirakaya (2006) ที่พบว่า การวางแผนและการจัดการที่ดีเป็นสิ่งจำเป็นในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ยั่งยืน การมีแผนการบริหารจัดการที่ชัดเจนและการฝึกอบรมบุคลากร

สามารถช่วยลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและเพิ่มความตระหนักรู้ของนักท่องเที่ยวในเรื่องการอนุรักษ์ธรรมชาติ และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Simpson (2008) ที่ได้ศึกษาบทบาทของการบริหารจัดการในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และพบว่าการจัดการที่ดีช่วยส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและลดผลกระทบจากกิจกรรมท่องเที่ยว การวางแผนอย่างมีระบบและการพัฒนาบุคลากรที่มีความรู้และทักษะเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความยั่งยืน

4. องค์ประกอบด้านกิจกรรมมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมสามารถอธิบายได้ดังนี้ ความหลากหลายของกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศสามารถสร้างประสบการณ์ที่น่าสนใจและมีคุณค่าสำหรับนักท่องเที่ยว ทำให้นักท่องเที่ยวมีโอกาสได้เรียนรู้และสัมผัสธรรมชาติในรูปแบบที่แตกต่างกัน ซึ่งจะช่วยเพิ่มความตระหนักรู้ด้านสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์ธรรมชาติได้ดีขึ้น เมื่อมีกิจกรรมที่หลากหลาย นักท่องเที่ยวจะได้รับประสบการณ์ที่หลากหลายซึ่งสามารถเชื่อมโยงกับการเรียนรู้และการตระหนักรู้ในเรื่องของการรักษาสิ่งแวดล้อม การมีโอกาสได้สัมผัสธรรมชาติในหลายรูปแบบจะช่วยเสริมสร้างความเข้าใจและความรู้สึกห่วงใยในธรรมชาติ ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างความเชื่อมั่นและความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยว การจัดการที่ดีในด้านความปลอดภัยช่วยให้การท่องเที่ยวเป็นประสบการณ์ที่น่าพึงพอใจและลดความเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุหรือสถานการณ์ที่ไม่พึงประสงค์ นักท่องเที่ยวที่รู้สึกปลอดภัยจะมีแนวโน้มที่จะมีการเข้าร่วมกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศมากขึ้น และอาจมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมากขึ้นด้วย ความปลอดภัยจึงมีบทบาทสำคัญในการสร้างประสบการณ์ท่องเที่ยวที่มีคุณภาพและสร้างความตระหนักรู้ในเรื่องของสิ่งแวดล้อม และการส่งเสริมกิจกรรมที่สร้างความยั่งยืนมีบทบาทสำคัญในการลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสนับสนุนการอนุรักษ์ธรรมชาติ การจัดการกิจกรรมที่มุ่งเน้นความยั่งยืนสามารถสร้างการเรียนรู้และสร้างแรงบันดาลใจให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ธรรมชาติได้มากขึ้น กิจกรรมที่สร้างความยั่งยืนยังช่วยส่งเสริมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพและลดการสร้างขยะหรือการทำลายธรรมชาติ นักท่องเที่ยวที่ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมเหล่านี้จะได้รับความรู้และความเข้าใจที่ดีขึ้นเกี่ยวกับการรักษาสิ่งแวดล้อม และมีแนวโน้มที่จะสนับสนุนการอนุรักษ์ธรรมชาติในระยะยาว

ผลการวิจัยที่พบว่าองค์ประกอบด้านกิจกรรมมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมนั้น สอดคล้องกับแนวคิดของ Weaver (2001) ที่เสนอว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศควรมีกิจกรรมที่หลากหลายและส่งเสริมการอนุรักษ์ธรรมชาติ โดยกิจกรรมเหล่านี้ควรมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับทฤษฎีของ Fennell (2014) ที่เน้นย้ำความสำคัญของความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยระบุว่าความปลอดภัยเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างประสบการณ์ที่ดีและส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ในส่วนของการส่งเสริมกิจกรรมที่สร้างความยั่งยืนนั้น ผลการวิจัยมีความสอดคล้องกับแนวคิดของ

Buckley (2009) ที่เสนอว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศควรมีกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้และสร้างความตระหนักด้านสิ่งแวดล้อมแก่นักท่องเที่ยว ในด้านการลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและการสนับสนุนการอนุรักษ์ธรรมชาตินั้น ผลการวิจัยสอดคล้องกับทฤษฎีของ Honey (2008) ที่เน้นว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีประสิทธิภาพต้องมีการจัดการที่ลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ ส่วนประเด็นการเพิ่มความตระหนักรู้ด้านสิ่งแวดล้อมของนักท่องเที่ยวนั้น สอดคล้องกับแนวคิดของ Wearing and Neil (2009) ที่เสนอว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศควรมีบทบาทสำคัญในการสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมแก่นักท่องเที่ยว

นอกจากนี้ ผลการวิจัยมีความสอดคล้องกับงานวิจัยที่ผ่านมาของนักวิจัยหลายท่าน ได้แก่ งานวิจัยของ Cobbinah (2015) ที่พบว่าความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีผลต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวและส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดการการท่องเที่ยว ในประเด็นการส่งเสริมกิจกรรมที่สร้างความยั่งยืน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Lee and Jan (2019) ที่พบว่ากิจกรรมที่ส่งเสริมความยั่งยืนมีผลเชิงบวกต่อการรับรู้คุณค่าของนักท่องเที่ยวและการสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยนี้ที่ระบุว่าการส่งเสริมกิจกรรมที่สร้างความยั่งยืนเป็นตัวแปรสำคัญ ด้านการลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับงานวิจัยของ Chiu et al. (2014) ที่พบว่าการจัดการที่มีประสิทธิภาพในการลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมส่งผลต่อความสำเร็จของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในส่วนของการสนับสนุนการอนุรักษ์ธรรมชาติ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Kiper (2013) ที่ชี้ให้เห็นว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีประสิทธิภาพต้องมีการสนับสนุนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างจริงจัง สุดท้าย ในประเด็นการเพิ่มความตระหนักรู้ด้านสิ่งแวดล้อมของนักท่องเที่ยว สอดคล้องกับงานวิจัยของ Ramkissoon and Mavondo (2017) ที่พบว่าการสร้างความตระหนักรู้ด้านสิ่งแวดล้อมมีผลต่อพฤติกรรมการอนุรักษ์ของนักท่องเที่ยว

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

จากผลวิจัยข้างต้น ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะสำหรับหน่วยงานต่าง ๆ ดังนี้

1. หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ ควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยการจัดตั้งคณะกรรมการที่มีตัวแทนจากชุมชนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ และผู้ประกอบการท่องเที่ยว เพื่อร่วมกันวางแผนและกำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

2. หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ ควรจัดการอบรมให้กับชุมชนท้องถิ่นเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อเพิ่มความรู้และทักษะในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว
3. หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ควรส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยการปฏิบัติตามกฎระเบียบของสถานที่ท่องเที่ยว และเข้าร่วมกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
4. ชุมชนท้องถิ่นและองค์กรภาคประชาชน ควรมีการจัดตั้งกลุ่มอาสาสมัครเพื่อดูแลและรักษาพื้นที่ท่องเที่ยว โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติจะช่วยเพิ่มความยั่งยืน
5. ชุมชนท้องถิ่นและองค์กรภาคประชาชน ควรพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวที่มีความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้และการอนุรักษ์ เช่น การเดินป่า การปั่นจักรยาน การดูนก การปลูกป่า
6. ผู้ประกอบการโรงแรม รีสอร์ท ควรมีการออกแบบและก่อสร้างสถานที่ท่องเที่ยว โรงแรม หรือรีสอร์ทที่ใช้วัสดุที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และมีการจัดการขยะและน้ำเสียอย่างมีประสิทธิภาพ
7. ผู้ประกอบการท่องเที่ยว บริษัทนำเที่ยว ควรพัฒนากิจกรรมและโปรแกรมการท่องเที่ยวที่เน้นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และสร้างประสบการณ์ที่ยั่งยืนให้นักท่องเที่ยว
8. มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ควรมีการจัดสัมมนาและการอบรมเพื่อเผยแพร่ความรู้และข้อมูลการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและชุมชนท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

จากข้อค้นพบดังกล่าว การวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาเรื่องต่อไปนี้

1. การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เนื่องจากผลการวิจัยชี้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นมีผลสำคัญที่สุดในการเพิ่มประสิทธิภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การวิจัยครั้งต่อไปควรเจาะลึกถึงรูปแบบ วิธีการ และปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อสร้างโมเดลการมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน
2. การพัฒนาพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เป็นการศึกษาวิธีการออกแบบและพัฒนาพื้นที่ท่องเที่ยวที่สามารถรักษาความเป็นธรรมชาติและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้ เช่น การใช้เทคโนโลยีสีเขียว การจัดการขยะ และการลดการใช้พลังงาน

3. ควรศึกษาวิธีการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและจัดการการท่องเที่ยวที่เน้นการอนุรักษ์และการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน รวมถึงการศึกษาผลกระทบจากการท่องเที่ยวต่อทรัพยากรธรรมชาติ

4. การพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว การวิจัยควรเน้นการศึกษาความต้องการและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวเชิงนิเวศ และการพัฒนากิจกรรมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เพื่อเพิ่มความน่าสนใจและความหลากหลายของกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

บรรณานุกรม

- กนกพรรณ สุขฤทธิ. 2557. ส่วนประสมการตลาดบริการและพฤติกรรมการใช้บริการร้านอาหาร. **ญี่ปุ่นย่าน Community Mall** ของผู้บริโภคในกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- กรมป่าไม้. 2548. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อการอนุรักษ์. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.forest.go.th/WEFCOM/Part2TAT.html> (11 มกราคม 2566).
- กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2556. **พัฒนาที่ยั่งยืน**. กรุงเทพฯ: กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- กองเงิน สุทธิพิทักษ์. 2550. การวิเคราะห์ความเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจ ของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไทย. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- กัลยา วานิชย์บัญชา. 2550. การวิเคราะห์สถิติ สถิติสำหรับบริหารและวิจัย. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2560. **ท่องเที่ยวไทย 2560-2561**. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://thai.tourismthailand.org/about-tat>. (3 เมษายน 2566).
- _____. 2562. **สรุปแผนปฏิบัติการส่งเสริมการท่องเที่ยวประจำปี 2562**. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2560. **ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560 - 2579)**. กรุงเทพฯ: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- ไฉสิด ปันเปี่ยมรัชฎ์. 2543. **บทบาทของผู้นำสตรีในการพัฒนาหมู่บ้าน : กรณีศึกษาอำเภอเมือง**. กรุงเทพฯ: ดอกเบียร์.
- จันทร์ชัย ถวิลพิพัฒนกุล. 2564. รูปแบบการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงเพื่อการสร้างเสริมองค์กรสุขภาวะอย่างบูรณาการขององค์กรที่มีแนวปฏิบัติอย่างยั่งยืนในประเทศไทย. **วารสารครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**, 47(เพิ่มเติม 1), 37-55.
- ชนิดา รัชพลเมือง, สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, รังสรรค์ มณีเล็ก, เพ็ญอรุณ ปรีดีติลล และสุวิธิดา จรุงเกียรติกุล. 2560. การศึกษาสภาพและปัญหาการผลิต การใช้ และการพัฒนาครุการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่สอดคล้องกับความต้องการในอนาคต. **วารสารครุศาสตร์**, 45(3), 17-33.
- ชูชาติ พ่วงสมจิตร์. 2540. **การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียนประถมศึกษาในเขตปริมณฑลกรุงเทพมหานคร**. วิทยานิพนธ์ปริญญาเอก. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ฐานเศรษฐกิจ. 2563. เอ็มเอเอ็น บุคลากรโลจิสติกส์ไทย. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <https://www.thansettakij.com/motor/444586>. (4 ตุลาคม 2566).
- ดร.ชนิ เอ็มพันธุ์. 2562. การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการจัดกิจกรรมโฮมสเตย์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ตามธรรม จินากุล. 2550. งานวิจัยเรื่องโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการพัฒนารูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา. นครราชสีมา: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.
- ดิน ปรังญพฤทธิ. 2549. ทฤษฎีองค์การ. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- ดุษฎี ชุมสาย และอุบลพันธ์ พรหมโยธี. 2527. ปฐมบทแห่งวิชาการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์. 2537. การมีส่วนร่วมของประชาชน. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณสุข.
- ชนวัฒน์ คำภีลานนท์. 2550. การมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชน ในการพัฒนาท้องถิ่น เขตเทศบาลเมืองคูคต จังหวัดปทุมธานี. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.
- ธรรมศักดิ์ ไรจนสุนทร. 2542. สรุปผลการสัมมนาการพัฒนาการท่องเที่ยวภาคเหนือแห่งประเทศไทย. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- ธวัช เอี่ยมเจริญ. 2536. บทบาทที่พึงประสงค์สำหรับนักท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชนเมือง : กรณีศึกษาบริเวณถนนข้าวสาร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธานินทร์ ศิลป์จารุ. 2548. การวิจัยและการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: วี.อินเตอร์ พรีนซ์.
- นราวุธ ระพันธ์คำ. 2562. ปัจจัยที่มีผลต่อต้นทุนการผลิตน้ำมันดิบของเกษตรกรในจังหวัดสกลนคร. วารสารเกษตรพระวรุณ, 6(1), 142-153.
- นันทนา สันตติวุฒิ, นพรัตน์ สุรพลักษ์ และมัทนา อึ้งสุประเสริฐ. 2530. ปริมาณโลหะหนักในน้ำบริเวณปากแม่น้ำรอบอ่าวไทย. วารสารการอนามัยและสิ่งแวดล้อม, 10(3), 43-58.
- นำชัย ทนผล. 2542. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับบทบาทของชุมชนท้องถิ่น. เชียงใหม่: คณะธุรกิจการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- นิตยา กมลวาทนิตศา. 2546. บริบทไทยว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน. วารสารเศรษฐกิจและสังคม, 10(2), 14-20.
- นิรันดร์ ทัพไชย. 2545. กลยุทธ์การตลาดในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- นิรันดร์ บุญเนตร. 2547. ศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ บ้านแม่กำปอง จังหวัด

เชียงใหม่. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

บุญใจ ศรีสถิตย่นรากร. 2550. **ระเบียบวิธีการวิจัยทางพยาบาลศาสตร์.** พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: ยู
แอนด์ไออินเตอร์มีเดีย.

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. 2548. **การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน.** กรุงเทพฯ: เพรส แอนด์ ดีไซน์.

ปกรณ ปรียากร. 2538. **ทฤษฎีและแนวคิดการพัฒนาในการบริหารการพัฒนา.** กรุงเทพฯ: สาม
เจริญพาณิชย์.

ประพัฒน์ ปัญญาชาติรักษ์. 2546. **การพัฒนาที่ยั่งยืน: ต้องอยู่บนฐานทรัพยากรของตนเอง.** วารสาร
เศรษฐกิจและสังคม, 40(9-13).

ประยูร ศรีประสาธน์. 2542. **งานวิจัยเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของ
คณะกรรมการการศึกษาประจำโรงเรียนประถมศึกษา.** นนทบุรี:
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

ปาริชาติ วลัยเสถียร. 2543. **กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา.** กรุงเทพฯ: โครงการ
เสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.).

ปิยวรรณ คงประเสริฐ. 2551. **การท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบบูรณาการเพื่อการวางแผนพัฒนาการ
ท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่เกาะพะงัน จังหวัดสุราษฎร์ธานี.** กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิ
โรฒ.

พจนา สอนศรี. 2546. **คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน.** กรุงเทพฯ: โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิต
และธรรมชาติ.

พยอม ธรรมบุตร. 2549. **เอกสารประกอบการเรียนการสอนหลักการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
สิ่งแวดล้อม.** กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิ
โรฒ.

พรรณี ลีกิจวัฒน์. 2553. **วิธีการวิจัยทางการศึกษา.** พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: มินเซอร์ วิส.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). 2549. **ธรรมบุญชีวิต.** กรุงเทพฯ: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

พลอยศรี โปราณนันท. 2544. **การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว.** เชียงใหม่: คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

พะจิต ตามประทีป. 2549. **การวางแผนกลยุทธ์แบบบูรณาการเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
อย่างยั่งยืน จังหวัดชัยนาท.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

พินิจ ลาภอนานนท์. 2553. **รูปแบบการส่งเสริมหมู่บ้านชายแดนเพื่อการเฝ้าระวังปัญหาเสพติด.**
กรุงเทพฯ: หน่วยวิจัยสารเสพติดและผลกระทบทางสังคม สถาบันวิจัยสังคมจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.

ไพรัตน์ เตชะรินทร์. 2527. **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน.** กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนา

พานิช.

ภราเดช พยัฒวิเชียร. 2537. การท่องเที่ยวอย่างรู้คุณค่า รักษาสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

มนัส สุวรรณ. 2549. โครงการศึกษาแนวทางและการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่รับผิดชอบของ อบต. และสภาตำบล. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. 2545. ทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารการศึกษา. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

เมตต์ เมตต์การุณจิต. 2553. การบริหารจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม: ประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและราชการ. กรุงเทพฯ: บั๊ค พอยท์.

รชพร จันทรสว่าง. 2546. เอกสารชุดฝึกอบรมทางไกลหลักสูตรการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ราชบัณฑิตยสถาน. 2525. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.

ราณี อีสัยกุล. 2546. การจัดการทรัพยากรมนุษย์เพื่ออุตสาหกรรมท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ราตรี ภารา. 2540. ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ: อักษราพิพัฒน์.

ราไพพรรณ แก้วสุริยะ. 2547. ท่องเที่ยวยั่งยืน (ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์) ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. กรุงเทพฯ: อนุสาร อ.ส.ท.

วรรณ วาณิช. 2539. ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วรสุดา สุขารมณ์. 2554. ความร่วมมือระหว่างองค์การในการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

วสุธร ต้นวัฒนกุล. 2549. การพัฒนาแบบยั่งยืน (Sustainable Development). [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา www.ph.buu.ac.th/pdf/vasutorn/develop_old.pdf (13 สิงหาคม 2566).

วิจิตร บุณยะโหดระ. 2527. อุบัติภัย. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการป้องกันอุบัติภัยแห่งชาติ.

วิชัย เทียนน้อย. 2528. ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

วิมล จิโรจน์พันธุ์, ประชิด สกุนะพัฒน์ และอุดม เขยกิจวงศ์. 2548. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แสงดาว.

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. 2563. การวิเคราะห์เปรียบเทียบความหมายของการบริหารจัดการการบริหารการพัฒนาและการบริหารจัดการ. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

วิวัฒน์ชัย บุญยภักดิ์. 2532. ศักยภาพสำคัญอย่างต่อแหล่งท่องเที่ยว. จุลสารการท่องเที่ยว, 8(2),

42-45.

ศรัญญา วรากุลวิทย์. 2558. **อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว**. กรุงเทพฯ: แว่ววาว.

ศิริวรรณ เสรีรัตน์. 2545. **องค์การและการจัดการ**. กรุงเทพฯ: ธรรมสาร.

_____. 2552. **การบริหารการตลาดยุคใหม่**. กรุงเทพฯ: สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย-ญี่ปุ่น).

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. 2541. **รายงานประจำปี 2541 สถาบันวิจัย**

วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย.

สนธยา พลศรี. 2547. **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

สปริงนิวส์. 2565. **เปิดข้อมูลจำนวนประชากรในประเทศไทยอัปเดตล่าสุด จากกรมการปกครอง**.

[ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <https://www.springnews.co.th/infographic/819925> (25 มีนาคม 2566).

สมชาย สนั่นเมือง. 2541. **ชุมชนท้องถิ่นกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว**. วารสาร **ท่องเที่ยวไทย**, 17(2), 25-33.

สมพร แสงชัย. 2550. **การวางแผนเชิงกลยุทธ์ภาครัฐโครงการบัณฑิตศึกษาการจัดการสิ่งแวดล้อม**. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

สมยศ นาวิการ. 2536. **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการบริหารจัดการ**. กรุงเทพฯ: ดวงกมล.

สรพวัต กันตามระ. 2559. **25 ปี ของการศึกษาเรื่องการสื่อสาร แบบปากต่อปาก (Word-of-Mouth)**. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.etatjournal.com/web/menu-read-tat/menu-2016/menu-22016/717-22016-word-of-mouth> (26 มีนาคม 2566).

สร้อยตระกูล อรรถมานะ. 2545. **พฤติกรรมองค์กร : ทฤษฎีและการประยุกต์**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2565. **แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ การท่องเที่ยว พ.ศ. 2561 - 2580**. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://nscr.nesdb.go.th/wp-content/uploads/2019/04/05.pdf> (1 ธันวาคม 2565).

สินธุ์ สโรบบล, อุดร วงศ์ทับทิม และสุภาวณี ทรงพรวาณิชย์. 2546. **การท่องเที่ยวโดยชุมชนแนวคิดและประสบการณ์**. เชียงใหม่: วนิตาเพรส.

สุชาดา จักรพิสุทธิ์. 2563. **การศึกษาทางเลือกของชุมชน**. วารสารศึกษาศาสตร์, 6(20), 35.

สุภางค์ จันทวานิช. 2559. **การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ 23. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุมิตร สุวรรณ. 2554. **การกำหนดยุทธศาสตร์**. นครปฐม: เพชรเกษม พรินติ้ง.

สุรัสวดี อาสาสรรพกิจ. 2542. **การศึกษาเพื่อหาปัจจัยในการกำหนดความพร้อมของผู้ประกอบ**

- ธุรกิจนำเที่ยวเชิงนิเวศ ในภาคเหนือตอนบน.** เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สุรีย์ บุญญานุพงศ์. 2539. **ผลกระทบจากการส่งเสริมการท่องเที่ยว : ศึกษากรณีจังหวัดแม่ฮ่องสอน.** เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เสกสรรค์ ยวงนิษฐ์. 2535. **ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว.** ขอนแก่น: ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- เสรี วังสีไพจิตร. 2537. **ท่องเที่ยวไทยในทิศทางที่ยั่งยืน.** กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- แสงเดือน รตินธร. 2555. ปัจจัยผลักดันและปัจจัยดึงดูดที่มีผลต่อนักท่องเที่ยวชาวจีนในการตัดสินใจเลือกท่องเที่ยวในประเทศไทย. **วารสารวิชาการสมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย**, 3(2), 23-25.
- อคิน รพีพัฒน์. 2547. **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา.** นครปฐม: ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล.
- อภิญา กังสนารักษ์. 2544. **รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมในองค์กรที่มีประสิทธิภาพระดับคณะของสถาบันอุดมศึกษา.** กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อมราวดี คำบุญ. 2556. **การประเมินความพร้อมทางการท่องเที่ยวของเมืองท่องเที่ยวขนาดเล็กอำเภอเขมราฐ.** อุบลราชธานี: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- อร สีแพร. 2549. **การจัดการนันทนาการและการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ หน่วยที่ 8-15.** นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- อรณิษฐ์ รุ่งธิพานนท์. 2563. **คนรุ่นใหม่กับการเป็นสมาชิกรัฐสภา.** กรุงเทพฯ: สำนักวิชาการสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- อัศวิน พรหมโสภา. 2550. **ศักยภาพทางการท่องเที่ยว.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ดอกหญ้า.
- Agranoff, R. & McGuire, M. 2006. **Collaborative public management: new strategies for local governments.** Washington, D.C.: Georgetown University Press.
- Ajzen, I. 1991. The theory of planned behavior. **Organizational Behavior and Human Decision Processes**, 50(2), 179-211.
- Albacete-Sáez, Mar Fuentes-Fuentes & Javier Lloréns-Montes. 2007. **Environment-quality management coalignment across industrial contexts: An empirical investigation of performance implications.** Faculty of Economics and Business, University of Granada, Campus Universitario de Cartuja.
- Ap, J. & Crompton, J. L. 1993. Residents' Strategies for Responding to Tourism Impacts. **Journal of Travel Research**, 32(1), 47-50.
- APTA. 2013. **2013 Transit Fact Book.** N.P.: n.p.

- Armstrong, G. M. & Kotler, P. 2009. **Marketing: An introduction**. 9th ed. New Jersey: Prentice Hall.
- Armstrong, R. W., Mok, C., Go, F. M. & Chan, A. 1997. The Importance of Cross-Cultural Expectations in the Measurement of Service Quality Perceptions in the Hotel Industry. **International Journal of Hospitality Management**, 16(2), 181-190.
- Arnstein, S. R. 1969. A Ladder Of Citizen Participation. **Journal of the American Institute of Planners**, 35(4), 216-224.
- Bagdare, S. 2016. A Conceptual Framework for Management of Tourism Experience. **Imperial Journal of Interdisciplinary Research**, 2(6), 718-722.
- Baker, D. A. & Crompton, J. L. 2000. Quality, satisfaction and behavioral intentions. **Annals of Tourism Research**, 27(3), 785-804.
- Balderjahn, I., Weber, A., Kirchgeorg, M., Peyer, M., Seegebarth, B. & Wiedmann, K. P. 2013. Consciousness for Sustainable Consumption: Scale Development and New Insights in the Economic Dimension of Consumers' Sustainability. **AMS Review**, 3(4), 81-192.
- Banister, D. 2008. The sustainable mobility paradigm. **Transport Policy**, 15(2), 73-80.
- Becken, S. & Hay, J. E. 2007. **Tourism and Climate Change: Risks and Opportunities**. Bristol: Channel View Publications.
- Bigné, E., Sanchez, I. & Blas, S. 2005. Relationships among residents' image, evaluation of the stay and post-purchase behaviour. **Journal of Vacation Marketing**, 11(4), 291-302.
- Bigné, J. E., Sánchez, M. I. & Sánchez, J. 2001. Tourism image, evaluation variables and after purchase behaviour: inter-relationship. **Tourism Management**, 22(6), 607-616.
- Blackstock, K. 2005. A critical look at community-based tourism. **Community Development Journal**, 40(1), 39-49.
- Bolton, R. N. & Drew, J. H. 1991. A Multistage Model of Customers' Assessments of Service Quality And Value. **Journal of Consumer Research**, 17(4), 375-384.
- Borcherding, K., Lorenzen, P. C., Hoffmann, W. & Schrader, K. 2008. Effect of foaming temperature and varying time/temperature-conditions of pre-heating on the foaming properties of skimmed milk. **International Dairy Journal**, 18(4), 349-

358.

Bramwell, B. & Alletorp, L. 2001. Attitudes in the Danish tourism industry to the roles of business and government in sustainable tourism. **International Journal of Tourism Research**, 3(2), 91-103.

Bramwell, B. & Lane, B. 2000. Collaboration and partnerships in tourism planning. **Tourism Collaboration and Partnerships: Politics, Practice and Sustainability**, 1-19.

Brown, A. L. 1984. **Metacognitive skills and reading**. In P. D. Pearson, R. Barr, M. L. Kamil and P. Mosenthal (Eds.), **Handbook of Reading Research** (pp. 353-394). New York: Longman.

Brundtland Commission. 1987. **Our Common Future**. Oxford: Oxford University Press.

Brundtland, G. 1987. **Our common future: The world commission on environment and development**. Oxford: Oxford University Press.

Brunt, P. & Courtney, P. 1999. Host perceptions of sociocultural impacts. **Annals of Tourism Research**, 26(3), 493-515.

Bryson, J. M. 2018. **Strategic planning for public and nonprofit organizations**. 5th ed. San Francisco, CA: Wiley.

Buckley, R. 2009. **Ecotourism: Principles and Practices**. Oxford: CABI.

Buhalis, D. & Costa, C. 2006. **Tourism Business Frontiers: Consumers, Products and Industry**. Oxford: Elsevier Butterworth-Heinemann.

Butler, R. W. 1980. The concept of a tourist area cycle of evolution: Implications for management of resources. **Canadian Geographer**, 24(1), 5-12.

Calantone, R. J., Kim, D., Schmidt, J. B. & Cavusgil, S. T. 2006. The influence of internal and external firm factors on international product adaptation strategy and export performance: A three-country comparison. **Journal of Business Research**, 59(2), 176-185.

Carter, R. W. 1991. A framework for risk management in tourism. **Tourism Management**, 12(2), 89-96.

Castro, C. B., Martín Armario, E. & Martín Ruiz, D. 2007. The influence of market heterogeneity on the relationship between a destination's image and tourists' future behaviour. **Tourism Management**, 28(1), 175-187.

- Ceballos-Lascurain, H. 1996. **Tourism, ecotourism, and protected areas: The state of nature-based tourism around the world and guidelines for its development.** N.P.: Iucn.
- Cernea, M. M. 1991. **Putting people first: Sociological variables in rural development.** New York: Oxford University Press.
- Chandel, J. & Drake, M. 1991. **Tabbraer' s nursing care: theory and practice.** Melbourne: Churchill Livingstone.
- Chen, C. F. & Tsai, D. C. 2007. How destination image and evaluative factors affect behavioral intentions? **Tourism Management**, 28(4), 1115-1122.
- Chi, C. G.-Q. & Qu, H. 2008. Examining the structural relationships of destination image, tourist satisfaction and destination loyalty: An integrated approach. **Tourism Management**, 29(4), 624-636.
- Chiu, Y. T. H., Lee, W. I. & Chen, T. H. 2014. Environmentally responsible behavior in ecotourism: Antecedents and implications. **Tourism Management**, 40(321-329).
- Choi, H. C. & Sirakaya, E. 2006. Sustainability indicators for managing community tourism. **Tourism Management**, 27(6), 1274-1289.
- Choi, J., Johnson, D. W. & Johnson, R. 2011. Relationship among cooperative learning experiences, social interdependence, children's aggression, victimization, and prosocial behaviors. **Journal of Applied Social Psychology**, 41(4), 976-1003.
- Clark, R. N. & Stankey, G. H. 1979. **The recreation opportunity spectrum: A framework for planning, management, and research.** U.S. Department of Agriculture.
- Cobbinah, P. B. 2015. Contextualising the meaning of ecotourism. **Tourism Management Perspectives**, 16, 179-189.
- Coccossis, H. & Mexa, A. 2004. **The challenge of tourism carrying capacity assessment: Theory and practice.** Aldershot: Ashgate.
- Cohen, J. M. & Uphoff, N. T. 1981. **Rural development participation: Concept and measures for project design implementation and evolution rural development committee center for international studies.** New York: Longman.
- Cole, S. & Crompton, J. 2003. A conceptualization of the relationships between

- service quality and visitor satisfaction, and their links to destination selection. **Leisure Studies**, 22(1), 65-80.
- Costanza, R., D'Arge, R., De Groot, R., Farber, S., Grasso, M., Hannon, B. & Van den Belt, M. 1997. The value of the world's ecosystem services and natural capital. **Nature**, 387(6630), 253-260.
- Costas, C. 2002. **Tourism and biodiversity, mapping tourism's global footprint**. Washington, DC: Conservation International and UNEP.
- Court, B. & Lupton, R. A. 1997. Customer Portfolio Development: Modeling Destination Adopters, Inactives, and Rejecters. **Journal of Travel Research**, 36(1), 35-43.
- Creighton, J. L. 2000. **A guidebook for involving citizens in community decision-making**. Translated by Wanchai Wattanasap. Bangkok: King Prajadipok's Institute.
- Crompton, J. L. & Love, L. L. 1995. The Predictive Validity of Alternative Approaches to Evaluating Quality of a Festival. **Journal of Travel Research**, 34(1), 11-24.
- Cronbach, L. J. 1951. Coefficient alpha and the internal structure of tests. **Psychometrika**, 16(3), 297-334.
- Daly, H. E. & Cobb Jr., J. B. 1989. **For the Common Good: Redirecting the Economy toward Community, the Environment, and a Sustainable Future**. Boston: Beacon Press.
- Darnell, A. & Johnson, P. 2001. Repeat visits to attractions: a Preliminary economic analysis. **Tourism Management**, 22(1), 119-126.
- Dick, A. S. & Basu, K. 1994. Customer loyalty: Toward an integrated conceptual framework. **Journal of the Academy of Marketing Science**, 22(2), 99-113.
- DiMaggio, P. J. & Powell, W. W. 1983. The iron cage revisited: Institutional isomorphism and collective rationality in organizational fields. **American Sociological Review**, 48(2), 147-160.
- Druck, P. F. 2006. **Management: Tasks, Responsibilities, Practices**. New York: Harper Collins.
- Dwyer, L., Forsyth, P. & Rao, P. 2000. The price competitiveness of travel and tourism: a comparison of 19 destinations. **Tourism Management**, 21(1), 9-22.
- Eagles, P. F. J., McCool, S. F. & Haynes, C. D. 2002. **Sustainable tourism in protected**

- areas: Guidelines for planning and management.** Gland, Switzerland and Cambridge, UK: IUCN.
- El Serafy, S. 1996. Environmental Accounting for Sustainable Development: Conceptual and theoretical Issues Relating to the System of Integrated Environmental and Economic Accounting (SEEA). **Journal of Economic Cooperation among Islamic Countries**, 17(1-2), 87-107.
- Elkington, J. 1997. **Cannibals with Forks: The Triple Bottom Line of 21st Century Business.** Oxford: Capstone.
- Falk, H. & Hogstrom, L. 2000. **Key Success Factor for a Functioning Supply Chain in Ecommerce B2B.** [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา http://gupea.ubgu.se/bitstream/2077.2437/1/Falk_2000_7.pdf (1 May 2022).
- Fayol, H. 1916. Administration Industrielle et generale. **Bulletin de la Societe de l'Industrie Minerale, fifth series**, 10(3), 5-162.
- Fennell, D. A. 2014. **Ecotourism.** 4th ed. London: Routledge.
- Fennell, D. A. & Weaver, D. B. 2005. The ecotourism concept and tourism-conservation symbiosis. **Journal of Sustainable Tourism**, 13(4), 373-390.
- Ferrario, F. F. 1979. The evaluation of Tourist Resources: An Applied Research (Part 2). **Journal of Travel Research**, 17(4), 24-30.
- Field, J. 2006. **Lifelong learning and the new educational order.** Stoke-on-Trent: Trentham Books.
- Forman, R. T. 1995. **Land mosaics: The ecology of landscapes and regions.** Cambridge: Cambridge University Press.
- Fornaroff, A. 1980. **Community involvement in Health System for Primary Health Care.** Geneva: World Health Organization.
- Foroudi, P., Akarsu, T. N., Ageeva, E., Foroudi, M. M., Dennis, C. & Melewar, T. C. 2018. PROMISING THE DREAM: Changing destination image of London through the effect of website place. **Journal of Business Research**, 83(2018), 97-110.
- Franke, N. & Schreier, M. 2008. Product uniqueness as a driver of customer utility in mass customization. **Marketing Letters**, 19(2), 93-107.
- French, W. L. & Bell, C. 1995. **Organization development: behavioral science interventions for organization improvement.** Englewood Cliffs, New Jersey:

Prentice Hall.

- Garbarino, E. & Johnson, M. S. 1999. The different roles of satisfaction, trust, and commitment in customer relationships. **Journal of Marketing**, 63(2), 70-87.
- Gearing, C. E., Swart, W. W. & Var, T. 1974. Establishing a Measure of Touristic Attractiveness. **Journal of Travel Research**, 12(4), 1-8.
- Goeldner, C. & Ritchie, J. R. B. 2006. **Tourism: principles, practices, philosophies**. 10th ed. Hoboken: Wiley.
- Graham, J. & Wright, J. A. 1999. What does interprofessional collaboration mean to Professionals working with pupils physical disabilities? **British Journal of Special Education**, 22(1), 37-41.
- Gretzel, U., Kang, M. & Lee, W. 2008. Differences in consumer-generated media adoption and use: A cross-national perspective. **Journal of Hospitality and Leisure Marketing**, 17(1-2), 99-120.
- Griffin, J. 1995. **Customer loyalty, how to earn it and how to keep it**. San Francisco: Jossey-Bass.
- Gržinić, J. & Saftić, D. 2012. Approach to the development of destination management in croatian tourism. 17(1), 59.
- Gulick, L. & Urwick, L. 1973. **The Science of Administration**. New York: Columbia University.
- Gürel, E. & Tat, M. 2017. SWOT Analysis: A theoretical review. **Journal of International Social Research**, 10(51), 994-1006.
- Hagel, J. & Armstrong, A. 1997. **Net Gain: Expanding Markets through Virtual Communities**. Boston, MA: Harvard Business School Press.
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J. & Anderson, R. E. 2010. **Multivariate Data Analysis**. 7th ed. New York: Pearson.
- Haneef, S. K. 2017. **A model to explore the impact of tourism Infrastructure on destination image for effective tourism marketing**. Doctoral Dissertation. University of Salford.
- Havel, B. F. 1997. **In search of open skies: Law and policy for a new era in international aviation: A comparative study of airline deregulation in the United States and the European Union**. Hague, Boston: Kluwer Law

International.

Hellier, P. K., Geursen, G. M., Carr, R. A. & Rickard, J. A. 2003. Customer Repurchase Intention: A General Structural Equation Model. **European Journal of Marketing**, 37(11/12), 1762-1800.

Holden, A. 2000. **Environment and Tourism**. London: Routledge.

_____. 2016. **Environment and tourism**. London: Routledge.

Honey, M. 2008. **Ecotourism and sustainable development: Who owns paradise?** : Island Press.

Hu, Y. & Ritchie, J. R. B. 1993. Measuring Destination Attractiveness: A Contextual Approach. **Journal of Travel Research**, 32(2), 25-34.

Huang, C. C., Yen, S. W., Liu, C. Y. & Chang, T. P. 2014. The relationship among brand equity, customer satisfaction, and brand resonance to repurchase intention of cultural and creative industries in Taiwan. **The International Journal of Organizational Innovation**, 6(3), 106-120.

Inskeep, E. 1991. **Tourism Planning: An Integrated and Sustainable Development Approach**. New Jersey: John Wiley & Sons.

Irwin, P., Gartner, W. & Phelps, C. 1999. Me: dciiii-American/Anglo Cultural Differences as Recreation Site Detenninants. **Leisure Sciences**, 12, 335-348.

Jang, S. C. & Feng, R. 2007. Temporal destination revisit intention: The effects of novelty seeking and satisfaction. **Tourism Management**, 28(2), 580-590.

Kandampully, J. & Suhartanto, D. 2000. Customer loyalty in the hotel industry: The role of customer satisfaction and image. **International Journal of Contemporary Hospitality Management**, 12(6), 346-351.

Kassean, H. & Gassita, R. 2013. Exploring tourists push and pull motivations to visit Mauritius as a tourist destination. **African Journal of Hospitality, Tourism and Leisure**, 2(3), 1-13.

Keiningham, T. L., Cooil, B., Aksoy, L., Andreassen, T. W. & Weiner, J. 2007. The value of different customer satisfaction and loyalty metrics in predicting customer retention, recommendation, and share-of-wallet. **Managing Service Quality**, 17(4), 361-384.

Kim, W. G., Han, J. S. & Lee, E. 2001. Effects of relationship marketing on repeat

- purchase and word of mouth. **Journal of Hospitality and Tourism Research**, 25(3), 272-288.
- Kim, W. G., Ng, C. Y. N. & Kim, Y. 2009. Influence of institutional DINESERV on customer satisfaction, return intention, and word-of-mouth. **International Journal of Hospitality Management**, 28(1), 10-17.
- Kiper, T. (2013). Role of ecotourism in sustainable development. In **M. Özyavuz (Ed.), Advances in Landscape Architecture (pp. 773-802)**. London: IntechOpen.
- Kolb, D. A. 1984. **Experiential learning: Experience as the source of learning and development**. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Koontz, H. & Weihrich, H. 1988. **Management**. 9th ed. New York: McGraw-Hill.
- Koontz, H. D. 1972. **Analysis of Managerial Functions**. New York: McGraw-Hill Book.
- Kotler, P. 2000. **Marketing management**. New Jersey: Prentice-Hall.
- Koufman, H. F. 1949. **Participation in Organized Activities in Selected Kentucky Localities**. Lexington, Kentucky: Agricultural Experiment Station, University of Kentucky.
- Kozak, M. 2001. Repeaters' behavior at two distinct destinations. **Annals of Tourism Research**, 28(3), 784-807.
- Kozak, M. & Rimmington, M. 2000. Tourist Satisfaction with Mallorca, Spain, as an Off-Season Holiday Destination. **Journal of Travel Research**, 38(3), 260-269.
- Kyle, G. T., Absher, J. D. & Graefe, A. R. 2003. The moderating role of place attachment on the relationship between attitudes toward fees and spending preferences. **Leisure Sciences**, 25(1), 33-50.
- Lane, B. 1994. What is rural tourism? **Journal of Sustainable Tourism**, 2(1-2), 7-21.
- Lankford, S. V. & Howard, D. R. 1994. Developing a tourism impact attitude scale. **Annals of Tourism Research**, 21(1), 121-139.
- Leask, A. (2008). The Nature and Role of Visitor Attractions. In **A. Fyall, B. Garrod, A. Leask, & S. Wanhill (Eds.), Managing Visitor Attractions**. 3rd ed. London: Routledge.
- Lee, J. W. & Brahmasrene, T. 2013. Investigating the influence of tourism on economic growth and carbon emissions: Evidence from panel analysis of the European Union. **Tourism Management**, 38(7), 69-76.

- Lee, T. H. & Jan, F. H. 2019. Can community-based tourism contribute to sustainable development? Evidence from residents' perceptions of the sustainability. **Tourism Management**, 70, 368-380.
- Lee, W. S., Graefe, A. R. & Hwang, D. 2012. Willingness to Pay for an Ecological Park Experience. **Asia Pacific Journal of Tourism Research**, 18(3), 1-15.
- Leung, X. & Bai, B. 2013. How Motivation, Opportunity, and Ability Impact Travelers' Social Media Involvement and Revisit Intention. **Journal of Travel & Tourism Marketing**, 30(1-2), 58-77.
- Litvin, S. W., Goldsmith, R. E. & Pan, B. 2008. Electronic word-of-mouth in hospitality and tourism management. **Tourism Management**, 29(3), 458-468.
- Loureiro, S. & Miranda, F. J. 2008. The Importance of Quality, Satisfaction, Trust, and Image in Relation to Rural Tourist Loyalty. **Journal of Travel & Tourism Marketing**, 25(2), 117-136.
- Lucas, J. R. 1998. Anatomy of a vision statement. **Management Review**, 87(2), 22-27.
- Luk, S. T., de Leon, D. C. T., Leong, F.-W. & Li, E. L. 1993. Value segmentation of tourists' expectations of service quality. **Journal of Travel & Tourism Marketing**, 2(4), 23-38.
- Mason, P. & Cheyne, J. 2000. Residents' attitudes to proposed tourism development. **Annals of Tourism Research**, 27(2), 391-411.
- McGuire, M. 2006. Collaborative public management: Assessing what we know and how we know it. **Public administration review**, 66(s1), 33-43.
- McIntosh, W. R. & Goeldner, C. R. 2000. **Tourism: Principles, practices, philosophies**. 4th ed. New York: John Wiley & Sons.
- McKenzie-Mohr, D. 2011. **Fostering sustainable behavior: An introduction to community-based social marketing**. Canada: New Society Publishers.
- Middleton, V. & Clarke, J. 2001. **Marketing in Travel and Tourism**. 3rd ed. Oxford: Elsevier.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. 1994. **Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook**. 2nd ed. Thousand Oaks, California: Sage.
- Mitchell, R. E. & Reid, D. G. 2001. Community Integration Island Tourism in Peru. **Annals of Tourism Research**, 28(1), 113-139.

- Mooradian, T. & Olver, J. 1997. "I can't get no satisfaction:" The impact of personality and emotion on postpurchase processes. **Psychology and Marketing**, 14(4), 379-393.
- Murphy, P. E. 1985. **Tourism A Community Approach**. New York: Methuen.
- Murray, K. B. 1991. A Test of Services Marketing Theory: Consumer Information Acquisition Activities. **Journal of Marketing**, 55(1), 20-38.
- Neckermann, S. & Frey, B. S. 2013. And the winner is...? The motivating power of employee awards. **The Journal of Socio-Economics**, 46(C), 66-77.
- Newsom, D. & Haynes, J. 2013. **Public Relations Writing: Form & Style**. 10th ed. Belmont, CA: Wadsworth.
- Newsome, D., Moore, S. A. & Dowling, R. K. 2013. **Natural Area Tourism: Ecology, Impacts and Management**. Bristol: Channel View Publications.
- O'Leary, S. & Deegan, J. 2005. Career progression of Irish tourism and hospitality management graduates. **International Journal of Contemporary Hospitality Management**, 17(5), 421-432.
- Oakley, P. 1984. **Approaches To Participation in Rural Development**. Geneva: Internation Office.
- Oppermann, M. 2000. Tourism Destination Loyalty. **Journal of Travel Research**, 39(1), 78-84.
- Ostrom, E. 1990. **Governing the commons: The evolution of institutions for collective action**. Cambridge: Cambridge University Press.
- Parasuraman, A., Zeithaml, V. A. & Berry, L. L. 1988. SERVQUAL: A multiple - item scale for measuring consumer perceptions of service quality. **Journal of Retailing**, 64(1), 12-40.
- Parsons, G. R. 2003. **The travel cost model**. New York: Edward Elgar Publishing.
- Pearce, D., Markandya, A. & Barbier, E. B. 1989. **Blueprint for a Green Economy**. London: Earthscan.
- Pearce, D. & Turner, R. K. 1990. **Economics of natural resources and the environment**. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Prayag, G. & Ryan, C. 2012. Antecedents of tourists' loyalty to Mauritius: The role and influence of destination image, place attachment, personal involvement, and

- satisfaction. **Journal of Travel Research**, 51(3), 342-356.
- Pretty, J. 1995. Participatory Learning for Sustainable Agriculture. **World Development**, 23(8), 1247-1263.
- Prideaux, B. R. 2000. Korean Outbound Tourism: Australia's Response. **Journal of Travel & Tourism Research**, 7(1), 93-102.
- Qu, H., Kim, L. H. & Im, H. H. 2011. A model of destination branding: Integrating the concepts of the branding and destination image. **Tourism Management**, 32(3), 465-476.
- Rajesh, R. 2013. Impact of Tourist Perceptions, Destination Image and Tourist Satisfaction on Destination Loyalty: A Conceptual Model. **Revista de Turismo y Patrimonio Cultural**, 11(Special), 67-78.
- Ramkissoon, H. & Mavondo, F. T. 2017. Proenvironmental behavior: Critical link between satisfaction and place attachment in Australia and Canada. **Tourism Analysis**, 22(1), 59-73.
- Ramkissoon, H., Uysal, M. & Brown, K. 2011. A cross-cultural comparison of tourists' cultural behavioural intentions. **e-Review of Tourism Research**, 9(5), 190-220.
- Reeder, W. W. 1974. **Some Aspects of The Information Social Participation of Farm Families in New York State**. New York: Cornell University.
- Reichheld, F. F. 2004. The One Number you Need to Grow. **Harvard business review**, 81(12), 46-54, 124.
- Reisinger, Y. & Turner, L. 2002. Cultural Differences between Asian Tourist Markets and Australian Hosts: Part 2. **Journal of Travel Research**, 40(4), 74-384.
- Richardson, S. L. & Crompton, J. 1988. Vacation patterns of French and English Canadians. **Annals of Tourism Research**, 15(3), 430-435.
- Ritchie, J. R. B. & Crouch, G. I. 1999. **The competitive destination: A Sustainable Tourism Perspective**. Wallingford: CABI.
- Robbins, H. & Finley, M. 1998. **Why Team Don't Work**. 2nd ed. London: Orient Business.
- Rosenberg, L. J. & Czepiel, J. A. 1984. A Marketing Approach for Customer Retention. **Journal of Consumer Marketing**, 1(2), 45-51.
- Rostow, W. W. 1960. **The Stages of Economic Growth: Non-Communist Manifesto**.

[ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/ipe/rostow.htm>
(15 December 2023).

- Serra Cantallops, A. & Salvi, F. 2014. New consumer behavior: A review of research on eWOM and hotels. **International Journal of Hospitality Management**, 36, 41-51.
- Shadid, W. 1982. **Access and Participation : A Theoretical Approach in Participation of the Poor in Development**. Leiden: University of Leiden.
- Shihata, I. F. I. & Wolfensohn, J. D. 1996. **The World Bank in a Changing World: Selected Essays and Lectures**. Leiden: Brill.
- Shoemaker, S. & Lewis, R. C. 1999. Customer loyalty: the future of hospitality marketing. **International Journal of Hospitality Management**, 18(4), 345-370.
- Simpson, M. C. 2008. Community benefit tourism initiatives - A conceptual oxymoron? **Tourism Management**, 29(1), 1-18.
- Stronza, A. & Gordillo, J. 2008. Community views of ecotourism. **Annals of Tourism Research**, 35(2), 448-468.
- Stylidis, D., Shani, A. & Belhassen, Y. 2017. Testing an integrated destination image model across residents and tourists. **Tourism Management**, 58(184-195).
- Sumayao, B. R. 1999. **Participatory action research**. Chiang Mai: Department of Tourism Development Faculty of Agricultural Business, Maejo University.
- Swanson, R. A. & Holton, E. F. 2009. **Foundations of human resource development**. San Francisco: Berrett-Koehler Publishers.
- Swarbrooke, J. 1998. **Sustainable Tourism Management**. New York: CABI.
- Tobler, W. 1970. A computer movie simulating urban growth in the Detroit region. **Economic Geography**, 46(2), 234-240.
- Todaro, M. P. 1994. **Economic Development**. 5th ed. New York: Longman.
- Tosun, C. 2000. Limits to community participation in the tourism development process in developing countries. **Tourism Management**, 21(6), 613-633.
- Tourism Western Australia. 2008. **5A's of Tourism**. [Online]. Available www.tourism.wa.gov.au/jumpstartguide/totb_5Asoftourism.html.
- UNESCO. 2005. **EFA global monitoring report: Understanding education quality**. [Online]. Available

http://www.unesco.org/education/gmr_download/chapter1.pdf (14 January 2023).

- United Nations. 1975. **United Nation Department of Internation Economic and Social Affair. Popular Participation as a Strategy for Promoting Community Level Action and Nation Development.** New York: United Nation.
- _____. 1981. **Department of International Economic and Social Affair. Population Participation as strategy for Promoting Community Level Action and inc,** 1973. N.P.: United Nation.
- UNWTO. 2007. **UNWTO tourism highlights.** Madrid: UNWTO.
- _____. 2018. **Tourism for development.** United Nations World Tourism Organization.
- Wang, C., Lu, L. & Xia, Q. 2012. Impact of tourists' perceived value on behavioral intention for mega events: Analysis of inbound and domestic tourists at Shanghai World Expo. **Chinese Geographical Science**, 22(6), 742-754.
- Wang, H. F. & Hsu, H. W. 2010. A closed-loop logistic model with a spanning-tree based genetic algorithm. **Computers & Operations Research**, 37(2), 376-389.
- Wearing, S. & Neil, J. 2009. **Ecotourism: Impacts, potentials and possibilities?** 2nd ed. Oxford: Butterworth-Heinemann.
- Weaver, D. 2008. **Ecotourism.** Pennsylvania: Wiley.
- Weaver, D. B. 2001. **The encyclopedia of ecotourism.** CABI Publishing.
- _____. 2006. **Sustainable tourism: Theory and practice.** London: Elsevier.
- Weaver, D. B. & Lawton, L. J. 2007. Twenty years on: The state of contemporary ecotourism research. **Tourism Management**, 28(5), 1168-1179.
- Wertenbroch, K. & Skiera, B. 2002. Measuring consumers' willingness to pay at the point of purchase. **Journal of Marketing Research**, 39(2), 228-242.
- Widyasari, W. & Haryanto, J. O. 2013. Analysis Effect of Environment Attitude, Health Consciousness and Knowledge in Developing Product Perception and Intention to Buy (A Study on Organic Food Product). **ASEAN Marketing Journal**, 2(2), 45-54.
- William, E. 1976. **Participation Management: Concept Theory and Implementation.** Georgia: Georgia State University.
- Williams, E. & Moran, C. 1989. Reading in a foreign language at intermediate and

- advanced levels with particular reference to English. **Language Teaching**, 22(4), 217-228.
- Williams, P. & Soutar, G. N. 2009. Value, satisfaction and behavioral intentions in an adventure tourism context. **Annals of Tourism Research**, 36(3), 413-438.
- Wood, D. J. & Gray, B. 1991. Toward a comprehensive theory of collaboration. **Journal of Applied Behavioral Science**, 27(2), 139-167.
- World Commission on Environment and Development. 1990. **Our Common Future**. London: Oxford University Press.
- World Tourism Organization. 1998. **Guide for local authorities on developing sustainable tourism**. Madrid, Spain: World Tourism Organization.
- Yadav, A. V. 1980. **Local level Planning and Rural Development Alternatives Stra**. New Delhi: Concept Publishing Company.
- Yoon, Y. & Uysal, M. 2005. An examination of the effects of motivation and satisfaction on destination loyalty: a structural model. **Tourism Management**, 26(1), 45-56.
- Zhang, C., Frazier, J. M., Chen, H., Liu, Y., Lee, J.-A. & Cole, G. J. 2014. Molecular and morphological changes in zebrafish following transient ethanol exposure during defined developmental stages. **Neurotoxicology and Teratology**, 44(Jul-Aug), 70-80.
- Zhang, J. & Bloemer, J. 2008. The Impact of Value Congruence on Consumer-Service Brand Relationships. **Journal of Service Research - J SERV RES**, 11(2), 161-179.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
แบบสอบถามการวิจัย

แบบสอบถามเรื่อง
การเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม
จังหวัดเชียงใหม่

คำชี้แจง

แบบสอบถามนี้เป็นส่วนหนึ่งในการวิจัยเพื่อศึกษาเรื่อง การเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมจังหวัดเชียงใหม่ซึ่งเป็นสาระ สำคัญของการทำดัชนีพจน์หลักสูตรปรัชญาชุมชนจิตต สาขาวิชาการจัดการและพัฒนาทรัพยากร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ขอความกรุณาตอบคำถามให้ตรงกับความเห็นมากที่สุด ทั้งนี้ความคิดเห็นของท่านถือเป็นความลับ โดยผู้วิจัยจะนำเสนอเป็นภาพรวม และไม่มีผลต่อผู้ตอบแบบสอบถามแต่อย่างใด ซึ่งข้อมูลที่ได้รับมาจากท่านจะนำไปใช้ประโยชน์เพื่อการศึกษาวิจัยทางวิชาการเท่านั้น

ตอนที่ 1 ข้อมูลคุณลักษณะส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐ หน้าข้อความที่ตรงกับความเป็นจริงของท่าน

1. เพศ

☐ ชาย

☐ หญิง

2. อายุ

☐ น้อยกว่าหรือเท่ากับ 20 ปี ☐ 21 - 30 ปี

☐ 31 - 40 ปี ☐ 41 - 50 ปี

☐ 51 - 60 ปี ☐ มากกว่า 60 ปี

3. ระดับการศึกษา

☐ ต่ำกว่าปริญญาตรี ☐ ปริญญาตรี ☐ สูงกว่าปริญญาตรี

4. อาชีพ

☐ นักศึกษา

☐ รับราชการ

☐ พนักงานเอกชน

☐ ประกอบธุรกิจส่วนตัว

☐ อื่น ๆ ระบุ.....

5. รายได้เฉลี่ยต่อเดือน

☐ ต่ำกว่าหรือเท่ากับ 20,000 บาท

☐ 20,001-30,000 บาท

☐ 30,001-40,000 บาท

☐ 40,001-50,000 บาท

☐ มากกว่า 50,000 บาท

6. สถานภาพทางครอบครัว

☐ โสด☐ สมรส

7. ความถี่ในการท่องเที่ยว

☐ เดือนละ 1 ครั้ง☐ ปีละ 1 ครั้ง☐ ทุกครั้งที่มีโอกาส☐ อื่นๆ.....

8. เหตุผลการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ ชอบกิจกรรมทางธรรมชาติ☐ ราคาไม่สูง☐ เพื่อนชักชวน☐ เป็นกระแสด้านสิ่งแวดล้อม

ตอนที่ 2 ทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องระดับความคิดเห็นที่ตรงกับความเห็นของท่าน

ระดับความคิดเห็นเป็นแบบลิเคิร์ทสเกล (Likert scale) แบ่งเป็น 5 ระดับ ดังนี้

(5) เห็นด้วยอย่างยิ่ง (4) เห็นด้วย (3) ปานกลาง (2) น้อย (1) น้อยที่สุด

รายการประเมิน	ระดับความคิดเห็น				
	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
1. องค์ประกอบด้านพื้นที่					
1.1 ความปลอดภัย					
- สถานที่ท่องเที่ยวมีไฟฟ้าแสงสว่าง					
- บริเวณที่พักมีคนในชุมชนช่วยกันดูแล					
- การเดินทางไปสถานที่เที่ยวปลอดภัย					
- กิจกรรมต่างๆมีคนคอยดูแลแนะนำตลอดเวลา					
- สามารถท่องเที่ยวคนเดียวได้					
1.2 ที่พัก/อาหาร					
- ที่พักท่องเที่ยวมีที่พักจัดไว้ให้					
- ท่านคิดว่าสถานที่แห่งนี้สามารถมาได้บ่อยๆเพราะสะดวกสบาย					
- อาหารที่นี่เป็นอาหารพื้นบ้านเก็บจากพื้นที่					
- สถานที่พักสะอาดกลมกลืนกับธรรมชาติ					
- ไม่มีการทำลายป่าเพื่อสร้างแหล่งท่องเที่ยว					
1.3 ความสามารถในการเข้าถึง					
ท่านสามารถเข้าถึงที่พักโดยรถส่วนตัวท่านนั้น					

รายการประเมิน	ระดับความคิดเห็น				
	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
- ท่านสามารถเข้าถึงที่พักโดยต้องใช้รถที่หน่วยงานจัดไว้เท่านั้น					
- ท่านสามารถเข้าถึงที่พักโดยต้องใช้เรือเท่านั้น					
- ท่านสามารถเข้าถึงที่พักโดยต้องใช้รถที่ขนาดใหญ่หรือรถเล็กเข้าออกลำบาก					
- ท่านสามารถเข้าถึงที่พักโดยสะดวก					
2. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม					
2.1 การร่วมคิด ร่วมวางแผน					
- สมาชิกในชุมชนร่วมกันคิดกิจกรรม					
- ท่านในฐานะนักท่องเที่ยวได้มีโอกาสเสนอความเห็นกับชุมชน					
- ท่านเห็นว่ามีหน่วยราชการมาช่วยสนับสนุน					
- มีองค์กรสาธารณะประโยชน์มาช่วยดูแล					
- ท่านเห็นคนในชุมชนร่วมประชุมเรื่องกิจกรรม					
2.2 ร่วมกิจกรรม					
- ในการจัดกิจกรรมสำหรับนักท่องเที่ยวมีคนในชุมชนมาร่วมด้วย					
- ในการดูแลรักษาพื้นที่คนในชุมชนจะช่วยกันดูแล					
- ร้านค้าในพื้นที่ดูแลความเรียบร้อยและความสะอาดอย่างดี					
- การทำความสะอาดสถานที่ส่วนกลางคนในชุมชนจะช่วยกันดูแล					
- กิจกรรมเพื่อการท่องเที่ยวมีคนในชุมชนร่วมด้วยตลอดเวลา					
2.3 ร่วมประเมินผล					
- คนในชุมชนมาสอบถามท่านว่าเที่ยวสนุกไหม					
- ท่านสามารถแจ้งได้ว่ามีปัญหาอะไร					
- สถานที่ท่องเที่ยวแห่งนี้มีการสอบถามความพึงพอใจ					

รายการประเมิน	ระดับความคิดเห็น				
	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
- สถานที่ท่องเที่ยวแห่งพยายามปรับปรุงให้นักท่องเที่ยวพอใจ					
- ผู้คนสถานที่ท่องเที่ยวแห่งนี้มีห่วงใยดูแลนักท่องเที่ยว					
3. องค์ประกอบด้านการบริหารจัดการ					
3.1 การวางแผน					
- สถานที่ท่องเที่ยวแห่งนี้มีเป้าหมายชัดเจนที่จะไม่เพิ่มขยะ					
- สถานที่ท่องเที่ยวแห่งนี้มีไม่อนุญาตให้เสียงดังในเวลา กลางคืน					
- สถานที่ท่องเที่ยวแห่งนี้มีวิถีชีวิตแบบเรียบง่าย					
- สถานที่ท่องเที่ยวแห่งนี้จัดเป็นที่พักแบบโฮมสเตย์ไม่ กระทบสิ่งแวดล้อม					
- สถานที่ท่องเที่ยวแห่งนี้มีป้ายระบุชัดเจนเรื่องการรักษา สิ่งแวดล้อม					
3.2 การจัดการเรื่องบุคลากร					
- คนในพื้นที่รู้จักกันดี					
- สามารถสอบถามเรื่องราวได้จากทุกคนในชุมชน					
- ผู้ดูแลกิจกรรมมีความรู้อย่างดี					
- มีการจัดมัคคุเทศก์น้อย					
- คนในชุมชนมีรายได้จากการนำและดูแลนักท่องเที่ยว					
3.3 การสั่งการ					
- จากการมาท่องเที่ยวเห็นว่าที่นี้สั่งงานกันเป็นระบบ					
- ก่อนปฏิบัติงานดูแลนักท่องเที่ยวมีการลงทะเบียน					
- ผู้ดูแลนักท่องเที่ยวมีการจัดระบบอย่างดี					
- มีการจัดระบบงานแบบหัวหน้าทีม					
- ทุกคนดูแลควบคุมมาตรการด้านสิ่งแวดล้อมอย่างเข้มงวด					
4. องค์ประกอบด้านกิจกรรม					
4.1 ประเภทกิจกรรม					
- สถานที่นี้มีประเภทกิจกรรมที่มุ่งให้ความรู้เรื่อง					

รายการประเมิน	ระดับความคิดเห็น				
	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
สิ่งแวดล้อม					
- สถานที่ท่องเที่ยวแห่งนี้กิจกรรมหลากหลายประเภท กับคนทุกวัย					
- สถานที่แห่งนี้เหมาะแก่การพักผ่อนชมธรรมชาติสำหรับผู้สูงอายุ					
- สถานที่ท่องเที่ยวแห่งนี้เน้นกิจกรรมกลางแจ้งสำหรับเด็ก					
- สถานที่แห่งนี้เหมาะกับคนที่แข็งแรง					
4.2 จำนวนกิจกรรม					
- สถานที่แห่งนี้มีกิจกรรมเดินป่าอย่างเดียว					
- สถานที่นี้มีทั้งกิจกรรมทางบกและทางน้ำ					
- สถานที่นี้เน้นกิจกรรมดูนก					
- สถานที่เน้นกิจกรรมการออกกำลังกาย					
- สถานที่มีกิจกรรมให้เลือกหลายกิจกรรม					
4.3 ระยะเวลาที่ใช้ในการทำกิจกรรม					
- แต่ละกิจกรรมใช้เวลาไม่นานเกินไป					
- เวลาทำกิจกรรมไม่สามารถย้อนกลับมาทางเดิมได้					
- สามารถเลือกได้ว่าจะทำกิจกรรมระยะเวลาเท่าใด					
- ให้ความเวลาในการทำกิจกรรมจำกัดเกินไปต้องเร่งรีบ					
- ไม่มีกิจกรรมตอนกลางคืน					
5. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม					
5.1 นักท่องเที่ยวมีความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม					
- ในระหว่างทำกิจกรรมมีคนแนะนำเรื่องธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม					
- สถานที่พักเน้นเรื่องพลังงานทดแทนทำให้ได้ความรู้เรื่องการประหยัดพลังงาน					
- ในสถานที่พักเน้นการใช้ผลิตภัณฑ์รีไซเคิล					
- สถานที่ท่องเที่ยวจัดอาหารปลอดสารพิษ					
- มีป้ายอธิบายข้อดีต้นไม้ และความรู้ต่างๆ					

รายการประเมิน	ระดับความคิดเห็น				
	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
5.2 การบอกต่อนักท่องเที่ยวและการเที่ยวซ้ำ					
- ท่านจะชวนเพื่อและครอบครัวมาเที่ยว					
- ท่านจะเผยแพร่ข้อมูลการท่องเที่ยวลงสื่อออนไลน์					
- ท่านพอใจที่เที่ยวแห่งนี้และจะมาอีก					
- ท่านคิดว่าสถานที่แห่งนี้สามารถมาได้บ่อยๆ					
- ท่านจะมาเที่ยวที่เดิมอีกถ้ามีกิจกรรมน่าสนใจใหม่ๆ					
5.3 สามารถจัดการท่องเที่ยวได้อย่างต่อเนื่อง					
- มีการปลูกต้นไม้ทดแทน					
- มีการเน้นย้ำความรู้เรื่องการรักษาพืชและสัตว์					
- สถานที่แห่งนี้มีคนในชุมชนช่วยดูแลตลอดเวลาไม่ นักท่องเที่ยวทำลาย					
- มีการปิดพักเป็นช่วงๆเพื่อฟื้นฟูธรรมชาติ					
- คนในพื้นที่มีความรู้ความเข้าใจในธรรมชาติ					

ตอนที่ 3 ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ อื่น ๆ (ถ้ามี)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ขอขอบคุณในความร่วมมือ

ผู้วิจัย

ภาคผนวก ข
แบบสัมภาษณ์การวิจัย

แบบสัมภาษณ์เรื่อง
การเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม
จังหวัดเชียงใหม่

ผู้ให้สัมภาษณ์

- ☐ ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ หรือรองผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่
- ☐ ผู้อำนวยการสำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจังหวัดเชียงใหม่
- ☐ ผู้อำนวยการสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 16 เชียงใหม่
- ☐ นักวิชาการด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
- ☐ นายกสมาคมธุรกิจการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่

ประเด็นคำถาม

1. ในความเห็นของท่าน สถานการณ์และสภาพทั่วไปของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมจังหวัดเชียงใหม่เป็นเช่นไร มีปัญหา อุปสรรค อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. ในความเห็นของท่าน ท่านคิดว่าถ้าจะขับเคลื่อนกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมจังหวัดเชียงใหม่ควรพิจารณาเรื่องอะไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. ท่านคิดว่าควรมีแนวทางในการบริหารการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมจังหวัดเชียงใหม่อย่างไร

4. ข้อคิดเห็นต่อการดำเนินการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมจังหวัดเชียงใหม่ แนวโน้มจะเป็นเช่นไร และแต่ละภาคส่วนจะสนับสนุนอย่างไร

ภาคผนวก ค
หนังสือราชการ

ที่ อว ๖๙.๒๐/ ๕๑๑

สำนักบริหารและพัฒนาวิชาการ
มหาวิทยาลัยแม่โจ้
๖๓ หมู่ ๔ ตำบลหนองหาร
อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่
๕๐๒๙๐

๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ข้อมูล

เรียน คุณพัศลินทร์ เศวตรัตน์ ผู้อำนวยการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานเชียงใหม่

ด้วย นายชูพงศ์ ธนพรหมาวีวัฒน์ รหัส ๖๕๐๑๓๓๕๐๐๘ นักศึกษาระดับปริญญาเอก สาขาวิชาการจัดการและพัฒนาทรัพยากร คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ มีความประสงค์ จะเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์ในหัวข้อเรื่อง “ปัจจัยการเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม จังหวัดเชียงใหม่” ซึ่งในการทำวิทยานิพนธ์เรื่องดังกล่าวจะต้อง เก็บข้อมูลจากท่าน โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) นั้น

เพื่อให้การทำวิทยานิพนธ์ของนักศึกษาดังกล่าวได้ข้อมูลที่สมบูรณ์และสำเร็จตาม วัตถุประสงค์ ฝ่ายบัณฑิตศึกษา สำนักบริหารและพัฒนาวิชาการ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จึงขอความอนุเคราะห์ จากท่านอำนวยความสะดวกในการเก็บรวบรวมข้อมูลแก่นักศึกษาดังกล่าว โดยนักศึกษาจะดำเนินการเก็บ รวบรวมข้อมูลในวันที่ ๒๖ ธันวาคม ๒๕๖๗ เวลา ๐๙.๐๐ น. เป็นต้นไป ทั้งนี้ ท่านสามารถติดต่อสอบถาม ข้อมูลเพิ่มเติมได้จาก นายชูพงศ์ ธนพรหมาวีวัฒน์ นักศึกษาระดับปริญญาเอก สาขาวิชาการจัดการและ พัฒนาทรัพยากร

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาดังกล่าวด้วย จะขอบคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ยุวดี อันพาพรหม)

รองผู้อำนวยการสำนักบริหารและพัฒนาวิชาการ ฝ่ายวิชาการ ปฏิบัติการแทน
ผู้อำนวยการสำนักบริหารและพัฒนาวิชาการ

ฝ่ายบัณฑิตศึกษา

โทรศัพท์ ๐ ๕๓๘๗ ๕๕๒๐-๔

ที่ อว ๖๙.๒๐/ ๓๙๒

สำนักบริหารและพัฒนาวิชาการ
มหาวิทยาลัยแม่โจ้
๖๓ หมู่ ๔ ตำบลหนองหาร
อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่
๕๐๒๙๐

๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ข้อมูล

เรียน คุณทศพล เพื่อนอุดม รองผู้อำนวยการจังหวัดเชียงใหม่

ด้วย นายชูพงศ์ ธนพรหมาวินันท์ รหัส ๖๕๐๑๓๓๕๐๐๘ นักศึกษาระดับปริญญาเอก สาขาวิชาการจัดการและพัฒนาทรัพยากร คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ มีความประสงค์ จะเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์ในหัวข้อเรื่อง “ปัจจัยการเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการ ท้องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม จังหวัดเชียงใหม่” ซึ่งในการทำวิทยานิพนธ์เรื่องดังกล่าวจะต้อง เก็บข้อมูลจากท่าน โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) นั้น

เพื่อให้การทำวิทยานิพนธ์ของนักศึกษาดังกล่าวได้ข้อมูลที่สมบูรณ์และสำเร็จตาม วัตถุประสงค์ ฝ่ายบัณฑิตศึกษา สำนักบริหารและพัฒนาวิชาการ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จึงขอความอนุเคราะห์ จากท่านอำนวยความสะดวกในการเก็บรวบรวมข้อมูลแก่นักศึกษาดังกล่าว โดยนักศึกษาดำเนินการเก็บ รวบรวมข้อมูลในวันที่ ๒๗ ธันวาคม ๒๕๖๗ เวลา ๐๙.๐๐ น. เป็นต้นไป ทั้งนี้ ท่านสามารถติดต่อสอบถาม ข้อมูลเพิ่มเติมได้จาก นายชูพงศ์ ธนพรหมาวินันท์ นักศึกษาระดับปริญญาเอก สาขาวิชาการจัดการและ พัฒนาทรัพยากร

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาดังกล่าวด้วย จะขอบคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

Candass

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ยุวดี อินพารม)

รองผู้อำนวยการสำนักบริหารและพัฒนาวิชาการ ฝ่ายวิชาการ ปฏิบัติการแทน
ผู้อำนวยการสำนักบริหารและพัฒนาวิชาการ

ฝ่ายบัณฑิตศึกษา

โทรศัพท์ ๐ ๕๓๘๗ ๕๕๒๐-๔

กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลจาก 2 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ซึ่งจะเป็นการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการนัดหมายกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญแล้ว ได้แก่รองผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ ผู้อำนวยการสำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจังหวัดเชียงใหม่ ผู้อำนวยการบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 16 เชียงใหม่ นักวิชาการด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและนายกสมาคมธุรกิจท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่ (โพลเดอร์ ที่ 1)

นอกจากนี้ยังได้สัมภาษณ์ผู้แทนส่วนราชการ (องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งประกอบด้วย

1.1 นายสรศักดิ์ วชิษฐ์ รองปลัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งได้ให้แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของเมืองเชียงใหม่ พอสรุปได้ดังนี้ เชียงใหม่เป็นเมืองหลากหลายด้าน ประเพณีวัฒนธรรม เป็นเมืองเกษตร เป็นเมืองที่เต็มไปด้วยขุนเขาลำเนาไพร และกำลังเตรียมขึ้นเป็นมรดกโลก ผู้คนนิยมมาเที่ยวในหลายรูปแบบ องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ ได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับเรื่องนี้โดยได้ตั้งงบประมาณสนับสนุนหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง พอสมควร (โพลเดอร์ ที่ 2)

1.2 นายวิทยา ลีละศาสตร์ รองปลัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ ได้ให้แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของเมืองเชียงใหม่ พอสรุปได้ดังนี้ องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ ได้ให้ความสำคัญด้านการท่องเที่ยวในลำดับต้น ๆ ของนโยบาย ได้เน้นเรื่องความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว ทั้งด้านชีวิต ร่างกาย ตลอดจนทรัพย์สิน เน้นความประทับใจ มาแล้วอยากมาอีก และอยากบอกต่อนักท่องเที่ยวในประเทศของตนในโอกาสต่อไป (โพลเดอร์ ที่ 3)

1.3 นายสังวร ลานยศ ที่ปรึกษานายกเทศมนตรีตำบลสันกำแพง ได้ให้แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของเมืองเชียงใหม่ พอสรุปได้ดังนี้ จังหวัดเชียงใหม่ เน้นเรื่องธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น วิสาหกิจชุมชนขนาดเล็ก ที่ชุมชนสามารถเข้าถึงแหล่งทุน เน้นเรื่องอัตลักษณ์ของท้องถิ่น เพราะเป็นธรรมชาติของนักท่องเที่ยวไม่ว่าชนชาติใดจะต้องการของเป็นที่ระลึกสำหรับตัวเอง และของฝากสำหรับคนพิเศษ ดังนั้นชุมชนต่าง ๆ ในเชียงใหม่ จึงเน้นเรื่องสินค้าพื้นเมืองที่หาที่อื่นไม่ได้ ต้องที่เชียงใหม่เท่านั้น และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นองค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล หรือ องค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ใกล้ชิดประชาชนมากที่สุด ก็จะทำให้ความสำคัญจะเห็นได้จากได้ตั้งงบประมาณเรื่องนี้ค่อนข้างสูงในข้อบัญญัติงบประมาณของแต่ละท้องถิ่น (โพลเดอร์ ที่ 4)

2. การสนทนากลุ่ม (Focus Group) การวิจัยนี้ใช้วิธีการสนทนากลุ่ม (Focus Group) กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในจังหวัดเชียงใหม่ โดยแบ่งผู้เข้าร่วมเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

2.1 ภาครัฐ เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผนจากสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเชียงใหม่ และเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ

2.2 ภาคเอกชน ผู้ประกอบการธุรกิจบริการท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่

การสนทนากลุ่มจัดขึ้นเพื่อระดมความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในหัวข้อ “การพัฒนาและเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม” โดยมีผู้เข้าร่วมกลุ่มละ 6-12 คน ใช้เวลาประมาณ 2 ชั่วโมงต่อกลุ่ม

ผลจากการสนทนาพบว่า ผู้เข้าร่วมได้ให้ข้อมูลอย่างอิสระและมีข้อเสนอแนะที่หลากหลาย ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการวิจัยครั้งนี้และสามารถนำไปต่อยอดในการวิจัยครั้งต่อไปได้

นายชูพงศ์ ธนพรหมาวิวัฒน์

รหัส 6501735008

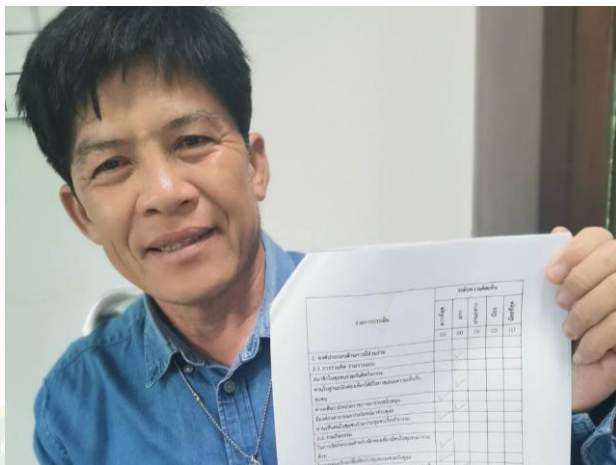

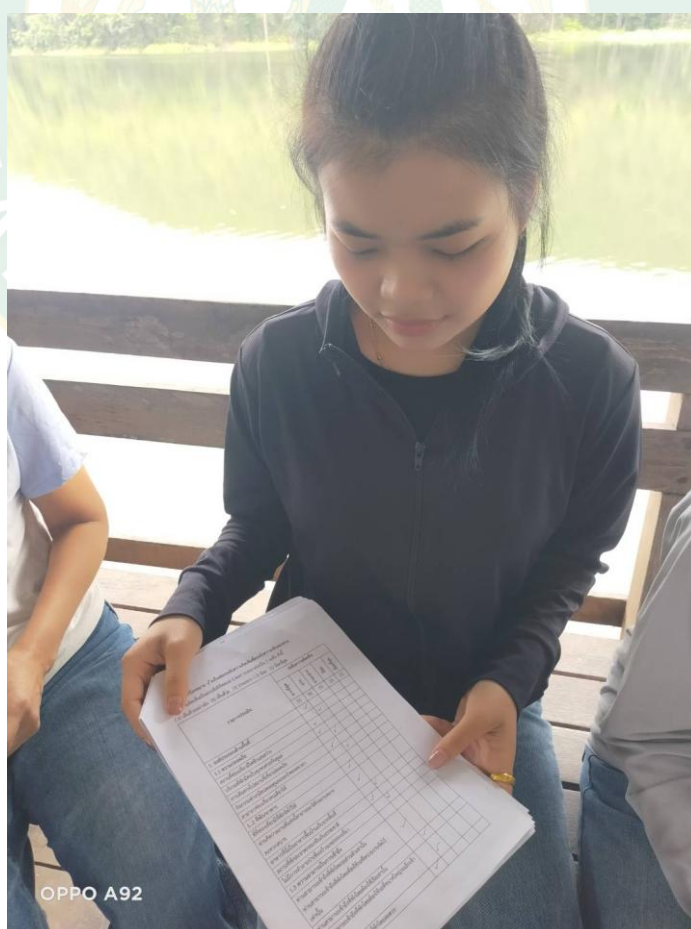

ผู้วิจัยได้ออกสัมภาษณ์นักท่องเที่ยว
ณ อ่างเก็บน้ำห้วยโจ้ ตำบลป่าไผ่ อำเภอเสนาทราย จังหวัดเชียงใหม่
4 ตุลาคม 2567

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	นายชูพงศ์ ธนพรหมาวิวัฒน์
เกิดเมื่อ	18 สิงหาคม 2508
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2551-2553 ปริญญาโท สาขาวิชา - คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง จังหวัดกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2530-2535 ปริญญาตรี สาขาวิชา - คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช จังหวัดนนทบุรี พ.ศ. 2528-2529 มัธยมศึกษาตอนปลาย (การศึกษานอกโรงเรียน/ หน่วยจัดโรงเรียนสุรศักดิ์มนตรี เขตดินแดง กรุงเทพมหานคร) พ.ศ. 2523-2525 มัธยมศึกษาตอนต้น (การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ ระดับ 4) โรงเรียนศรีษะละเล็ง อำเภอมือง จังหวัดนครราชสีมา พ.ศ. 2515-2521 ประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านหล่งประตู อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดนครราชสีมา
ประวัติการทำงาน	พ.ศ. 2564-ปัจจุบัน รองปลัดเทศบาล เทศบาลตำบลสันกำแพง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. 2555-2564 รองปลัดเทศบาล เทศบาลตำบลบ้านกลาง อำเภอมือง จังหวัดลำพูน พ.ศ. 2551-2555 รองปลัดเทศบาล เทศบาลตำบลมะเขือแจ้ อำเภอมือง จังหวัดลำพูน พ.ศ. 2547-2551 รองปลัดเทศบาล เทศบาลตำบลสันมหาพน อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. 2543-2547 ปลัดเทศบาล เทศบาลตำบลท่าเตื่อ อำเภอดอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. 2542-2543 ปลัดเทศบาล เทศบาลตำบลบ้านทราย อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา พ.ศ. 2538-2542 นิติกร งานนิติการ กองวิชาการและแผนงาน เทศบาลนครเชียงใหม่

พ.ศ. 2528-2538 จำช่วงกล กองเรือยุทธการ กองทัพเรือ

พ.ศ. 2526-2528 นักเรียนจำทหารเรือ กรมยุทธศึกษา กองทัพเรือ

E-mail

mju6501735008@mju.ac.th

